ਭਾਗ ਪਹਿਲਾ

ਜੁਗਾਂ ਜੁਗਾਂਤਰਾਂ ਦੀ ਸਾਂਝ

ਸਿਖੀ ਦੀ ਆਤਮਾ

ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ

ਅਨੁਵਾਦਕ .
ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਕਸੇਲ਼

ਸਿਖੀ ਦੀ ਆਤਮਾ (ਭਾਗ-I)

ਜੁਗਾਂ ਜੁਗਾਂਤਰਾਂ ਦੀ ਸਾਂਝ

ਕਰਤਾ : ਪ੍ਰੋ. ਪੂਰਨ ਸ਼ਿੰਘ
ਅਨੁਵਾਦਕ : ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਕਸੇਲ

ਪੰਜਾਬੀ ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨ, ਪਟਿਆਲਾ

ਸਿਖੀ ਦੀ ਆਤਮਾ (ਭਾਗ-I)
ਜੁਗਾਂ ਜੁਗਾਂਤਰਾਂ ਦੀ ਸਾਂਝ

ਕਰਤਾ : ਪ੍ਰੋ. ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ
ਅਨੁਵਾਦਕ : ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਕਸੇਲ

ਪਹਿਲਾ ਸੰਸਕਰਨ : ਅਗਸਤ, 1995
ਗਿਣਤੀ : 750
ਕੀਮਤ : 125/- ਰੁਪਏ

ਟਾਇਟਲ : ਅਜਾਇਬ ਚਿਤਰਕਾਰ
ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਲਾਂਬਾ, ਪੰਜਾਬੀ ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨ
412/7, ਸੈਫ਼ਾ ਬਾਦੀ ਗੇਟ, ਪਟਿਆਲਾ। ਫ਼ੋਨ : 70740
ਮੁਖ ਵਿਕਰੇਤਾ : ਅਮਰਜੀਤ ਸਾਹਿਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਪਟਿਆਲਾ।
ਛਾਪਕ : ਅਰੈਬ ਪ੍ਰਿੰਟਰਜ਼, ਨੇੜੇ ਕਰਮ ਆਸ਼ਰਮ ਪਟਿਆਲਾ

ਸਮਰਪਣ

ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ

ਨੂੰ

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ

ਪ੍ਰੋ. ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਦਾ

ਮਤ ਹੈ :

ਸਾਰੇ ਯੁਗਾਂ ਵਿਚ ਇਕੋ ਗੁਰੂ ਤੇ ਇਕੋ ਹੀ ਉਸ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਵਿਆਪਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। "ਇਹ ਉਸ ਯੁਗ ਦੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਨ। ਉਹ ਹੁਣ ਵੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਹਨ ਅਤੇ ਭਵਿੱਖ ਵਿਚ ਵੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਹੋਣਗੇ।"

(ਸੰਮਤ ਨਾਨਕਸ਼ਾਹੀ-526)

ਇਸੇ ਕਲਮ ਤੋਂ ਪ੍ਰੋ. ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਾਹਿਤਕ ਲੜੀ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਪੁਸਤਕਾਂ

1. ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ
2. ਪ੍ਰੋ. ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਾਹਿਤਕ ਪ੍ਰਤਿਭਾ
3. ਰਾਜ-ਹੰਸ (ਜੀਵਨੀ)
4. ਦਸ ਗੁਰੂ ਦਰਸ਼ਨ (ਅਨੁਵਾਦ)
5. ਪੂਰਬੀ ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਆਤਮਾ (")
6. ਸੁਆਮੀ ਰਾਮ ਤੀਰਥ ਦੀ ਜੀਵਨ-ਕਥਾ (")
7. ਚਰਨ-ਛੁਹ (ਕਾਵਿ-ਰੂਪਾਂਤਰਣ)
8. ਲੌਢੇ ਪਹਿਰ ਦਾ ਆਤਮ-ਚਿੰਤਨ (")
9. ਅਨੀਲਕਾ ਕਾਵਿ-ਰੂਪਾਂਤਰਣ
10. ਗੀਤ ਗੋਵਿੰਦ (")
11. ਅਲਿਫ਼ ਅੱਖ਼ਰ (")
12. ਤ੍ਰਿਵਣ ਸਖੀਆਂ (")
13. ਮਾਲਾ ਮਣਕੇ (")
14. ਗੱਦ ਕਾਵਿ ਦੀਆਂ ਸੱਤ ਖ਼ਾਰੀਆਂ (")
15. ਅਰਸ਼ੀ ਲਾੜੀ (")
16. ਜਗਦੀਆਂ ਜੋਤਾਂ (")
17. ਪੰਜਾਬ ਜਿਊਂਦਾ ਗੁਰੂ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ (ਚੋਣਵਾਂ ਸੰਕਲਨ ਸਿਖ-ਰਹੱਸਵਾਦੀ ਕਾਵਿ)
18. ਕਰਨਾ ਖਿੜਿਆ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ (ਚੋਣਵਾਂ ਸੰਕਲਨ ਕਾਵਿ-ਰੂਪਾਂਤਰਣ)
19. ਸਿਖੀ ਦੀ ਆਤਮਾ (ਭਾਗ-I) ਜੁਗਾਂ-ਜੁਗਾਂਤਰਾਂ ਦੀ ਸਾਂਝ
20. ਸਿਖੀ ਦੀ ਆਤਮਾ (ਭਾਗ-II) ਆਤਮਾ ਦਾ ਸੰਗੀਤ
21. ਸਿਖੀ ਦੀ ਆਤਮਾ (ਭਾਗ-III) ਚਿੰਤਨ-ਧਾਰਾ

ਆਦਿ ਕਥਨ

ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਅਦੁੱਤੀ ਵਿਆਖਿਆਕਾਰ

ਸਵਰਗਵਾਸੀ ਪ੍ਰੋ. ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ (1881-1931) ਗੁਰਮਤਿ ਅਤੇ ਸਿਖ ਧਰਮ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦੇ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਪਖਾਂ ਦੇ ਅਦੁੱਤੀ ਵਿਆਖਿਆਕਾਰ ਹੋਏ ਹਨ। ਜਿਸ ਉਚਤਮ ਆਤਮਿਕ ਧਰਾਤਲ ਉਤੇ ਵਿਚਰ ਕੇ ਆਪ ਨੇ ਆਪਣੀ ਅਨੰਤਾਂ ਤਕ ਪਸਰੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੁਆਰਾ ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਨਿਵੇਕਲੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਉਸ ਨਾਲ ਸਿਖ-ਦਰਸ਼ਨ ਇਕਦਮ ਵਿਸ਼ਵ-ਵਿਆਪੀ ਸਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਇਹ ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਕਿ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਪਾਵਨ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਅਰਥਾਤ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਤੈ ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਰੱਬੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਸ਼ਵ-ਵਿਆਪੀ ਦਿਸਹੱਦਿਆਂ ਦਾ ਅਭਾਵ ਸੀ, ਪਰ ਉਸ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਅਨੁਭਵ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਜਾਂ ਉਸ ਤਕ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਇਕ ਅਜਿਹੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ ਜੋ ਉਸ ਦੀਆਂ ਉਚਾਈਆਂ, ਡੂੰਘਾਈਆਂ ਅਤੇ ਪਸਾਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਧਿਆਨੀ ਨੀਝ ਨਾਲ ਨਿਰਖ-ਪਰਖ ਸਕੇ। ਇਹ ਕਾਰਜ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਨਦਰਿ-ਕਰਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਪੁਜੀ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਕਥਨ ਹੈ :

> ਜਿਨ ਕਉ ਨਦਰਿ ਕਰਮੁ ਤਿਨ ਕਾਰ
> ਨਾਨਕ ਨਦਰੀ ਨਦਰਿ ਨਿਹਾਲੁ ॥

ਅਜਿਹੀ ਰੱਬੀ ਰਹਿਮਤ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਤਾਤਵਿਕ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਲਖ ਤੇ ਪੇਖ ਸਕਣਾ ਬੜੀ ਕਠਿਨ ਗੱਲ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਸਾਡਾ ਇਹ ਵਡਾ ਸੁਭਾਗ ਸੀ ਕਿ 20ਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿਚ ਸਿਖਾਂ ਵਿਚ ਭਾਈ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਨਾਭਾ ਤੇ ਪ੍ਰੋ. ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਵਰਗੇ ਵਸ਼ਿਸ਼ਟ ਗੁਰਮਤਿ ਆਚਾਰੀਆ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਿਖ ਚਿੰਤਨ ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਅਦੁੱਤੀ ਤੇ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਭਾਈ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਨਾਭਾ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਦੇ ਧਾਰਣੀ ਸਨ, ਉਥੇ ਪ੍ਰੋ. ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਕੋਲ ਇਕ ਉਚੇ ਕਵੀ ਦਾ ਦਿਲ, ਚਲੂਲਾ ਰਹੱਸਵਾਦੀ ਅਨੁਭਵ ਅਤੇ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਗਿਆਨ ਮੌਜੂਦ ਸੀ। ਆਪ ਵਿਚ ਕਵੀ, ਚਿੰਤਕ ਅਤੇ ਰਹੱਸਵਾਦੀ ਦੇ ਸਦਗੁਣ ਸਮਿਲਤ ਸਨ ਜੋ ਗੋਚਰ ਦੀਆਂ ਬੌਧਿਕ ਸੀਮਾਵਾਂ ਤੋਂ ਪਾਰ ਜਾ ਕੇ ਅਗੋਚਰ ਦੇ ਈਸ਼ਵਰੀ ਮੰਡਲ ਤਕ ਜਾ ਪੁਜਦਾ ਹੈ। ਆਪ ਦੀ ਉਚ ਕੋਟੀ ਦੀ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਵ-ਵਿਆਪੀ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਚੇਤੰਨਤਾ ਵਿਦਮਾਨ ਸੀ

ਅਤੇ ਪੂਰਬ ਤੇ ਪਛਮ ਦੇ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਆਪ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਧੁਰ ਡੂੰਘਾਣਾਂ ਤੋਂ ਜਾਣੂੰ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਰਹੱਸ ਨੂੰ ਕਾਵਿਮਈ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟਾਉਣ ਦੇ ਪੂਰਨ ਤੌਰ ਤੇ ਸਮਰੱਥ ਸਨ। ਕਿਉਂਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਇਕ ਕਵੀ ਵਾਲਾ ਕੋਮਲ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਦਿਲ ਅਤੇ ਅੰਦਰਲੇ ਖੁਲ੍ਹੇ ਨੈਣਾਂ ਵਾਲੀ ਉਚੇਰਾ ਉਡ ਸਕਣ ਵਾਲੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਮੌਜੂਦ ਸੀ। ਆਪ ਦਾ ਸਥਾਨ ਨਿਸ਼ਚੇ ਹੀ ਸੁਆਮੀ ਵਿਵੇਕਾਨੰਦ, ਸੁਆਮੀ ਰਾਮ ਤੀਰਥ ਗੁਰੂਦੇਵ ਰਾਬਿੰਦਰ ਨਾਥ ਟੈਗੋਰ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਅਰਵਿੰਦੂ ਘੋਸ਼ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਮਕਾਲੀ ਵੀ ਹਨ, ਵਿਚ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਹਾਨ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਵਿਭੂਤੀਆਂ ਤੇ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਦੇ ਮੌਲਿਕ ਚਿੰਤਕਾਂ ਤੇ ਵਿਆਖਿਆਕਾਰਾਂ ਸਮਾਨ ਹੀ ਪ੍ਰੋ. ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ 20ਵੀਂ ਸਦੀ ਦੀ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਚਿੰਤਨਧਾਰਾ ਨਾਲ ਪੂਰਨ ਤੌਰ ਤੇ ਇਕਸੁਰ ਸਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਸਮਕਾਲੀ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਚਿੰਤਨ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਕਾਰਜ ਦੀ ਇਸ ਮਹਾਨ ਭੂਮਿਕਾ ਨੂੰ ਨਿਭਾਇਆ ਹੈ। ਇਹੋ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਰਗਾ ਉਚ ਕੋਟੀ ਦਾ ਚਿੰਤਕ 20ਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਸਿਖ ਜਗਤ ਵਿਚ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਜ਼ਰੀਂ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ।

ਭਾਵੇਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ 1912 ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਗੁਰਸਿਖੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੁਆਰਾ ਪੁਨਰ-ਜੀਵਤ ਹੋ ਉਠਿਆ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਥਨ ਅਨੁਸਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਿਖੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਮਾਂ ਦੇ ਦੁੱਧ ਨਾਲ ਹੀ ਆਰੰਭ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਆਪ ਦੇ ਇਕ ਪ੍ਰਤਿਭਾਵਾਨ ਕਵੀ ਦੇ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਅਨੁਭਵ ਅਤੇ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਜਿਗਿਆਸਾ ਦੀ ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਲਈ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਧਿਐਨ ਅਤੇ ਰਹੱਸਵਾਦੀ ਅਭਿਆਸਾਂ ਤੇ ਅਨੁਭਵਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਵਿਸਮਾਦ ਤੇ ਰਹੱਸ ਦਾ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਮੰਡਲ ਪਸਾਰ ਦਿਤਾ ਜੋ ਸਚਮੁਚ ਇਕ ਮਾਨਸਰੋਵਰ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਨਿਰਮਲ ਜਲ ਦੀਆਂ ਡੂੰਘੀਆਂ ਤਹਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਆਪ ਦੀ ਹੰਸ-ਆਤਮਾ ਨੇ ਵਿਵੇਕ ਦੁਆਰਾ ਬਹੁਮੁਲੇ ਮੋਤੀ ਮਾਣਕਾਂ ਨੂੰ ਟੋਲ ਟੋਲ ਕੇ ਲਿਆਂਦਾ ਤੇ ਸਾਡੇ ਲਈ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਥਾਲਾਂ ਵਿਚ ਰਖ ਕੇ ਪ੍ਰੀਤੀ-ਭੋਜਨ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪਰੋਸ ਦਿਤਾ। ਆਪ ਨੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਪ੍ਰਮਾਰਥ ਵੀ ਰਚੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਰਹੱਸਮਈ ਪਖਾਂ ਨੂੰ ਚਿੰਤਕ ਵਾਲੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੇ ਕਵੀ ਵਾਲੇ ਅਨੁਭਵ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਸਿਖ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਵੀ ਮਾਰਮਿਕ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਅਥਵਾ ਸਿਖ ਚਿੰਤਨ ਦੀਆਂ ਕਈ ਅਜਿਹੀਆਂ ਕੜੀਆਂ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਕੇਵਲ ਪੂਰਨ ਸਿਘ ਵਰਗੇ ਕਵੀ ਆਤਮਾ ਤੇ ਮੌਲਿਕ ਚਿੰਤਕ ਦੀ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਸਿਖ ਚਿੰਤਨ ਸਬੰਧੀ ਆਪ ਦੀ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਦੀ ਮੌਲਿਕਤਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਚੇ ਗਏ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਤੋਂ ਭਲੀਭਾਂਤ ਉਜਾਗਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਗੁਰਮਤਿ ਸਬੰਧੀ ਆਪ ਨੇ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਆਪਣੀਆਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਦੋ ਸ੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਸ੍ਰੇਣੀ

ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਉਹ ਭਾਗ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਆਪ ਆਪਣੇ ਰਹੱਸਵਾਦੀ ਅਨੁਭਵ ਨੂੰ ਕਾਵਿਮਈ ਬੋਲ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਅਜਿਹੀ ਸਿਖ ਰਹੱਸਵਾਦੀ ਕਵਿਤਾ ਵੀ 100 ਤੋਂ ਵਧੀਕ ਛੁਟੇਰੀਆਂ ਤੇ ਲੰਮੇਰੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਵਿਚ ਸੰਕਲਿਤ ਹੈ। ਇਸ ਹਥਲੀ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਵੀ ਆਪ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਕਵਿਤਾਵਾਂ 'ਸਿਖ ਦਾ ਗੀਤ', 'ਅਕਾਲੀ ਸਿੰਘ ਦਾ ਗੀਤ', 'ਆਤਮ ਚਿੰਤਨ', 'ਮੁਕਤਗਾਮੀ ਆਤਮਾਵਾਂ' ਆਦਿ ਮੌਜੂਦ ਹਨ।

ਦੂਜੇ ਵਰਗ ਵਿਚ ਆਪ ਦੀਆਂ ਸਿਖ ਦਰਸ਼ਨ ਸਬੰਧੀ ਰਚੀਆਂ ਗਈਆਂ ਪੰਜ ਪੁਸਤਕਾਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਂ 'ਬੁਕ ਆਫ਼ ਟੈਨ ਮਾਸਟਰਜ਼', 'ਸਪਿਰਟ ਬਾਰਨ ਪੀਪਲ' ਅਤੇ 'ਸਪਿਰਟ ਆਫ਼ ਦਾ ਸਿਖ' (ਤਿੰਨ ਜਿਲਦਾਂ) ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪਹਿਲੀਆਂ ਦੋ ਪੁਸਤਕਾਂ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਕਾਲ ਵਿਚ ਹੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਦੂਜੀਆਂ ਤਿੰਨ ਪੁਸਤਕਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਕਾਲ ਚਲਾਣੇ ਦੇ ਲਗਪਗ ਅੱਧੀ ਸਦੀ ਪਿਛੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ ਵਲੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਪੰਜ ਪੁਸਤਕਾਂ ਮਾਨੋ ਵਰਤਮਾਨ ਸਦੀ ਵਿਚ ਸਿਖੀ ਦੀ ਆਤਮਾ ਤਕ ਪਹੁੰਚਣ ਦੀ ਕੁੰਜੀ ਹਨ।

ਹਥਲੀ ਪੁਸਤਕ 'ਸਿਖੀ ਦੀ ਆਤਮਾ' ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਜਿਲਦ ਦਾ ਅਨੁਵਾਦ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਅਨੇਕ ਸੂਖਮ ਪਖਾਂ ਦਾ ਸੰਕੇਤਕ ਬੋਧ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਵੀ ਅਤਿ ਸੂਖਮ ਕਾਵਿਮਈ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ। ਇਸ ਵਿਚ ਕੁਝ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਵੀ ਹਨ ਅਤੇ ਕੁਝ ਕਾਵਿਮਈ ਵਾਰਤਕ ਵਿਚ ਲਿਖੇ ਗਏ ਨਿਬੰਧ ਵੀ। ਜਿਸ ਉਚੇਰੀ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਪ੍ਰੋ. ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸਿਖੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਅਨੁਭਵ, ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਸਾਂਸਕ੍ਰਿਤਕ ਪਾਸਾਰਾਂ ਤੋਂ ਸਾਨੂੰ ਜਾਣੂੰ ਕਰਵਾਇਆ ਹੈ, ਉਹ ਬੜੀਆਂ ਸੂਖਮ ਤੇ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਧਰਾਤਲਾਂ ਹਨ। ਰੱਬੀ ਜੋਤ ਤਾਂ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਕਣ ਕਣ ਵਿਚ ਵਿਦਮਾਨ ਹੈ ਪਰ ਜਦੋਂ ਇਹ ਕਿਸੇ ਮਨੁੱਖੀ ਆਤਮਾ ਵਿਚ ਲੇਖਕ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਚਿੱਟੀ ਘੁੱਗੀ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਵਤਰਿਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਕੇਵਲ ਉਸ ਦਾ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਕਾਇਆ-ਕਲਪ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ, ਸਗੋਂ ਸਮਾਜਕ ਜੀਵਨ, ਕੌਮਾਂ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਤੇ ਸਾਂਸਕ੍ਰਿਤਕ ਜੀਵਨ ਦਾ ਵੀ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਰੂਪਾਂਤਰਣ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਆਦਰਸ਼ ਸਰਵ-ਯੁਗੀਨ ਤੇ ਸਰਵ-ਵਿਆਪੀ ਹਨ। ਇਹ ਕਿਸੇ ਇਕ ਜਾਤੀ, ਧਰਮ, ਫ਼ਿਰਕੇ ਜਾਂ ਸੰਪਰਦਾਇ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਇਸੇ ਕਾਰਨ ਹੀ ਲੇਖਕ ਇਸ ਨੂੰ ਜੁਗਾਂ ਜੁਗਾਂਤਰਾਂ ਦੀ ਸਾਂਝ ਅਥਵਾ ਦੇਸ਼ਾਂ ਤੇ ਕਾਲਾਂ ਤੋਂ ਪਰੇ ਦੀ ਸਾਂਝੀਵਾਲਤਾ ਦਾ ਰਾਸ਼ਟਰ ਮੰਡਲ ਦਸਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਉਚੇਰੇ ਗਗਨ ਮੰਡਲਾਂ ਵਿਚ ਦੈਵੀ ਆਤਮਾਵਾਂ ਦਾ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਗਮਗਾਉਂਦਾ ਸਮੂਹ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਤਾਰਾ-ਮੰਡਲ ਹਨ। ਇਥੇ ਤਾਂ ਸਦੈਵ ਉਹ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੈ, ਜੋ ਅੰਧਕਾਰ ਨੂੰ ਮੇਟਦਾ ਹੈ। ਇਥੇ ਤਾਂ ਉਹ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਹੈ, ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰਲੇ ਪਸ਼ੂਤਵ ਦਾ ਦਮਨ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦੇ ਦੈਵੀ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਜਗਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਆਤਮਿਕ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਹੈ ਜੋ ਹਉਮੈ ਵਿਚ ਤਪਦੇ ਤੇ ਮਹਾਂਯੁਧਾਂ ਦੇ

ਖ਼ੂਨ-ਖ਼ਰਾਬਿਆਂ ਨਾਲ ਲਥਪਥ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੂਤ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਨਿਰੀ ਮਿਠਾਸ ਹੈ, ਨਿਰਾ ਪ੍ਰੇਮ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਸੁੰਦਰੀ ਸੰਗੀਤ। ਪਰ ਆਪ ਇਹ ਵੀ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏ ਰੱਬੀ ਅਵਤਾਰ, ਮਹਾਂਪੁਰਖ, ਸੰਤ ਤੇ ਭਗਤ ਤੇ ਕੋਮਲ ਹਿਰਦੇ ਵਾਲੇ ਜਿਊੜੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਿਸਦੇ ਸਰੂਪ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਿਲਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਤੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਕਿੰਨੇ ਪਿਆਰੇ ਹਨ ਜੋ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਨਵੀਂ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਨੂੰ ਜਗਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਮਾਨਵਤਾ ਦੀਆਂ ਉਚੇਰੀਆਂ ਮੰਜ਼ਲਾਂ ਵਲ ਅਗਲੇਰੇ ਸਫ਼ਰ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਰਖਣ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਨਾਂ 'ਸਿਖੀ ਦੀ ਆਤਮਾ' ਹੈ, ਪਰ ਜਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਭਾਗ ਦੇ ਉਪ ਨਾਂ 'ਜੁਗਾਂ-ਜੁਗਾਂਤਰਾਂ ਦੀ ਸਾਂਝ' ਤੋਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੈ, ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਸਿਖ ਧਰਮ ਦੇ ਰਹੱਸਵਾਦੀ ਅਨੁਭਵ ਅਤੇ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਚਿੰਤਨ ਤਕ ਸੀਮਤ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਇਸ ਵਿਚ ਬੁਧ, ਈਸਾਈ, ਇਸਲਾਮ ਤੇ ਹੋਰ ਪੂਰਬੀ ਤੇ ਪਛਮੀ ਧਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾਵਾਂ ਤੇ ਰਹੱਸਵਾਦੀ ਅਨੁਭਵਾਂ ਦਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਾਵੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਵਿਸ਼ਵ ਨੂੰ ਇਹ ਇਕ ਨਵਾਂ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਦਰਸ਼ਨ ਦਾ ਢੋਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਵੀ ਇਕ ਉਚ ਕੋਟੀ ਦੇ ਮਹਾਂ ਕਵੀ ਦਾ ਜੋ ਪੰਜਾਬੀ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਭਾਰਤੀ ਤੇ ਸਮੁਚੇ ਵਿਸ਼ਵ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦਾ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਨਾਗਰਿਕ ਤੇ ਅਗਾਮੀ ਕਾਲਾਂ ਤਕ ਪੁਜਣ ਵਾਲੀ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਅਤੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਦਾ ਉਚ ਕੋਟੀ ਦਾ ਪ੍ਰਵਕਤਾ ਹੈ।

ਇਸ ਅਧਿਆਤਮਵਾਦੀ ਦਰਸ਼ਨ ਅਤੇ ਸਿਖ ਚਿੰਤਨ ਸਬੰਧੀ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਨੂੰ ਅਨੁਵਾਦ ਕਰਨ ਲਈ ਮੈਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਤੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਸਵਰਗਵਾਸੀ ਪ੍ਰਿੰ. ਸਤਿਬੀਰ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਮਿਲੀ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੀ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਲਿਖਣੀ ਸੀ, ਪਰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਇਹ ਮਨਜ਼ੂਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਤੇ ਆਪ ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਸਾਨੂੰ ਸਦਾ ਲਈ ਵਿਛੋੜਾ ਦੇ ਗਏ। ਪਰ ਇਸ ਨਾਲ ਮੇਰੀ ਇਹ ਵਚਨਬਧਤਾ ਹੋਰ ਵੀ ਪੱਕੀ ਹੋਈ ਕਿ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਸਾਰੇ ਭਾਗਾਂ ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਅਨੁਵਾਦ ਮੁਕੰਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਖਰੜੇ ਦੇ ਇਸ ਭਾਗ ਦੀ ਸੋਧ ਵਿਚ ਮੇਰੀ ਸਹਾਇਤਾ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਮੇਰੇ ਪਰਮ ਮਿਤਰ ਪ੍ਰੋ. ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਇਸ ਖਰੜੇ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸ. ਵਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਸਹਾਇਕ ਵਜੋਂ ਸਹਿਯੋਗ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਖਰੜੇ ਨੂੰ ਟਾਈਪ ਕਰਵਾਉਣ ਅਤੇ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਪਰੂਫ਼ ਪੜ੍ਹਨ ਵਿਚ ਸ. ਸਤਿੰਦਰ ਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੰਦਾ ਨੇ ਮੇਰੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਮਿਹਰਬਾਨ ਬਟਾਲਵੀ ਨੇ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਅਨੁਕ੍ਰਮਕਾ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਮੁਖ ਕਵਰ ਸ੍ਰੀ ਅਜਾਇਬ ਚਿੱਤਰਕਾਰ ਨੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਛਪਾਈ ਦਾ ਸਾਰਾ ਖ਼ਰਚਾ ਮੇਰੇ ਦਾਮਾਦ ਪ੍ਰੋ. ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ ਅਤੇ ਮੇਰੀ ਸਪੁੱਤਰੀ ਪ੍ਰੋ. ਸੁਰਜੀਤ ਕੌਰ ਨੇ ਕੀਤਾ ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਿਮੇਵਾਰੀ ਸ. ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਲਾਂਬਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਲਈ ਹੈ।

ਮੈਂ ਉਪਰੋਕਤ ਸਾਰੇ ਸੱਜਣਾਂ ਦਾ ਰਿਣੀ ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁਹਿਰਦ-ਸਹਿਯੋਗ ਤੇ ਉੱਦਮ ਸਦਕਾ ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਪਾਠਕਾਂ ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਸਕੀ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬੀ ਪਾਠਕਾਂ ਲਈ ਇਸ ਤ੍ਰੈ-ਲੜੀ ਦੀ ਇਹ ਪਹਿਲੀ ਕੜੀ ਪੇਸ਼ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਮਿਹਰ ਕਰੇ ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਬਾਕੀ ਦੇ ਦੋ ਭਾਗ ਵੀ ਆਪ ਤਕ ਪਹੁੰਚਾਣ ਲਈ ਦਾਸ ਨੂੰ ਸਮਰਥਾ ਬਖ਼ਸ਼ੇ।

ਪਟਿਆਲਾ-7. 8. 1995

ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਕਸੇਲ

ਤਤਕਰਾ

ਜੁਗਾਂ-ਜੁਗਾਂਤਰਾਂ ਦੀ ਸਾਂਝ

ਦੇਦਾ ਦੇ ਲੈਦੇ ਥਕਿ ਪਾਹਿ ।
ਜੁਗਾ-ਜੁਗੰਤਰਿ ਖਾਹੀ ਖਾਹਿ ॥

(ਜਪੁ)

1. ਯੁਗਾਂ ਯੁਗਾਂਤਰਾਂ ਦੀ ਸਾਂਝ
(ਭਗਤ ਨਾਮਦੇਵ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ)

ਚਿੱਟੀ ਘੁੱਗੀ

ਸਭ ਯੁਗਾਂ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਵਿਚ ਆਤਮਿਕ ਜੀਵਨ ਦਾ ਅਵਰਤਨ ਦੇਵ ਲੋਕ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਵਜੋਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਚਮੁਚ ਇਹ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ 'ਪਵਿੱਤਰ ਆਤਮਾ' ਦਾ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮੋਢੇ ਉਤੇ ਛੋਟੀ ਚਿੱਟੀ ਘੁੱਗੀ ਦੇ ਉਤਰਨ ਸਮਾਨ ਹੈ। ਭਗਤੀ ਮਾਰਗ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਜਾਂ ਸਿਖੀ ਦਾ ਧਾਰਨ ਕਰਨਾ (ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ) ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੈਵੀ-ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਹ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਮੰਡਲ ਦੀਆਂ ਅਬਿਨਾਸ਼ੀ ਰੂਹਾਂ ਨਾਲ ਅਤਿ ਨੇੜੇ ਦੀ ਸਾਂਝ ਪਾਉਣ ਦੇ ਤੁਲ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ 'ਜਪੁਜੀ' ਵਿਚ ਸੰਕੇਤ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਸਾਡੇ ਰਖਿਅਕ

ਆਤਮਾ ਦੇ ਪਰਮਾਨੰਦ ਵਿਚ ਜਿਗਿਆਸੂ ਪਰਮ ਸੁੰਦਰ ਵਿਭੂਤੀਆਂ, ਦੇਵ-ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਤੇ ਫਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੀਆਂ ਮਹਾਨ-ਮੁਕਤਗਾਮੀ ਆਤਮਾਵਾਂ ਹਨ ਜੋ ਭਗਤੀ ਮਾਰਗ ਉਤੇ ਤੁਰੇ ਨਵੇਂ ਪਾਂਧੀਆਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਕੇ ਰੱਬੀ ਪ੍ਰੇਮ ਨੂੰ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਨੀ ਤੋਂ ਬਚਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਹ ਕਰਮ ਤਿਖੀ ਤਲਵਾਰ ਦੀ ਨੋਕ ਸਮਾਨ ਬੜਾ ਤਿਖਾ ਤੇ ਤੁਰੰਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਦੈਵੀ ਜੀਵਨ ਦਾ ਪ੍ਰੇਰਨਾ-ਸਰੋਤ

ਦੈਵੀ ਜੀਵਨ ਦੀ ਇਹ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਕੇਵਲ ਕੁਝ ਚੋਣਵੀਆਂ ਨਸਲਾਂ, ਜਾਤੀਆਂ, ਕਾਲੇ ਗੋਰੇ ਰੰਗਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਕੌਮਾਂ ਤਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਸਗੋਂ ਇਹ ਜੀਵਨਧਾਰਾ ਦੀਆਂ ਸਭ ਚਿੱਟੀਆਂ ਤੰਦਾਂ ਵਿਚ ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵਾਹਤ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਮੁਖ ਸ੍ਰੋਤ ਨਾਲ ਜੋੜ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਗਰ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਹ ਸਮਾਨ ਹੈ, ਜੋ ਹਰ ਤ੍ਰੇੜ ਤੇ ਨੁਕਰ ਨੂੰ ਭਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਕਦੀ ਕਦੀ ਤਾਂ ਅਬੋਲ ਜਾਨਵਰ ਵੀ ਰੱਬਤਾ ਦੀ ਉਚੀ ਟੀਸੀ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਤਾਂ ਸਭ ਚੇਤਨ ਜੀਵਾਂ ਵਿਚ ਵਿਦਮਾਨ ਹੈ। ਐਨ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਵੇਂ ਸਾਗਰ ਆਪਣੀ ਹਰ ਲਹਿਰ ਵਿਚ ਵਿਦਮਾਨ ਹੈ। ਰਬ ਵਲੋਂ ਅਰਦਾਸ ਹਮੇਸ਼ਾ ਸੁਣੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਉਹ ਮੂਕ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਨੂੰ ਵੀ ਸੁਣਦਾ ਹੈ। ਗਜ਼ਨੀ ਦੇ ਅਮੀਰ ਸੁਬਕਤਗੀਨ ਨੇ ਹਿਰਨੀ ਦੀ ਪੁਕਾਰ ਸੁਣੀ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਰਾਜਤਖ਼ਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਹਿਰਨੀ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਰੱਬ ਧੜਕ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਕਰੁਣਾ ਹੀ ਸਾਰ ਤੱਤ ਹੈ

ਇਸ ਕਰੁਣਾ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਵਿਚ ਹੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਮਹਾਨ ਰਹੱਸ ਲੁਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਮਿਲ ਜਾਏ ਤਾਂ ਸਭ ਕੁਝ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਇਸ ਦੀ ਸੋਝੀ ਹੋ ਜਾਏ ਤਾਂ ਸਭ ਕੁਝ ਜਾਣ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਆਤਮ-ਅਨੁਭੂਤੀ ਦੇ ਇਸ ਅਨੁਭਵੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਵਿਚ ਹੀ ਸਚੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਦਾ ਸਾਰ ਲੁਕਿਆ ਪਿਆ ਹੈ ਗੋਇਟੇ ਨੇ ਵੀ ਇਹੋ ਨਿਚੋੜ ਕੱਢਿਆ ਸੀ ਕਿ ਅਨੁਭਵ ਹੀ ਸਰਵ-ਸ੍ਰੇਸ਼ਠ ਤੱਤ ਹੈ।

*ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਸੀਨੇ ਵਿਚ ਇਸ ਅਨੁਭਵ ਦੀ ਨਿਰੰਤਰ ਲਟ ਲਟ ਬਲਦੀ ਚਮਕ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਨਰਮ ਰਾਖ ਵਿਚ ਕੋਇਲੇ ਮਘ ਰਹੇ ਹੋਣ। ਧਰਮ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਅਮੋਲਕ ਵਿਰਸਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਤਮ ਜੀਵਨ ਕੇਵਲ ਬਲਦਾ ਅਗਨ ਸਾਗਰ ਹੈ ਤੇ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਲੰਮਾ ਜੀਵਨ ਵੀ ਸਰਪ ਦੀ ਆਰਜਾ ਸਮਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਯੁਗਾਂ-ਯੁਗਾਂਤਰਾਂ ਦੀ ਸਾਂਝ

ਮਹਾਨ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਅਨੁਭਵ ਰਖਣ ਵਾਲੇ ਕਵੀ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਵਾਰਾਂ ਵਿਚ ਭਗਤਾਂ ਤੇ ਮੁਰੀਦਾਂ ਦੀ ਯੁਗਾਂ-ਯੁਗਾਂਤਰਾਂ ਤੋਂ ਚਲੀ ਆ ਰਹੀ ਲਗਾਤਾਰ ਸਾਂਝ ਦਾ ਉਲੇਖ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸਭ ਯੁਗਾਂ ਦੇ ਭਗਤ-ਜਨ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਦੇ ਕਥਨ ਅਨੁਸਾਰ ਜੁਗੋ ਜੁਗ ਅਟੱਲ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਸਾਂਝੀਵਾਲਤਾ ਦੇ ਸੂਤਰ ਵਿਚ ਬਝੇ ਹੋਏ ਹਨ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਭਗਤਾਂ ਵਿਚੋਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ, ਰਾਣੀ ਤਾਰਾ ਤੇ ਰਾਜਾ ਹਰੀਸ਼ ਚੰਦਰ ਦੀ ਲਘੂ ਕਥਾ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਦਸਵੀਂ ਵਾਰ ਦੀ ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਇੰਝ ਗਾਇਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। "ਰਾਣੀ ਤਾਰਾ ਹਰ ਰਾਤ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਰਾਜਾ ਹਰੀਸ਼ ਚੰਦਰ ਨੂੰ ਸੁਤਿਆਂ ਛਡ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਤਿਸੰਗ ਵਿਚ ਜਾਂਦੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਰਾਜਾ ਇਸ ਬਾਰੇ ਬੇਖ਼ਬਰ ਸੀ ਕਿ ਰਾਤ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਰਾਣੀ ਉਸ ਨੂੰ ਛਡ ਕੇ ਕਿਥੇ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।" ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ, "ਆਪਣੀ ਰਾਣੀ ਦਾ ਪਿਛਾ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦਾ ਦੇਵ ਲੋਕ ਵਿਚ ਵਾਸਾ ਹੋਇਆ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਸੁਣਿਆ। ਸਾਰੇ ਯੁਗਾਂ ਵਿਚ ਇਕੋ ਗੁਰੂ ਤੇ ਇਕੋ ਹੀ ਉਸ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਵਿਆਪਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।" ਇਹ ਉਸ ਯੁਗ ਦੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਨ। ਉਹ ਹੁਣ ਵੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਹਨ ਤੇ ਭਵਿੱਖ ਵਿਚ ਵੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਹੋਣਗੇ।

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਭਗਤੀ ਭਾਵਨਾ ਜਾਂ ਸਿਖੀ ਨੂੰ ਉਦਾਤ-ਭਾਵੀ ਸਦਾਚਾਰਕ ਜੀਵਨ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵ-ਵਿਆਪੀ ਵਰਤਾਰਾ ਦਸਦੇ ਹਨ ਜੋ ਆਪਣੇ ਪਰਾਭੌਤਿਕ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਹੀ ਵਿਸਥਾਰ ਹੈ। ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਇਕ ਢੇਲੇ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਉਚਤਮ ਬੋਧੀਸਤਵ ਤਕ ਇਕੋ ਅਨਾਦੀ ਸਤਾ ਹੀ ਵਿਆਪਕ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਹੀ ਨਿਰਗੁਣ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ਸਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਆਪ ਹੀ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਦਾ ਹੈ।

---

*ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਟੋਡੀ ਮਹਲਾ 5, ਪੰਨਾ 712

ਗੁਰੂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਉਹ, ਮਨੁੱਖ ਬਣ ਕੇ ਸਾਡੇ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਜੀਵਨ ਦੀ ਨਵੀਂ ਜੋਤ ਜਗਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਬ੍ਰਹਮ-ਗਿਆਨ ਕਿ 'ਏਕਾ ਬ੍ਰਹਮ ਦੂਤੀਆ ਨੇਸਤੀ' ਅਰਥਾਤ ਸਭ ਬ੍ਰਹਮ ਹੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਨਿਜ ਸਰੂਪ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਤੁਛ ਤੇ ਬੇਲੋੜਾ ਹੈ। ਯੋਗ-ਵਸ਼ਿਸ਼ਟ ਦਾ ਕਰਤਾ ਤੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਨਿਜ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਤੋਂ ਵੀ ਰੱਬੀ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।

ਧਰੂਵ ਨੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਬਲ ਪ੍ਰੀਤ ਦੁਆਰਾ ਪਾਇਆ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ। ਪ੍ਰਭੂ-ਪ੍ਰੀਤਮ ਉਸ ਕੋਲ ਇਵੇਂ ਪੁਜਾ ਜਿਵੇਂ ਗਾਂ ਆਪਣੇ ਵੱਛੇ ਨੂੰ ਆ ਕੇ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਧਰੂ ਨੂੰ ਗਗਨ ਮੰਡਲ ਦਾ ਤਾਰਾ ਬਣਾ ਦਿਤਾ, ਜਿਸ ਦੀ ਸਪਤਰਿਸ਼ੀ ਪ੍ਰਕਰਮਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਆ ਕੇ ਸਹਾਈ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਦੋਖੀਆਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਅੱਗ ਵਿਚ ਸੁਟਿਆ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਸੜ ਜਾਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਸੁਟਿਆ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਡੁਬ ਜਾਏ। ਅੱਗ ਉਸ ਨੂੰ ਸਾੜ ਨਾ ਸਕੀ। ਪਾਣੀ ਉਸ ਨੂੰ ਡੋਬ ਨਾ ਸਕਿਆ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਉਤੇ ਮਿਹਰ ਸੀ। ਭਗਤ ਨੂੰ ਕੋਈ ਆਂਚ ਨਾ ਆਈ। ਹਰਨਾਖ਼ਸ਼ ਨੇ ਖੜਗ ਸੂਤ ਲਈ ਤੇ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਨੂੰ ਕੜਕ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲਗਾ, "ਦਸ ਕਿਥੇ ਹੈ ਤੇਰਾ ਗੁਰੂ ?" ਲੋਹੇ ਦੇ ਲਾਲ ਤਪਦੇ ਥੰਮ ਵਿਚੋਂ ਭਗਵਾਨ ਨਰਸਿੰਘ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏ ਅਤੇ ਦੁਸ਼ਟ ਹਰਨਾਖ਼ਸ਼ ਦਾ ਸਿੰਘਾਰ ਕਰ ਦਿਤਾ।

(ਵਾਰ 10, ਪਉੜੀ ਪਹਿਲੀ ਤੇ ਦੂਜੀ)

ਕੌਰਵ ਰਾਜ ਸਭਾ ਵਿਚ ਦਰੋਪਦੀ ਦੀ ਬੇਪਤੀ ਕਰਨ ਲਈ ਤੁਲ ਗਏ। ਦੁਸ਼ਟ ਉਸ ਨੂੰ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਨੰਗੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਨੈਣ ਮੁੰਦ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਭੂ-ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੂੰ ਪੁਕਾਰਦੀ ਰਹੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰਿਆ। ਇਸ ਘੋਰ ਕਸ਼ਟ ਸਮੇਂ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦ ਉਸ ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਏ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਪੱਤ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕੀਤੀ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਘਰ ਆਈ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਦਰੋਪਤੀ ਲੱਜਾਵਾਨ ਹੋਈ ਕਹਿਣ ਲਗੀ, "ਭਗਵਾਨ, ਅਜ ਤੁਸਾਂ ਮੇਰੀ ਰੱਖਿਆ ਕੀਤੀ।" ਆਦਿ ਜੁਗਾਦਿ ਤੋਂ ਹੀ ਆਪਣੇ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਪੈਜ ਰਖਣਾ ਹੀ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਬਿਰਦ ਹੈ। ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਿੱਠ ਉਤੇ ਆ ਖਲੋਂਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਸਹਾਰਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

(ਵਾਰ 10, ਪਉੜੀ 4)

ਸੁਦਾਮਾ ਦਵਾਰਕਾ ਵਿਖੇ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਗਿਆ। ਮਨ ਵਿਚ ਸ਼ੰਕਾ ਸੀ ਕਿ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੋ ਹੁਣ ਰਾਜਾ ਬਣ ਗਏ ਹਨ, ਆਪਣੇ ਬਚਪਨ ਦੇ ਮਿਤਰ ਨੂੰ ਮਿਲਣਗੇ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਪਰ ਆਪਣੇ ਬਾਲ-ਸਖਾ ਮਿਤਰ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਰਾਜ-ਸਿੰਘਾਸਨ ਛਡ ਕੇ ਦੌੜ ਕੇ ਉਸ ਕੋਲ ਪੁਜੇ। ਸਦਾ ਵਾਂਗ ਭਗਵਾਨ ਆਪਣੇ ਭਗਤ ਨੂੰ ਅਗਲਵਾਂਢੀ ਹੋ ਕੇ ਮਿਲੇ। ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਭਗਤ ਦੀ ਪ੍ਰਦਖਣਾ ਕੀਤੀ, ਚਰਨਾਂ ਨੂੰ ਛੁਹਿਆ

ਤੇ ਧੂੜ-ਅੱਟੇ ਚਰਨ ਧੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਹੀ ਆਪਣੇ ਮਿਤਰ ਨੂੰ ਰਾਜ-ਸਿੰਘਾਸਨ ਉਤੇ ਬਿਠਾ ਲਿਆ ।

(ਵਾਰ 10, ਪਉੜੀ 9)

ਜੈ ਦੇਵ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਗੁਆਚ ਗਏ ਸਨ । ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਆਪ ਆ ਕੇ ਉਸ ਕੋਲ ਉਹੋ ਕੁਝ ਲਿਖਵਾਇਆ ਜੋ ਕੁਝ ਉਹ 'ਗੀਤ ਗੋਵਿੰਦ' ਵਿਚ ਲਿਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ । ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਭਗਵਾਨ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਅਗੇ ਕਪਲਾ ਗਊ ਦਾ ਦੁੱਧ ਭੇਟ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਭਗਵਾਨ ਆਪ ਉਸ ਦੇ ਭੇਟ ਕੀਤੇ ਦੁੱਧ ਨੂੰ ਸੇਵਨ ਕਰਨ । ਭਗਵਾਨ ਨੇ ਆਪ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਭੇਟ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤੀ । ਨਾਮੇ ਦੇ ਸਿਰ ਉਪਰ ਸੁੰਦਰ ਛੱਤਰ ਤਾਣ ਦਿਤਾ ਤੇ ਭਗਤ ਨਾਮਦੇਵ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਦੂਰ ਦੂਰ ਤਕ ਫ਼ੈਲੀ ।

!(ਵਾਰ 10, ਪਉੜੀ 10)

ਰਾਮਾਨੰਦ ਜੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲ਼ੇ ਗੰਗਾ ਉਤੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ । ਰਾਹ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ-ਪ੍ਰੀਤਮ ਲਈ ਪਿਆਸਾ ਮੁਸਲਮਾਨ ਜੁਲਾਹਾ ਕਬੀਰ ਲੇਟਿਆ ਪਿਆ ਸੀ । ਰਾਮਾਨੰਦ ਦੇ ਪੈਰ ਕਬੀਰ ਦੀ ਪਿਠ ਵਿਚ ਜਾ ਵਜੇ ਤੇ ਰਾਮਾਨੰਦ ਜੀ ਨੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, "ਉਠੋ ਰਾਮ ਨਾਮ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰੋ ।" ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਬੀਰ ਜੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਰੱਬੀ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਜਾਗੀ ।

(ਵਾਰ 10, ਪਉੜੀ 14)

ਪਾਪੀ ਅਜਾਮਲ ਜੀਵਨ ਭਰ ਭੋਗ-ਵਿਲਾਸ ਵਿਚ ਗਲਤਾਨ ਰਿਹਾ ਤੇ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਮਨੁੱਖ ਵਲੋਂ ਪਿਠ ਮੋੜ ਛਡੀ । ਛਿਣ-ਭੰਗਰ ਐਸ਼ਵਰਜ਼ ਤੇ ਸੁਆਰਥੀ ਕਾਮਨਾ ਵਿਚ ਲੀਨ ਉਸ ਦੀ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਲੰਘ ਗਈ । ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਏ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਦੀਖਿਆ ਮਿਲੀ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਸ਼ੰਸੇ ਦੂਰ ਹੋ ਗਏ । ਉਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਰੱਬੀ ਜੀਵਨ ਦੀ ਜੋਤ ਜਗ ਗਈ ਤੇ ਉਹ ਪਾਪੀ ਤੋਂ ਪੁੰਨੀ ਬਣ ਗਿਆ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਗਵਾਨ ਨੇ ਪਾਪੀ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕੀਤੀ ।

(ਵਾਰ 10, ਪਉੜੀ 20)

ਉਪਰੋਕਿਤ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਦੀਆਂ ਵਾਰਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ ਉਤੇ ਦਿਤੇ ਗਏ ਹਨ । ਨਾਮ–ਸਿਮਰਨ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਗਨਿਕਾ ਭਵ-ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਹੋਈ ਸੀ । ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਉਸ ਦਾ ਆਸਰਾ ਬਣ ਗਿਆ ।

(ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ 9, ਪੰਨਾ 1008)

ਉਪਰੋਕਿਤ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਵਿਚ ਮੈਂ ਕੁਝ ਨਿਜੀ ਗੱਲਾਂ ਵਲ ਸੰਕੇਤ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਦੈਵੀ-ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦੀ ਆਤਮਾ ਆਪਣੇ ਨਵੀਨਤਮ ਤੇ ਤਾਜ਼ਾ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ ਹੋਈ ਹੈ । ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਤੇ ਸਮੂਹਿਕ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਵੇਂ ਜੀਵਨ-ਆਦਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸੁਪਨੇ ਸਾਜੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਨਵੇਂ ਜੀਵਨ ਦੀ ਅਮਲੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਿਰਜਨਾ ਵੀ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਮੇਰਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਸਿਖੀ ਇਸ ਰੱਬੀ

ਗਿਆਨ ਦੀ ਦੈਵੀ-ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦਾ ਹੀ ਸਾਖਿਆਤ ਪ੍ਰਗਟਾਅ ਹੈ ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਸੁੰਦਰਤਾ ਲਈ ਪ੍ਰੇਮ ਉਤਪੰਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਅ ਉਹ ਆਪਣੀ ਕਲਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕੋਈ ਬਾਹਰਮੁਖੀ ਕਿਰਿਆ ਜਾਂ ਕਰਮ-ਕਾਂਡ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਸਗੋਂ ਇਹ ਤਾਂ ਮਨ ਦੀ ਇਕ ਅੰਤਰਮੁਖੀ ਆਤਮਿਕ-ਅਵਸਥਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਧੀਰੇ-ਧੀਰੇ ਅਤੇ ਪੱਕੇ ਨਿਹਚੇ ਨਾਲ ਇਸ ਆਤਮਿਕ ਅਨੁਭਵ ਦੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਨਹੀਂ ਧਾਰਨ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਸਾਜੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਨਾਲ ਪੂਰਨ ਤੌਰ ਤੇ ਇਕਮਿਕ ਹੋਣ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਨਹੀਂ ਜਗਾਉਂਦੇ, ਉਹ ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਦਿਲ ਦੇ ਅੰਨ੍ਹੇ ਅਤੇ ਆਤਮਿਕ ਪੱਖ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਤੇ ਨਿਤਾਣੇ ਅਧਰੰਗ-ਮਾਰੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ ਕਿ "ਛਤੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਭੋਜਨ ਅਤੇ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਰਸਾਂ-ਕਸਾਂ ਦਾ ਸੇਵਨ ਤੇ ਸਭ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਐਸ਼ਵਰਜ਼ ਤੇ ਭੋਗ-ਵਿਲਾਸ ਜੇ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਰਹਿਣ ਤਾਂ ਅਜਿਹਾ ਜੀਵਨ ਜਿਉਂਦੀ ਲਾਸ਼ ਸਮਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

"ਜਦੋਂ ਪ੍ਰਭੂ-ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੀ ਦੌਲਤ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਹੋਰ ਸਭ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਭੂਮੀ, ਹਾਥੀ, ਘੋੜੇ, ਰੱਥ, ਸ਼ਾਹੀ ਬਾਜ਼ ਤੇ ਰਤਨ ਜਵਾਹਰ ਮੋਤੀ ਮਾਣਕ ਆਦਿ ਧਨ ਪਦਾਰਥ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਧੂੜ ਸਮਾਨ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਣ ਲਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ।"

(ਗੁਸਾਂਈਂ ਤੁਲਸੀ ਦਾਸ)

ਧੰਨ ਧੰਨ ਹੈ ਉਹ ਚੰਡਾਲ ਜਿਸ ਦੇ ਦਿਲ ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਵਸਦਾ ਆਪ ਗੋਪਾਲ।

2. ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿਖ
(ਮੁਹੰਮਦ ਸ਼ਫ਼ੀ ਨਮਿਤ)

ਸੁੰਦਰ ਪ੍ਰਭੂ-ਪ੍ਰੀਤਮ ਦਾ ਉਪਾਸ਼ਕ

ਮੇਰੇ ਲਈ ਸਿਖ ਸ਼ਬਦ ਡੂੰਘੇ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਅਰਥ ਰਖਦਾ ਹੈ । ਉਹ ਮਨੁੱਖਾਂ ਵਿਚੋਂ ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਹੈ ਜੋ ਕੋਈ ਯੁਗ ਆਪਣੇ ਇਸ਼ਟ (ਪ੍ਰਭੂ) ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਲਈ ਸਿਕਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਉਸ ਨੂੰ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਗਿਆਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋ ਸਕੇ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ-ਪ੍ਰੀਤਮ ਦਾ ਸੰਜੋਗੀ-ਮੇਲ ਹੋ ਜਾਵੇ । ਯੁਗਾਂ ਤੋਂ ਮਨੁੱਖਤਾ ਪ੍ਰਭੂ-ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੀ ਭਗਤੀ ਕਈ ਨਾਵਾਂ ਤੇ ਰੂਪਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕਰਦੀ ਰਹੀ ਹੈ । ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਆਰੰਭ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪੂਜਾ ਦੀਆਂ ਘੰਟੀਆਂ ਸੁਣਾਈ ਦਿੰਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਅੰਤ ਸਮੇਂ ਵੀ ਉਹ ਆਪਣੇ ਮਨ-ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਜਗਦੇ ਦੀਪ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ-ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਦਰ ਉਤੇ ਧਰਨਾ ਲੋਚਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਸਦਾ ਹੀ ਉਹ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ-ਦਾਤੇ ਦੀ ਉਪਾਸਨਾ ਤੇ ਭਗਤੀ ਵਿਚ ਲੀਨ ਰਿਹਾ ਹੈ ।

ਪ੍ਰਭੂ-ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਸੰਤ-ਪੁਰਸ਼

ਇਥੇ ਇਸ ਸ਼ਬਦ 'ਸੰਤ' ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਹਾਂ-ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਲਈ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਤਮਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਦੁਆਰਾ ਨਵਾਂ ਜਨਮ ਹੋਇਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਹੀ ਸੱਚੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਦਵਿਜ ਹਨ । ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਕਾਲ ਵਿਚ ਅਜਿਹੇ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡੀ ਚੇਤਨਤਾ ਰਖਣ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਤਮਾ ਦੇਵਤਿਆਂ ਤੇ ਫ਼ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਹਾਰ ਸ਼ੁਧ ਸੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ-ਚੇਤਨਤਾ ਦੇ ਵਾਹਨ-ਮਾਤਰ ਹੀ ਸਨ । ਇਹ ਸੰਤ ਪੁਰਸ਼ ਆਪਣੇ ਵਰਤਮਾਨ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਸਦਾ 'ਵਾਹੁ-ਵਾਹੁ' ਦਾ ਗਾਇਨ ਕਰਦੇ ਜਾਂਦੇ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਖੜੇ ਅਤੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਪ੍ਰਭੂ-ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀ ਝਲਕ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀ । ਪੰਜਾਬ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਹਾਂ-ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਸੀ । ਅਜਿਹੇ ਸੰਤ ਪੁਰਸ਼ ਹਰ ਯੁਗ ਵਿਚ, ਹਰ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ, ਹਰ ਨਸਲ ਤੇ ਜਾਤੀ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਹੋਏ ਹਨ । ਆਪਣੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਰਮ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਹੋਣ ਉਤੇ ਵੀ ਉਹ ਸਭ ਧਰਮਾਂ ਲਈ ਸਾਂਝੇ ਹਨ । ਅਜਿਹੇ ਮਹਾਂ-ਪੁਰਸ਼ ਅਸਾਧਾਰਨ ਰੂਪ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਸਤਕ ਉਤੇ ਰੱਬੀ-ਗਿਆਨ ਦਾ ਅਵਤਰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

"ਪ੍ਰਭਾਤ ਸਮੇਂ ਪੰਛੀ ਚਹਿਚਹਾਉਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸੰਤ-ਜਨ ਅਚਰਜ ਰੰਗਾਂ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਰੱਬੀ ਲੀਲਾ ਦੀ ਵਚਿਤਰਤਾ ਨੂੰ ਨਿਹਾਰਦੇ ਹਨ ।"

ਨੈਣਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਚਮਕਾਰ

ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਨੇ ਨਾਮ-ਰੱਤੇ ਸੰਤ-ਸਮੂਹ ਦੀ ਸਿਰਜਨਾ ਕੀਤੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੰਤ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਨੈਣਾਂ ਵਿਚ ਰਾਤ ਦਿਵਸ ਸ਼ਬਦ ਤਾਰਿਆਂ ਹਾਰ ਚਮਕਦਾ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸੰਤ-ਸਮੂਹ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਸਾਜਿਆ 'ਖਾਲਸਾ' ਹੈ। ਜਿਸ ਦਾ ਇਕ ਉਤਮ ਤੇ ਸੱਚੇ ਸੁੱਚੇ ਮਨੁੱਖੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਨਿਰਮਾਣ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਸੰਪੂਰਨ ਰੂਪ ਦੀ ਸ਼ੁਧਤਾ ਉਸ ਆਦਰਸ਼ ਕਸਵਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣ ਨਾਲ ਵਾਚੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੋ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮਾਨਵਤਾ ਦੇ ਆਦਰਸ਼ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਘੜੀ ਸੀ। ਮਨੁੱਖ ਦੀਆਂ ਅਸਫ਼ਲਤਾਵਾਂ ਦਾ ਇਸ ਆਦਰਸ਼ਕ ਮਾਨਵੀ ਪ੍ਰਮਾਣ ਨਾਲ ਤੁਲਨਾ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀਆਂ ਤਰੁੱਟੀਆਂ ਨੂੰ ਜਾਣਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਆਦਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਵਿਚ ਕਿੰਨੇ ਨੀਵੇਂ ਹਾਂ ਤਾਂ ਵੀ ਗੁਰਸਿਖਾਂ ਦੇ ਮਾਰਗ ਨੂੰ ਪਧਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਅਗਿਆਤ-ਪੁਰਸ਼ ਸਦਾ ਕਰਮਸ਼ੀਲ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਸਿਖਾਂ ਦੀ ਆਤਮਾ ਪਾਰਦਰਸ਼ਕ ਸਫਟਕ ਮਣੀ, ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਰਗੜਾਂ ਨਾਲ ਟੁੱਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਜਿਸ ਦੇ ਕੰਢੇ ਤਿੱਖੇ ਫ਼ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੀ ਤੇਜ਼ ਧਾਰ ਨਾਲ ਭੁਰ ਚੁਕੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਫਿਰ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਆਤਮਿਕ ਕਣੀ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਸਿਖ ਮਨੁੱਖਾਂ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦਾ ਤੱਤ ਹੈ ਜੋ ਅਰਸ਼ੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਨਿਹਾਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਮੰਦਰ ਦਾ ਪੁਜਾਰੀ ਹੈ।

ਵਰਤਮਾਨ ਕਾਲ ਦੇ ਅਕਾਲੀ ਸੰਗਰਾਮ ਵਿਚ ਵੀ ਭਾਵੇਂ ਇਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ ਇਸ ਵਿਚ ਬੜਾ ਉਲਝਾਉ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਨੇਤਾ ਵੀ ਗ਼ਲਤ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿਚ ਚਲ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਰਾਹੋਂ ਭਟਕੇ ਹੋਏ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਫਿਰ ਵੀ ਇਸ ਲਹਿਰ ਵਿਚ ਪੁਰਾਤਨ ਅਕਾਲੀ ਸਿੰਘਾਂ ਵਾਲਾ ਜਲਾਲ ਅਤੇ ਸੱਚੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਪਤੰਗੇ ਸ਼ਮ੍ਹਾ ਉਤੇ ਕੁਰਬਾਨ ਹੋਣ ਲਈ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਅਕਾਲ-ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਹੋ ਕੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਆਪਣੇ ਪਤੀਆਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗਲਾਂ ਵਿਚ ਹਾਰ ਪਾ ਕੇ ਲੋੜ ਪੈਣ ਉਤੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਨਾਂ ਉਤੇ ਸੀਨਿਆਂ ਵਿਚ ਗੋਲੀਆਂ ਖਾਣ ਲਈ ਤੋਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਮਾਪੇ ਆਪਣੇ ਨੌਜਵਾਨ ਪੁੱਤਰਾਂ ਦੇ ਸਿਰਾਂ ਉਤੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਣ ਲਈ ਦਸਤਾਰਾਂ ਸਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਨਾਂ ਉਤੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਣ ਲਈ ਅਰਦਾਸ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਮੋਰਚੇ ਵਿਚ ਕੈਦ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਲਿਜਾ ਰਹੀ ਭਰੀ ਰੇਲ ਗੱਡੀ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਕੈਦੀ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਜਲ-ਪਾਣੀ ਛਕਾਉਣ ਲਈ ਚਲਦੇ ਰੇਲ ਇੰਜਣ ਸਾਹਮਣੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਆਈ ਸੰਗਤ ਇਕ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਅਗੇ ਹੋ ਕੇ ਰੇਲ ਦੀ ਪਟੜੀ ਉਤੇ ਲੇਟ ਰਹੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਕੈਦੀ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਗੱਡੀ ਰੋਕ ਕੇ ਜਲ-ਪਾਣੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿਉਂਜੋ ਹਾਕਮਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਡੀ ਰੋਕਣ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤਾ।

ਕਾਲੇ ਤੇ ਪੀਲੇ ਬਸਤਰਾਂ ਵਿਚ ਸਜੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਿੰਘ ਇਕ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਅਗੇ ਹੋ ਕੇ 500 ਜਾਂ 1000 ਦੇ ਜੱਥੇ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਲਈ ਕਾਹਲੇ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਜੇਲ੍ਹ

ਜਾਣ ਲਈ, ਗੋਲੀ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਨ ਲਈ ਅਤੇ ਹੋਰ ਜ਼ੁਲਮ ਤੇ ਕਸ਼ਟ ਸਹਿਣ ਲਈ ਗੁਰੂ ਦੇ ਨਾਂ ਉਤੇ ਭੇਜਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਾਰੀ ਸਿਖ ਜਨਤਾ ਵਿਚ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਤੇ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਪ੍ਰਚੰਡ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪਸਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਵੇਖ ਕੇ ਸਚਮੁਚ ਹੈਰਾਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਅਸੀਂ ਇਸ ਘੋਰ ਪਦਾਰਥਵਾਦ ਦੇ ਯੁਗ ਵਿਚ ਰਹਿ ਰਹੇ ਹਾਂ ਜਾਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਸਿੰਘ ਖ਼ਾਲਸੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਸਭ ਕੁਝ ਗੁਰੂ ਲਈ ਨਿਛਾਵਰ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰਤਿਗਿਆ ਕਰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ।

ਗੁਰੂ ਨੇ ਅਗਨੀ, ਲੋਹ ਅਤੇ ਮੌਤ ਦੀ ਆਤਮਾ ਵਾਲੀ ਇਕ ਨਵੀਂ ਕੌਮ ਉਸਾਰ ਦਿਤੀ ਹੈ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਮੌਤ ਵਿਚ ਵੀ ਅਮਰ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਸਿਖ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਹਰ ਪੰਨਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਜਗਮਗਾਂਉਂਦੇ ਸਿਤਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਜਗਮਗਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੇਵਲ 'ਇਕ ਨਾਮ' ਹੀ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਬੀਰਤਾ ਦੀ ਉਚ-ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਭਰ ਧੜਕਾਉਣ ਲਈ ਕਾਫੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ, ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ, ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਾਰ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ, ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੇ ਨਾਂ ਯੁਧ ਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੇ ਸਮਿਆਂ ਦੇ ਬੇਅੰਤ ਸ਼ਹੀਦਾਂ-ਮੁਰੀਦਾਂ ਦੇ ਉਚੇ ਸੁੱਚੇ ਜੀਵਨ ਨਾਲ ਸਿਖ ਇਤਿਹਾਸ ਭਰਿਆ ਪਿਆ ਹੈ। ਸ਼ਾਇਦ ਹੀ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਜਾਤੀ ਜਾਂ ਕੌਮ ਕੋਲ ਅਜਿਹਾ ਘਨੇਰਾ ਤੇ ਉਚੇਰਾ ਜੀਵਨ-ਦਾਨੀ ਭੂਤ ਕਾਲ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਮੌਜੂਦ ਹੋਵੇ ਜਿਸ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਦੇ ਆਦਰਸ਼ਾਂ ਤੇ ਸੇਵਾ ਲਈ ਜੀਵਨ ਬਖ਼ਸ਼ਣ ਵਾਲੀ ਮੌਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰਕੇ ਬਲਕਾਰ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਾ ਟਾਕਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ।

ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਆਪਣੀ ਮਧੁਰ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਬੀਰਤਾ ਭਰਪੂਰ ਛੰਦਾਂ ਵਿਚ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ, "ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਨਿਤਾਣਿਆਂ ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰਾਂ ਲਈ ਨਹੀਂ। ਸਗੋਂ ਇਹ ਤਾਂ ਧਨੁੱਖ ਧਾਰੀ ਦੇ ਬਾਣ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਰ ਕੋਈ ਚਿੱਲੇ ਉਤੇ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹਾ ਸਕਦਾ, ਨਾ ਹੀ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਤੀਰਾਂ ਦਾ ਮੀਂਹ ਵਰ੍ਹਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਧਰਮ ਯੁਧ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਫਾਜੰਗ ਤੇ ਖੰਡੇ ਖੜਕ ਰਹੇ ਹਨ। ਤੀਰ ਛਡੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਜੋ ਅੰਧਕਾਰ ਦੇ ਭੂਤਾਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।"

ਗੁਰੂ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਨਵੀਂ ਅਗਨੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਚੰਡ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ ਜੋ ਆਪ ਦੇ ਰੱਤ ਵਿਚ ਗੇੜੇ ਲਾ ਰਹੀ ਸੀ ਜਿਸ ਦੀ ਟੁਣਕਾਰ ਨੇ ਆਪ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਕ ਨਵੀਂ ਪਰੰਪਰਾ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿਤਾ। ਆਪ ਆਪਣੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਤੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਨਿਆਰੇ ਸਨ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਨੂੰ ਮੁਰਦੇਹਾਣੀ, ਵਹਿਮਾਂ-ਭਰਮਾਂ, ਵਿਅਰਥ ਡਰਾਂ ਤੇ ਕਰਮ-ਕਾਂਡੀ ਪੂਜਾ-ਅਰਚਾ ਨੇ ਮਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਕਦੇ ਬੀਰ-ਰਸ ਦਾ ਅਨੰਦ ਨਹੀਂ ਸੀ ਚੱਖਿਆ।

ਇਕ ਦਰਸ਼ਨ-ਵੇਤਾ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦਸਿਆ ਕਿ ਕੇਵਲ ਇਕੋ ਪੀੜ੍ਹੀ ਵਿਚ ਹੀ ਇਹ ਬੀਰ-ਰੱਸੀ ਭਾਵਨਾ ਸਿਖਾਂ ਦੀਆਂ ਹੱਡੀਆਂ ਵਿਚ ਰਚ ਗਈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਾਂਇਆਂ-ਕਲਪ ਹੋ ਗਈ।

ਇਕ ਦਿਨ ਬਿਹਾਰ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਪੇਂਡੂ ਗੱਭਰੂ ਮਿਲਿਆ। ਜੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਉਤੇ ਹੀ ਛੱਡ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸੇ ਦਿਨ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਨਸ਼ੇ ਵਿਚ ਮਤਵਾਲਾ ਜਵਾਨ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਲੰਘਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ, "ਜੈ ਪ੍ਰਯਾਗ ਜੀ ਕੀ !" ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਕਦਮ ਇਹ ਖ਼ਿਆਲ ਆਇਆ ਕਿ ਇਸ ਨੌਜਵਾਨ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਮਿਲ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਉਹ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰੇਮਿਕਾ ਪ੍ਰਤੀ ਹੀ ਪ੍ਰੀਤ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨਾਇਕ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰੇਮ ਜਤਾਵੇ ਤਾਂ ਵੀ ਉਸ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਇਕ ਨਵਾਂ ਹੁਲਾਰਾ ਆ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਪ੍ਰਯਾਗ ਦੇ ਸਥਾਨ ਉਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋ ਨਦੀਆਂ ਦੇ ਸੰਗਮ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਿਰਜਿੰਦ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚੋਂ ਉਹ ਕਿੰਨੀ ਕੁ ਵਡੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਲੈ ਸਕਦਾ ਹੈ ?

3. ਗੁਰਸਿਖ ਦਾ ਗੀਤ
(ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਨਮਿਤ)

ਮੈਂ ਤੇਰਾ ਸਿਖ ਹੋਣ ਨੂੰ ਲੋਚਾਂ
ਮੇਰਾ ਦਿਲ ਤਾਂ ਇਹੋ ਚਾਹੇ
ਇਹ ਮੇਰੇ ਕੇਸ ਲੰਮੇ ਹੋ ਜਾਣ
ਸੁਣਾਂ ਸਦਾ ਮੈਂ ਗੁਰੂ ਦਾ ਗਾਣ
ਸੁਆਸ-ਸੁਆਸ ਸਿਮਰਾਂ ਮੈਂ ਨਾਮ
ਜਦ ਮੈਂ ਗਾਵਾਂ ਗੁਰੂ ਦਾ ਗਾਣ
ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਭਾਈ ਹੋਣ ਦਾ
ਪਾਵਾਂ ਮਾਣ ।
ਚੁੱਪ-ਚੁਪੀਤਾ ਕੋਈ ਅਗਿਆਤ ਹੁਨਰਕਾਰ
ਸਿਖ ਦੀ ਮਿੱਟੀ ਪਿਆ ਡੋਲੇ ਵਾਂਗ ਘੁਮਾਰ
ਧਿਆਨ ਮਗਨ ਜਦ ਮੈਂ ਇੰਝ ਸੋਚਾਂ
ਮੈਂ ਤੇਰਾ ਸਿਖ ਹੋਣ ਨੂੰ ਲੋਚਾਂ ।

ਹਾਲੀ ਮੇਰੀ ਮਿੱਟੀ ਘੜ ਕੇ
ਹੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪੂਰਨ
ਮੇਰੇ ਅੰਦਰੋਂ ਰਿਸ਼ਮ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ
ਹਾਲੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਡਲ੍ਹਕੀ
ਫਿਰ ਵੀ ਮੈਂ ਉਹ ਮਾਨਵ
ਜੋ ਮਾਨਵ ਦਾ ਭਾਈ
ਹਾਂ ਮੈਂ ਉਸ ਗੁਰੂ ਦਾ ਦਾਸ
ਜੋ (ਵਿਚ ਧਿਆਨ) ਗੁਰੂ ਦੇ ਵਿਚ ਸਮਾਏ
ਦਾਸ ਗੁਰੂ ਦਾ ਗੁਰੂ ਦੇ ਅੰਦਰ
ਤੇ ਗੁਰੂ ਦਾਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਆ ਜਾਵੇ ।
ਮੇਰਾ ਤਨ ਬਣੇ ਮਨ-ਮੰਦਰ ਉਹਦਾ
ਇਕ ਮਹਿਲ ਆਲੀਸ਼ਾਨ

ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਕੋਠਾ
ਪਰ ਬਣ ਜਾਵੇ ਇਹ
ਗੁਰੂ ਦਾ ਰਾਜ ਮਹਿਲ ਅਸਥਾਨ
ਇਕ ਗਰੀਬੜੇ ਦਾ
ਇਹੋ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਕੋਠਾ
ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਇਕ ਮੰਦਰ
ਤੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹਤ ਮਹਾਨ
ਧਿਆਨ ਮਗਨ ਜਦ ਮੈਂ ਇੰਝ ਸੋਚਾਂ
ਮੈਂ ਤੇਰਾ ਸਿਖ ਹੋਣ ਨੂੰ ਲੋਚਾਂ ।

ਭੁਲਾਂ ਨਾ ਮੈਂ ਉਹ ਗੰਢ
ਜੋ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਕੇਸਾਂ ਦੇ ਜੂੜੇ ਨੂੰ ਪਾਈ
ਇਹ ਗੰਢ ਤਾਂ ਅਤਿ ਪਵਿੱਤਰ
ਤੇਰੀ ਪ੍ਰੇਮ-ਨਿਸ਼ਾਨੀ ।
ਤੇਰੀ ਮਿੱਠੀ ਯਾਦ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਚਿੰਨ੍ਹ
ਗੁਰੂ ਮੇਰੇ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਉਸ
ਨੂਰੀ ਚਾਨਣ ਵਿਚ ਕਰਵਾਇਆ
ਹੈ ਇਸ਼ਨਾਨ
ਜੋ ਸੈਆਂ ਅਗਿਆਤ ਭਾਨਾਂ ਦਾ ਹੈ ਪ੍ਰਕਾਸ਼
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੁਣ ਤਕ ਕੋਈ
ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ ਹੈ ਜਾਣ ।
ਜੂੜੇ ਦੀ ਇਸ ਕੋਮਲ ਗੰਢ ਵਿਚ
ਹੈ ਸਦੀਵੀ ਬੰਧਾਨ ।
ਜਦ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਕੇਸਾਂ ਨੂੰ ਛੁਹਾਂ
ਛੁਹਾਂ ਜਾ ਅਸਮਾਨ
ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਇਸ ਰਾਤ ਦੇ ਅੰਦਰ
ਸਹੰਸਰ ਤਾਰੇ ਜਗਮਗਾਣ ।
ਧਿਆਨ ਮਗਨ ਜਦ ਮੈਂ ਇੰਝ ਸੋਚਾਂ
ਮੈਂ ਤੇਰਾ ਸਿਖ ਹੋਣ ਨੂੰ ਲੋਚਾਂ ।

ਜ਼ਾਦ-ਮੁਰਾਦੀ ਮੇਰੀ ਇਸ
ਦਿਸਦੀ ਪੇਂਡੂ ਸੂਰਤ ਅੰਦਰ

ਦਿਲ ਮੇਰਾ ਪਿਆ ਧੜਕੇ
ਜੋ ਨਿਘਾ ਪ੍ਰੇਮ ਵੰਡ ਰਿਹਾ ਹੈ
ਸਾਰੀ ਖਲਕਤ ਤਾਂਈਂ
ਦਿਲ ਮੇਰਾ ਪਿਆ ਧੜਕੇ ਕੰਬੇ
ਸਭ ਦੀਆਂ ਆਸਾਂ ਨੂੰ
ਚਮਕਾਉਣਾ ਲੋਚੇ ।
ਇਹ ਦਿਲ ਮੇਰਾ ਬਲਦਾ
ਚਮਕੇ ਚਾਨਣ ਹਾਰ
ਧੜਕੇ ਇਸ ਵਿਚ
ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੀ ਨਵੀਂ ਆਸ
ਇਹ ਦਿਲ ਹੈ ਬਹੁਤ ਵਿਸ਼ਾਲ
ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਤਹਿਆਂ ਵਿਚ
ਸਮਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਸਗਲ ਪਸਾਰ
ਇਹ ਤਾਂ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਅਦਭੁਤ ਲੀਲਾ
ਦੀ ਹੈ ਰੂਹ ।
ਬਨ ਤੇ ਨਦੀਆਂ ਹਨ ਸਭ
ਮੇਰੇ ਆਪੇ ਦੇ ਬਿੰਬ ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬ ਤੇ ਆਕਾਰ
ਜੋ ਹੋ ਗਏ ਸਾਕਾਰ ਦਿਸਦੇ
ਉਚੀਆਂ ਹਿੰਮ ਚੋਟੀਆਂ ਦੇ ਧੌਲਾਧਾਰ
ਮੇਰੇ ਚਿੱਟੇ ਚਾਂਦੀ ਕੇਸਾਂ ਦੇ
ਕੁੰਡਲਾਂ ਦੇ ਹਨ ਆਕਾਰ
ਜਦ ਮੈਂ ਧਿਆਨ-ਮਗਨ ਇੰਝ ਸੋਚਾਂ
ਮੈਂ ਤੇਰਾ ਸਿਖ ਹੋਣ ਨੂੰ ਲੋਚਾਂ ।

ਕੌਣ ਕਹੇ ਇਹ ਕੇਸ
ਮੇਰੇ ਤਨ ਦੀ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਉਗੇ ਹਨ ਘਾਹ ਹਾਰ
ਤੇ ਮੇਰੇ ਤਨ ਦੀਆਂ ਹੱਡੀਆਂ
ਹਨ ਨਿਰੇ ਚੂਨੇ ਦੇ ਟੋਟੇ ?
ਮੇਰੇ ਲਈ ਤਾਂ ਇਕ ਇਕ ਰੋਮ
ਹੈ ਪਵਿੱਤਰ ਗੁਰੂ ਦਾ ਯਾਦ-ਨਿਸ਼ਾਨ
ਤੇ ਇਹ ਮੇਰੇ ਕੇਸਾਂ ਦਾ ਜੂੜਾ
ਹੈ ਇਕ ਪ੍ਰਣ ਮਹਾਨ

ਨਿਹਚੇ, ਪ੍ਰੇਮ, ਭਰੋਸੇ ਵਾਲਾ
ਦੈਵੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦਾ ਸਮਿਆਨ
ਤੇ ਇਹ ਮੇਰੀ ਸੂਰਤ ਸਿਖੀ ਵਾਲੀ
ਹੈ ਇਕ ਮੌਨ ਬੁਤ ਦੀ ਕਾਰ
ਜਿਸ ਵਿਚ ਸ਼ੁਕਰਾਨੇ ਦੇ ਭਾਵ
ਹੋਏ ਹਨ ਸਾਕਾਰ
ਉਸ ਪ੍ਰੇਮ ਸਦੀਵੀ ਖ਼ਾਤਰ
ਜਿਸ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿਤਾ ਹੈ
ਮਿਤਰਤਾ ਦੀ ਗੰਢ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ
ਆਪ ਸੱਚੀ ਸਰਕਾਰ।
ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂਆਂ ਦੀ
ਬਖ਼ਸ਼ੀ ਹੋਈ ਹੈ ਦਾਤ
ਜੋ ਕੁਝ ਸਦੀਆਂ ਪਹਿਲਾਂ
ਪ੍ਰਗਟੇ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ।
ਸਾਡੇ ਸਭ ਦੇ ਰਖਣਹਾਰ
ਦਿਆਲੂ ਦਇਆ ਭੰਡਾਰ
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ ਮੈਨੂੰ ਪਿਆਰ
ਤੇ ਸਦਾ-ਸਲਾਮਤ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੇ
ਦੂਰ-ਦੁਰਾਡੇ ਲੋਕਾਂ ਅੰਦਰ
ਬਖ਼ਸ਼ਿਆ ਹੈ ਮੈਨੂੰ ਘਰ-ਬਾਰ
ਇਹ ਗੱਲ ਨਿਸਚੇ ਨਾਲ ਮੈਂ ਜਾਣਾਂ
ਪੁਜਾਂਗਾ ਮੈਂ ਇਕ ਦਿਨ ਉਥੇ
ਪ੍ਰੇਮ-ਦੇਸ਼ ਅਸਥਾਨ
ਜਿਥੇ ਪ੍ਰੀਤਾਂ ਦੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹਾਂ ਦਾ
ਵਸੇ ਅਬਚਲ ਧਾਮ।
ਜਿਥੇ ਪੁਜ ਕੇ ਮੈਨੂੰ
ਬਖ਼ਸ਼ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਨਵੀਂ ਪੁਸ਼ਾਕ
ਤੇ ਸਦ ਰਹਿਣ ਸਦੀਵੀ
ਅਮਰ ਪ੍ਰੀਤ ਦੀ ਦਾਤ।
ਜਦ ਮੈਂ ਧਿਆਨ ਮਗਨ ਇੰਝ ਸੋਚਾਂ
ਮੈਂ ਤੇਰਾ ਸਿਖ ਹੋਣ ਨੂੰ ਲੋਚਾਂ।

4. ਸਿਖ ਮਤ ਦੇ ਚਿੰਨ੍ਹ
(ਗਿਆਸੁਦੀਨ ਨਮਿਤ)

ਜਦੋਂ ਯੂਰਪ ਵਿਚੋਂ ਯਸੂ ਮਸੀਹ ਲਈ ਨਿਜੀ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਮਾਂਦੀ ਪੈ ਗਈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਅਨੁਆਈਆਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਉਤੇ ਕੇਵਲ ਇਸਾਈ ਨਿਯਮਾਂਵਲੀ ਭਾਰੂ ਹੋ ਗਈ ਤਾਂ ਮੁਰੀਦਾਂ ਵਾਲੀ ਸੱਚੀ ਤੇ ਸਿਰਜਨਾਤਮਿਕ ਭਾਵਨਾ ਦਾ ਵੀ ਅੰਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਫਲਸਰੂਪ ਕੁਝ ਇਸਾਈ ਭਗਤਾਂ ਵਿਚੋਂ ਈਸਾ ਜੀ ਦੇ ਲੰਮੇ ਲਹਿਰਦੇ ਕੇਸਾਂ ਵਾਲਾ ਨਿਜ-ਸਰੂਪ ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਹ ਧਾਰਨ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਦਾ ਰਿਵਾਜ ਵੀ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਜਾਂ ਨਿਸ਼ਾਨਾਂ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਦੀ ਚਿੰਗਿਆੜੀ ਭਖ ਰਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਕੋਈ ਚੁੰਮਣ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਕੋਈ ਜ਼ਖ਼ਮ ਕੋਈ ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਲਿਟ ਜਾਂ ਜ਼ੁਲਫ਼, ਕੋਈ ਛਾਪ-ਛੱਲਾ ਜਾਂ ਕੋਈ ਬ੍ਰਿਛ-ਇਹ ਸਭ ਜੀਵਨ ਗਤੀ ਦੀ ਤੀਬਰਤਾ ਦੇ ਸੂਚਕ ਹਨ। ਈਸਾ ਦਾ ਇਹ ਪਰੰਪਰਾਗਤ ਸਰੂਪ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਤੇ ਸ਼ਬਦ ਦੋਵੇਂ ਨਾਲੋ-ਨਾਲ ਚਲਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ ਵੀ ਧਿਆਨ ਤੋਂ ਪਰੋਖੇ ਹੋ ਜਾਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਦੂਜਾ ਵੀ ਨਿਰਜਿੰਦ ਹੋ ਨਿਬੜਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਿਖਾਂ ਲਈ ਵੀ ਇਹੋ ਉਪਰੋਕਤ ਧਾਰਨਾ ਸਤ ਹੈ।

ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਪੂਜਾ

ਸਿਖ ਮਤ ਵਿਚ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪਰੰਪਰਾਗਤ ਚਿੰਨ੍ਹ ਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਵਿਦਮਾਨ ਹਨ। ਸਿਖ ਕੋਲ ਹਰਿਮੰਦਰ ਹੈ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਹੈ ਅਤੇ ਬੁਧ ਮਤ ਸਮਾਨ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਪੂਜਣ ਯੋਗ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਪਵਿੱਤਰ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪੂਜਾ ਉਸ ਲਈ ਅਧਿਕਾਰ ਸਤਾ ਅਗੇ ਅਦੁੱਤੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਿਰ ਝੁਕਾਉਣ ਸਮਾਨ ਹੈ। ਵੈਟੀਕਨ ਦੇ ਪੋਪ ਧਾਮ ਦੀ ਨਿਆਂਈਂ ਹੋਰ ਸੈਂਕੜੇ ਅਜਿਹੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਨਿਸ਼ਾਨ ਤੇ ਰਵਾਇਤਾਂ ਸਚੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਸਭ ਕੁਝ ਤੋਂ ਇਹੋ ਹੀ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਿਛੇ ਸੱਚੀ-ਸੁੱਚੀ ਧਾਰਮਿਕ ਭਾਵਨਾ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਵੀ ਕੋਈ ਸੱਚੀ-ਸੁੱਚੀ ਭਾਵਨਾ ਮੌਜੂਦ ਹੋਵੇਗੀ ਤਾਂ ਉਹ ਅਜਿਹੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਮਈ ਸਰੂਪਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਵੇਗੀ। ਜੇ ਭਾਵਨਾ ਦਾ ਆਭਾਵ ਹੈ ਤਾਂ ਅਜਿਹੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਨਿਸ਼ਾਨ ਵੀ ਬੇਜਾਨ ਹਨ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਇਹ ਭਾਵਨਾ ਮੌਜੂਦ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਵਾਲੀ ਮਿੱਟੀ ਸਿਰਜਨ ਤੋਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦੀ। ਇਕ ਪ੍ਰਵਾਨਤ ਪੁਨੀਤ ਚਿੰਨ੍ਹਾਵਲੀ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿਚ ਧਾਰਮਿਕ ਭਾਵਨਾ ਬਾਰੇ ਕਿਆਸ ਕਰਨਾ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਸਰੀਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਕਲਪਿਤ ਕਰਨਾ। ਇਕ ਬੰਨੇ

ਮੂਰਤੀ ਪੂਜਾ ਤੋਂ ਉਪਰ ਉਠਣ ਦਾ ਢੌਂਗ ਰਚਾਉਣਾ ਤੇ ਦੂਜੇ ਬੰਨੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰੇਮ-ਪਾਤੀਆਂ ਨਾਲ ਹੇਜ ਜਤਾਉਣਾ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਮੁਰਦਾ ਲਾਸ਼ ਨੂੰ ਸ਼ਿੰਗਾਰਨ ਸਮਾਨ ਹੈ। ਇਹ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਇਹ ਦਾਅਵਾ ਕਰਨਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੀਨਿਆਂ ਵਿਚ ਭਾਵਨਾ ਦੀ ਚਿੰਗਿਆੜੀ ਵੀ ਮਘ ਰਹੀ ਹੈ, ਬੇਜਾਨ ਸ਼ੁਧਤਾਵਾਦ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਨਕੀ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਹੀ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਨਿਰਜਿੰਦ ਤੇ ਖੋਖਲਾ ਹੋ ਚੁਕਾ ਹੈ।

ਇਹ ਸਾਡੇ ਗੁਰੂ ਲਈ ਨਿਜੀ ਪ੍ਰੇਮ ਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦੁਆਰਾ ਸਾਡੀ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਮੋਹ ਲਿਆ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਉਦਾਰ ਲਈ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਗਟਾਇਆ ਪ੍ਰੇਮ ਤੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਯਤਨ ਸਾਡੇ ਜੀਵਨ ਲਈ ਪ੍ਰਾਣ-ਦਾਤੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਲਈ ਅਜਿਹਾ ਸਮਰਪਣ ਹੀ ਸਾਡਾ ਈਮਾਨ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਬਾਰੰਬਾਰ ਦੁਹਰਾਉਣ ਨਾਲ ਸਾਨੂੰ ਗਹਿਰ-ਗੰਭੀਰ ਆਤਮਿਕ ਸ਼ਾਂਤੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਵਸਦੇ ਸਥਾਈ ਭਾਵ ਜਾਂ ਵਹਿਮ-ਭਰਮ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਤੇ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਸਬੰਧੀ ਪੇਤਲੇ, ਵਿਸ਼ਵਾਸਹੀਣ, ਤਰਕਵਾਦੀ, ਅਕਾਦਮਿਕ ਤੇ ਪ੍ਰਾਭੌਤਿਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਰਖਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਕਿੰਨੇ ਵੀ ਅੱਕੜ, ਕਿਉਂ ਨਾ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਣ, ਬੜੇ ਮਹਤਵਪੂਰਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਸਾਡੇ ਸਮਾਜਕ ਤੇ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਜੀਵਨ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਥਿਰ ਤੇ ਚਲਦਿਆਂ ਰਖਣ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ ਸਾਡੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਜੀਉਂਦੇ ਜਾਗਦੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਜੀਵਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਇਹ ਸਥਾਈ ਭਾਵ ਤੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਨੂੰ ਸਥਿਰ ਰਖਣ ਲਈ ਸਾਡੀ ਉਚਤਮ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਕਲਾਮਈ ਰੂਪ ਹਨ।

ਮੇਰਾ ਦਿਲ ਧੜਕਦਾ ਹੈ

ਇਕ ਦਿਨ ਪ੍ਰਭੂ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੱਤਾ ਇਕ ਸਿਖ ਵੀਰ ਆਪਣੇ ਬੁਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਲੰਘਿਆ। ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਗਲਵਕੜੀ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਸੀਨੇ ਨਾਲ ਕੰਨ ਲਾ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਦਿਲ ਦੀ ਧੜਕਣ ਨੂੰ ਸੁਣਿਆ ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣਾਈ ਦੇ ਰਹੀ ਸੀ :—

ਮੈਂ ਦੂਰੋਂ ਚਲ ਕੇ ਆਇਆ ਹਾਂ
ਮੇਰਾ ਦਿਲ ਪ੍ਰਭੂ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਧੜਕਦਾ ਹੈ
ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਖ਼ਾਲਸਾ ਜੀ ਦੀ
ਸੇਵਾ ਹਿਤ ਬੁਲਾ ਭੇਜਿਆ ਹੈ
ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਜਿਗਰ ਦਾ ਖ਼ੂਨ
ਭੇਟ ਕਰਨ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।
ਇਸ ਦੇ ਖ਼ੂਨ ਦੇ ਕੁਝ ਤੁਪਕੇ
ਉਸ ਚੂਨੇ-ਗਚ ਨਾਲ ਰਲ ਕੇ
ਉਸ ਥਾਂ ਵਿਛਾਏ ਜਾਣਗੇ
ਜਿਥੇ ਅਜ ਹਰਿਮੰਦਰ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਲਈ

ਇਕ ਹੋਰ ਸੰਗਮਰਮਰ ਧਰਿਆ ਜਾਣਾ ਹੈ ।
ਵਾਹੁ ! ਵਾਹੁ !!
ਮੇਰੇ ਹੋਰ ਸਿਖ ਭਰਾ
ਮੇਰੀ ਇਸ ਬੇਨਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰਕੇ
ਮੈਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਲਈ
ਕਿਉਂ ਅਸੀਸ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ ?
ਕਿਉਂ ਉਹ ਮੇਰੀ ਇਸ ਬੇਨਤੀ ਨੂੰ
ਤੁਰੰਤ ਪ੍ਰਵਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ?

ਜੀਵਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਪਾਹੁਲ

ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਨੇ ਜਿਹੜੀ ਸਰਬ-ਲੋਹ ਦੀ ਪਾਹੁਲ ਨਾਲ ਜੀਵਨ-ਧਾਰਾ ਦਾ ਨਵ-ਸੰਚਾਲਨ ਕੀਤਾ, ਉਹ ਇਕ ਅਜਿਹੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਨਵੇਂ ਧਰਮ ਵਿਚ ਨਵੀਂ ਘਾੜਤ ਘੜਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਮ੍ਰਿਤੂ ਦਾ ਪਾਠ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦੀ ਹੈ । ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਵਿਰੋਸਾਏ ਪਿਆਰਿਆਂ ਵਲੋਂ ਬਖ਼ਸ਼ੀ ਜਾਂਦੀ ਦਾਤ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨੇ ਨਵਾਂ ਵਿਅਕਤਿਤਵ ਬਖ਼ਸ਼ਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਦੇਵੀ-ਛੁਹ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਨਵ-ਮਾਨਵ ਤੇ ਦੇਵਤਾ ਬਣਾ ਦੇਣ ਦੀ ਕਰਾਮਾਤ ਹੈ ।

ਆਉ ! ਨਿਰਾਸ਼ ਨਾ ਹੋਈਏ
ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤ ਹੋ ਚੁਕੇ
ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਭਾਲ ਕਰੀਏ
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ
ਦਾਤ ਬਖ਼ਸ਼ ਕੇ ਕਿਰਤਾਰਥ ਕੀਤਾ ਹੈ ।
ਸ਼ਾਇਦ ਅਸੀਂ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲਭ ਸਕੀਏ
ਤੇ ਇਸ ਦੁਬਿਧਾ-ਗ੍ਰਸਤ ਭਵ-ਸਾਗਰ ਦੀ
ਮਾਇਆ ਜਾਲ ਦੇ ਦਵੈਤ ਤੋਂ
ਸੁਤੰਤਰ ਹੋ ਸਕੀਏ ।

ਗੁਰੂ ਮੇਰੇ ਸੰਗ ਸਦਾ ਹੈ ਨਾਲੇ

ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਧਰਮ ਪਵਿੱਤਰ ਮਹਾਂ-ਪੁਨੀਤ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਦੇ ਮੁਖਾਰਬਿੰਦ ਤੋਂ ਉਸੇ ਮਧੁਰ ਬਾਣੀ ਦਾ ਮਹਾਂ-ਸੰਗੀਤ ਸੁਣਨਾ ਲੋਚਦਾ ਹਾਂ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਦੇ ਮੇਰੇ ਪੰਜਾਬ ਵਾਸੀ ਪੁਰਖਿਆਂ ਨੇ ਆਪ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਸਰਵਣ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣਨ ਲਈ ਵਿਆਕੁਲ ਸਾਂ। ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਇਸ ਨੂੰ ਸੁਣਨ ਦੀ ਪ੍ਰਬਲ ਤ੍ਰਿਖਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਬਾਲ ਹਾਰ ਵਿਲਕ ਰਿਹਾ ਸਾਂ।

ਮੈਂ ਉਸ ਰੱਬੀ ਗਾਇਕ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨਾ ਲੋਚਦਾ ਸਾਂ। ਮੈਂ ਉਸ ਰੱਬੀ ਗਾਇਕ ਦੀ

ਰੱਬੀ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਰੱਤੜੀ ਮਿੱਠੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਸੁਣਨਾ ਲੋਚਦਾ ਸਾਂ ਜੋ ਕਦੀ ਸਾਡੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਵਿਚਰਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਜਿਸ ਵਰਗੇ ਮਿੱਠੜੇ ਬੋਲ ਮੁੜ ਅਸਾਂ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਸਨ ਸੁਣੇ। ਕੀ ਮੈਨੂੰ ਆਪ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਣਗੇ ? ਆਪ ਕਿਥੇ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ ? ਆਪ ਦਾ ਹੁਣ ਨਿਵਾਸ ਕਿਥੇ ਹੈ ?

ਦੂਧੀਆ ਚਾਨਣ ਵਿਚ ਸਜਿਆ ਮਿੱਠੀਆਂ ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਗੰਧੀਆਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਇਕ ਪ੍ਰਾਹੁਣਾ-ਦੂਤ ਮੇਰੇ ਘਰ ਆਇਆ ਉਸ ਕੋਲ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਗੀਤਾਂ ਦਾ ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ ਮੌਜੂਦ ਸੀ। ਮੈਂ ਉਸ ਸਿਖ ਦੇ ਚਰਨੀਂ ਢਹਿ ਪਿਆ। ਇਸ ਗੀਤਾਂ ਦੀ ਨਿਧੀ ਨੂੰ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ ਜਿਸ ਨਾਲ ਮੈਨੂੰ ਉਹ ਰੱਬੀ ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਤੇ ਜਿਸ ਨੇ ਮੇਰੀ ਆਤਮਾ ਵਿਚ ਨਵਾਂ ਉਤਸ਼ਾਹ ਭਰ ਦਿਤਾ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜ ਦਿਤਾ। ਉਸ ਦੂਧੀਆ ਬਸਤਰਧਾਰੀ ਪ੍ਰਾਹੁਣੇ-ਦੂਤ ਨੇ ਮੇਰੇ ਮਸਤਕ ਉਤੇ ਹੱਥ ਧਰ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਉਠਾਇਆ ਤੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਬਖ਼ਸ਼ੇ ਉਸ ਰੱਬੀ ਗੀਤਾਂ ਦੇ ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਮੈਨੂੰ ਬਿਠਾ ਦਿਤਾ। ਮੈਂ ਇਕ ਉਚੀ ਆਤਮਿਕ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਪੁਜ ਗਿਆ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਇੰਝ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਇਆ ਜਿਵੇਂ ਮੈਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਹੀ ਬੈਠਾ ਹਾਂ। ਮੇਰੇ ਇਸ ਅਦੁਤੀ ਅਨੁਭਵ ਦੁਆਰਾ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਜਿਹੜੀਆਂ ਦੇਵ ਆਤਮਾਵਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਗੀਤਾਂ ਦੀ ਪੋਥੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹਥੀਂ ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਸੁਣਾਉਣ ਹਿਤ ਪਾਠ ਕਰਨਾ ਆਰੰਭਿਆ। ਮੈਨੂੰ ਇੰਝ ਲਗਾ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਸਾਹਿਬ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਆਪਣੇ ਬਾਲ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਸੁਣ ਕੇ ਆਪ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਪਧਾਰੇ ਹੋਣ। ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਚਨ ਕੀਤੇ ਹੋਣ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਰੋਸਾਇਆ ਹੋਵੇ ਜਿਵੇਂ ਕਦੀ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਵਡੇਰਿਆਂ ਉਤੇ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਸਨ। ਗੁਰੂ ਹੁਣ ਮੇਰੇ ਅੰਗ-ਸੰਗ ਹਨ। ਇਸ ਆਤਮਿਕ ਅਨੁਭਵ ਨਾਲ ਮੈਨੂੰ ਡੂੰਘੀ ਸਹਿਜ-ਸ਼ਾਂਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ।

5. ਗੁਰਸਿਖ

(ਤਪਾ ਮਲ, ਦਿਆ ਰਾਮ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਰਾਵਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ)

ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ :
ਕਿਸੇ ਸੁਭਾਗੇ ਦਿਨ ਤੇ ਸੁਲੱਖਣੀ ਘੜੀ,
ਆਕਾਸ਼ ਤੋਂ ਸਵਾਂਤ ਬੂੰਦ ਵਰ੍ਹਦੀ ਹੈ;
ਤੇ ਮੋਤੀ-ਜਣਨੀ (ਸਿੱਪੀ)
ਸਾਗਰ ਤਹਿ 'ਤੇ ਤਰਦੀ ਹੈ।
ਇਸੇ ਉਡੀਕ ਵਿਚ
ਕਿ ਇਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਬੂੰਦ
ਉਸ ਦੀ ਤ੍ਰਿਖਾ ਮਿਟਾਵੇਗੀ
ਅਤੇ ਜਿਸ ਪਲ ਇਹ ਉਸ ਦੇ
ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਡਿਗਦੀ ਹੈ,
ਇਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ
ਉਹ ਹੇਠਾਂ ਡੂੰਘੇ ਸਾਗਰਾਂ ਵਿਚ
ਉਤਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ
ਜਿਥੇ ਮੌਤ ਵਰਗੇ
ਚੁੱਪ ਟਿਕਾਓ ਵਿਚ
ਉਹ ਮੋਤੀਆਂ ਦੇ
ਸੁਪਨੇ ਲੈਂਦੀ ਹੈ !

ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ :
ਕਿ ਮੋਤੀ ਸਮਾਧੀ ਦੀ
ਸਿਰਜਨਾ ਹੈ।
'ਪਰ' ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ
ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ :
"ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਨਾਮ ਦਾ ਬੀਜ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ
ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਆਤਮਾ

ਮੁੰਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ
ਅਤੇ ਚੁੱਪ ਵਿਚ
ਡੂੰਘੀ ਉਤਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ
ਅਤੇ ਜਿਧਰ ਨੂੰ ਹਵਾ ਦੇ ਬੁਲੇ
ਉਸ ਨੂੰ ਖੜਨ
ਉਹ ਤੁਰ ਪੈਂਦੀ ਹੈ।"
"ਭਾਵੇਂ ਉਸ ਦੇ ਸਿਰ ਉਪਰ
ਗਰਜਦੇ ਸਾਗਰ
ਠਾਠਾਂ ਮਾਰਦੇ ਹਨ,
ਉਹ ਪ੍ਰੇਮ-ਭਿਜੀ
ਲੇਟੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ,
ਆਪਣੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੀ
ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਵਿਚ
ਉਦੋਂ ਤਕ ਬਿਲਕੁਲ
ਬੰਦ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ
ਜਦੋਂ ਤਕ
'ਰੱਬੀ ਸ਼ਬਦ' (ਨਾਮ) ਉਸ ਨੂੰ
ਗੁਰਸਿਖ ਦੇ ਨਵੇਂ ਆਕਾਰ ਵਿਚ
ਘੜ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦਾ!"
"ਸਿਖ ਦੀ ਘਾੜਤ
ਮੋਤੀ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਬਿਖਮ ਹੈ,
ਮਾਣਕ ਨਾਲੋਂ ਵੀ;
ਪੁਰਾਤਨ ਤੇ ਨਵੀਨ
ਧਰਮ-ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੀ;
ਉਹ ਜੀਵਨ ਦਾ
ਬੀਜ-ਬਿੰਦੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ
ਜੋ ਜੀਵਨ ਨੂੰ
ਮੁੜ ਨਵੇਂ ਸਿਰਿਉਂ
ਸਿਰਜਦਾ ਹੈ।
ਉਹ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿਖ ਹੀ ਹੈ
ਜਿਸ ਦੀ ਆਤਮਾ ਵਿਚ

ਆਪ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ
ਆਪਣੀ ਪਰਮ-ਸੁੰਦਰਤਾ ਵਿਚ
ਟਹਿਕ ਉਠਦਾ ਹੈ ।''
ਜਦੋਂ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ
ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਲਈ
ਸਿਕ ਉਠੀ,
ਮੈਂ ਉਸ ਦੇ ਸਿਖ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ
ਨਿਹਾਲ ਹੋਇਆ
ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਸਿਖ ਨੂੰ
ਵੇਖਣਾ ਚਾਹਿਆ
ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੇ
ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਏ ;
ਅਤੇ ਦੋਵੇਂ ਅਸਚਰਜ ਰੂਪ ਵਿਚ
ਇਕ ਸਮਾਨ ਸਨ ।
ਅਸੀਂ ਨਿਰਾਰਥ ਦੇ ਭੈਅ ਤੋਂ
ਮੁਕਤ ਹਾਂ,
ਤੁੱਛ ਖਿਚਾਂ, ਤੌਖਲੇ ਸਾਨੂੰ
ਡਰਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ ।
ਗੁਰੂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਸਿਧੇ ਸਾਦੇ
ਬਲਕਾਰ ਯੋਧੇ
ਅਤੇ ਸੱਚੇ ਵਿਅਕਤੀ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ।
ਅਸੀਂ ਮਹਾਂ ਪਵਿੱਤਰ (ਪ੍ਰਭੂ) ਦੇ
ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹੋਏ ਬਹਾਦਰਾਂ ਵਾਂਗ
ਜੂਝ ਮਰਦੇ ਹਾਂ ।

ਜਿਵੇਂ ਬੱਚੇ ਨੂੰ
ਮਾਤਾ ਦੀ ਗੋਦ
ਪਿਆਰੀ ਹੈ,
ਤਿਵੇਂ ਸਾਨੂੰ
ਰੱਬ ਦੀ ਹੋਂਦ ਪਿਆਰੀ ਹੈ ।

ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਲਈ

ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ,
ਸਾਡਾ ਪ੍ਰਭੂ ਸਾਡੇ ਲਈ
ਸਭ ਕੁਝ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਆਤਮ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦੇ ਖੰਭਾਂ ਦੁਆਰਾ
ਅਸੀਂ ਸਭ ਸਿਰਾਂ ਤੋਂ ਉਚੇਰੇ
ਸ਼ੁਧ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ
ਅਗਿਆਤ ਉਚੇ ਮੰਡਲਾਂ ਵਿਚ
ਉਡਾਰੀਆਂ ਮਾਰਦੇ ਹਾਂ।

ਅਸੀਂ ਪੰਛੀਆਂ ਹਾਰ
ਉਡਾਰੀਆਂ ਮਾਰਦੇ ਹਾਂ
ਜੋ ਇਕ ਟਹਿਣੀ ਤੋਂ ਦੂਜੀ 'ਤੇ
ਉਡਾਰੀ ਮਾਰਦੇ
ਫੱਲ ਚਖ਼ਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਵਿਚ ਵਿਚਰਨਾ
ਸਾਡੇ ਜੀਵਨ ਦੀ
ਸਰਵੁੱਚ ਪੂਰਤੀ ਹੈ
ਜੋ ਉਸ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਹੈ
ਉਹ ਸਾਡੀ ਸਰਵੁੱਚ
ਭਲਾਈ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਦਾ ਮਾਰਗ
ਪੰਛੀਆਂ ਦੇ ਮਾਰਗ
ਸਮਾਨ ਹੈ।
ਹਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ
ਮਾਰਗ ਰਹਿਤ ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚ
ਆਪਣੇ ਖੰਭਾਂ ਅਨੁਸਾਰ
ਆਪ ਉਡਾਰੀ ਮਾਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ।

ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ

ਕਿ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਦੀ
ਉਚੀ ਸੁਰਤ ਬਾਰੇ
ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਦਸੀਏ ?

ਸੜਕ ਦੇ ਕੰਢੇ ਬਹਿ
ਜੀਵਨ ਭਰ
ਅਸੀਂ
ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਲਾਲ ਪਿਆਲਿਆਂ ਵਿਚੋਂ
ਆਪਣੀ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਵੰਡਦੇ ਹਾਂ ।

ਸਾਡਾ ਹਰਿਮੰਦਰ
ਗੁਰੂ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੈ
ਅਤੇ ਇਹ ਸਾਡੀ
ਆਤਮਾ ਵਿਚ ਇਸਥਿਤ ਹੈ,
ਜਿਥੇ ਵੀ ਜਾਈਏ
ਇਹ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੀ ਕਮਾਨ ਵਿਚੋਂ
ਉਸ ਦੇ ਸੁਨਹਿਰੀ ਨੁਕਿਆਂ ਵਾਲੇ
ਗਾਉਂਦੇ ਤੀਰਾਂ ਦਾ
ਮੀਂਹ ਵਰ੍ਹਦਾ ਹੈ ;
ਅਤੇ ਪਰੇ ਕਈ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ
ਉਸ ਦਾ ਮਹਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼
ਦੁਸਾਰ ਪਾਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ,
ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ
ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ
ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਘਾਓ ਦਾ
ਮਜ਼ਾ ਚਖਿਆ ਹੈ ।
ਇਸ ਘੜੀ ਖਿੜ ਰਹੇ ਫੁੱਲਾਂ-ਹਾਰ
ਅਸੀਂ ਉਸ ਜਿਨੇ ਹੀ
ਨਵੇਂ ਤੇ ਪੁਰਾਣੇ ਹਾਂ ।

ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ
ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲਈ
ਕੁਝ ਨਹੀਂ
ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨੇ
ਏਨਾ ਸੁੰਦਰ ਬਣਾ ਦਿਤਾ ਹੈ
ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰ ਦੁਆਰਾ
ਉਸ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਸਭ ਨੂੰ ਅਨੰਤ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ ।

ਆਪਣੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਛੁਹ ਦੁਆਰਾ
ਉਸ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਜੀਵਨ ਦਾ
ਵਿਸਮਾਦੀ ਅਨੰਦ ਬਖ਼ਸ਼ਿਆ ਹੈ
ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਹੁਣ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ
ਕਿ ਇਸ ਮਹਾਂ ਅਨੰਦ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਸਾਧਨ
ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ
ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ।

ਮੌਤ ਦੇ ਦਰਾਂ ਤੋਂ ਪਰੇਡੇ
ਵਿਚਰਦੀਆਂ ਭਲੀਆਂ ਰੂਹਾਂ (ਸੰਤ ਆਤਮਾਵਾਂ)
ਵਚਿਤ੍ਰ ਆਕਾਰਾਂ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ
ਸੌਂਦਰੀ ਸੰਗੀਤ ਦੀਆਂ ਧੁਨਾਂ-ਹਾਰ
ਸਾਨੂੰ ਆ ਕੇ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ ।
ਅਸੀਂ ਕਈ ਅਗਿਆਤ ਵਸਤਾਂ ਨੂੰ
ਪਰਸਦੇ ਹਾਂ
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ
ਅਸੀਂ ਕੁਝ ਭੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ ।

ਸਾਡਾ ਜੀਵਨ ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਦੀ
ਇਕ ਲੜੀ ਹੈ,
ਪਰ ਹੈ ਇਹ ਕਿੰਨਾ ਸਰਲ ਤੇ ਸਾਦਾ !

ਜਿਵੇਂ ਤਾਰੇ ਰੌਸ਼ਨੀ ਦੇ

ਟੁਕੜੇ ਹਨ
ਤਿਵੇਂ ਸਭ ਸ਼ੁਭ ਗੁਣ
ਸਾਡੇ ਪਿਆਰ ਦੇ
ਟੁਕੜੇ ਹਨ।

ਜਿਵੇਂ ਬੱਚਾ ਸੁਤੇ ਸਿਧ
ਬੋਲਣਾ ਸਿਖਦਾ ਹੈ,
ਤਿਵੇਂ ਸਿਆਣਪ ਇਕਦਮ
ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ
ਉਸ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਦੁਆਰਾ
ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਅਸੀਂ ਇਸ ਅਨੁਭਵ ਬਾਰੇ
ਕੁਝ ਦਸ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ
ਜੋ ਇਸ ਬਾਰੇ ਜਾਣਨਾ
ਲੋਚਦੇ ਹਨ,
ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦਾ
ਦੀਦਾਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਸਾਡਾ ਧਰਮ ਸਾਨੂੰ
ਕਿਰਤ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਨਾ
ਸਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ
ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਹਰ ਥਾਂ
ਹਰ ਵਸਤ ਵਿਚ
ਹਾਜ਼ਰ ਨਾਜ਼ਰ ਵੇਖਣ ਦੀ
ਜਾਚ ਦਸਦਾ ਹੈ ;
ਅਸੀਂ ਉਸ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨਾਲ
ਨਕੋ ਨੱਕ ਭਰਪੂਰ ਵਿਚਰਦੇ ਹਾਂ।

ਸਾਡਾ ਜੀਵਨ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ
ਧਿਆਨ ਵਿਚ

ਮਗਨ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।
ਇਸ ਲਿਵ ਦੇ ਟੁਟਦਿਆਂ ਹੀ
ਅਸੀਂ ਮਰ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ।

ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਧਿਆਨ ਨਾਲੋਂ ਵਿਛੜ ਕੇ
ਕੀ ਸਾਰੀਆਂ ਕੌਮਾਂ ਦੂਜਿਆਂ ਦੀਆਂ
ਗ਼ੁਲਾਮ ਨਹੀਂ ਬਣ ਗਈਆਂ ?

ਅਸੀਂ ਚੂਨੇ ਦੇ ਉਹ ਫੁੱਲਦਾਨ ਹਾਂ,
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹਥੀਂ
ਆਤਮਾ ਦੇ ਚਾਨਣ ਦੇ
ਨੰਨ੍ਹੇ ਪੌਦਿਆਂ ਦੀ ਪਨੀਰੀ
ਲਾਈ ਹੈ
ਅਤੇ ਆਤਮਾ ਦੇ ਚਾਨਣ ਦੀ
ਇਹ ਨੰਨ੍ਹੀ ਪਨੀਰੀ
ਰੌਸ਼ਨੀ ਦੇ ਵਡੇ ਬ੍ਰਿਛ
ਬਣ ਗਏ ਹਨ ;
ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼
ਉਪਰ ਜਾਂਦਾ
ਤੇ ਹੇਠਾਂ ਨੂੰ ਝਰਦਾ
ਮਨੁੱਖੀ ਵਸਤੂਆਂ ਤੇ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੀਆਂ
ਆਤਮਿਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵਾਲੀਆਂ
ਅਜਿਹੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ
ਜੋ ਸਾਨੂੰ
ਸਾਡੇ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ
ਠੀਕ ਤੇ ਗ਼ਲਤ ਹੋਣ ਬਾਰੇ
ਸੰਕੇਤ ਦੇਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਆਤਮਾ ਵਿਚ
ਇਸ ਰੌਸ਼ਨੀ ਦੇ
ਆਪ ਬਣਾਏ ਰਿਕਾਰਡਾਂ ਨਾਲ
ਨਿਰੰਤਰ ਇਕਸੁਰ ਹੋਏ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ

ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਕੇਵਲ
ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ
ਗੁਰੂ ਦੇ ਦੀਪਕ ਦੀ
ਜਗਦੀ ਜੋਤ ਦੇ ਹੀ
ਵਫ਼ਾਦਾਰ ਹਾਂ ।

ਜੀਵਨ ਦੇ ਇਸ ਪਥ-ਹੀਣ
ਭਵਸਾਗਰ ਵਿਚ
ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਦੇ
ਚਾਨਣ ਪਿਛੇ ਤੁਰਦੇ ਹਾਂ ।

ਸਾਡਾ ਪ੍ਰਭੂ ਸਾਡੇ ਹਿਰਦੇ ਦੀਆਂ
ਕੰਵਲ ਪੱਤੀਆਂ 'ਤੇ
ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹੈ ।
ਗੁਰੂ ਦੇ ਦੀਪਕ ਦੀ ਜੋਤੀ ਦੀਆਂ ਕਿਰਨਾਂ
ਸਾਨੂੰ ਸਰਬ-ਗਿਆਤਾ
ਬਣਾ ਦੇਂਦੀਆਂ ਹਨ ।

ਸਾਨੂੰ ਵੇਲੇ ਦੀ ਲੋੜ ਦਾ
ਗਿਆਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।
ਕੋਈ ਬਾਹਰੀ ਆਦੇਸ਼ ਸਾਡੇ ਲਈ
ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਰਖਦਾ ;
ਸਾਡਾ ਸਦਾਚਾਰ
ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਤੋਂ ਫੁਟਦਾ
ਸੰਗੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

ਸਾਡੇ ਅੰਦਰਲੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਾ ਉਜਲਾ ਖੇੜਾ
ਸਾਡੇ ਜੀਵਨ-ਜਹਾਜ਼ ਦਾ
ਸਰਵੁੱਚ ਮਾਰਗ-ਦਰਸ਼ਕ ਹੈ ।

ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਵਿਚ
ਕਿਡੇ ਮਨ-ਮਰਜ਼ੀ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ !

ਇਹ ਕੇਡੀ ਦੈਵੀ-ਜੋਤੀ ਹੈ !
ਕਈ ਵਾਰ ਇਸ ਤੋਂ ਸਾਡੇ ਉਪਰ
ਚੰਗਿਆੜੀਆਂ ਦਾ ਮੀਂਹ ਵਰ੍ਹਦਾ ਹੈ,
ਜਦੋਂ ਇਹ ਜਿਉਂਦੀ ਵਸਤ-ਹਾਰ
ਕੰਬਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਹਿਲ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ
ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਹੀ ਪਲ
ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਘੂਕ ਸੁਤੇ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ
ਤਾਂ ਇਹ ਸਾਡੇ ਉਤੇ
ਮਿੱਠੀ ਤ੍ਰੇਲ ਦੀ ਛਹਿਬਰ ਲਾਉਂਦੀ ਹੈ ;
ਅਸੀਂ ਇਸ ਦੇ ਸਾਏ ਥਲੇ ਵਿਚਰਦੇ ਹਾਂ

ਅਸੀਂ ਆਦਿ ਕਾਲ ਤੋਂ ਇਸ ਦੇ
ਨੂਰੀ ਜਮਾਲ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਤੋਂ ਜਾਣੂੰ ਹਾਂ।
ਅਸੀਂ ਇਸ ਦੇ ਪਿਆਰ ਭਰੇ
ਇਸ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ
ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਵੇਖ ਸਕਦਾ ।

ਸਭ ਕੁਝ ਮਿਹਰ ਭਰਿਆ ਹੈ,
ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਮੌਤ ਵੀ ।
ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਗਿਆਨ
ਬਖ਼ਸ਼ਿਆ ਹੈ,
ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਨੂੰ
ਸੁਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰਵਾ ਦਿਤੀ ਹੈ ।

ਇਹ ਸੱਚ ਜੁਗੋ ਜੁਗ
ਸਾਡੇ ਸੰਗ ਰਿਹਾ ਹੈ,
ਫਿਰ ਵੀ ਇਹ
ਅਨੰਤ ਵਿਸਮਾਦਾਂ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਹੈ
ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਹਰ ਪਲ
ਅਸਚਰਜ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ।

ਇਹ ਅਣਗਿਣਤ ਨਵੇਂ ਰੂਪ
ਧਾਰਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।
ਇਕ ਸਮਾਨ ਅਸੰਖ ਨਾਨਾ ਰੰਗੇ ਦ੍ਰਿਸ਼
ਇਕੋ ਆਤਮਾ ਦੇ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬ
ਦਿਸ ਆਉਂਦੇ ਹਨ।

ਕਈ ਵਾਰ ਮੈਨੂੰ
ਗ਼ਰੀਬ ਦੀ ਝੌਂਪੜੀ ਦਾ ਮਿੱਟੀ-ਘੱਟਾ
ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਹੈ
ਤੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸਮੇਂ ਮੈਨੂੰ
ਅਮੀਰਾਂ ਵਾਲੀ ਪੁਸ਼ਾਕ
ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਦੇਂਦੀ ਹੈ।

ਇਕ ਵਾਰ ਮੈਨੂੰ
ਛੱਤੀ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਭੋਜਨ
ਕੌੜੇ ਪਿੱਤੇ ਤੇ ਭੂਰੀ ਲਕੜੀ
ਵਰਗੇ ਲਗੇ
ਅਤੇ ਕੋਧਰੇ ਦੀ ਰੋਟੀ
ਤੇ ਖਾਰੇ ਪਾਣੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ
ਦੇਵ-ਭੋਜ ਦਾ
ਅਨੰਦ ਦਿਤਾ।
ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਿੰਦਦਾ ਨਹੀਂ
ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਵਸਤ ਦਾ
ਤਿਆਗ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਸਭ ਕੁਝ ਆਪਣੇ ਕੁਦਰਤੀ ਰੂਪ ਵਿਚ
ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਯੋਗ ਸਮੇਂ
ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਮੈਂ ਅੱਖਾਂ ਗੁਆ ਬੈਠਾ,
ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਅੱਖਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲੋਂ
ਬਹੁਤਾ ਵਿਖਾਈ ਦਿਤਾ ਸੀ।

ਮੈਨੂੰ ਹਿੰਦੂ ਸੰਤਾਂ ਵਾਲੇ ਤਿਆਗ ਦੀ
ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ।
ਮੈਂ ਉਸ ਤਿਆਗ ਵਿਚ ਭਰੋਸਾ ਰਖਦਾ ਹਾਂ,
ਜੋ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਦੁਆਰਾ
ਰਾਜ ਮਹਿਲ ਅਤੇ ਕੱਖਾਂ ਦੀ ਕੁਲੀ ਵਿਚ
ਇਕ ਸਮਾਨ ਉਪਜਦਾ ਹੈ।

ਮੇਰਾ ਧਿਆਨ ਧਰਨ
ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਅੰਕ ਸਮਾਉਣ ਵਿਚ
ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਤਾਂ ਹੈ,
ਪਰ ਤਦੋਂ
ਜਦੋਂ ਅਰੋਕ ਵੇਗ ਵਿਚ
ਉਹ ਮੈਨੂੰ
ਆਪਣੇ ਨੇੜੇ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਮੈਂ ਉਦੋਂ ਆਪਣੀ ਆਤਮਾ ਦੇ
ਇਕਾਂਤ ਵਿਚ ਵਾਸ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ
ਜਦੋਂ ਲੰਮੀਆਂ ਅਯਾਲਾਂ ਵਾਲੇ
ਸਬਜ਼ੇ ਘੋੜੇ ਹਵਾ ਵਿਚ ਦੌੜਦੇ
ਤੇ ਮੇਰੇ ਰਥ ਦੇ ਪਹੀਏ ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚ
ਉਡਦੇ ਹਨ।

ਗਗਨ ਦੀਆਂ ਹਵਾਵਾਂ ਨੂੰ
ਮੈਨੂੰ ਮੋਢਿਆਂ 'ਤੇ ਚੁਕ ਕੇ
ਚਹੁੰ ਕੂੰਟਾਂ ਵਿਚ ਖੜਨ ਦਿਉ!

ਜਿਹੜਾ ਚੰਨ ਤੇ ਸੂਰਜ ਕੋਲੋਂ
ਆਪਣੇ ਘਰ ਦੇ ਫ਼ਰਸ਼
ਨਹੀਂ ਬੁਹਾਰ ਸਕਦਾ,
ਉਹ ਉਸ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ
ਮਨ ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਕਿਵੇਂ
ਸਥਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ!

ਤਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਮੇਰੀਆਂ ਮੀਢੀਆਂ ਗੁੰਦੋ,
ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਸੁਹਾਗ-ਪੁਸ਼ਾਕਾਂ ਪੁਆਵੋ
ਕਿਉਂਜੋ ਮੈਂ
ਪ੍ਰਭੂ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੀ ਲਾੜੀ ਹਾਂ ।

ਜਿਵੇਂ ਟਕਸਾਲ 'ਤੇ ਬੈਠਾ ਪਾਰਖੂ
ਖੋਟੇ ਤੇ ਖਰੇ ਸਿੱਕਿਆਂ ਨੂੰ
ਟੁਣਕਾ ਟੁਣਕਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਨਾਲ
ਅੱਡ ਕਰੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ,
ਤਿਵੇਂ ਸਭ ਵਸਤਾਂ ਵਿਚੋਂ ਗੁਜ਼ਰਦਾ ਘੇਰਾ
ਮੇਰੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਅਗੋਂ ਲੰਘਦਾ ਹੈ
ਤੇ ਕੇਵਲ ਸੱਚ
ਮੇਰੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਅਸੀਂ ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ
ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਜਾਲਦੇ ਹਾਂ
ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ
ਵਿਸ਼ਵ-ਵਿਆਪੀ ਹੋ ਗਏ ਹਾਂ ।

ਬੱਤੀ ਤੇ ਤੇਲ ਲਈ ਜਿਵੇਂ
ਨਿੱਕੀ ਜੋਤੀ ਬਣਨਾ ਹੀ
ਵਡਾ ਆਦਰਸ਼ ਹੈ,
ਇਹ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸੇਵਾ
ਦੇ ਤੁਲ ਹੈ ।

ਸਾਡਾ ਗੁਰੂ ਆਖਦਾ ਹੈ :
"ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਉਸ ਦਾ
ਧਿਆਨ ਧਰਦੇ ਹਾਂ
ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵਡੀ
ਸੇਵ ਕਮਾਉਂਦੇ ਹਾਂ ।"
ਸੁੰਦਰ ਹੋਣਾ ਵਿਸ਼ਵ-ਵਿਆਪੀ ਹੋਣਾ ਹੈ
ਸੁੰਦਰ ਹੋਣਾ ਕਲਿਆਣਕਾਰੀ ਹੋਣਾ ਹੈ।

ਪ੍ਰਭੂ ਸਾਡੀ ਮੰਜ਼ਲ
ਤੇ ਮਾਰਗ ਹੈ।

ਸਾਕੀ ! ਇਕ ਵਾਰ ਫਿਰ,
ਬਾਹਰ ਆ !
ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਟੁੱਟੇ ਪਿਆਲਿਆਂ ਵਿਚ
ਆਪਣੀ ਮੈਅ ਉਲੱਦ ;
ਸ਼ਾਇਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਟੁਕੜਿਆਂ ਦੀ
ਉਹ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਮਿਲ ਕੇ
ਤੇਰੇ ਜਾਮ ਨੂੰ ਪਕੜੀ ਰਖੇ !
ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਮਿਹਰ ਦੇ
ਦਿਆਲੂ ਦਰ ਉਤੇ
ਕੁਝ ਚਿਰ ਹੋਰ ਖੜਾ ਰਹੁ
ਤੇ ਆਪਣੇ ਆਕਾਸ਼ ਦੀ
ਨੀਲੀ ਸੁਰਾਹੀ ਵਿਚੋਂ
ਅੱਗ ਵਰਗੀ ਤੇਜ਼ ਸ਼ਰਾਬ
ਸਾਡੇ ਦਿਲਾਂ ਵਰਗੇ ਕਾਲੇ
ਚਿਹਰੇ ਉਤੇ ਉਦੋਂ ਤਕ ਡੋਲ੍ਹਦਾ ਰਹੁ,
ਜਦੋਂ ਤਕ ਕਿ ਮੁਰਦੇ ਜਾਗ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੇ
ਤੇ ਗੁੰਗੇ ਗਾਉਣ ਨਹੀਂ ਲਗ ਪੈਂਦੇ
ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਰਿੰਦ ਨਸ਼ੇ ਦੀ
ਮਸਤ ਖੁਮਾਰੀ ਵਿਚ
ਤੇਰੇ ਮੰਦਰ ਅਗੇ ਮਿਲ ਕੇ
ਮੁੜ ਨਵ-ਜਨਮੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ
ਨਚ ਨਹੀਂ ਉਠਦੇ !
ਤੇ ਤੇਰੀ ਯਾਕੂਤੀ ਸ਼ਰਾਬ ਨਾਲ ਰੰਗੇ
ਨਵੇਂ ਆਕਾਸ਼ ਦੇ
ਨਵੇਂ ਚੜ੍ਹੇ ਸੂਰਜ ਦੀ
ਸੂਹੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਨੂੰ
'ਜੀ ਆਇਆਂ'
ਨਹੀਂ ਆਖਦੇ !

ਹਾਫ਼ਿਜ਼

6. ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿਖ ਦੀ ਆਤਮਾ
(ਈਰਾਨ ਦੇ ਸ਼ਾਹ ਬਹਿਲੋਲ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ)

ਪ੍ਰੀਤਮ ਛੁਹ ਵਾਲਾ ਫੁੱਲ

ਤੁਸਾਂ ਛੁਹਿਆ
ਮੈਨੂੰ ਕੰਬਣੀ ਆਈ
ਤੁਸੀਂ ਸੱਦਿਆ
ਤੇ ਮੈਂ ਆਇਆ ।
ਤੁਸੀਂ ਚੁਕਿਆ ਜਦ ਉਤਾਂਹ ਨੂੰ
ਤਾਂ ਸਹਿਮ ਜਿਹਾ ਸੀ ਛਾਇਆ
ਮੌਤ ਵਰਗੀ ਮਿੱਠੀ ਮਸਤੀ ਦਾ
ਮੈਨੂੰ ਨਸ਼ਾ ਜਿਹਾ ਇਕ ਆਇਆ ।

ਤੁਸਾਂ ਸੁਟਿਆ ਤੇ ਮੈਂ ਡਿਗਿਆ
ਹੋ ਗਿਆ ਖੰਭੜੀ ਖੰਭੜੀ
ਵਗੀ ਵਾਉ ਸੰਝ ਨੂੰ ਐਸੀ
ਲਿਤਾੜ ਉਡਾ ਗਈ ਇਧਰ ਉਧਰ
ਚਾਰ ਚੁਫੇਰੇ,
ਪਰ ਵਾਹ ਵਾਹ ਮਹਿਕ ਛੁਹ ਤੁਹਾਡੀ ਦੀ
ਜੋ ਹੁਣ ਵੀ ਮੇਰੇ ਹਿਰਦੇ ਤਲ ਨੂੰ ਘੇਰੇ ।

ਮੈਂ ਘਾਹ ਉਤੇ ਪਈ ਤਰੇਲ ਦਾ ਤੁਪਕਾ

ਮੈਂ ਘਾਹ ਉਤੇ ਪਈ
ਇਕ ਤਰੇਲ ਮਣੀ ਹਾਂ
ਕਰਦੀ ਜੋ ਉਡੀਕ
ਆਪਣੇ ਸੂਰਜ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੀ
ਤਕਦੀ ਤਕਦੀ ਉਸ ਨੂੰ ਮੇਰਾ ਸਭ ਕੁਝ
ਬਣ ਗਿਆ ਅੱਖੀਆਂ ! ਅੱਖੀਆਂ ! ਅੱਖੀਆਂ !

ਨਿਤ ਉਡੀਕਾਂ ਕਰਦੀ
ਆਪਣੇ ਪਰਮ ਪਿਆਰੇ ਦੀਆਂ ।
ਪਰ ਇਹ ਮੇਰੀਆਂ ਸੁੰਨੀਆਂ ਅੱਖੀਆਂ
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਹੰਝੂ ਡਲ੍ਹਕਣ
ਤੇਰੀ ਪ੍ਰੀਤ ਦੀਆਂ ਹੀ ਪਿਆਸੀਆਂ
ਹੰਝੂ ਬਣ ਬਣ ਵਿਲਕਣ ।
ਮੇਰੀਆਂ ਹੱਡੀਆਂ ਪ੍ਰੀਤ ਦੇ ਅੰਦਰ
ਘੁਲ ਗਈਆਂ ਨੇ,
ਪਰ ਤੈਂ ਬਾਝੋਂ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਪਿਆਰੇ !
ਮੈਂ ਹਾਂ ਹੰਝੂ ! ਹੰਝੂ ! ਹੰਝੂ ਖਾਰੇ !
ਆਕਾਸ਼ਾਂ ਦੇ ਪਿਛਵਾੜਿਆਂ ਵਿਚੋਂ
ਆ ਜਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਪਿਆਰੇ
ਤਾਂ ਜੋ ਤੇਰੀਆਂ ਚਮਕਦੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਅੰਦਰ
ਲਵਾਂ ਮੈਂ ਪ੍ਰੇਮ ਹੁਲਾਰੇ ।
ਮੇਰੇ ਸੂਰਜ ! ਮੇਰੇ ਪ੍ਰੀਤਮ !
ਮੈਂ ਹਾਂ ਇਕ ਘਾਹ ਪੱਤੀ ਉਤੇ ਪਈ
ਇਕ ਤਰੇਲ-ਮਣੀ
ਕਰਾਂ ਜੋ ਤੇਰੀ ਉਡੀਕ !

ਪਵਣ ਪਾਣੀ ਹਨ ਉਸ ਦੀ ਤਾਬਿਆ

ਮੱਤੇ ਜਦ ਉਹ ਵਿਚ ਮੁਸ਼ਕਾਨ
ਸੌਂ ਗਿਆ ਉਹ ਲੰਮੀਆਂ ਤਾਣ
ਝੁਲਿਆ ਝੀਲ ਤੇ ਝੱਖੜ ਝਾਣ
ਆਇਆ ਲਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਤੂਫ਼ਾਨ,
ਕਾਂਗਾਂ ਦਾ ਹੜ੍ਹ ਚੜ੍ਹਿਆ ਆਣ
ਤਾਂ ਸੰਕਟ ਦੀ ਘੜੀ ਪਛਾਣ
ਆਏ ਪ੍ਰਭੂ ਕੋਲ ਨਾਦਾਨ ;
ਸੁਤੇ ਨੂੰ ਜਗਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ
ਕੀਤਾ ਇੰਝ ਬਿਆਨ :
ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ! ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਬੜੇ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ,
ਸਾਨੂੰ ਬਚਾਉ ! ਸਾਨੂੰ ਰਖ ਲਉ !
ਨੇੜੇ ਖੜੀ ਤਬਾਹੀ ਆਣ ।

ਜਦ ਪ੍ਰਭੂ ਜਾਗਿਆ ਤਾਂ ਰੌਦਰ ਦਾ
ਰੰਗ ਸੀ ਛਾਇਆ ।
ਉਸ ਨੇ ਪਾਈ ਐਸੀ ਝਾੜ
ਪਉਣਾਂ ਦੇ ਵੇਗ ਹੋਏ ਮੱਠੇ ;
ਪਾਣੀ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਵਿਚ
ਆ ਗਿਆ ਖਲਿਆਰ
ਹੋਇਆ ਸ਼ਾਂਤ ਮਾਹੌਲ ।

ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਸਭ ਨੂੰ ਇੰਝ ਸੰਬੋਧਨ ਕੀਤਾ
ਕਿਥੇ ਹੈ ਤੁਹਾਡਾ ਨਿਹਚਾ ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ?
ਕੀ ਇਹ ਇੰਨਾ ਕੱਚਾ
ਪਾਰੇ ਵਾਗ ਹੈ ਡੋਲਣ-ਹਾਰ ?
ਤਦ ਉਹ ਸਾਰੇ ਡਰੇ ਤੇ ਸਹਿਮੇ
ਹੋ ਗਏ ਹੈਰਾਨ !
ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਕੰਨਾਂ ਅੰਦਰ
ਘੁਸਰ ਮੁਸਰ ਹੋਈ ਆਣ
ਹੈ ਇਹ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬੰਦਾ ?
ਜਿਸ ਦੀ ਤਾਬਿਆ ਰਹਿੰਦੇ
ਪਉਣ ਤੇ ਪਾਣੀ,
ਜਿਸ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਉਹ ਪਾਲਣ
ਸਤਿ ਸਤਿ ਕਰ ਜਾਣ ।

ਪ੍ਰੇਮ ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਧੋ ਦਿੰਦਾ ਹੈ

ਫੇਰ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਉਸ ਨਾਰੀ ਵਲ
ਤੱਕ ਕੇ ਸਾਈਮਨ ਤਾਂਈਂ
ਇੰਝ ਸਨ ਬਚਨ ਅਲਾਏ,
ਵੇਖਦੇ ਹੋ ਇਹ ਤ੍ਰੀਮਤ
ਜਿਸ ਨੂੰ ਲੋਕ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਪਾਪਣ ।
ਜਦ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਘਰ ਸਾਂ ਪੁਜਾ
ਤਾਂ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਚਰਨ ਧੋਣ ਲਈ
ਲਿਆ ਨਾ ਸਕਿਆ ਪਾਣੀ,

ਪਰ ਇਸ ਨਾਰੀ ਪਾਪਾਂ ਹਾਰੀ
ਮੇਰੇ ਚਰਨਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਹੰਝੂਆਂ ਧੋਤਾ।

ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਹੋਣਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵਡੀ ਸੇਵਾ

ਪ੍ਰਭੂ ਯਸੂ ਨੇ ਉਸ ਨਾਰੀ ਸੰਗ
ਇਹ ਬਚਨ ਸੀ ਕੀਤਾ,
"ਮਾਰਥਾ !
ਤੂੰ ਬੜੀ ਸਵਾਧਾਨ ਰਹੀਂ ਹੈਂ
ਜਿਸ ਵਸਤ ਦੀ ਸੀ
ਸਭ ਤੋਂ ਵਡੀ ਲੋੜ
ਮਰੀਅਮ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਹੈ ਚੁਣਿਆ।
ਇਹ ਹੈ ਵਸਤ ਅਮੋਲਕ
ਉਸ ਤੋਂ ਕਦੀ ਨਾ ਖੁਸਣੀ ਚਾਹੀਏ।

ਨਿਹਚਾ ਹੀ ਹੈ ਉਚ-ਆਚਾਰ

ਢੋਡਰ ਕਾਂਵਾਂ ਤਾਂਈਂ ਵੇਖ ਕੇ ਸੋਚੋ
ਨਾ ਕਦੀ ਉਹ ਬੀਜ ਬੀਜਦੇ
ਨਾ ਕਦੀ ਹਨ ਲੁਣਦੇ
ਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਹਨ ਕੋਠੇ
ਨਾ ਅੰਨ ਦੇ ਭੰਡਾਰ।
ਵੇਖੋ ! ਫੇਰ ਵੀ ਰੱਬ ਸੱਚਾ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਤਾਂਈਂ ਚੋਗ ਚੁਗਾਂਦਾ
ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਆਹਾਰ।
ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਛੀਆਂ ਤੋਂ ਵੀ ਚੰਗੇਰੇ।
ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਵੀ ਰਿਜ਼ਕ ਬਹੁਤੇਰੇ
ਲਿਲੀ ਫੁੱਲਾਂ ਤਾਂਈਂ ਵੇਖ ਕੇ ਸੋਚੋ
ਇਹ ਕਿਹੜੀ ਘਾਲ ਨੇ ਕਰਦੇ।
ਕਦੀ ਨਾ ਕਤਦੇ ਬੁਣਦੇ-ਉਣਦੇ
ਫਿਰ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਹੈ
ਸੁਲੇਮਾਨ ਤੋਂ ਨਿਆਰੀ।
ਵੇਖੋ ! ਰੱਬ ਤਾਂ ਖੁਲ੍ਹੇ ਮੈਦਾਨਾਂ
ਦੇ ਘਾਹਾਂ ਨੂੰ ਬਖ਼ਸ਼ੇ
ਸੋਹਣੇ ਬਸਤਰ।

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਲ੍ਹ ਨੂੰ ਸੜ ਸੁਕ ਜਾਣਾ
ਬਾਲਣ ਬਣ ਕੇ ਪੈਣਾ ਵਿਚ ਤੰਦੂਰ
ਓਹ ਕੱਚੇ ਈਮਾਨ ਵਾਲਿਓ !
ਰੱਬ ਤੁਹਾਨੂੰ ਹੋਰ ਕਿਹੜਾ ਪਹਿਨਣ ਦੇਵੇ ?

ਮੇਰੀਏ ਮਾਏ ਓਹ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਉਹ

ਮੇਰੀਏ ਮਾਏ ਓਹ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਉਹ
ਜਿਸ ਦੇ ਚੋਗੇ ਦੀ ਝੋਲੀ ਵਿਚ
ਤਾਰੇ ਝਿਲਮਿਲ ਚਮਕਣ,
ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ
ਕਈ ਨਛੱਤਰ ਲਟਕਣ ।
ਮੇਰੀਏ ਮਾਏ ਓਹ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਉਹ
ਓਹ ਜੋ ਰਤਨਾਂ ਦਾ ਵਣਜਾਰਾ
ਜਿਸ ਨੇ ਫੜੇ ਹੋਏ ਨੇ
ਕਈ ਸੂਹੇ ਲਾਲ
ਚੁੱਪ ਚਪਾਤੇ ਲੰਘ ਚਲਿਆ ਹੈ
ਇਸ ਗਲੀ ਤੋਂ
ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਤੱਕਣ ਦਾ
ਆਇਆ ਨਹੀਂ ਖ਼ਿਆਲ ;
ਵੇਚੇ ਉਹ ਸੁੰਦਰ ਸੁਨਹਿਰੀ ਰਿਸ਼ਮਾਂ
ਪ੍ਰੇਮ ਵਾਲੀਆਂ,
ਪਰ ਮੇਰੀਏ ਮਾਏ ਸੌਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਹ
ਧਰਤ ਦੇ ਉਤੇ ਨੰਗੇ ਰੜੇ ਮੈਦਾਨ
ਮੇਰੀਏ ਮਾਏ ! ਉਸ ਦੇ ਲੰਮੇ ਸੁਹੰਦੜੇ ਕਾਲੇ ਕੇਸ
ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਰਤੀਆਂ ਸੂਹੀਆਂ ਅੱਖੀਆਂ
ਪ੍ਰੀਤਾਂ ਦਾ ਉਹ ਸ਼ਹਿਜ਼ਾਦਾ
ਲੰਘ ਚਲਿਆ ਹੈ ਸਾਡੇ ਕੋਲੋਂ
ਚੁੱਪ ਚਪੀਤੇ ।
ਮੇਰੀਏ ਮਾਏ ! ਸਾਡੀ ਗਲੀ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘਦਿਆਂ
ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਦਾ ਆਇਆ ਨਾ
ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਖ਼ਿਆਲ ।

*ਹਿੰਮ ਪੰਛੀ ਦਾ ਗੀਤ

(ਇਹ ਕਵਿਤਾ ਅਨੰਦ ਆਚਾਰੀਆ ਦੀ ਰਚਨਾ 'ਹਿੰਮ ਪੰਛੀ' ਉਤੇ ਆਧਾਰਤ ਹੈ)

ਪੱਥਰ ਦੀ ਇਸ ਸ਼ਿਲਾ 'ਤੇ
ਤੁਸੀਂ ਕਦੇ ਹੋਏ ਸੀ ਬਿਰਾਜਮਾਨ
ਤੇ ਕੀਤੀ ਸੀ ਗੋਸ਼ਟਿ ਪ੍ਰੇਮ ਮਾਰਗ
ਤੇ ਭਰਾਤਰੀ ਭਾਵ ਦੀ
ਸੰਗ ਇਕ ਹੋਰ ਦਰਵੇਸ਼।
ਤੂੰ ਸੈਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਮਹਾਨ
ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਮਹਾਂ ਸੁਲਤਾਨ।
ਈਰਾਨ ਦੀ ਆਤਮਾ ਨਾਲ
ਸਾਂਝ ਪਾਈ ਸੀ ਆਣ
ਸੱਤਾਂ ਸਾਗਰਾਂ ਦਾ ਮੰਥਨ ਕਰਕੇ
ਤੂੰ ਕਿਹੜਾ ਗਾਇਆ ਰੱਬੀ ਗਾਨ !

ਹਿਮਾਲਿਆ ਦੀਆਂ ਇਕਾਂਤ ਚੋਟੀਆਂ
ਅਤੇ ਸ਼ਾਂਤ ਬਣਾਂ ਤੋਂ
ਕਿਹੜਾ ਸੁਨੇਹਾ ਸ਼ਾਂਤੀ ਵਾਲਾ
ਤੁਸੀਂ ਬਗ਼ਦਾਦ ਦੇ
ਅੰਗੂਰੀ ਬਾਗਾਂ ਅਤੇ ਗ਼ੁਲਾਬ ਕਿਆਰੀਆਂ
ਤਾਈਂ ਪੁਚਾਇਆ ?
ਬਦਰੀਨਾਥ ਦੀਆਂ ਹਿੰਮ ਸਿਖ਼ਰਾਂ ਤੋਂ
ਕਿਹੜਾ ਨੂਰੀ ਚਾਨਣ
ਤੁਸੀਂ ਈਰਾਨ ਦੇ ਬਹਿਲੋਲ ਸ਼ਾਹ ਦੇ
ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਜੋਤ ਜਗਾਉਣ ਲਈ
ਸੀ ਲਿਆਏ ?
ਅੱਠ ਪਖਵਾਰੇ ਬਹਿਲੋਲ ਸ਼ਾਹ ਨੇ
ਆਪਣੀਂ ਕੰਨੀ ਤੁਹਾਡੇ

---

*(912 ਹਿਜਰੀ ਦੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀ ਬਗ਼ਦਾਦ ਫੇਰੀ ਸਮੇਂ ਦੇ ਚਿਤਰ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋ ਕੇ ਆਏ ਖ਼ਿਆਲ ਜਿਥੇ ਬਗ਼ਦਾਦ ਦੇ ਪੂਜਾ ਸਥਾਨ ਉਤੇ ਅਰਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਕੁਝ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ)

ਜੀਵਨ ਦਾਨੀ ਚਸ਼ਮੇਂ ਕੋਲੋਂ
ਸੀਤਲ ਨਾਮ ਸੁਨੇਹਾ ਸੁਣਿਆਂ ।
ਜਦਕਿ ਕਬਰਸਤਾਨ ਦੇ
ਘਾਹਾਂ ਤੇ ਰੇਤੜਾਂ ਦੇ ਪਿਛਵਾੜਿਉਂ
ਅਨਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਝੰਗੀਆਂ ਅੰਦਰ
ਚੰਨ ਨੇ ਸ਼ੁਕਲ ਤੇ ਕਿਸ਼ਨ ਪੱਖ ਵਿਚ
ਸੁਧੀਆਂ ਤੇ ਵਧੀਆਂ ਵਾਲੇ
ਕਈ ਗੇੜੇ ਸਨ ਲਾਏ ।
ਜਦ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਥਾਂ ਤੋਂ
ਕੀਤਾ ਸੀ ਪ੍ਰਸਥਾਨ
ਆਪਣੀ ਪਿਆਰੀ ਭਾਰਤ ਭੂਮੀ
ਵਲ ਸੀ ਪਰਤੇ
ਤਾਂ ਇਹ ਕਥਾ ਹੋਈ ਮਸ਼ਹੂਰ
ਕਿ ਉਹ ਰੱਬ ਦਾ ਪਿਆਰਾ
ਹੋਇਆ ਨਾਮ ਰੰਗ ਵਿਚ ਮਖ਼ਮੂਰ
ਨਾ ਉਸ ਕਿਸੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਸੁਣੀ ਸੀ ਬਾਤ
ਨਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਆਪਣੀ
ਰਸਨਾ ਤੋਂ ਕੋਈ ਬੋਲ ਸੁਣਾਇਆ ।
ਐਸਾ ਦੀਵਾਨਾ ਤੇ ਮਸਤਾਨਾ ਹੋਇਆ
ਕਿ ਜਦ ਸ਼ਹਿਨਸ਼ਾਹ
ਉਸ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਨੂੰ ਆਇਆ
ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਉਸ ਨਹੀਂ ਸੀ ਬੁਲਾਇਆ
ਨਾ ਉਸ ਵਲੋਂ ਕੀਤੀ ਭੇਟਾ
ਤੇ ਸ਼ਾਹੀ ਸੁਗਾਤਾਂ ਨੂੰ ਹੱਥ ਲਾਇਆ
ਸ਼ਾਹਾਂ ਤੇ ਸ਼ਹਿਨਸ਼ਾਹਾਂ ਤੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ
ਉਪਮਾਵਾਂ ਤੋਂ ਉਹ ਹੋਇਆ ਬੇਨਿਆਜ਼
ਰੱਬ ਦੀ ਭਗਤੀ ਦੇ ਵਿਚ ਰੱਤਾ
ਹੋਇਆ ਸਭ ਤੋਂ ਬੇਮੁਹਥਾਜ਼ ।
ਇੰਝ ਉਹ ਸੱਚਾ ਦਰਵੇਸ਼
ਸੱਠ ਸਿਆਲ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜੀਉਂਦਾ
ਰੱਬੀ ਵਿਰਦ ਕਮਾਉਂਦਾ

ਯਾਦ ਤੇਰੀ ਦੇ ਅੰਦਰ
ਛਡ ਗਿਆ ਉਹ ਆਖ਼ਰਕਾਰ
ਕੂੜ ਅਗਿਆਨ ਦੀ ਪਾਲ ।
ਜਿਸ ਨੇ ਇਸ ਸੈਲ ਉਤੇ
ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਖੁਣਵਾਏ ;
ਇਥੇ ਹਿੰਦ ਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਆਏ
ਗੁਰੂ ਪੀਰ ਨੇ
ਸ਼ਾਹ ਬਹਿਲੋਲ ਦੇ ਤਪਦੇ ਮਨ ਨੂੰ
ਸ਼ਾਂਤ ਸੀ ਕੀਤਾ ।
ਇਸ ਅਸਥਾਨ 'ਤੇ ਉਹ
ਰਿਹਾ ਸੱਠ ਸਾਲ ਸੀ ਜੀਉਂਦਾ ।
ਪਰ ਐਸੇ ਰੱਬੀ ਰੰਗ ਦੀ ਮਸਤੀ ਵਿਚ
ਉਹ ਖੁਭਿਆ
ਜਿਵੇਂ ਭੰਵਰੇ ਨੇ ਹੋਵੇ
ਕੰਵਲ ਫੁੱਲ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵੜ ਕੇ
ਮਧੂ ਰਸ ਨੂੰ ਚਖਿਆ ।

ਸਿਖ ਦੇ ਹੋਂਠ ਹੋ ਜਾਵਣ ਮੌਨ
ਆਪਣੇ ਅੰਦਰੋਂ ਹੀ
ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਅਨੰਦ ।
ਹੋਰ ਰਹੇ ਨਾ ਬਾਕੀ ਕੋਈ ਆਸਾ ਮਨਸਾ
ਸਭ ਕੁਝ ਉਸ ਦਾ ਹੋਵੇ
ਪ੍ਰਭੂ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਅਰਪਨ ।
ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਸੁਆਲ ਜੁਆਬ ਦੇ
ਆਪਣੇ ਖ਼ਸਮ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ
ਉਹ ਮੰਨੇ ।
ਰਹੇ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਉਸ ਦੀ ਵਿਚ ਰਜ਼ਾ
ਕਰੇ ਉਹ ਉਡੀਕ ਉਸ ਪੁਨੀਤ ਘੜੀ ਦੀ
ਜਦ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਗਟੇ
ਮਹਾਂ ਗਿਆਨ ;
ਹੋਵੇ ਉਹ ਪ੍ਰੌਢ ਇਸ ਵਿਚ ਕਰ ਇਸ਼ਨਾਨ,

ਤਦ ਉਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ
ਵਜੇ ਤੁਰਮ ਮਹਾਨ ।
ਜੋ ਮਹਾਂ ਅਸਤਿਤਵ ਦੇ
ਵਾਦਨ ਦਾ ਹੈ ਸੋਦਰੀ ਸੰਗੀਤ ਮਹਾਨ ;
ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਮੀਂਡਾਂ ਗੂੰਜ ਰਹੀਆਂ ਨੇ
ਪਉਣਾਂ ਅੰਦਰ. ਪਾਣੀਆਂ ਅੰਦਰ
ਜਿਸ ਦਾ ਨੂਰੀ ਚਾਨਣ ਲਹਿਰ ਰਿਹਾ ਹੈ
ਰੰਗ ਬਰੰਗੇ ਫੁੱਲਾਂ ਅੰਦਰ
ਤੇ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਹਰ ਕਣ ਦੀ
ਪਰਮ ਸੁੰਦਰਤਾ ਅੰਦਰ ।
ਰਾਤ ਦਿਵਸ ਸਿਖ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ
ਰਹੇ ਸਮਾਈ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਪੀੜਾ
ਬਣੇ ਜੋ ਵੇਦਨਾ ਪ੍ਰੀਤਾਂ ਵਾਲੀ
ਜਿਸ ਰੋਗ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮੀ
ਕਦੀ ਸਕੇ ਨਾ ਜਾਣ ।
ਪਰ ਹੁਣ ਇਸ ਪ੍ਰੇਮ ਪੀੜਾ ਦੇ
ਉਸ ਲਈ ਅਰਥ ਰਹੇ ਨਹੀਂ ਬਾਕੀ
ਨਾ ਉਹ ਉਸ ਦੀ ਤਪਸ਼ ਨੂੰ ਜਾਣੇ
ਨਾ ਉਹ ਉਸ ਦੀ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਨੂੰ ਮਾਣੇ
ਨਾ ਹੋਵੇ ਬੇਚੈਨ ।
ਬੁੱਧਤਵ ਦੇ ਸਹਿਜ ਅਨੰਦ ਸਮਾਨ
ਉਹ ਵਿਚਰੇ !
ਫਿਰ ਵੀ ਉਹ ਉਤੇਜਿਤ ਤੇ ਛੁਹਲਾ
ਨਵੇਂ ਖਿੜੇ ਫੁੱਲ ਦੇ ਹਾਰ
ਜੋ ਤਰਦਾ ਹੈ ਊਸ਼ਾ ਦੀਆਂ ਨੂਰ ਤਰੰਗਾਂ ਦੇ
ਸਾਗਰ ਵਿਚਕਾਰ ।

ਮਾਨਵਤਾ ਹੈ ਦਾਨ ਕਰਨ ਵਿਚ
ਕੁਝ ਦੇਣ ਵਿਚ,
ਤੇ ਉਹ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸਿਖ
ਜੋ ਕਰਦਾ ਨਿਤ ਆਤਮ ਬਲੀਦਾਨ ;

ਵੰਡੇ ਆਪਣਾ ਆਪਾ
ਹੋਰਾਂ ਤਾਂਈਂ,
ਫਿਰ ਵੀ ਕਰੇ
ਵਿਚ ਸ਼ੁਕਰਾਨੇ ਆਪਣੀ ਗੁਜ਼ਰਾਨ।
ਜੀਵਨ ਤਾਂ ਦੇਣ ਵਿਚ ਹੈ
ਜੋੜਨ ਵਿਚ ਹੈ ਮੌਤ।
ਸਿਖ ਨਾ ਕਦੀ ਗਿਣਤੀ ਮਿਣਤੀ ਦੇ ਵਿਚ ਪੈਂਦਾ,
ਰੱਬ ਦੀਆਂ ਦਾਤਾਂ ਹੈਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤਾਤ
ਅਣਗਿਣਤ ਭਰੇ ਭੰਡਾਰ,
ਦੋਹੀਂ ਹਥੀਂ ਵੰਡਦਿਆਂ ਵੰਡਦਿਆਂ
ਆਵੇ ਨਾ ਕਦੀ ਘਾਟ।
ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਪੱਕੇ ਫੁੱਲ ਦੀ
ਪ੍ਰੀਤ ਦੀ ਘਾਲ ਨੂੰ ਨਿਤ ਉਹ ਵੰਡੇ
ਹੋਰਾਂ ਤਾਂਈਂ;
ਬਿਨਾਂ ਸੁਆਰਥ ਤੇ ਕਿਸੇ ਲਾਲਸਾ
ਵੰਡਦਾ ਜਾਵੇ ਜੀਵਨ ਰਾਸ ਨੂੰ
ਬੰਦਿਆਂ ਤਾਂਈਂ, ਪੰਛੀਆਂ ਤਾਂਈਂ,
ਪਸ਼ੂਆਂ ਤਾਂਈਂ।
ਸਿਖ ਤਾਂ ਰੱਬ ਸੱਚੇ ਦਾ ਚਿੰਨ੍ਹ-ਨਿਸ਼ਾਨ,
ਉਸੇ ਦਾ ਕਾਰਿੰਦਾ ਤੇ ਨੁਮਾਇੰਦਾ,
ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਨੂੰ ਰੱਬ ਵਰਗਾ ਹੀ
ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਏ।
ਜੋ ਸਭ ਨੂੰ ਦਿੰਦਾ ਰੋਜ਼ੀ ਪਾਲਣਹਾਰ
ਸਭ ਨੂੰ ਬਖ਼ਸ਼ੇ ਗਿਆਨ
ਤੇ ਸਭ ਦਾ ਰਖਣਹਾਰ
ਸਿਖ ਨੇ ਨਾਮ ਦੀ ਜੋਤ ਜਗਾ ਕੇ
ਹਰ ਹਿਰਦੇ ਨੂੰ ਦੇਣਾ ਹੈ ਚਾਨਣ-ਗਿਆਨ।

ਭਲਿਆਈ ਦੇ ਉਦਗਮ ਦੇ ਹਨ
ਕਈ ਕੁਦਰਤੀ ਸੋਮੇ,
ਇਹ ਹਨ ਖਿਮਾਂ ਤੇ ਦਇਆ ਦੇ ਭਾਵ,

ਇਸ ਸੰਸਾਰੀ ਮਨੋਵਿਰਤੀਆਂ ਦੇ
ਦੰਭਾਂ ਤੋਂ ਸੁਰਖ਼ਰੂ ਹੋਣਾ।
ਸਿਖ ਦੀ ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਹੀ ਹੈ
ਵਿਸ਼ਵ ਦੀ ਨੈਤਿਕ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦਾ
ਪ੍ਰਗਟਾਉ।
ਉਹ ਸੱਚਾ-ਸੁੱਚਾ ਹੈ ਮਨੁੱਖ
ਸਰਬ ਸ੍ਰੇਸ਼ਠ ਪੰਚ-ਪਰਵਾਨ,
ਉਸ ਦਾ ਧਰਮ ਕਰਮ ਹੈ
ਸੂਰਜ, ਹਿੰਮ ਤੇ ਨਦੀ ਸਮਾਨ
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ
ਸਾਰੇ ਤ੍ਰਿਪਤ ਹੋ ਜਾਣ
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਸਾਰੇ
ਇਕੋ ਜਿਹੀਆਂ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਪਾਣ
ਤੇ ਹੋਵੇ ਸਰਬ ਕਲਿਆਣ।
ਉਸ ਦਾ ਇਸ਼ਟ ਹੈ ਪ੍ਰੇਮ ਮਹਾਨ
ਬਚਦਾ ਸ਼ਦਾ ਉਹ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਾਲਸਾ ਭਰੀਆਂ ਹਉਮੈ-ਵਾਦੀ
ਰੁਚੀਆਂ ਕੋਲੋਂ,
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੋਵੇ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ
ਐਸ਼ਵਰਜ਼ ਤੇ ਭੋਗ ਵਿਲਾਸ
ਜੋ ਸ਼ਾਹੀ ਤਖ਼ਤਾਂ ਨੂੰ
ਮਲ ਬੈਠਣ ਵਿਚ ਹੀ
ਸਮਝਣ ਆਪਣੀ ਸ਼ਾਨ
ਤੇ ਲਾਲ ਜਵਾਹਰਾਂ ਦੀ ਚਮਕ-ਦਮਕ ਵਿਚ
ਆਪਣਾ ਮਨ ਭਰਮਾਣ
ਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਕੁਝ ਵਸਤੂ
ਤੇ ਸਿਰਜ ਕੇ ਵਾਤਾਵਰਣ
ਆਪਣੇ ਨਿਜ ਸੁਖ ਦੇ ਵਾਧੇ ਨੂੰ ਹੀ
ਮਿਥਦੇ ਨੇ ਨਿਸ਼ਾਨ।
ਪਰ ਸਿਖ ਦੀ ਆਤਮਾ
ਇਨ੍ਹਾਂ ਐਸ਼ਵਰਜ਼ਾਂ ਤੇ ਭੋਗ ਵਿਲਾਸਾਂ ਨੂੰ

ਕਦੇ ਨਾ ਕਰੇ ਪ੍ਰਵਾਨ ।
ਇਹ ਤਾਂ ਵਿਸਮਾਦ ਨਾਦ ਵਾਲੀ
ਰੂਹ ਦੀ ਸੱਚੀ ਪ੍ਰੇਮ ਪੀੜਾ ਨੂੰ
ਚਖਣ ਦਾ ਹੈ ਮਾਰਗ
ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਭ ਕੁਝ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ
ਪ੍ਰਭੂ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਤੋਂ ਕੁਰਬਾਨ
ਇਸ ਪ੍ਰੇਮ ਪੀੜਾ ਦਾ ਵੇਦਨ ਹੈ
ਖੰਡੇ ਧਾਰ 'ਤੇ ਤੁਰਨਾ
ਜਿਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਇਸ਼ਟ-ਪਿਆਰੇ
ਤੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਨਿਹਚੇ ਦੀ
ਰਖਿਆ ਖ਼ਾਤਰ ਤੋਪਾਂ ਅੱਗੇ
ਛਾਤੀ-ਡਾਹੁਣਾ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ
ਖਿੜੇ ਮਥੇ ਪ੍ਰਵਾਨ
ਤੇ ਇੰਝ ਆਪਣੇ ਇਸ਼ਟ-ਦੇਵ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰ
ਪੁਰਜ਼ਾ ਪੁਰਜ਼ਾ ਹੋ ਜਾਣ ਤੋਂ ਮਿਲਦਾ
ਸੁਖ-ਆਰਾਮ ।
ਗੁਰੂ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰ ਸੀਨੇ ਦੇ ਵਿਚ
ਹਸ ਹਸ ਗੋਲੀਆਂ ਖਾਣਾ
ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸੱਚੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰ
ਟੋਟੇ ਟੋਟੇ ਹੋ ਜਾਣਾ,
ਹੈ ਲਗਦਾ ਚੰਗਾ ਮਿੱਠਾ-ਭਾਣਾ ।
ਇਹ ਤਾਂ ਉਹ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ
ਜੋ ਹੋਏ ਸੰਪੂਰਨ ਮੌਤ ਨੂੰ ਵਰ੍ਹ ਕੇ
ਜਿਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ
ਮਿਟਾ ਕੇ ਬਰਬਾਦੀ ਨੂੰ
ਸਹੇੜਨ ਵਿਚ ਹੀ
ਮਿਲਦਾ ਸੁਖ ਮਹਾਨ ।
ਜਿਹੜਾ ਇੰਝ ਗੁਰੂ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰ
ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਾਰੇ (ਜਾਵਾਂ ਮੈਂ ਬਲਿਹਾਰੇ)
ਉਹ ਸੱਚਾ ਸੂਰਾ ਅਮਰ ਪਦ ਨੂੰ ਪਾਵੇ ।

ਆਪਣੇ ਆਦਰਸ਼ਵਾਦ ਵਿਚ

ਇਹ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ ਝੱਲਾ ਤੇ ਮਸਤਾਨਾ
ਹੋਵੇ ਜੋ ਦੀਵਾਨਾ
ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇਵ ਦੇ ਹੋਂਠਾਂ ਨੂੰ
ਚੁੰਮਣ ਖ਼ਾਤਰ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ
ਲਗੀ ਬਿਖ ਨੂੰ ਵੀ ਹੈ
ਕਰਦਾ ਪ੍ਰਵਾਨ
ਕਿਉਂਜੋ ਉਸ ਨੂੰ ਉਸ ਪ੍ਰੀਤਮ ਪਿਆਰੇ ਦੇ
ਪ੍ਰੇਮ ਤੋਂ ਵਿਰਵਾ ਰਹਿ ਕੇ
ਇਕ ਸਾਹ ਲੈਣਾ ਵੀ
ਬਣਦਾ ਕਸ਼ਟ ਮਹਾਨ
ਜਿਥੇ ਹੋਵੇ ਨਾ ਇਸ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ
ਕੋਈ ਨਿਸ਼ਾਨ,
ਉਥੇ ਜੀਵਨ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ
ਸੁੰਨ-ਮਸਾਨ ਮਹਾਂ-ਭਿਆਨ ।
ਸਿਖ ਆਤਮ-ਤੱਤ ਨਾਲ
ਜੁੜਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ
ਵਿਚ ਲਿਵਤਾਰ
ਤੇ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੇਤਾ ;
ਜਦ ਅੰਤਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ
ਪਸਰੇ ਵਿਚ ਤ੍ਰਿਹਕਾਲ,
ਜਾਂ ਕਾਲਗਤੀ ਤੋਂ ਪਾਰ
ਵਿਚ ਅਕਾਲ ।
ਨਦਰੀ ਆਵੇ ਉਸ ਨੂੰ
ਉਹ ਸਭ ਕੁਝ
ਜਿਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਕੋਈ ਵੇਖ ਨਾ ਸਕਦਾ ।
ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਕਾਲ ਚਕਰ ਦੇ ਅੰਦਰ
ਉਹ ਇਕ ਐਸਾ ਯੋਧਾ-ਨਾਇਕ
ਜੋ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਦੈਵੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦਾ
ਸਾਖਿਆਤ ਸਰੂਪ
ਜਿਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਆਮ-ਲੁਕਾਈ
ਸਦਾ ਵਿਚ ਭੁਲੇਖੇ ਰਹਿੰਦੀ

ਉਹ ਸਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ
ਨੇਕੀ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਹ
ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਦਾ ਨਿਰਮਲ,
ਪਾਰਦਰਸ਼ੀ ਸਰੂਪ
ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਨਿਰਭਉ,
ਪਰ ਵਿਚਰੇ ਵਿਚ ਨਿਮਰਤਾ।
ਉਸ ਦਾ ਆਤਮ-ਬਲੀਦਾਨ
ਜਾਂ ਸ਼ਹੀਦੀ ਕੌਤਕ
ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਹੋਵੇ ਕਿੰਨਾ ਵੀ
ਸ਼ਾਂਤ-ਮਈ ਤੇ ਨਿਰਮਾਣ,
ਉਹ ਕੌਮਾਂ ਤੇ ਜਾਤੀਆਂ ਲਈ
ਪ੍ਰਾਣ ਤੇ ਰਕਤ ਬਣ ਜਾਂਦਾ
ਦੇਵੇ ਜੀਵਨ ਦਾਨ।
ਜੇ ਨਾ ਹੋਵਣ ਸਾਡੇ ਸਿਰ 'ਤੇ
ਤਾਰੇ ਅਤੇ ਆਕਾਸ਼
ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਕਾਲ,
ਪਰ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਛੇਤੀ
ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ
ਹੈਨ ਕਈ ਹਥਿਆਰ;
ਜੇ ਨਾ ਹੋਵਣ ਧਰਤੀ ਉਤੇ
ਪਰਮ-ਪਵਿੱਤਰ ਤੇ ਨੇਕ
ਭਲਿਆਈ ਦੇ ਪੁਤਲੇ ਮਹਾਂ-ਮਨੁੱਖ
ਤਾਂ ਜਾਵੇ ਪਸਰ ਅੰਧਕਾਰ,
ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਬੰਦੇ ਸਭ ਜਾਤਾਂ ਵਿਚ
ਸਭ ਕੌਮਾਂ ਵਿਚ, ਸਭ ਮਤਾਂ
ਤੇ ਕਾਲਾਂ ਅੰਦਰ
ਗਏ ਬਰਾਬਰ ਵੰਡੇ,
ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਸੇ ਇਕ ਦਾ
ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰ।

ਭਗਤ-ਜਨ ਹੁੰਦੇ ਨੇ

ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਚੋਣਵੇਂ ਜੀਉੜੇ
ਰੱਬ ਆਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੰਡ ਪਿਛੇ
ਆ ਖਲੋਂਦਾ
ਤੇ ਸਦਾ ਸਲਾਮਤ ਸੱਚ ਨਾਲ
ਜੁੜੀ ਉਸ ਦੀ ਅੰਤਰ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ
ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਸਮਤੋਲ,
ਨਿਰਕੈਅਤਾ ਤੇ ਬੇਪ੍ਰਵਾਹੀ,
ਦੋਵੇਂ ਵਿਚਰਨ ਕੋਲੋਂ ਕੋਲ
ਹੋ ਅਡੋਲ ।

ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਹਾਕਮ ਕਾਲ ਦੇ ਖਿਡੌਣੇ ਮਾਤਰ ਹਨ, ਪਰ ਕਾਲ ਆਪ ਰੁਕ ਕੇ 'ਸਿਖ' ਅਥਵਾ 'ਮੁਰੀਦ' ਦੇ ਪੈਰ ਚੁੰਮਦਾ ਹੈ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੁਰੀਦਾਂ ਦੀ ਆਤਮਾ ਮਨੁੱਖ ਅਤੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਜੰਗਲੀ ਪੁਣੇ ਨੂੰ ਵਸ ਵਿਚ ਕਰ ਲੈਂਦੀ ਹੈ । ਇਹ ਮੁਰੀਦ ਪਸ਼ੂਆਂ ਵਿਚ ਮਾਂ ਦੀ ਆਤਮਾ, ਫੱਲਾਂ ਵਿਚ ਖ਼ੁਸ਼ਬੂ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਵਿਚ ਮਾਨਵ ਆਤਮਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਬੁਧ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੁਰੀਦਾਂ ਨੂੰ ਦੇਵ-ਜਾਤੀ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀ ਕਹਿ ਕੇ ਸੰਬੋਧਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਬੁਧ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਰਾਜਿਆਂ ਦਾ ਸਥਾਨ ਰਾਜ-ਬੰਸਾਵਲੀ ਵਿਚ ਹੈ, ਪਰ ਮੇਰਾ ਸਬੰਧ ਬੁਧ-ਬੰਸਾਵਲੀ ਨਾਲ ਹੈ । ਕੋਈ ਵੀ ਕੌਮ ਜਾਂ ਫਿਰਕਾ ਸਿਖ ਜਾਂ ਮੁਰੀਦ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਆਪਣੇ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਹੋਣ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂਜੋ ਇਹ ਲੋਕ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਦੇਵ ਮੰਡਲ ਵਲੋਂ ਮਿਲੀਆਂ ਦਾਤਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਉਤੇ ਇੰਝ ਵਿਚ੍ਰਿਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਮਹਾਂ ਅੰਧਕਾਰ ਵਿਚ ਸਿਤਾਰੇ । ਇਹ ਜੀਵਨ ਮਾਰਗ ਉਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਰਾਮਗਾਹਾਂ ਸਮਾਨ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਯਾਤਰੂ ਰਾਤ ਨੂੰ ਬਿਸ਼ਰਾਮ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬ੍ਰਿਛਾਂ ਸਮਾਨ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਪੰਛੀ ਆਲ੍ਹਣੇ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ । ਧਰਤੀ ਦੇ ਤ੍ਰਿਗਧ ਜੀਵਾਂ ਲਈ ਮਘੋਰੇ, ਧੁੱਪ ਵਿਚ ਮੁਸਾਫਰਾਂ ਲਈ ਛਾਂਦਾਰ ਬ੍ਰਿਛ ਅਤੇ ਇਹ ਆਪ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੀਤਾਂ ਦੇ ਹਸਤਾਖ਼ਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਹਵਾਵਾਂ ਦੇ ਚਲਣ ਨਾਲ ਸਹੰਸਰ ਰੰਗ-ਬਰੰਗੇ ਪੱਤਿਆਂ ਦੀਆਂ ਤਾਲੀਆਂ ਦੀ ਗਤੀ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਤਮਾ ਵਿਚ ਸਦਾ ਉਤਰਦੇ ਤੇ ਗੂੰਜਦੇ ਹਨ ।

ਸੱਚੇ ਸਿਖ ਬਾਰੇ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਵਿਚਾਰ

ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸੱਚੇ ਸਿਖ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਬੜੇ ਸੰਖੇਪ ਤੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਇਹ ਤਿੰਨ ਨੁਕਤਿਆਂ ਵਾਲਾ ਸੂਤਰ 'ਕਿਰਤ ਕਰਨੀ', 'ਨਾਮ ਜਪਣਾ' ਅਤੇ 'ਵੰਡ ਛਕਣਾ' ਹੈ ।

1) ਕਿਰਤ ਕਰਨੀ

ਆਪਣੀ ਰੋਟੀ ਰੋਜ਼ੀ ਲਈ ਕਿਰਤ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਭਲਾਈ ਤੇ

ਪ੍ਰੇਮ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਪ੍ਰੀਤਮ ਪ੍ਰਤੀ ਸਮਰਪਣ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਵਿਦਮਾਨ ਹੈ। ਇਹ ਪਵਿਤਰਤਾ ਦੀ ਆਤਮਿਕ ਭਾਵਨਾ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿਰਤ ਜਾਂ ਘਾਲ ਹੈ। ਇਹ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਭੂ ਪ੍ਰੀਤਮ ਪ੍ਰਤੀ ਅਜਿਹੀ ਭਾਵਨਾ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਉ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਵਿਆਪਕ ਹੈ। ਸਦਾ ਸਾਡੇ ਅੰਗ-ਸੰਗ ਹੈ ਜੋ ਸਾਡੇ ਮੰਨ ਅਤੇ ਅੰਗਾਂ ਨੂੰ ਸਦਾ ਚੰਗਿਆਈ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਰਖਦਾ ਹੈ ਜੋ ਭੁੱਖੇ ਮੂੰਹਾਂ ਲਈ ਅੰਨ ਇਕੱਤਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿਖ ਨੂੰ ਆਤਮਿਕ ਸੁਖ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਨੰਗੇ ਨੂੰ ਬਸਤਰ ਪਹਿਨਾਉਣ ਤੇ ਆਪਣੀ ਸਵਾਰਥੀ ਭਾਵਨਾ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਕੇ ਮਨੁਖਤਾ ਦੇ ਦੁਖਾਂ, ਕਸ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਹੀ ਕਿਰਤ ਕਰਨੀ ਹੈ।

2) ਨਾਮ ਜਪਣਾ

ਚੰਗਾ ਬਣਨਾ ਜਾਂ ਸਿਧੀ ਸਾਦੀ ਸ਼ੁਧ ਰੂਪ ਦੀ ਚੰਗਿਆਈ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨਾ ਮਨੁੱਖ ਲਈ ਉਸੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਪ ਮੁਹਾਰੀ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਆ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਪੰਛੀਆਂ ਦਾ ਉਡਾਰੀ ਮਾਰਨਾ, ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿਣਾ, ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਪਾਤਰ ਬਣਨਾ ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਤੇ ਅਤਿ ਸੂਖਮ ਦੈਵੀ ਆਤਮਾ ਦੇ ਸਪਰਸ਼ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦੁਆਰਾ ਸਕਰਮਕ ਰੱਬਤਾ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਸਾਕਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਹੀ ਨਾਮ ਜਪਣਾ ਹੈ। ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਬਾਰੰਬਾਰ ਰਟਣਾ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੌਤ ਹੈ, ਪਰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਬਾਰੰਬਾਰ ਜਾਪ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਵੀ ਹੈ। ਸਿਮਰਨ ਜਾਂ ਯਾਦ ਤਾਂ ਸਾਖਿਆਤ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਉਸ ਦੀ ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਹੈ। ਸ਼ਬਦ ਹੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਹੈ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਸਾਡੀ ਰਸਨਾ ਉਤੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਡੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਸ਼ਬਦ ਸਾਡੀ ਆਤਮਾ ਵਿਚ ਵਸਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਵੀ ਸਾਡੀ ਆਤਮਾ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਮ ਦੁਆਰਾ ਅਨੰਤ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖ ਅਨੰਤ ਵਿਚ ਜਾ ਸਮਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਹੋਰ ਕਿਤੇ ਵੀ ਇਹ ਏਕਤਾ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਕੇਵਲ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਵਿਚ ਅਭੇਦਤਾ ਹੀ ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਏਕਤਾ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਅਗਮ ਤੇ ਅਗੋਚਰ ਹੈ, ਅਲੱਖ ਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਗਿਆਨ ਦੀ ਸੀਮਾ ਤੋਂ ਪਰੇ, ਉਚੇਰੀ ਤੇ ਸਾਡੇ ਅਨੁਭਵ ਲਈ ਕੋਈ ਓਪਰੀ ਹੋਂਦ ਹੈ ਜੋ ਕੇਵਲ ਸਿਖ ਜਾਂ ਭਗਤ ਦੀ ਪ੍ਰੇਮ ਗਲਵਕੜੀ ਵਿਚ ਹੀ ਆ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਸ਼ਬਦ ਰੂਪੀ ਪ੍ਰਗੀਤਕ ਧੁਨੀ ਉਸ ਦੀ ਆਤਮਾ ਵਿਚ ਅਨਹਦ ਨਾਦ ਸਮਾਨ ਗੂੰਜਦੀ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਸਾਰੀ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਬਾਣੀ ਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਗ੍ਰੰਥ ਉਸ ਪਰਮ ਸੁੰਦਰ ਤੇ ਉਦਾਤ ਆਤਮਿਕ ਅਵਸਥਾ ਦੀ ਦੈਵੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦੁਆਰਾ ਸਿਰਜੇ ਗਏ ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਿਰਜਨਾ ਉਸ ਪਵਿੱਤਰ ਆਤਮਾ ਦੁਆਰਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸ਼ਬਦ-ਬ੍ਰਹਮ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪਵਿੱਤਰ ਆਤਮਾ ਦੇ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਨ ਤੇ ਅਨੁਭਵ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਾਖਿਆਤ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਤਮਿਕ ਜੀਵਨ ਸਫੁਟਿਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਇਹ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਮੰਡਲ ਦੇ ਰਖਣਹਾਰ ਵਲੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦਾ ਫਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਵੀ ਸਿਮਰਨ (ਯਾਦ) ਦੇ ਚਕਰ ਤੋਂ ਬਚ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਜੇ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਪ੍ਰਭੂ-ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦਾ ਅਭਿਲਾਸ਼ੀ ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਰੱਤੜਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਜ਼ਰੂਰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਮਰਦ ਜਾਂ ਤੀਵੀਂ, ਕਿਸੇ ਦੋਸਤ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵਸਤੂ, ਕਿਸੇ ਇੱਛਾ, ਮਨੋਕਾਮਨਾ ਜਾਂ ਲਾਲਸਾ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਨ ਅੰਦਰ ਯਾਦ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਅਜਿਹਾ ਹਰ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮਾਨਸਿਕ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਜੇ ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਅੰਦਰ ਪਵਿੱਤਰ ਆਤਮਾ ਦੀ ਯਾਦ ਦੁਆਰਾ ਪਵਿੱਤਰ ਨਾਮ ਦਾ ਵਾਸਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਅੰਧਕਾਰ ਦਾ ਭੂਤ ਚਿੰਬੜ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਪ੍ਰਭੂ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਤੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਯਾਦ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਉਚੀ ਅਵਸਥਾ ਹੈ। ਸਿਮਰਨ ਸ਼ੇਰਨੀ-ਮਾਂ, ਹਿਰਨੀ-ਮਾਂ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਮਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਦੀ ਧੜਕਣ ਹੈ। ਇਹ ਸਿਮਰਨ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਨੇਮ ਹੈ। ਪਦਾਰਥ ਦੀ ਕੁੱਖ ਵਿਚੋਂ ਇਹ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਉਚਾ ਪ੍ਰਗਟ ਸਰੂਪ ਹੈ। ਇਹ ਦਿਵਸ ਰਾਤ ਦੇ ਗੇੜਿਆਂ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਜੀਵਨ ਗਤੀ ਦੇ ਬੇਰੱਸ ਦੁਹਰਾਉ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਲਈ ਆਕਰਸ਼ਕ ਤੜਪਣੀ ਬਣਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਦਾ ਕਥਨ ਹੈ ਕਿ 'ਪ੍ਰਭੂ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਹੀ ਸੱਚਾ ਜੀਵਨ ਹੈ'।

ਸਿਮਰਨ ਹੀ ਆਤਮਾ ਦਾ ਸੱਚਾ ਤੇ ਧੀਰੇ ਧੀਰੇ ਨਿਰਮਾਣ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ।

3) ਵੰਡ ਛਕਣਾ

ਆਪਣੀ ਰੋਟੀ, ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨੂੰ ਦੂਜਿਆਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝਾ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਵਿਚੋਂ ਪ੍ਰਭੂ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਅਨਭਵ ਨੂੰ ਮਾਣ ਸਕਣਾ ਹੀ ਵੰਡ ਛਕਣਾ ਹੈ। ਇੰਝ ਇਹ ਇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਖ਼ੂਨ ਤੇ ਮਾਸ ਨੂੰ ਵੰਡਣ ਦਾ ਨਿਉਤਾ ਜਾਂ ਪ੍ਰੇਮ-ਭੋਜ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਆ ਸਾਨੂੰ ਈਸਾ, ਬੁਧ ਤੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਉਚ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਜਾ ਜੋੜਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰਲੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਵੀ ਕਾਂਇਆ–ਕਲਪ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਤੋਂ ਉਚਾ ਉਠ ਕੇ ਇਕ ਅਜਿਹੀ ਉਚੇਰੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਨਾਲ ਜਾ ਜੋੜਦੀ ਹੈ ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਉਚੇਰੇ ਮੰਡਲਾਂ ਦੀ ਉਚ ਮਾਨਵਤਾ ਵਿਚ ਲੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜੋ ਇਕ ਉਚੇਰਾ ਅਸਰੀਰੀ ਅਥਵਾ ਆਤਮਿਕ ਅਨਭਵ ਹੋ ਨਿਬੜਦਾ ਹੈ।

ਰਾਜਨੀਤਕ, ਆਰਥਿਕਤਾ ਦੇ ਸੂਤਰ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ ਤੋਂ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਨਿਖੇੜਦੇ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਦੁਪਰਿਆਰਤਾ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿਲਸਿਲੇਵਾਰ ਤੇ ਨਿਰੰਤਰ ਚਲਣ ਵਾਲੀ ਭਾਵਨਾ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਮਨੁਖਤਾ ਦੀਂ ਚਤੁਰ-ਚਾਲਾਕੀ ਦੀ ਚੰਚਲ ਖੇਡ ਹੈ। ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਰੀਰ ਉਤੇ ਰਸੌਲੀ ਦਾ ਬੋਝ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਭੁਲਾ ਦੇਣਾ ਹੀ ਭਲਾ ਹੈ। ਕਾਨੂੰਨ ਦੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ, ਸਾਹਿਤ ਤੇ ਪ੍ਰਸਾਰ ਮਾਧਿਅਮਾਂ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਸਾਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਕਰਵਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਸਾਨੂੰ ਆਤਮ-ਬਲੀਦਾਨ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਵਸਦੇ

ਪਸ਼ੂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕਢ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਕੇਵਲ ਵਿਅਕਤੀ ਮਾਤਰ ਨਾ ਰਹੀਏ ਸਗੋਂ ਇਸ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਸੱਚ ਦੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹਤ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ-ਵਿਆਪੀ ਬਣਾ ਲਈਏ। ਸਿਖੀ ਜੀਵਨ ਦਾ ਆਦਰਸ਼ ਤਾਂ ਰਾਜਨੀਤਕ ਦੰਭਾਂ ਤੇ ਹਲਕੇ ਹੋਏ ਭਰਮ ਭੁਲੇਖਿਆਂ ਦੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਆਰਥਿਕਤਾ ਦੇ ਚਕਰ ਤੋਂ ਉਲਟੀ ਦਸ਼ਾ ਵਿਚ ਚਲਣ ਵਿਚ ਹੈ, ਪਿਆਰ ਦੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹਤ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵੀ ਰਾਜਨੀਤਕ ਆਰਥਿਕਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਪਿਤਾ ਪ੍ਰੇਮ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ ਬਚਿਆਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਲਈ ਕਿਸੇ ਬਾਦਸਾਹਤ ਦੀ ਕਾਮਨਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਉਹ ਤਾਂ ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਬਖ਼ਸ਼ਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਲੁਟਦਾ ਨਹੀਂ। ਦੂਜਿਆਂ ਦੀ ਲੁਟ ਖਸੁਟ ਦੁਆਰਾ ਸਾਮਰਾਜ ਦੀ ਸਥਾਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਲਈ ਦੌਲਤ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਨਾ ਕਈ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਭੁਖ-ਮਰੀ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਮਨੁਖਤਾ ਨੂੰ ਵੰਡ ਦੇਣ ਦੀ ਜੀਵਨ ਜੁਗਤ ਸਿਖਾਈ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਸੰਪਤੀ ਉਤੇ ਅਧਿਕਾਰ ਜਤਾਉਣ ਦੀ। ਜੋੜਨਾ ਪਾਪ ਹੈ ਤੇ ਆਪਣੀ ਦਸਾਂ ਨਹੁੰਆਂ ਦੀ ਕਿਰਤ ਦੁਆਰਾ ਖ਼ੂਨ ਪਸੀਨੇ ਦੀ ਕਮਾਈ ਖਾਣਾ ਪੁੰਨ ਹੈ। ਆਪ ਜੀਉਣਾ ਅਤੇ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਜੀਉਣ ਦੇਣਾ ਹਰ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਨਿਆਇ ਪੂਰਵਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਭਰਿਆ ਜੀਵਨ ਜੀਉਣਾ ਅਤੇ ਗ੍ਰਿਹਸਥੀ ਅਤੇ ਗ੍ਰਾਮੀਣ ਸਾਦਾ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਸ਼ੁਕਰ ਮਨਾਉਣਾ ਹੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਆਦਰਸ਼ਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਦੂਜਿਆਂ ਉਤੇ ਰਾਜ ਕਰਨ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਆਪ ਸਹੇੜੀਆਂ ਮੁਸੀਬਤਾਂ ਤੋਂ ਬਚਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨੈਤਿਕ ਭਾਵਨਾ ਉਤੇ ਉਸਰੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਸਫ਼ਲ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਸਹਾਈ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕੇਵਲ ਨੈਤਿਕ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਹੀ ਰਾਜ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਛਲ ਕਪਟ ਵਾਲੇ ਨਿਆਇ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗਲ-ਘੋਟੂ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦਾ ਜੋ ਮਨੁੱਖਾਂ ਵਿਚ ਪਸ਼ੂਆਂ ਵਾਲੀ ਸੁਆਰਥੀ ਭਾਵਨਾ ਉਤਪੰਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਅਜਿਹੇ ਹੀ ਸੁਨਹਿਰੀ ਅਸੂਲ ਦਸੇ ਹਨ।

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਮਨੁੱਖੀ ਕਾਰ-ਵਿਹਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਲਈ ਵੰਡ ਛੱਕਣ ਦੇ ਅਸੂਲ ਨੂੰ ਸੁਝਾਇਆ ਹੈ। 'ਗੁਰਸਿਖੋ ! ਤੁਸੀਂ ਵੰਡ ਕੇ ਛੱਕਣ ਦੀ ਰੀਤ ਧਾਰਨ ਕਰੋ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਗੁਜ਼ਾਰੋ।' ਸਾਰੀਆਂ ਕੌਮਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਾਨੂੰਨ ਇਸ ਮਹਾਂ ਨੇਮ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਚਲਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

ਉਸ ਮਨੁੱਖ, ਪਾਤਸ਼ਾਹਤ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਲਾਹਨਤ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਗੱਲ ਵਿਚ ਸਫ਼ਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਕਿ ਉਸ ਅਧੀਨ ਰਾਜ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਇਸਤਰੀ, ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਭੁੱਖ ਦੇ ਦੁਖੋਂ ਮਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਦੇ ਵੀ ਸਰੀਰਕ ਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਵਿਚ ਦੂਜੇ ਦਾ ਦਖ਼ਲ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਦਲਿਤ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਅੰਤਰੀਵ ਆਤਮਾ ਦੀ ਪ੍ਰਭੁਸਤਾ ਉਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਭਾਰੂ ਹੋਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਭੰਗ ਹੁੰਦੀ ਹੋਵੇ।

ਮਨੁੱਖ ਅਤੇ ਰਾਜ ਦੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਦਾ ਸੱਚਾ ਸੁਚਾ ਅਸੂਲ (ਨੇਮ) ਜਾਂ ਪ੍ਰਮਾਣ ਆਤਮਿਕ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਅਰਥਾਤ ਸੱਚੀ ਆਤਮਿਕ ਪ੍ਰਭੂਸਤਾ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੀ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਪਦਾਰਥ ਤੋਂ ਨਵ-ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਸਿਰਜਿਆ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਰੱਬੀ ਸੰਗੀਤਕਾਰ ਧੁੰਦੂਕਾਰ ਵਿਚੋਂ ਨਵੇਂ ਸੂਰਜਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਛੁਹ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਮੁਖੜੇ ਨੂੰ ਅਬਿਨਾਸ਼ੀ ਬਣਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਮਨ ਸੱਚੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਸਭਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਗਰੀਬੀ ਤੇ ਦੁਖਾਂ ਬਾਰੇ ਫਿਕਰਮੰਦ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।

ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਆਤਮਾ ਆਤਮ ਗੌਰਵ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਹੈ ਤਾਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ-ਥੋੜ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ।

ਦਵੈਤ-ਭਾਵੀ ਤੇ ਵਿਤਕਰੇ ਵਾਲੇ ਧਰਮ ਰਖਣ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨਾਲੋਂ ਜੰਗਲ ਦੇ ਜਾਨਵਰ ਹੋਣਾ ਵਧੇਰੇ ਚੰਗਾ ਹੈ।

ਅਜਿਹੀਆਂ ਜੀਭਾਂ ਦਾ ਨਾ ਹੋਣਾ ਚੰਗਾ ਹੈ ਜੋ ਅਕਾਰਥ ਰਟ ਤਾਂ ਨਾਮ ਦੀ ਹੀ ਲਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਆਪਣੀ ਪਸ਼ੂ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਉਤੇਜਿਤ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਦੂਜੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਨਫ਼ਰਤ ਫੈਲਾਉਣ ਨਾਲੋਂ ਜੰਗ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਜੂਝ ਮਰਨਾ ਚੰਗੇਰਾ ਹੈ।

ਇਕ ਪਲ ਲਈ ਵੀ ਮਨ ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਗ਼ੁਲਾਮ ਬਣਾਉਣ ਨਾਲੋਂ ਇਸ ਦਾ ਸਮੂਲ ਨਾਸ਼ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚੰਗੇਰਾ ਹੈ।

ਆਪਣੀ ਸੰਤਾਨ ਨੂੰ ਧਨ ਦੌਲਤ ਦੀ ਰੋਗੀ ਭਾਵਨਾ ਦੇਣ ਦੀ ਥਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਦੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹਤ ਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਦਾ ਵਿਰਸਾ ਦਿਉ।

ਸਭ ਤੋਂ ਚੰਗਾ ਕਾਨੂੰਨ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ। ਸਭ ਤੋਂ ਚੰਗੀ ਸੇਵਾ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਕਿਰਤ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਬੰਦ ਖ਼ਲਾਸੀ ਹੀ ਸਭ ਤੋਂ ਚੰਗਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵਡਾ ਨਿਆਂ ਸਵਾਰਥਹੀਣ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਸਭ ਤੋਂ ਚੰਗਾ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਆਪਣੇ ਆਪੇ ਨੂੰ ਲਗਾਤਾਰ ਵੰਡਦੇ ਰਹਿਣਾ ਅਤੇ ਲਗਾਤਾਰ ਖਿਮਾਂ ਦਾਨ ਵਿਚ ਹੈ।

ਸਭ ਤੋਂ ਚੰਗਾ ਸਦਾਚਾਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਘੋਲ ਘੁਮਾਉਣ ਵਿਚ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪੇ ਨੂੰ ਆਦਰਸ਼ਕ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵਿਚ ਅਭੇਦ ਕਰ ਦੇਣ ਵਿਚ ਹੈ। ਤੁਹਾਡੀ ਵਾਫ਼ਰ ਧਨ ਦੌਲਤ ਉਸ ਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਇਸ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧ ਲੋੜਵੰਦ ਹੈ।

ਸੱਚੀ ਅਭੇਦਤਾ ਸਦਾ ਆਤਮਿਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਸਰੀਰ ਜਾਂ ਮਨ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਵਿਚ।

ਸੰਸਾਰ ਪੂਰਨਤਾ ਦੇ ਮਾਰਗ ਉਤੇ ਤੁਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸੱਚੇ ਮਨੁੱਖ ਲਈ ਗਿਆਨ ਮਾਣ ਕਰਨ ਯੋਗ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਗੋਂ ਇਸ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਵਿਚ ਉਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ

ਬਲਦੀ ਜੋਤੀ ਉਸ ਦੇ ਆਪੇ ਦੇ ਕੂੜੇ ਕਰਕਟ ਨੂੰ ਭਸਮਾ-ਭੂਤ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ।

ਸਭ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਮਿਤਰਤਾ ਇਸੇ ਇਕੋ ਨੁਕਤੇ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਥੇ ਆ ਕੇ ਸਾਡੀਆਂ ਆਤਮਾਵਾਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੀ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਆ ਕੇ ਛੂੰਹਦੀਆਂ ਹਨ । ਸਾਰੇ ਘੇਰੇ ਨੂੰ ਜੱਫਾ ਮਾਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਨਾ ਕਰੋ, ਇਸ ਵਿਚਲਾ ਇਕੋ ਚਮਕਦਾ ਨੁਕਤਾ ਹੀ ਸਭ ਵਸਤਾਂ ਦਾ ਪਰਮ-ਯਥਾਰਥ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

ਅੰਤਰ ਆਤਮਾ ਦੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਜਾਂ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਅਣਸੁਣੇ ਦੇ ਸੰਸਕਾਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਸੱਚੀ ਮਾਨਵਤਾ ਨੂੰ ਸਿਰਜਦੇ ਹਨ ।

7. ਵਿਅਕਤਿਤਵ ਦਾ ਪਾਰਸ

(ਰਾਵੀ ਕੰਢੇ ਗੀਤ ਗਾਉਂਦੀਆਂ ਸਖੀਆਂ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ)

ਗੂੜੀਆਂ ਯਾਦਾਂ

ਵੇਦਾਂਤ ਦਰਸ਼ਨ ਦਾ ਮਤ ਹੈ ਕਿ ਨਾਮ ਤੇ ਰੂਪ ਭਰਮ ਹਨ, ਪਰ ਜੀਵਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਅਜਿਹੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਚਿੰਬੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜੋ ਕਦੀ ਵੀ ਮਾਂਦੀਆਂ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀਆਂ। ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਸਦੀਵੀ ਮੰਨ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਫੁਲਿਆ ਨਹੀਂ ਸਮਾਉਂਦਾ। ਜਿਹੜੇ ਵੀ ਨਾਮ ਤੇ ਰੂਪ ਦੇ ਇਸ ਜੀਵਨ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਆਪ ਜੀਵਨ ਗੁਆ ਬੈਠਦੇ ਹਨ। ਮਨੁੱਖਾਂ ਤੇ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁਖ ਸਮੂਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਮ ਅਤੇ ਰੂਪਾਂ ਦੀ ਸਿਰਜਨਾ ਕਰਕੇ ਜਿਉਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਨਾਮ ਤਾਂ ਅਜਿਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਾਦੂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ-ਬਧੀ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਉਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਹੋਂਦ ਜਾਂ ਅਣਹੋਂਦ ਭਾਵੇਂ ਯਥਾਰਥ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਜਨਮੇਂ ਮਹਾਂ-ਪੁਰਖ ਵਡੀ ਹੋਂਦ ਰਖਦੇ ਹਨ। ਕਲਾ, ਕਿਰਤ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਸਮੂਹਕ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਵਿਚ ਇਹ ਮਹਾਂ-ਪੁਰਖ ਕੇਂਦਰ-ਬਿੰਦੂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਹਾਂ-ਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਕਰਮਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਸਾਡਾ ਜੀਵਨ ਵਿਤਰਿਤ ਹੁੰਦਾ ਜਾਪਦਾ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਸਾਡਾ ਇਹ ਸੰਸਾ ਵੀ ਨਿਰਮੂਲ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇਵ-ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਪਿੱਠ ਉਤੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਪੁਰਸ਼ ਦਾ ਹੱਥ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਮਨੁੱਖੀ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਮਹਾਨ ਯਾਦਾਂ ਤੇ ਅਮਰ ਕੀਰਤੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੁਝ ਚੋਣਵੇਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੁਆਲੇ ਹੀ ਚਕਰ ਕਟਦੀਆਂ ਹਨ।

ਨਿਰਜਿੰਦ ਸਾਧਾਰਨੀਕਰਨ

ਜਿਸ ਵਰਤਮਾਨ ਕਾਲ ਵਿਚੋਂ ਅਸੀਂ ਲੰਘ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਉਹ ਅਨਿਜਤਾ ਵਲ ਵਧ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਯੁਧ ਵਰਗੀ ਹਾਲਤ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਨਾਮਾਂ ਤੇ ਰੂਪਾਂ ਨੂੰ ਗਿਣਨ ਦੀ ਥਾਂ ਕੇਵਲ ਮਰਨ-ਮਾਰਨ ਦੀ ਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਹੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਘਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਨਿਕੇ ਨਿਕੇ ਨਾਮ ਤੇ ਰੂਪ ਬੜੇ ਪਿਆਰੇ ਮਨਮੋਹਣੇ ਸਨ ਯਥਾ ਮਾਂ ਦਾ ਆਪਣੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਨਾ, ਪਤਨੀ ਦਾ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਲਈ ਵਾਰੀ ਘੋਲੀ ਜਾਣਾ ਆਦਿ ਬੜੀ ਤੇਜ਼ ਗਤੀ ਨਾਲ ਅਲੋਪ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਹੋਟਲ, ਘਰਾਂ ਅਤੇ ਘਰਾਂ ਦੀ ਮੋਹ ਮਮਤਾ ਦੀ ਥਾਂ ਲੈ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਾਡੇ ਪਰੰਪਰਾਗਤ ਸਬੰਧਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਤੀਵੀਂ ਮਰਦ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਵਕਾਲਤ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਅਰਥ-ਸ਼ਾਸਤਰ

ਦੀ ਓਟ ਵਿਚ ਇਸਤਰੀ ਪੁਰਸ਼ ਦੇ ਪਰਸਪਰ ਦਿਲ-ਰਹਿਤ ਸਬੰਧਾਂ ਦੁਆਰਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਰਸਪਰ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਦੀ ਵਕਾਲਤ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਸੰਸਾਰ ਗਿਆਨ ਵਿਗਿਆਨ ਦੇ ਅਧਿਕ ਚਮਤਕਾਰ ਦੇ ਰੋਗ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੈ। ਕਲਾ ਧਰਮ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਦੀਆਂ ਮਾਨਸਿਕ ਸਕਤੀਆਂ ਉਸ ਨੂੰ ਅਸਪਸ਼ਟ, ਅਨਿਜਤਾ ਤੇ ਨਿਰਜਿੰਦ ਸਾਧਾਰਨੀਕਰਨ ਵਲ ਧਕ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

ਜਾਪਾਨ ਦੀਆਂ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਚੰਗੇ ਜਾਪਾਨੀ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਅਮਰੀਕਨ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੇ ਅਮਰੀਕਨ ਬਣਾਉਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇੰਗਲਿਸ਼ਤਾਨ ਦੀਆਂ ਕੈਂਮਬ੍ਰਿਜ ਤੇ ਆਕਸਫੋਰਡ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੱਚੇ ਅਤੇ ਸਨਦ ਵਿਚ ਢਾਲ ਕੇ ਬਾਹਰ ਭੇਜਦੀਆਂ ਹਨ। ਵਖ ਵਖ ਰਾਸ਼ਟਰਾ ਦੀਆਂ ਇਹ ਮਹਾਨ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸੰਸਥਾਵਾ ਯੁਗਾਂ ਤੋਂ ਅਜਿਹੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਵਿਚ ਜੀਅ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਮਨ ਅਤੇ ਦਿਲ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਭਾਵਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਇਹ ਦੇਸ਼ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮਕਰਣ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਨਿਜੀ ਵਿਅਕਤਿਤਵ ਦੇ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿਭਿੰਨ ਰਾਸ਼ਟਰਾਂ ਦੀਆਂ ਆਤਮਾਵਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਬਣਾ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦਾ ਆਦਰਸ਼ੀਕਰਣ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਥੇ ਇਹ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਆਪਣੀ ਬਜ਼ੁਰਗੀ ਕਾਰਨ ਸ਼ੁਧ ਆਤਮਾ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਹੁਣ ਇਮਾਰਤਾਂ ਤੇ ਸਥਾਨ ਨਹੀਂ ਰਹੇ ਸਗੋਂ ਕੁਝ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੇ ਆਦਰਸ਼ ਬਣ ਗਏ ਹਨ। ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਜਿਹੜੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸਨਾਤਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਠੱਪੇ ਤੇ ਮੋਹਰਾਂ ਲਾ ਕੇ ਬਾਹਰ ਭੇਜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਬੜੇ ਘਟ ਮਹੱਤਵ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਆਪਣੇ ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਜਾਲ ਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੇ ਤਾਣੇ-ਬਾਣੇ ਵਿਚ ਆਧੁਨਿਕ ਸਭਿਅਤਾ ਆਕਾਸ਼ ਤੋਂ ਅਵਤਰਿਤ ਹੋਈ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਕੜ ਸਕੀ। ਇਹ ਸਿੱਕੇਬੰਦ ਅਜਿਹੀ ਤੁਰਦੀ ਫਿਰਦੀ ਤੇ ਸ਼ੋਰ ਮਚਾਉਂਦੀ ਮਨੁਖਤਾ ਆਪਣੇ ਰੂਪਾਂ, ਰੰਗਾਂ ਵਿਚ ਘਿਰੀ ਹੋਈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਥੋਂ ਤੁਰ ਕੇ ਕਿਧਰ ਨੂੰ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਅਜ ਦਾ ਆਧੁਨਿਕ ਯੁਧ ਦਾ ਨਾਇਕ-ਯੁਧ ਤਾਂ ਜਿਤਦਾ ਹੀ ਹੈ, ਪਰ ਛੇਤੀ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਬੁਝ ਗਈ ਬੱਤੀ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੁਝਾ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਉਸ ਦੀ ਹੋਰ ਲੋੜ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਆਪਣੇ ਨਵੇਂ ਨਵੇਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਯੋਗ ਵਿਚ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਛੇਤੀ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਇਝ ਪਰੇ ਸੁਟ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਵਡੀ ਮਸ਼ੀਨ ਦੇ ਪੁਰਜ਼ੇ ਨੂੰ ਉਸ ਨਾਲੋਂ ਵਖ ਕਰਕੇ ਪਰ੍ਹਾਂ ਸੁਟ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤ ਥੋੜੇ ਆਤਮ-ਅਨੁਭਵ ਦੇ ਪੱਧਰ ਤਕ ਪੁਜਦੇ ਹਨ। ਮਹਾਨ ਵਿਗਿਆਨੀ ਤੇ ਪ੍ਰਯੋਗਕਾਰ ਕੇਵਲ ਆਪਣੇ ਇਕੱਤਰ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਤਥਾਂ ਤੇ ਅੰਕੜਿਆਂ ਤਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਕੇਵਲ ਸੋਚਣ ਵਾਲੀਆਂ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਹੀ ਹੋਣ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਆਤਮਾਵਾਂ ਪਰੇ ਢੇਰ ਹੇਠਾਂ ਦਬੀਆਂ ਪਈਆਂ ਹੋਣ। ਇਸ ਮੱਕੜੀ ਜਾਲ ਨੇ ਆਪਣੀ ਹੀ ਮੱਕੜੀ ਨੂੰ ਸਿਰਜਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਹੈਸੀਅਤ ਇਕ ਨਿਤਾਣੇ

ਕੈਦੀ ਵਰਗੀ ਹੈ। ਬੇਚੈਨੀ ਤੇ ਭੇਜਬਤੀ ਆਧੁਨਿਕ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਖ਼ਾਸ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਬਣ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਵਿਚਲੇ ਮਨੁਖਤਵ ਨੂੰ ਭੁਲ ਚੁਕੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਸੁਖ ਸ਼ਾਂਤੀ ਵਿਚ ਸਾਹ ਲੈਣ ਦੀ ਵਿਹਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਹ ਮਾਇਆ ਦੀਆਂ ਮ੍ਰਿਗ-ਜਲੀਆਂ ਦੇ ਪਿਛੇ ਦੌੜ ਰਹੇ ਹਨ।

ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਉਪਯੋਗੀ ਕੰਮ ਹੀ ਸੌਂਪਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਆਤਮਿਕ ਅਨੁਭਵ ਦੇ ਮਾਰਗ 'ਤੇ ਚਲਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਦਿਖਾਈ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ, ਕੇਵਲ ਕੰਮ ਹੀ ਦਿਸਦਾ ਹੈ। ਪੁਸਤਕ ਤੇ ਉਸ ਵਿਚਲੇ ਤੱਥ ਹੀ ਉਸ ਦੇ ਕਰਤਾ ਨੂੰ ਥੋੜੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਪ੍ਰਸਿਧੀ ਦਿਵਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਪੁਸਤਕਾਂ ਆਪਣੇ ਰਚਣਹਾਰਾਂ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਸਿਧ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ। ਪੁਸਤਕਾਂ ਦਾ ਇਹ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਵਿਅਰਥ ਦਾ ਹੜ੍ਹ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕਰਤਾ ਨੂੰ ਪਰੇ ਧਕ ਕੇ ਗੁਮਨਾਮੀ ਵਿਚ ਡਬੋ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਕੋ ਨਾਮ ਵਿਚ ਸਾਰੀ ਦੈਵੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਦਾ ਸਾਰ

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਈ ਇਕੱਲੇ ਦੁਕੱਲੇ ਇਕਾਂਤਵਾਸੀ ਤੇ ਅਗਿਆਤ ਮਹਾਂ-ਪੁਰਖ ਹੋਏ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੱਥ ਦੀ ਛੁਹ, ਪਿੰਡ ਦੇ ਖੂਹ 'ਤੇ ਬੋਲੇ ਸ਼ਬਦ, ਤੇ ਰਾਹੇ ਰਾਹੇ ਜਾਂਦਿਆਂ ਵੰਡੀ ਇਕ ਮੁਸਕਾਨ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਮਨੁੱਖ ਜਾਤੀ ਦੇ ਸਦੀਵੀ ਆਗੂ ਬਣਾ ਦਿਤਾ। ਸਾਰੇ ਬੋਧੀ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਇਕੋ ਭਗਵਾਨ ਬੁਧ ਦਾ ਨਾਂ ਹੀ ਕਾਫ਼ੀ ਹੈ। ਬੁਧ ਨਮਿਤ ਗਾਇਆ 'ਨਮੋ ਬੁਧ' ਦਾ ਗਾਇਨ ਸਾਡੀ ਆਤਮਾ ਦੀ ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਹੈ। ਸਭ ਇਸਾਈ ਸੰਤਾਂ ਵਲੋਂ ਲਿਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਅੰਜੀਲਾਂ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਵਿਚ ਕੇਵਲ 'ਯਸੂ' ਦਾ ਨਾਂ ਹੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਕੀਮਤੀ ਹੈ। ਮੁਹਮਦ ਦਾ ਨਾਂ ਅਰਬ ਜਗਤ ਦੇ ਸੁੰਨ-ਮਸਾਨ ਵਿਚ ਗੂੰਜ ਉਠਿਆ ਹੈ। ਹਾਲੀਂ ਵੀ ਇਹ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਮਸੀਤਾਂ ਦੇ ਗੁੰਬਦਾਂ ਵਿਚ ਗੂੰਜ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਲੱਖਾਂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਉਸ ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਦਿਨ ਵਿਚ ਪੰਜ ਵਾਰ ਨਮਾਜ਼ ਅਦਾ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਉਚਾਰਦੇ ਹਨ ਜਦੋਂ ਕਿ ਉਹ ਉਸ ਦੇ ਦਸੇ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਅਨੁਸਾਰ ਖ਼ੁਦਾ ਅਗੇ ਸਿਰ ਝੁਕਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਕੁਰਾਨ ਦਾ ਪੜ੍ਹਨਾ ਦੂਜੇ ਸਥਾਨ 'ਤੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਵੀ ਜੇ ਕੋਈ ਉਸ ਨੂੰ ਠੀਕ ਤੇ ਮਧੁਰ ਧੁਨ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹ ਸਕੇ ਕਿਉਂਜੋ ਉਹ ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਦੇਣ ਹੈ। ਭਗਵਾਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਕੇਵਲ ਇਕੋ ਨਾਮ ਵਿਚ ਹੀ ਸਾਰਾ ਧਰਮ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੀਤਾ ਦਾ ਮਹੱਤਵ ਇਸ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿਉਂਜੋ ਇਸ ਵਿਚ ਭਗਵਾਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਦੈਵੀ ਹੋਂਦ ਮੌਜੂਦ ਹੈ।

ਮਨੁੱਖੀ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਨਾਮ ਦਾ ਕਰਮਸ਼ੀਲ ਯੋਗਦਾਨ

ਅਸੀਂ ਪੂਰਨ ਮਨੁੱਖ ਅਥਵਾ ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਦੀ ਉਪਾਸਨਾ ਉਸ ਦੇ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਦੁਆਰਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਇਹ ਉਸ ਤਕ ਪੁਜਣ ਦੀ ਇਕ ਵਿਧੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੁਆਰਾ ਅਸੀਂ ਨੇਤਰਫੋਰ ਵਿਚ ਪੂਰਨਤਾ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਨਾਮ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਪਰੇ ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਮਿਤਰਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ। ਉਸ ਵਚਿਤਰ

ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਸਥਾਨ ਰਾਖਵਾਂ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਅਸੀਂ ਸਿਮਰਨ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਲੋਕ ਵਾਸੀਆਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਪਾ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ। ਜਦ ਬੁਧ ਜੀ ਦੇ ਪਿਤੰਬਰੀ ਵੇਸ ਨੂੰ ਏਸ਼ੀਆ ਦੇ ਬਹੁਤ ਵਡੇ ਭਾਗ ਨੇ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਿਆ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ ਜੋਤਾਂ ਸਮਾਨ ਜਗਣ ਲਗੇ। ਅਰਬ ਦੇ ਜੰਗਲੀ ਫਿਰਕਿਆਂ ਵਿਚ ਜੋ ਬੁੱਤ ਪੂਜ ਸਨ, ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਕ ਨਵੀਂ ਰੂਹ ਭਰ ਦਿਤੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਿਛੋਂ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਨੀਵੀਆਂ ਜਾਤਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਲੋਹ-ਸ਼ਸਤਰ ਪਹਿਨਾ ਕੇ ਚੜ੍ਹਦੀਕਲਾ ਵਾਲੇ 'ਖ਼ਾਲਸਾ' ਵਿਚ ਬਦਲ ਦਿਤਾ। 'ਖਾਲਸਾ' ਦੇ ਪ੍ਰੇਰਨਾ–ਭਰਪੂਰ ਕਾਰਨਾਮਿਆਂ ਵਿਚ 'ਨਾਮ ਦਾ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ-ਵਿਆਪੀ ਵਰਤਾਰਾ' ਕਰਮਸ਼ੀਲ ਸੀ। ਠੀਕ ਨਾਮ ਦੇ ਵਰਤਾਰੇ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੀ ਆਤਮਿਕ ਸ਼ਾਨ ਵਿਚ ਜਗਮਗਾ ਉਠਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਨਾਮ ਦੀ ਜੋਤ ਜਗਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਗੰਭੀਰ ਪ੍ਰਭਾਵ ਅਸੀਂ ਮਨੁੱਖੀ ਕਰਮਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਗਤੀਮਾਨ ਹੋਇਆ ਦੇਖ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਇਹ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੀ ਵਰਤਾਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਗੁਲਾਬ ਵਿਚਲੀ ਮਹਿਕ ਪੂਰਨ ਖੇੜੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਹੀ ਬਾਹਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਮਹਾਨ ਕਾਂਇਆਂ ਕਲਪ ਕਰ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵਿਚ ਸਾਡੀ ਇਤਨੀ ਸ਼ਰਧਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਛੁਹ ਮਾਤਰ ਮਨੁੱਖ ਅੰਦਰ ਨਵੀਂ ਜੋਤ ਜਗਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰੇਰਨਾਮਈ ਘਟਨਾ ਲਈ ਅਸੀਂ ਯੁਗਾਂ ਤਕ ਤਾਂਘਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਉਡੀਕ ਵਿਅਰਥ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾਵਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਵਹਿਮਾ ਭਰਮਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਅਗਿਆਤ ਨਾਮਾਂ ਆਦਿ ਨਾਲ। ਸਚਮੁੱਚ, ਇਹ ਇਕ ਬੜੀ ਕਰਾਮਾਤੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ਜੋ ਸਾਡੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਖ਼ਾਲੀਪਣ ਦੇ ਸਾਰੇ ਦੁਖਾਂ, ਸੋਗਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵਧੇਰੇ ਮੁਲਵਾਨ ਹੈ ਕਿਉਂਜੋ ਜਦੋਂ ਉਹ ਸੁਲੱਖਣੀ ਘੜੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੀਵਨ ਦਾ ਸਦੀਆਂ ਦਾ ਸੁੰਨ-ਮਸਾਨ ਵੀ ਭੁਲ ਜਾਦਾ ਹੈ। ਸਾਧਾਰਨ ਮਨੁੱਖ ਵਿਚ ਵੀ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਦੀ ਪੂਰਨਤਾ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਜਾਗ ਉਠਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾ ਵਿਚੋਂ ਨੀਵੇਂ ਤੇ ਢੱਠੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੇਤਰ-ਫੋਰ ਵਿਚ ਪਾਤਸ਼ਾਹਾਂ ਦੀ ਪਦਵੀ ਤਕ ਪੁਜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਭਵਿੱਖਬਾਣੀ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਰਥਾ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਅਜਿਹੇ ਮਹਾਂ-ਪੁਰਖ ਰੱਬੀ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਰਗੇ ਮਹਾਨ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਨਿਰਸੰਦੇਹ, ਮਨੁੱਖੀ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਇਸ ਦੈਵੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਹ ਉਤੇ ਸਾਡਾ ਕੋਈ ਵਸੀਕਾਰ ਨਹੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਇਸ ਨੂੰ ਸਿਮਰਨ ਜਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਜਪਣ ਦੀ ਸੰਗਿਆ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਪ੍ਰਗੀਤਕ ਯਾਦ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਨਾਮ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਜੋੜ ਕੇ ਅਸਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਦੈਵੀ ਜੀਵਨ ਨਾਲ ਇਕਸੁਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ। ਇਹ, ਇਕ ਮਾਤਰ ਨਾਮ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਦਾ ਸ਼ਾਖਿਆਤ ਅਨੁਭਵ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਸਿਮਰਨ ਦਾ ਭਾਵ ਉਸ ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਲਿਆ ਵਸਾਉਣਾ ਹੈ। ਬੁਧ ਦਾ ਨਾਮ ਬੇਰੱਸ ਤੇ ਸਿੱਥਲ ਰੂਪ ਦਾ ਮਾਲਾ ਦੇ ਮਣਕਿਆਂ ਉਤੇ ਖ਼ਾਲੀ ਨਾਮ ਦਾ ਰਟਣਾ

ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਕਿਸੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਦਿਲੀ ਚਾਲੇ ਤੁਰਨ ਵਲ ਸੰਕੇਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਸਾਖਿਆਤ ਅਨੁਭਵ ਹੈ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਸਾਡੇ ਹਿਰਦਿਆਂ ਅੰਦਰ ਸਾਗਰਾਂ ਵਾਲੇ ਕਾਂਗ ਉਛਾਲ ਕਿਵੇਂ ਉਤਪੰਨ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ? ਇਹ ਤਾਂ ਦੁਖ ਤੇ ਸੁਖ ਦੋਹਾਂ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ ਆਤਮਾ ਦੀ ਪੁਕਾਰ ਹੈ ਜੋ ਵਿਸ਼ਵ ਆਤਮਾ ਦੀ ਧੜਕਣ ਨਾਲ ਲੱਖਾਂ ਦਿਲਾਂ ਨੂੰ ਇਕਸੁਰ ਕਰਕੇ ਧੜਕਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਕੇਵਲ ਆਕਾਸ਼ ਕੋਲ ਹੀ ਇਸ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਤੇ ਚੁੱਪ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਇਹ ਭਾਵਾਂ ਵਿਚੋਂ ਉਠੇ ਸ਼ਬਦ ਹਨ ਜੋ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਨਿਹਾਰ ਕੇ ਜਗਮਗਾ ਉਠਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਉਹ ਸ਼ੁਧ ਜੋਤੀ ਹੈ ਜੋ ਸੂਰਜ ਤੇ ਤਾਰਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਉਤੇ ਬਲਦੀ ਹੈ ਤੇ ਸਦੀਵੀ ਅੰਧਕਾਰ ਵਿਚ ਚਾਨਣ ਦੀ ਜੋਤ ਜਗਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

ਪੁੰਨ ਪਰਮ ਤੱਤ ਦਾ ਸਾਰ ਹੈ

ਗਰਜਦਾ ਕਰੋਧ, ਅਸਮਾਨੀ ਖਿਜਲੀ, ਤ੍ਰਿਸ਼ੂਲ, ਸ਼ਾਂਤ-ਚਿਤ ਝਲਿਆ ਕਸ਼ਟ, ਸਲੀਬ, ਜ਼ਹਿਰ-ਪਿਆਲਾ, ਨਵਜਾਤ ਜੀਵਨ ਦਾ ਅਮੁਕ ਅਥਰਾਪਣ, ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਅਤਿ ਦਾ ਜਾਂਗਲੀਪਣ, ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਦਾ ਫ਼ਲ, ਦਇਆ ਦੀ ਸੂਖਮ ਜੋਤ, ਆਤਮ-ਬਲੀਦਾਨ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਅਤੇ ਅੰਤਰੀਵ ਸ਼ਾਂਤੀ ਆਦਿ ਸਾਰੇ ਸਿਮਰਨ ਦੇ ਸੁੰਦਰ ਪੱਖ ਹਨ। ਸਿਮਰਨ ਪਾਪ ਨੂੰ ਪੁੰਨ ਦੇ ਪਰਮ ਤੱਤ ਵਿਚ ਬਦਲ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਵਹਿਸ਼ੀ ਦੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦੁਖ ਨਾ ਪੁਚਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਅਹਿੰਸਾ ਅਤੇ ਯੁਧ ਵਿਚ ਦਰਸਾਏ ਵੀਰਤਾ ਦੇ ਵਡੇ ਕਰਤੱਵ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਾਲਾ ਵਿਚ ਪਰੋਤੇ ਚਮਕਦੇ ਮੋਤੀ ਮਾਣਕ ਹਨ। ਜਿਸ ਦੀ ਅਗਨੀ ਵਿਚ ਚਮਕ ਤਾਂ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਸਾੜਦੇ ਨਹੀਂ। ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦੈਵੀ ਵਰਤਾਰੇ ਵਿਚ ਸਾਧਾਰਨ ਮਨੁੱਖੀ ਨਿਰਣੇ ਸਾਰਥਕ ਸਿਧ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ। ਸਿਮਰਨ ਵਾਲੀ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਆਪਣੇ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਵਿਆਪੀ ਪੁਨੀਤ ਗੁਣਾਂ ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਸਾਪੇਖਕ ਨੀਤੀ-ਸ਼ਾਸਤਰ ਦੇ ਸਰਬ-ਸਾਧਾਰਣ ਤੇ ਨਿਗੂਣੇ ਪ੍ਰਮਾਣਾਂ ਤੋਂ ਉਚਾ ਉਠ ਖਲੋਂਦੀ ਹੈ।

ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਅਵਤਾਰ ਦਾ ਜਗਤ ਆਗਮਨ

ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਅਵਤਾਰ ਦਾ ਜਗਤ ਆਗਮਨ ਵਿਸ਼ਵ-ਵਿਆਪੀ ਹਿਲਜੁਲ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਹੋਰ ਸਭ ਚੀਜ਼ਾਂ ਉਸ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਵਿਚ ਨਿਕੀਆਂ ਤੇ ਨਿਗੂਣੀਆਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਨਿਤਾਣੇ ਮੂੰਗੇ ਵਰਗੇ ਕੀਟਾਂ ਦੀ ਸਦੀਆਂ ਦੀ ਘਾਲਣਾ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਹਿਮ-ਪਿੰਡ ਉਦੋਂ ਕਿਸੇ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ, ਜਦੋਂ ਹਿਮਾਲਾ ਵਰਗਾ ਪਰਬਤ ਆਪਣੀ ਸ਼ਾਨ ਵਿਚ ਸਿਰ ਕਢ ਕੇ ਉਪਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸਭ ਤੋਂ ਉਚਾ ਆ ਖਲੋਂਦਾ ਹੈ ਤਦੋਂ ਸਾਰੇ ਅਚੰਭਿਤ ਹੋ ਕੇ ਵਿਸਮਾਦ ਨਾਲ ਤਰੰਗਿਤ ਹੋ ਉਠਦੇ ਹਨ।

ਸ਼ੇਰ ਸਮਾਨ ਮਨੁੱਖੀ ਵਿਅਕਤਿਤਵ ਦਾ ਅਯਾਲ ਛੰਡਣਾ

ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਆਪਣੇ ਆਪੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਉਸ ਦੇ ਕਸ਼ਟਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਇਲਾਜ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਉਂਜੋ ਕਸ਼ਟ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਅੰਦਰਲੀ ਆਤਮਾ ਦੇ ਸੰਤਾਪ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸਭ ਖ਼ੁਸ਼ੀਆਂ ਆਤਮਾ ਦੇ ਅਰੋਗ ਹੋਣ ਦੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਹਨ। ਜੇ ਉਸ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਮਨਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਆਤਮਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਡਟ ਜਾਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸਭ ਬਾਹਰਮੁਖੀ ਪ੍ਰਸਥਿਤੀਆਂ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਦਮਨ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਅੰਤਰੀਵ ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ-ਮੰਡਲ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚੋਂ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਅੰਦਰੋਂ ਉਤਪੰਨ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਇਸ ਸਹਾਇਤਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਬਾਹਰਮੁਖੀ ਸੰਸਾਰ ਤਾਂ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਦਾ ਸਮੂਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਤਾਰੇ ਤੇ ਆਕਾਸ਼ ਵੀ ਰਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਧੂੜ ਦਾ ਕਿਣਕਾ ਬਣਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਮਨੁੱਖ ਤਾਂ ਕਾਲ ਦੇ ਰੱਥ ਦੇ ਪਿਛੇ ਧੂੜ ਵਾਂਗ ਉਡਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਹਾਲਤ ਉਦੋਂ ਤਕ ਅਜਿਹੀ ਹੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਤਕ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤਕ ਤੱਤਾਂ ਬਾਰੇ ਅਨੁਭਵ ਨਹੀਂ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੁਆਰਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇੰਝ ਨਰਮੀ ਸਾਧ ਲੈਂਦਾ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਜੰਗਲੀ ਜਾਨਵਰਾਂ ਨੂੰ ਸਾਧ ਕੇ ਆਪਣਾ ਹਮਦਰਦ ਤੇ ਸਾਥੀ ਬਣਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

ਸਾਡੇ ਸਾਧਾਰਣ ਵਿਦਿਅਕ ਪ੍ਰਬੰਧ, ਜੀਵਨ ਦਾ ਨਿਤ ਦਾ ਸਾਧਾਰਣ ਤਜਰਬਾ, ਮਨੁੱਖੀ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਕਾਰਜ ਕਰਮ ਦਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਮਾਤਰ ਆਦਿ ਇਸ ਅੰਤਰੀਵ ਗਿਆਨ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਸਾਧਾਰਣ ਨੀਤੀ-ਸ਼ਾਸਤਰ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਬੰਦੀ ਬਣਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਸਚਮੁੱਚ, ਦੇਵ–ਮੰਡਲ ਦੀ ਦਾਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸੱਚਾ ਪ੍ਰਤਿਭਾਵਾਨ ਵਿਅਕਤੀ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਝਾਤ ਪਾ ਕੇ ਆਪਣਾ ਆਤਮ-ਨਿਰੀਖਣ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਆਤਮਿਕ ਅਨੁਭਵ ਦੀ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਇਹ ਦਸ਼ਾ ਹੱਡ ਤੇ ਮਾਸ ਦੇ ਪੁਤਲੇ ਨੂੰ ਅਮਰ-ਪਦ ਦੇਣ ਸਮਾਨ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਸ਼ਕਤੀਵਾਨ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਆਗਮਨ ਲਈ ਅਸੀਂ ਸਦੀਆਂ ਤਕ ਸਾਹ ਰੋਕ ਕੇ ਉਡੀਕ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਮਹਾਂ-ਪੁਰਖ ਜਨਮ ਧਾਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਘਰ ਬਾਹਰ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਕੇ ਉਸ ਪਿਛੇ ਤੁਰਨ ਲਗ ਪੈਂਦੇ ਹਾਂ। ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, "ਮੇਰੇ ਪਿਛੇ ਤੁਰੋ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਦੀਵੀ ਜੀਵਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਗਾ।" ਜੀਵਨ ਦੇ ਇਸ ਮਹਾਨ ਤਿਆਗ ਦੁਆਰਾ ਸਾਡਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਜਨਮ ਮਰਨ ਵੀ ਅਜਿਹੀਆਂ ਉਚੀਆਂ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਸਾਡਾ ਇਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਪੱਕਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਗਿਆਨ ਮੰਡਲ ਤੋਂ ਪਰੇ ਵੀ ਕੋਈ ਹੋਰ ਸਵਰਨ-ਮੰਡਲ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਇਸ ਸਵਰਨ-ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਦਵੈਖ-ਭਾਵ ਦੀ ਕੋਈ ਪੀੜ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਅਗਿਆਨ ਦੇ ਅੰਧਕਾਰ ਦਾ ਕਸ਼ਟ ਹੈ, ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਮਾਇਆ ਦਾ ਜਾਲ ਹੈ, ਇਥੇ ਸਾਡੇ ਥਕੇ-ਟੁੱਟੇ ਤੇ ਪਰਬਤ ਭਾਰ ਹੇਠ ਦਬੇ ਆਪੇ ਨੂੰ ਅਕਹਿ-ਸੁਖ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਇਥੇ ਹੀ ਧਰਮ-ਕੰਡਾ ਠੀਕ ਤੋਲਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਘਾਟੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ। ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ-ਵਿਆਪੀ ਕਰੁਣਾ-ਭਾਵਨਾ ਵਿਚ ਸਭ ਨੂੰ ਮੁਆਫ਼ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰ ਇਕ ਦੇ

ਅੰਦਰਲੇ ਭਰਮ-ਭੁਲੇਖੇ ਦੂਰ ਕਰਕੇ ਉਸ ਲਈ ਆਤਮ ਪਛਾਣ ਦਾ ਮਾਰਗ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਪੂਰਬ ਦੇ ਲੋਕ ਇਸ ਮਹਾਂ-ਪੁਰਖ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਆ ਝੁਰਮਟ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਇਸ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਚਾਰ-ਚੁਫੇਰੇ ਇੰਝ ਚਕਰ ਕਟਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਪਤੰਗੇ ਸ਼ਮ੍ਹਾਂ ਦੁਆਲੇ ਉਡਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਅਦੁਤੀ ਮਹਾਂ-ਪੁਰਖ ਦੇ ਬੋਲ ਸਾਡੀ ਅੰਤਰ-ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਹਿਲੂਣਾ ਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਦੀਵੀ ਅਨੰਦ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਮਹਾਂ-ਪੁਰਖ ਨਾਲ ਹੋਇਆ ਨਿਜੀ ਮੇਲ ਹੀ ਸਚੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਕ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਦੂਜੀ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਅੰਦਰ ਆਪਣੀ ਪਾਰਸ ਛੁਹ ਦੁਆਰਾ ਉਸ ਨੂੰ ਇੰਝ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਦੀਵੇ ਦੀ ਇਕ ਜੋਤ ਤੋਂ ਦੂਜੀ ਜੋਤ ਜਗ ਪੈਂਦੀ ਹੈ।

ਸਾਡੀ ਉਨਾ ਚਿਰ ਤਸੱਲੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਜਿਨਾ ਚਿਰ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਅਜਿਹੇ ਮਹਾਂ-ਪੁਰਖ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਨਾ ਕਰ ਲਈਏ, ਜਿਹੜਾ ਸਾਡੀਆਂ ਮਨੋਕਾਮਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਬੁਝ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਕਰ ਸਕੇ। ਜਾਗਦਿਆਂ ਤੇ ਸੁਪਨਿਆਂ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰ ਸਕੇ, ਸਾਡੇ ਰੋਗੀ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਰਾਜ਼ੀ ਕਰ ਸਕੇ, ਆਪਣੇ ਬਲਦੇ ਹਵਨ-ਕੁੰਡ ਵਿਚੋਂ ਸਾਨੂੰ ਰਾਖ ਦੀ ਚੁਟਕੀ ਬਖ਼ਸ਼ ਕੇ ਸਾਡੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਖ਼ੁਸ਼ਹਾਲ ਬਣਾ ਸਕੇ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਦਾਤਾਂ ਦੇ ਭੰਡਾਰ ਬਖ਼ਸ਼ ਸਕੇ। ਕੇਵਲ ਸਾਡੇ ਸਿਰ-ਮਸਤਕ ਉਤੇ ਹੱਥ ਰਖ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਅਮਰ-ਪਦ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰ ਸਕੇ।

ਅਸੀਂ 'ਪਰਬਤ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼'* ਦੇ ਮਹਾਨ ਆਦਰਸ਼ਵਾਦ ਨਾਲ ਪੂਰੀ ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦੇ। ਸਾਡੀ ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਤਾਂ ਉਦੋਂ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਯਸੂ ਵਰਗੇ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਨਿਜੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮਿਲਦੇ ਹਾਂ। ਉਸ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਹੀ ਸਾਡਾ ਵਿਅਕਤਿਤਵ 'ਪਰਬਤ ਦੇ ਸੰਦੇਸ਼' ਵਰਗੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਇਕ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਯਸੂ ਦੇ ਸਾਧਾਰਨ ਬਚਨ 'ਪਰਬਤ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼' ਵਰਗੀ ਕਵਿਤਾ ਹੋ ਨਿਬੜਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਕਿਥੇ ਹੈ? ਉਸ ਨੂੰ ਭਾਲੋ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸੰਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਜੀਉ। ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ ਕਿਥੇ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਸੰਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਜੀਵਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ?

ਆਸ਼ਰਮ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਤੇ ਵਿਦਿਆਲੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਨਿਰਜਿੰਦ ਚਿੰਨ੍ਹ ਹਨ। ਅੰਤਰੀਵ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦੇ ਦੈਵੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵਿਚ ਮੁਕਤਗਾਮੀ ਆਤਮਾਵਾਂ ਹੀ ਵਾਸਤਵਿਕ ਸੱਚ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੁਝ ਚਿਰ ਪਹਿਲਾਂ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਪਰਮਹੰਸ ਜੀ ਨੇ ਸਾਡੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਸੁਆਮੀ ਵਿਵੇਕਾਨੰਦ ਵਰਗੀ ਵਿਭੂਤੀ ਬਖ਼ਸ਼ੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਧੁਨਿਕ ਸਭਿਅਤਾ ਦੇ ਰੰਗ ਢੰਗ ਵਿਚ ਅਜਿਹੇ ਆਸ਼ਰਮਾਂ ਤੇ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦਾ ਜਾਲ ਵਿਛਾ ਦਿਤਾ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਗਵੇ ਬਾਣੇ ਦੇ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਟੁਕੜੇ ਹੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਝਾੜੀਆਂ ਦੇ ਕੰਢਿਆਂ ਨੇ ਲੰਗਾਰ ਲਾਹ ਦਿਤੇ ਜਦੋਂ ਕਿ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਾਰਗਾਂ ਉਤੇ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਸਵਾਮੀ ਦੀ ਸੂਰਤ

---

*ਬਾਈਬਲ ਦੇ Sermon of the Mount ਵਲ ਸੰਕੇਤ ਹੈ।

ਨੂੰ ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਨਿਹਾਰਦਾ ਹੋਇਆ ਤੁਰਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਥੋ ਉਸ ਦੇ ਬਾਣੇ ਨੂੰ ਰਾਹ ਦੇ ਕੰਢੇ ਚੰਬੜ ਗਏ ਤੇ ਅਜ ਦੇ ਭਗਵੇ ਬਾਣੇ ਪਾਈ ਇਹ ਵਿਅਕਤੀ ਵਿਅਰਥ ਹਵਾ ਵਿਚ ਫੜਫੜਾਉਂਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਸਿਖ ਵੀ ਇਕ ਵਾਰ ਤਾਂ ਬੰਧਨ ਮੁਕਤ ਕਰ ਦਿਤੇ ਗਏ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਆਤਮਿਕ ਅਨੁਭਵ ਦੀ ਚਮਕ ਦਮਕ ਵਿਚ ਜਗਮਗਾ ਉਠੀ ਸੀ, ਪਰ ਫਿਰ ਕੋਈ ਅੰਬਾਲੇ ਦੇ 'ਨੰਗਤਾ ਬਾਵਾ' ਵਰਗਾ ਮਹਾਂ-ਪੁਰਖ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਜਿਸ ਦੀ ਪਾਰਸ ਛੁਹ ਨੇ ਸੁਆਮੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਪਰਮਹੰਸ ਵਰਗੇ ਸੁਆਮੀ ਨੂੰ ਸਿਰਜਿਆ ਹੋਵੇ।

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਛੀ ਰਹਿਣ ਬਸੇਰੇ ਲਈ ਕਿਸੇ ਰਸਤੇ ਦੇ ਦਰਖਤ ਉਤੇ ਆਪਣਾ ਆਲ੍ਹਣਾ ਬਣਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਅਮਰਪਦ ਦਾ ਜਾਚਕ ਸਿਖ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰੇਮ ਮਈ ਯਾਤਰਾ ਵਿਚ ਇਸ ਧਰਤੀ ਦੀ ਕਿਸੇ ਟਹਿਣੀ ਉਪਰ ਆਪਣਾ ਘਰ ਆ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਧਰਤੀ ਤਾਂ ਸੌੜੀ ਹੈ, ਪਰ ਉਸ ਦੀ ਅੰਤਰ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਆਕਾਸ਼ ਬੜਾ ਵਿਸ਼ਾਲ ਹੈ ਅਤੇ ਮਹਾਨ ਗੁਰੂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪੰਖ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਛੋਟੀਆਂ ਚਿੜੀਆਂ ਭੀ ਉਸ ਬਾਜ਼ ਦੀ ਉਡਾਰੀ ਦਾ ਬਲ ਰਖਦੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸਜੇ ਹੱਥ ਦੇ ਅੰਗੂਠੇ ਉਤੇ ਸੁਭਾਇਮਾਨ ਹੁੰਦਾ ਸੀ।

ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿਖ ਘੋੜ ਸਵਾਰ ਬਣੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਰਪਾਨਾਂ ਸਜਾਈਆਂ ਅਤੇ ਜੇਤੂ ਮਹਾਰਾਜਿਆਂ ਵਾਲੀਆਂ ਪੁਸ਼ਾਕਾਂ ਪਹਿਨੀਆਂ, ਪਰ ਅਜਿਹਾ ਉਹ 'ਵਾਹੁ ! ਵਾਹੁ !' ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਕਰਦੇ ਹੀ ਬਣੇ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਨਾਮ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਪੁਨਰ ਜੀਵਤ ਹੋ ਕੇ ਵਿਅਕਤੀ ਆਤਮਿਕ ਅਨੁਭਵ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਵਿਚ ਅਨੰਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਗੁਰੂ ਦਾ ਹਰ ਸਿਖ, ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰੇਮ ਤੇ ਸੇਵਾ ਦੀ ਸਾਕਾਰ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਦੀ ਪ੍ਰਭੁਤਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਦਬੇ ਢੱਠੇ ਲੋਕਾਂ, ਹਲ-ਵਾਹਕਾਂ, ਲਕੜ-ਹਾਰਿਆਂ, ਕਲਾਲਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਨੀਵੀਆਂ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਦਾਤਾਂ ਵਜੋਂ ਬਖ਼ਸ਼ੀ।

ਸਾਡੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਹਾਲੀ ਵੀ ਇਹ ਅਖਾਣ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਕੂਕਰ ਵੀ ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਵਰਤਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਸਾਡਾ ਨਿਤ ਦਾ ਜੀਵਨ ਹੀ ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਦੀ ਲੜੀ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਕੋਈ ਅਸਾਧਾਰਨ ਤੇ ਅਲੌਕਿਕ ਚਮਤਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ। ਅਸਾਧਾਰਨ ਗੱਲ ਤਾਂ ਸ਼ਾਂਤੀ-ਵਰਧਕ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਸ਼ਕਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੈਵੀ-ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਜਗਾਉ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡਾ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਵੀ ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਦੀ ਲੜੀ ਬਣ ਜਾਵੇਗਾ।

ਲਘੂ ਮਨੁੱਖ ਮਹਾਨ ਇਨਕਲਾਬਾਂ ਦੇ ਮੁਖ ਆਗੂ ਬਣ ਗਏ। ਯੁਧ ਤੇ ਅਮਨ ਦੇ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ ਖ਼ਾਲਸਾ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀਆਂ ਸਭ ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਗੁਰੂ ਵਰੋਸਾਈ ਮਨੁਖਤਾ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦੇ ਸਰਲ ਸਿਧੇ ਕਾਰਨਾਮੇ ਸਨ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਆਤਮਾ ਵਿਚੋਂ ਜਿਸ ਨਵ-ਸੰਗੀਤ ਦੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਰਖਾ ਕੀਤੀ, ਉਸ ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸਦਾਚਾਰੀ ਬਲ ਦੀ ਸੰਪੂਰਨ ਸ਼ਕਤੀ ਬਖ਼ਸ਼ ਕੇ ਬਲਵਾਨ ਬਣਾ ਦਿਤਾ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਪਿਛੇ ਲਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ 'ਸਿੰਘ' ਪਿਛੇਤਰ ਜੋ ਅਜ ਕਈ ਵਾਰ ਸਾਨੂੰ ਨੀਰਸ ਜਿਹਾ ਜਾਪਣ ਲਗ ਪਿਆ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਆਤਮਿਕ

ਬਲ ਦੀ ਮਹਾਨ ਬੀਰ ਭਾਵੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਸੀ। ਇਸ ਸਦਾਚਾਰਕ ਵਰਤਾਰੇ ਵਿਚ ਕਿਰਪਾਨ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਚਿੰਨ੍ਹ ਸੀ। ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਭਗਉਤੀ (ਕਿਰਪਾਨ) ਦੇ ਨਾਮ ਦੁਆਰਾ ਸੰਬੋਧਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਕਿਰਪਾਨ ਦੀ ਨੰਗੀ ਧਾਰ ਦੀ ਚਮਕ ਨਾਲੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਹੋਰ ਚਿੰਨ੍ਹ ਜੀਵਨ ਧਾਰਾ ਦੀ ਤੀਖਣ ਜੋਤ ਦਾ ਟਾਕਰਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ।

ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਉਦਰ ਤੋਂ ਜਨਮਿਆ ਇਕ ਮਨੁੱਖ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਦੀ ਛੁਹ ਨਾਲ ਮਹਾਂ-ਪੁਰਖ ਬਣਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਘਾਹ ਕਟਣ ਵਾਲੇ ਘਾਹੀਆਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿਚ ਆਕਾਸ਼ ਧੜਕਣ ਲਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਘਿਰਨਤ ਨੀਵੀਆਂ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਅਨਪੜ੍ਹ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਉਤੇ ਵਡੇ ਵਡੇ ਪੰਡਤ ਤੇ ਵਿਦਵਾਨ ਆ ਕੇ ਨਿਉਂਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨੇ ਉਚਿਆਂ ਕਰਕੇ ਸੰਤ-ਪੁਰਸ਼ ਬਣਾ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਸੱਚ ਦੀ ਉਸ ਮਹਾਂ-ਮ੍ਰਿਤੂ ਵਿਚ ਅਭੇਦ ਹੋ ਕੇ ਜੋ ਗੁਰੂ ਦੀ ਜਗਾਈ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਜੋਤ ਵਿਚ ਰਤੜੇ ਨੈਣਾਂ ਵਾਲੇ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਇਸ ਪਰਮ-ਪਦ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਉਚਤਮ ਸਿਖ਼ਰਾਂ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਰਬ-ਸਾਧਾਰਨ ਮਨੁੱਖਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਲਈ ਯੋਗ ਨਿਵਾਸ ਬਣਾ ਲੈਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਰਬ-ਸਾਧਾਰਨ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦੀ ਹੈ। ਅਕਾਲੀ ਉਹ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਪ੍ਰਭੂ-ਮਨੁੱਖ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਇਸਪਾਤ ਕਟ ਸਕਦਾ ਸੀ ਨਾ ਅਗਨ ਜਲਾ ਸਕਦੀ ਸੀ।

ਇਹ ਤਾਂ ਇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਉਚ ਆਤਮਾਵਾਂ ਸਨ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਛਾਂਵੇਂ ਹਾਰ ਆ ਨਿਵਾਸ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਰੀਰਾਂ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਆਤਮਾ ਹੀ ਅਨੰਦਪੁਰ ਦੀਆਂ ਪਹਾੜੀਆਂ ਤੇ ਘੁੰਮਰ ਪਾਉਂਦੀ ਸੀ। ਇਹ ਭਵਿੱਖ ਦੇ ਸੰਪੂਰਨ ਮਨੁੱਖ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੀ ਨਿਮ੍ਹੀ ਜੋਤ ਟਿਮ-ਟਿਮਾਉਂਦੀ ਦਿਖਾਈ ਦੇਂਦੀ ਸੀ।

ਗੁਰੂ ਭਵਿੱਖ ਦੇ ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਨੂੰ ਦੇਖਦਾ ਹੈ

ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਕੁਮੈਤ ਘੋੜੇ ਉਤੇ ਸਵਾਰ ਹਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਰਦਲ ਵਿਚ ਚੌਧਰੀ ਡਲਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਜਦੋਂ ਸੁਪਨ-ਦ੍ਰਿਸ਼ ਨੂੰ ਨਿਹਾਰਿਆ ਤਾਂ ਬਚਨ ਕੀਤਾ :

"ਡਲਾ ! ਦੇਖੋ, ਇਸ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਦੀਆਂ ਨਹਿਰਾਂ ਵਗ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਵੇਖੋ, ਕੈਸੀਆਂ ਸੁੰਦਰ ਫ਼ਸਲਾਂ ਲਹਿਰਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ !" ਡਲਾ ਇਸ ਭਵਿੱਖ-ਬਾਣੀ ਅਲੌਕਿਕਤਾ ਤੋਂ ਅਣਜਾਣ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਥੂਲ ਜੀਵਨ ਦੀ ਮੂਰਖ ਅਗਿਆਨਤਾ ਵਿਚੋਂ ਇਹ ਉਤਰ ਦਿਤਾ :

"ਗੁਰੂ ਜੀ, ਇਹ ਧਰਤੀ ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਰੱਕੜ ਹੈ। ਇਥੇ ਤਾਂ ਧੂੜ ਉਡਦੀ ਦਿਖਾਈ ਦੇਂਦੀ ਹੈ।" ਪਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਫਿਰ ਬਚਨ ਕੀਤਾ :

"ਡਲਾ, ਵੇਖੋ ! ਬ੍ਰਿਛਾਂ ਨੂੰ ਸੁੰਦਰ ਫੱਲ ਲਗੇ ਹਨ। ਵੇਖੋ, ਕਿਵੇਂ ਖੇਤਾਂ ਵਿਚ ਪੱਕੀਆਂ ਸੁਨਹਿਰੀ ਕਣਕਾਂ ਦੇ ਭੰਡਾਰ ਭਰੇ ਹਨ।"

ਫਿਰ ਦੂਜੀ ਵਾਰ ਡਲੇ ਨੇ ਆਪਣਾ ਮੂਰਖਾਂ ਵਾਲਾ ਉਤਰ ਦੁਹਰਾਇਆ, "ਗੁਰੂ ਜੀ, ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਇਹ ਧਰਤੀ ਰਕੜ ਤੇ ਬੰਜਰ ਹੀ ਦਿਖਾਈ ਦੇਂਦੀ ਹੈ। ਇਥੇ ਤਾਂ ਧੂੜ ਹੀ ਧੂੜ ਉਡਦੀ ਪਈ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਉਹ ਬਾਗ ਨਹੀਂ ਦਿਸਦੇ ਜੋ ਆਪ ਦੇਖ ਰਹੇ ਹੋ।"

ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਡਲੇ ਦੀ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਵਰ ਦਿਤਾ। ਗੁਰੂ ਨੇ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਉਤੇ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਦਰਾਂ ਉਤੇ ਪਦਾਰਥਕ ਖ਼ੁਸ਼ਹਾਲੀ ਜ਼ਰੂਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਨਾਮ ਪ੍ਰਤੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਸਭ ਰਹਿਮਤਾਂ ਹਾਜ਼ਰ ਖੜੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਡਲਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਭਵਿੱਖ-ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਨਾ ਲਖ ਸਕਿਆ। ਅਸੀਂ ਵੀ ਹੁਣ ਇਸ ਦੇ ਰਹੱਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕਦੇ। ਸਾਡੀ ਤਾਂ ਹਾਲਤ ਅਜਿਹੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਬੰਦੀ-ਛੋੜ ਸੱਚੇ ਸਾਂਈਂ ਨੂੰ ਚੰਦ ਸਿੱਕਿਆਂ ਲਈ ਵੇਚ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਕੁਲੀ ਜੁਲੀ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰ ਆਪਣੀ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਗਹਿਣੇ ਪਾ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ।

8. ਜੋਤ ਤੋਂ ਜੋਤ ਦਾ ਜਗਣਾ
(ਰਾਤ ਦੇ ਮਿਸ਼ਾਲਚੀ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ)

ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਪ੍ਰਛਾਂਵੇਂ ਹਾਰ ਅਲੋਪ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ

ਉਹ ਧਰਤੀਆਂ ਤੇ ਲੋਕ ਜਿਥੇ ਆਕਾਸ਼ ਵਲੋਂ ਧਰਮਾਤਮਾਵਾਂ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅੰਦਰਲੀ ਤੇ ਬਾਹਰਲੀ ਦੌਲਤ ਨਾਲ ਮਾਲਾਮਾਲ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਕੌਮਾਂ ਵਿਚ ਹੜ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਂਗ-ਉਛਾਲੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਵੇਗ ਵਿਚ ਉਹ ਚੜ੍ਹਦੀਕਲਾ ਵਲ ਅਗੇ ਵਧਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਸਾਰੀ ਜਾਤੀ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਪਿਛੇ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਛਾਂਵੇਂ ਹਾਰ ਬਣਦੀਆਂ ਤੇ ਟੁਟਦੀਆਂ ਹਨ।

ਡੂੰਘਾ, ਸ਼ਾਂਤ ਜੀਵਨ ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਜੋਤ ਜਗਾਉਂਦਾ ਹੈ

ਇਕ ਸਿਖ ਇਕ ਗ਼ਰੀਬ ਦੇ ਘਰ ਗਿਆ ਤੇ ਉਸ ਕੋਲ ਇਕ ਦਿਨ ਰਿਹਾ ਤੇ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਉਸ ਗ਼ਰੀਬ ਆਦਮੀ ਵਿਚ ਨਵੀਂ ਜਿੰਦ ਧੜਕ ਉਠੀ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇੰਝ ਜਾਪਿਆ ਜਿਵੇਂ ਸਾਰਾ ਆਲਾ-ਦੁਆਲਾ ਉਸ ਅਗੇ ਝੁਕ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਉਹ ਇਕ ਜੀਵਤ ਵਿਅਕਤੀ ਬਣ ਗਿਆ ਜਿਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਨਵੇਂ ਜੀਵਨ ਦੀ ਧੜਕਣ ਦਾ ਆਭਾਸ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਨਵੇਂ ਜੀਵਨ ਦੇ ਆਗਮਨ ਨਾਲ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਖ਼ੁਸ਼ਹਾਲੀ ਵੀ ਆ ਗਈ। ਜੀਵਨ ਦੀ ਹਰ ਘਟਨਾ ਉਸ ਲਈ ਸੁਖਦਾਈ ਹੋ ਗਈ।

ਉਸ ਰੱਬ ਦੇ ਬੰਦੇ ਨੇ ਉਸ ਅੰਦਰ ਕਿਹੜੀ ਤਬਦੀਲੀ ਲੈ ਆਂਦੀ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਲਈ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਹੀ ਬਦਲ ਗਿਆ ?

ਉਹ ਸਿਖ ਫੇਰ ਇਕ ਅਮੀਰ ਆਦਮੀ ਕੋਲ ਗਿਆ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਰਿਹਾ। ਉਸ ਨੇ ਉਸ ਨਾਲ ਖਾਣਾ ਖਾਧਾ, ਉਸ ਨਾਲ ਹਾਸ-ਬਿਨੋਦ ਕੀਤਾ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਆਪਣਾ ਥਹੁ-ਟਿਕਾਣਾ ਦਸਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਉਥੋਂ ਵਿਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਅਮੀਰ ਆਦਮੀ ਨੇ ਉਸ ਦਾ ਪਿਛਾ ਕੀਤਾ, ਉਸ ਅਮੀਰ ਆਦਮੀ ਨੇ ਧਨ ਦੌਲਤ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਉਸ ਨੂੰ ਇੰਝ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਇਆ ਜਿਵੇਂ ਉਸ ਨੂੰ ਇਕ ਨਵੀਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹਤ ਤੇ ਚੰਨ-ਚਾਨਣੀ ਵਰਗੀ ਮਿੱਠੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਈ ਹੋਵੇ। ਉਸ ਦੇ ਨੈਣਾਂ ਵਿਚ ਕਵੀ ਦੀ ਆਤਮਾ ਜਗਮਗਾ ਉਠੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਹਰ ਥਾਂ ਸੁੰਦਰਤਾ ਹੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨਜ਼ਰੀਂ ਆਈ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪੰਛੀਹਾਰ ਹਲਕਾ ਫੁਲ ਤੇ ਹੀਰੇ ਵਾਂਗ ਸ਼ੁਧ ਅਨੁਭਵ ਕਰਨ ਲਗਾ।

ਉਸ ਰੱਬ ਦੇ ਬੰਦੇ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਕੀ ਕਰ ਦਿਤਾ ਸੀ ਕਿ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਹੀ

ਉਸ ਨੂੰ ਬਦਲਿਆ ਹੋਇਆ ਦਿਖਾਈ ਦੇਣ ਲਗਾ ।

ਫਿਰ ਉਹ ਸਿਖ ਇਕ ਰੋਗੀ ਕੋਲ ਪੁਜਾ, ਜਿਹੜੀ ਸੁਆਣੀ ਬਿਮਾਰ ਸੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਰਾ ਪਰਿਵਾਰ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਸੀ । ਉਸ ਬਿਮਾਰ ਸੁਆਣੀ ਦੀਆਂ ਧੀਆਂ ਦੇ ਹਥੋਂ ਉਸ ਰੱਬੀ ਬੰਦੇ ਨੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਛਕਿਆ । ਜਦੋਂ ਉਹ ਉਥੋਂ ਅਗੇ ਚਲਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਰੋਗੀ ਇਸਤਰੀ ਨੌ-ਬਰ-ਨੌ ਹੋ ਗਈ ।

ਉਸ ਰੱਬ ਦੇ ਬੰਦੇ ਨੇ ਕੀ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਬਿਮਾਰ ਇਸਤਰੀ ਤੰਦਰੁਸਤ ਹੋ ਗਈ ?

ਜਦ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਕੰਢ ਪਿਛੇ ਖਲੋਤੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਭੁਲ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ

ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਸਿਖ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਏ ਜੋ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਦਾ ਸੀ । ਉਹ ਆਪਣੇ ਮਹਾਨ ਗੁਰੂ ਦਾ ਦੇਵ-ਦੂਤ ਸੀ ਜੋ ਸਦਾ ਚੜ੍ਹਦੀਕਲਾ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦਾ ਸੀ । ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਉਸ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਤੇ ਜਲ ਛਕਾਇਆ । ਉਸ ਨੇ ਮੇਰੇ ਵਲ ਮਿਤਰਤਾ ਦਾ ਹੱਥ ਵਧਾਇਆ । ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਮੇਰੀ ਨੀਂਦ ਵਿਚ ਵੀ ਉਹ ਮੇਰੇ ਸੁਪਨਿਆ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਰਿਹਾ । ਉਸ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਕਈ ਅਜਿਹਿਆਂ ਖ਼ਤਰਿਆਂ ਤੋਂ ਬਚਾ ਲਿਆ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਮਿਧ ਸੁਟਣਾ ਸੀ । ਉਸ ਨੇ ਮੇਰੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ । ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਨੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਆਪਣੇ ਕੋਲੋਂ ਬਸਤਰ ਦਿਤੇ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਠੰਢ ਵਿਚ ਨੰਗੇ ਬਦਨ ਠੁਰ ਠੁਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸਾਂ । ਆਪਣੇ ਨੈਣਾਂ ਦੀ ਮਸਤਾਨੀ ਤੱਕਣੀ ਨਾਲ ਉਸ ਨੇ ਮੇਰਾ ਮਨ ਮੁਹ ਲਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਮੁਸਕਾਨਾਂ ਵੰਡ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਅਨੰਤਾਂ ਦੀ ਸੋਝੀ ਕਰਵਾ ਦਿਤੀ । ਪਰ ਉਸ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਅਚੰਭਾ ਕਰ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਅਸਰ ਮੇਰੇ ਉਤੇ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਹੋਂਦ ਤੇ ਮੋਨ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨੇ ਮੇਰੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਉਸ ਗੁਰੂ ਲਈ ਪ੍ਰੇਮ ਜਗਾ ਦਿਤਾ, ਜਿਸ ਦੇ ਮੈਂ ਕਦੀ ਦਰਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਸਨ ਕੀਤੇ । ਮੈਂ ਜੋ ਗਿਟੇ ਗਿਟੇ ਪਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਖਲੋਤਾ ਸਾਂ, ਇਕਦਮ ਉਸ ਨਾਲ ਅਭਿਮਾਨ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਇਹ ਸੋਚਣ ਲਗਾ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਮੇਰੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਲਈ ਤੀਬਰ ਪ੍ਰੇਮ ਉਤਪੰਨ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ । ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਉਸ ਵਲੋਂ ਪਿਠ ਮੋੜੀ ਤਾਂ ਫਿਰ ਮੈਂ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੰਜਰ ਤੇ ਰੇਤੜਾਂ ਹਾਰ ਹੀ ਹੋ ਗਿਆ ਸਾਂ । ਇਹ ਰੇਤ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਬਲਣ ਲਗੀ ਤੇ ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਨਰਕ ਦੇ ਭਾਂਬੜ ਉਠਣ ਲਗੇ । ਮੇਰੇ ਇਸ ਘੋਰ ਕਸ਼ਟ ਦੇ ਸਮੇਂ ਉਹ ਫਿਰ ਆ ਬਹੁੜਿਆ । ਉਸ ਨੇ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਮਿਹਰ ਦਾ ਮੀਂਹ ਵਰ੍ਹਾਇਆ ਤੇ ਮੇਰੇ ਹਿਰਦੇ ਨੂੰ ਠੰਢਾ ਠਾਰ ਕਰ ਦਿਤਾ । ਅਫਸੋਸ ! ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਇਹ ਪਰਿਵਰਤਨ ਲਿਆਉਣ ਵਾਲਾ 'ਮੈਂ' ਨਹੀਂ 'ਉਹ' ਸੀ ।

ਉਸ ਨੇ ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਦੇ ਰੇਗਿਸਤਾਨ ਨੂੰ ਗੁਲਾਬਾਂ ਦੇ ਬਾਗ਼ ਵਿਚ ਬਦਲ ਦਿਤਾ ਸੀ । ਅਜਿਹੇ ਗੁਰਸਿਖ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਮੇਰਾ ਦਿਲ ਪ੍ਰਭੂ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਭਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਉਸ ਗੁਰਸਿਖ ਦਾ ਹਿਰਦਾ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੀ ਪੂਰਨਤਾ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

ਸੱਚੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਤੁਹਾਡੇ ਮਨ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਲ ਆਕ੍ਰਸ਼ਿਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਸਗੋਂ ਇਸ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੇ ਕਰਤਾ ਦੀ ਯਾਦ ਕਰਵਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

ਗੁਰਸਿਖ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨ ਨੂੰ ਮੁਹ ਲੈਂਦਾ ਹੈ

ਗੁਰਸਿਖ ਦੀ ਆਪਣੀ ਸਿਧ ਪਧਰੀ ਦਖ ਬਾਹਰੀ ਰੇਖ-ਭੇਖ ਸਰਬ ਸਾਧਾਰਨ ਵਾਂਗ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਬਖਸ਼ੇ ਕੇਸਾਂ ਦੇ ਤਾਜ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਦਸਤਾਰ ਢਕ ਰਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਮੁਖੜੇ 'ਤੇ ਗੁਰੂ ਵਰਗੇ ਦਾੜ੍ਹੇ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਉਹ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੂਰਤ ਨੂੰ ਹੀ ਸਮਾਈ ਬੈਠਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਕਿਤੇ ਦੂਰ ਦੇ ਗੁਆਂਢੀ ਦੇ ਘਰ ਪੁਜਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ ਦੂਜਿਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਜੀਵਨ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਰਹੱਸ ਨੂੰ ਜਗਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ, ਜਿਹਾ ਕਿ ਅਜਕਲ੍ਹ ਤਾਂ ਆਮ ਰਿਵਾਜ ਹੈ ਇਕ ਮੋਨਾ ਹਿੰਦੂ ਸੱਜਣ ਸੀ।

ਇਕ ਅਚੰਭਾ ਘਟਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਮੋਨੇ ਹਿੰਦੂ ਸੱਜਣ ਨੂੰ ਜੋ ਆਧੁਨਿਕ ਸਭਿਅਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਜਾਪਦਾ ਸੀ, ਨੂੰ ਦਾੜ੍ਹੀ ਮੁਨਣ ਦੇ ਸਮਾਨ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਇੰਝ ਆਭਾਸ ਹੋਇਆ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਨੈਣਾਂ ਵਿਚ ਹੰਝੂ ਆ ਗਏ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲਗਾ :

"ਇਹ ਕੇਵਲ ਵਾਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਸਗੋਂ ਮੇਰੀ ਆਤਮਾ ਅੰਦਰ ਉਸ ਗੁਰਸਿਖ ਦਾ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਮੇਰੇ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਨਿਵਾਸ ਆ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਹੁਣ ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਵਰਗਾ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਲੋਂ ਬਹੁਤ ਬਦਲ ਗਿਆ ਹਾਂ। ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਤੀਬਰ ਇੱਛਾ ਜਾਗ ਪਈ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਵੀ ਉਸ ਗੁਰਸਿਖ ਵਾਂਗ ਆਪਣੇ ਸਿਧੇ ਸਾਦੇ ਕੁਦਰਤੀ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਹੀ ਵਿਚਰਾਂ। ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਇਹ ਭਾਵਨਾ ਪ੍ਰਬਲ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਨਾਈ ਤੇ ਦਰਜ਼ੀ ਦੀ ਸਭਿਅਤਾ ਨੂੰ ਸਦਾ ਲਈ ਮੱਥਾ ਟੇਕਾਂ। ਵੇਖੋ ! ਉਸ ਦੇ ਕੇਸ ਮੇਰੇ ਸਿਰ ਉਪਰ ਵਧ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਿਨਾ ਅਚੰਭਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਉਸ ਦੇ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਗੁੰਮ ਗਿਆ ਹਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ, ਪਰ ਇਹ ਮੇਰੇ ਕੇਸਾਂ ਦਾ ਉਗਣਾ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪੱਕਾ ਨਿਹਚਾ ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਸਬੰਧ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰਲੇ ਨਾਲ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਵੇਖਣ ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਇਹ ਕੇਸ ਇੰਝ ਜਾਪਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਪਰਬਤ ਦੀ ਚੋਟੀ ਉਤੇ ਘਾਹ ਉਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਹੋਰ ਇਹ ਹਨ ਵੀ ਕੀ ? ਪਰ ਮੈਂ ਵੀ ਆਪਣੇ ਇਸ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਹੋਰ ਕੀ ਹਾਂ ? ਕੇਵਲ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਪੁਤਲਾ ਜਿਸ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਦਾ ਖ਼ੂਨ ਰਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।"

ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਸਹਿਜ ਸ਼ਾਂਤੀ

ਪਤੰਗਾ ਦੀਪਕ ਦੀ ਪਿਆਰੀ ਜੋਤ ਉਤੇ ਸੜ ਮਰਦਾ ਹੈ। ਇਸਤਰੀ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਦੇ ਚੁਣੇ ਮਹਿਰਮ ਲਈ ਸਦਾ ਲਈ ਮਰ ਮਿਟਦੀ ਹੈ। ਵਿਦਵਾਨ ਤੇ ਕਵੀ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਲਈ ਅਨੰਦਪੁਰ ਪੁਜਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀ ਇਕੋ ਝਲਕ ਮਾਤਰ ਉਸ ਲਈ ਕਾਫੀ ਸੀ। ਮਧੂ-ਮੱਖੀ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਦੀਵਾਨੀ ਹੋ ਚਿੱਟੇ-

ਕੰਵਲ ਦੀ ਡੂੰਘੀ ਗੋਦ ਵਿਚ ਜਾ ਸਮਾਈ। ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਫਿਰ ਅਨੰਦਪੁਰ ਵਿਖੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਤੋਂ ਕਦੇ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਗਏ।

ਸਿਮਰਨ ਤਾਂ ਉਸ ਲਈ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੌਤ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਪ੍ਰੇਮ-ਰੱਤੜੀ ਮੌਤ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕਦੋਂ ਨਸੀਬ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ? ਪ੍ਰਭੂ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੀ ਪਰਮ ਸੁੰਦਰਤਾ ਉਸ ਦੀ ਆਤਮਾ ਉਤੇ ਬਿਜਲੀ ਦੇ ਚਮਕਾਰੇ ਹਾਰ ਆ ਕੂੰਦਦੀ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਸਮੇਂ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੀਰ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਵਾਹਨ ਮਾਤਰ ਹੀ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸਾਰੇ ਏਸ਼ੀਆ ਵਿਚ ਇਕ ਵਾਰ ਬੁਧ ਜੀ ਦਾ ਮਹਾਂ ਸੰਗੀਤ ਜਾਗ ਉਠਿਆ। ਸਭ ਨੇ ਬੁਧ ਵਰਗਾ ਗ਼ਰੀਬੀ ਦਾ ਪਿਤੰਬਰੀ ਬਾਣਾ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਿਆ। ਸਭ ਬੁਧ ਸਮਾਨ ਨੰਗੇ ਪੈਰੀਂ ਚਲਣ ਲਗੇ। ਸਭ ਦੇ ਨੈਣ ਆਪਣੇ ਸੁਆਮੀ ਸਮਾਨ ਨਿਰਵਾਣ ਦੇ ਅਕਹਿ ਅਨੰਦ ਵਿਚ ਅਰਧ-ਮੁੰਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਬੁਧ-ਭਿਖੂ ਦਾ ਇਹ ਪੀਲਾ ਬਾਣਾ ਉਸ ਕਰੁਣਾ ਤੇ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਭਗਵਾਨ ਬੁਧ ਦਾ ਬਚੇ-ਖੁਚੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਮਾਤਰ ਹੀ ਹੈ।

ਸਾਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਇਕ ਵਾਰ ਗੁਰੂ ਦਾ ਬਾਣਾ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਲਈ ਵੰਗਾਰ ਪਈ। ਅਸੀਂ ਵੀ ਗੁਰੂ ਸਮਾਨ ਦਸਤਾਰਾ ਸਜਾਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤੀਆਂ। ਉਸ ਸਮਾਨ ਹੀ ਲੰਮੇ ਕੇਸ ਰਖਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤੇ। ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਪਸੰਦ ਹੰਗਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਨਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਹਾਲੀਂ ਵੀ ਜੋ ਜੋਤ ਉਸ ਨੇ ਸਾਡੀ ਆਤਮਾ ਵਿਚ ਜਗਾਈ ਹੈ, ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਵਿਦਮਾਨ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਇਕ ਜੋਤ ਦੂਜੀ ਨੂੰ ਜਗਾਉਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸੇ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬ ਹੀ ਉਤਪੰਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਚਿਹਰੇ ਮੁਹਰੇ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਰੂਪ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਸੂਰਤ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਸੀਰਤ ਨੂੰ ਲਈ ਬੈਠੇ ਹਾਂ। ਜਦ ਮੈਂ ਇਹ ਸੋਚਦਾ ਹਾਂ, ਕਿ ਮੈਂ ਕੌਣ ਹਾਂ ? ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਅੰਦਰਲਾ ਕਹਿ ਉਠਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਗੁਰੂ ਦਾ ਹਾਂ।

9. ਮਹਾਂ-ਪ੍ਰੇਮ

(ਪੰਜ ਘੋੜ ਸਵਾਰਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ)

ਜਦ ਮਨੁੱਖ ਅਰੂਪ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਨੂੰ ਸੁਣਦਾ ਹੈ

ਇਸ ਮਹਾਨ ਪ੍ਰੇਮ ਖਿਚ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਕੀ ਹੈ ? ਨਿਰਸੰਦੇਹ ਇਹ ਗਿਆਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਤੋਂ ਕੋਈ ਵਖਰੀ ਵਸਤੂ ਹੈ। ਗਿਆਨ ਕੋਲ ਉਹ ਪੰਖ ਨਹੀਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੁਆਰਾ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਤਿ-ਉਚੀਆਂ ਉਚਾਈਆਂ ਤਕ ਪੁਜ ਸਕੇ ਜਿਥੇ ਚੰਦਰ-ਪੰਛੀ ਆਪਣੀ ਤੀਬਰ ਇੱਛਾ ਦੁਆਰਾ ਚੰਦਰਮਾ ਤਕ ਪੁਜ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਖੰਭਾਂ ਹੇਠਾਂ ਢਕ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

ਜੁਗ ਬੀਤ ਗਏ ਹਨ। ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਰਚੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਨੂੰ ਕੀੜਿਆਂ ਤੇ ਸਿਊਂਕ ਨੇ ਖਾ ਲਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਕੋਇਲ ਦੇ ਗੀਤ ਦੀ ਦਰਦ-ਭਿੰਨੀ ਕੂਕ ਕਦੀ ਮਾਂਦੀ ਨਹੀਂ ਪਈ। ਇਹ ਹਾਲੀ ਵੀ ਹੁਨਾਲੇ ਦੇ ਦਿਲ ਨੂੰ ਵਿੰਨ੍ਹ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਬੁਲਬੁਲ ਤੇ ਗੁਲਾਬ ਹਾਲੀਂ ਵੀ ਉਸ ਪ੍ਰੇਮ ਬਿਰਹਾ ਵਿਚ ਕੂਕਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਦਾ ਅਨੰਦ ਸਦੀਵੀ ਹੈ।

ਇਸਤਰੀ ਇਹ ਸੋਚਦੀ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰੇਮ ਦੁਆਰਾ ਉਹ ਨਵੀਂ ਸਿਰਜਨਾ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਵਾਰ ਵਾਰ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੀ ਉਸ ਨੁਹਾਰ ਨੂੰ ਚਿਤਵਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਹ ਇਤਨਾ ਤੀਬਰ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਨਿਰਛਲਤਾ ਪਈ ਪਲਦੀ ਹੈ। ਜੋ ਉਸ ਨੂੰ ਦੁੱਧ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਜੀਵਨ ਬਖ਼ਸ਼ਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਉਹ ਆਪ ਅਗਿਆਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਪ੍ਰੇਮ-ਰਤੜਾ ਜੀਉੜਾ ਇਸ ਅਰੂਪ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਨੂੰ ਸੁਣਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਪਿਛਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਉਸ ਪਵਿੱਤਰ ਧਾਮ 'ਤੇ ਪੁਜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਚੰਨ ਤੇ ਸੂਰਜ ਉਸ ਨੂੰ ਝੁਕ ਝੁਕ ਸਲਾਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਭ ਆ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਚਰਨ ਚੁੰਮਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਅੰਦਰ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਆ ਜੁੜਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਜੋ ਹੁਣ ਉਹ ਆਪ ਉਹ ਮਹਾਂ-ਮੰਦਰ ਬਣ ਚੁਕਾ ਹੈ ਜਿਥੇ ਦੇਵਤੇ ਵੀ ਆ ਕੇ ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਤਾਰੇ ਆ ਕੇ ਧੂਪ ਬਾਲਦੇ ਹਨ। ਸਾਰੇ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀ ਈਦ ਦੇ ਚੰਨ ਸਮਾਨ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਜਦੋਂ ਅਜਿਹਾ ਧਰਮ ਇਕ ਸ਼ਕਤੀ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਇਕ ਫੁਰਨੇ ਮਾਤਰ ਨਾਲ ਪਰਬਤ ਦੀਆਂ ਪਸਲੀਆਂ ਤੋੜ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਦੁੱਧ-ਚਿੱਟੇ ਲਿਲੀ ਵਰਗੇ ਕੋਮਲ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਮਸਲ ਕੇ ਉਹ ਨਫ਼ਰਤ ਉਤੇ ਉਸਰੀਆਂ ਸਲਤਨਤਾਂ ਨੂੰ ਭਸਮ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਸ

ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾਵਾਂ ਵਿਚ ਮਹਾਂਦੀਪਾਂ ਤੇ ਕੌਮਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਤੇ ਮੌਤ ਦਾ ਰਹੱਸ ਛਿਪਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਚਮਕਦੀ ਕਿਰਪਾਨ

ਇਕ ਗ਼ਰੀਬੜਾ ਵਿਅਕਤੀ ਜਿਸ ਦੇ ਲੀੜੇ ਪਾਟੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਜੋ ਕਠੋਰ ਮੌਸਮ ਵਿਚ ਉਸ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਨਹੀਂ ਸਨ ਕਰ ਸਕਦੇ । ਉਸ ਦੀ ਚਮੜੀ ਤਰੇੜੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਨੈਣਾਂ ਵਿਚ ਤ ਰਿਆਂ ਵਾਲੀ ਲਿਸ਼ਕ ਸੀ । ਇਕ ਵਾਰ ਉਹ ਇਕ ਅਭਿਮਾਨੀ ਧਨਾਢ ਕੋਲ ਭੀਖ ਮੰਗਣ ਲਈ ਗਿਆ । ਮੰਗਣਾ ਬੁਰੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ, ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਮੰਗਣ ਵਿਚ ਸੁਆਦ ਆਉਂਦਾ ਸੀ । ਅਮੀਰ ਆਦਮੀ ਨੇ ਉਸ ਫਕੀਰ ਨੂੰ ਅਣਗੌਲਿਆ ਕਰ ਛਡਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਵਲ ਕੋਈ ਧਿਆਨ ਨਾ ਦਿਤਾ । ਤਾਰੇ ਵਰਗੇ ਨੈਣਾਂ ਵਾਲਾ ਇਹ ਮਨੁੱਖ ਉਸ ਦੇ ਦੁਆਰੇ ਉਤੇ ਭੀਖ ਮੰਗਣ ਲਈ ਪੁਕਾਰਦਾ ਰਿਹਾ । ਉਸ ਅਮੀਰ ਸੌਦਾਗਰ ਨੇ ਅਚਾਨਕ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਉਸ ਬੇਪ੍ਰਵਾਹ ਤੇ ਪਾਟੇ ਕਪੜਿਆਂ ਵਾਲੇ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਸੁਪਨੇ ਲਈ ਬੈਠੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਪਿਛੇ ਇਕ ਹੋਰ ਲੰਮੇ ਕੇਸਾਂ ਵਾਲਾ ਪੁਰਸ਼ ਖੜਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਇਸ ਆਤਮਾ ਜਾਏ ਪੁੱਤਰ ਵਲ ਸੌਦਾਗਰ ਦੇ ਧਿਆਨ ਨਾ ਦੇਣ ਉਤੇ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਹੇਠੀ ਕਰਨ ਉਤੇ ਉਹ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਹੈ । ਉਸ ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਪੁਰਖ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਅਭਿਮਾਨੀ ਸੌਦਾਗਰ ਦਾ ਸਾਰਾ ਸ਼ਹਿਰ ਭੈਅਭੀਤ ਹੋਇਆ ਕੰਬ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਹ ਰਖਿਅਕ ਪੁਰਸ਼ ਰਸਾਤਲ ਵਲ ਸਟਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਸੀ । ਇਹ ਵੇਖ ਕੇ ਕਿ ਉਚੀਆਂ ਸਿਖ਼ਰਾਂ ਦੀ ਦੰਦੀ ਉਤੇ ਉਸ ਦੀ ਹੋਣੀ ਡਾਵਾਂ ਡੋਲ ਹੈ । ਉਹ ਅਭਿਮਾਨੀ ਸੌਦਾਗਰ ਡਰ ਵਿਚ ਕੰਬਣ ਲਗਾ । ਇਹ ਤਾਰੇ ਵਰਗੇ ਨੈਣਾਂ ਵਾਲਾ ਵਿਅਕਤੀ ਇਕੱਲਾ ਨਹੀਂ ਸੀ । ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕਹਿਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਆਪਣੇ ਸੇਵਕਾਂ ਦੀ ਹੇਠੀ ਹੁੰਦੀ ਵੇਖ ਕੇ ਲੜਾਈ ਕਰਨ ਲਈ ਵੀ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਵੀ ਅ-ਸਹਿਣਸ਼ੀਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਆਪਣੀ ਲਿਸ਼ਕਦੀ ਤਲਵਾਰ ਸੂਤ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ।

ਸੰਤ ਜਨਾਂ ਦਾ ਨਿਰਮਲ ਗੀਤ

ਸੰਤ ਜਨਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਰਤਾ ਜੀਵਨ ਦਿਨ ਰਾਤ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਗੁਣ ਗਾਇਨ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਕਬੀਰ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ :

"ਸੰਤ ਜਨਾਂ ਦੇ ਨਿਰਮਲ ਗੀਤ ਨਾਲ ਤਨ ਰੂਪੀ ਮੰਦਰ ਪਵਿੱਤਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।"

"ਨਹੀਂ ਨਹੀਂ ਸਾਰਾ ਦੇਸ਼ ਹੀ ਇਸ ਦੇ ਦੂਧੀਆ ਚਾਨਣ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਧੋਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।"

ਸੰਤ ਪੁਰਸ਼ ਦਾ ਰਹੱਸ

ਪ੍ਰਸ਼ਨ :

ਸ਼੍ਰੀ ਮਾਨ ਜੀ,
ਤੁਸੀਂ ਕਿਹੜੀ ਅਮੋਲਕ
ਵੱਥ ਦੇ ਹੋ ਸੁਆਮੀ ?

ਤੁਹਾਡੇ ਨੈਣਾਂ ਵਿਚ ਉਹ ਮਸਤੀ,
ਜੋ ਆਕਾਸ਼ ਦੇ ਮਧੂ ਪਿਆਲੇ
ਵਿਚ ਚਮਕ ਰਹੀ ਹੈ।
ਤੁਹਾਡੇ ਮੁਖੜੇ ਉਤੇ
ਸੂਹੇ ਗੁਲਾਬਾਂ ਵਾਲਾ ਖੇੜਾ
ਚਮਕ ਰਿਹਾ ਹੈ।
ਜਿਸ ਦੀ ਭਿੰਨੀ ਮਹਿਕ
ਇਸ ਧਰਤੀ ਨੂੰ
ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਨਸੀਬ।

ਸੰਤ ਪੁਰਸ਼ ਦਾ ਉਤਰ :

ਸੱਜਣਾ !
ਮੈਂ ਤਾਂ ਆਪਣਾ
ਲਿਖ ਨਾ ਸਕਦਾ ਨਾਂਵਾਂ
ਮੈਂ ਤਾਂ ਅਨਪੜ੍ਹ ਹਲਵਾਹਕ ਪੰਜਾਬੀ
ਮੈਂ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿਖ ਨਿਮਾਣਾ
ਜੋ ਤੇਰੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੀ ਸਾਰ
ਨਾ ਜਾਣਾਂ !
ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਕ ਨਿਮਾਣਾ ਸਿਖ ਗੁਰੂ ਦਾ
ਪਰ ਵੇਖੀਂ ਮੇਰੇ ਅਗਿਆਨ
ਤੇ ਨਿਮਰਤਾ ਨੂੰ ਤੱਕ ਕੇ
ਰਹੀਂ ਨਾ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਭੁਲੇਖੇ !
ਜਦ ਵੀ ਮੈਂ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ
ਹੋਵਾਂ ਕਹਿਰਵਾਨ
ਤਾਂ ਜ਼ੁਲਮੀਂ ਸਲਤਨਤਾਂ ਦੀਆਂ ਬੰਸਾਂ
ਕਰਦਾ ਦਿਵੇਂ ਨਾਸ
ਜਿਵੇਂ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜ
ਕਾਗਜ਼ ਦਾ ਟੁਕੜਾ
ਰੱਦੀ ਸਮਝ ਕੇ ਦੇਵਾਂ ਪਾੜ।
ਇੰਝ ਜਬਰ-ਜ਼ੁਲਮ ਦਾ ਕਰਕੇ ਅੰਤ
ਤੋਰਾਂ ਇਕ ਹੋਰ ਨਵਾਂ ਰਾਜਬੰਸ

ਜਿਸ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖਤਾ
ਲਵੇ ਸੁਖ ਦਾ ਸਾਹ
ਹਰ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ
ਮਿਲੇ ਦਿਆ, ਪ੍ਰੇਮ ਤੇ ਨਿਆਂ ।
ਮੇਰੇ ਇਕ ਹੌਕੇ ਦੇ ਅੰਦਰ
ਵਸਦੇ ਮੇਘ ਅਨੇਕ
ਜਿਹੜੇ ਮਿਹਰ ਦੀ ਵਰਖਾ ਕਰਕੇ
ਧੋ ਦਿੰਦੇ ਧਰਤ ਦੀ ਕਾਂਇਆਂ
ਮੇਟਣ ਸਭ ਕਲੇਸ਼ !
ਮੇਰੇ ਨੈਣਾਂ ਦੇ ਹੰਝੂਆਂ ਤੋਂ
ਵਹਿੰਦੀਆਂ ਸਿੰਧੂ-ਧਾਰਾਂ
ਜੋ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੀਆਂ ਸਹੰਸਰ ਪੁਸ਼ਤਾਂ ਉਤੇ
ਕਰਕੇ ਬਖਸ਼ਿਸ਼,
ਸੀਤਲਤਾ ਦੀਆਂ ਵੰਡਣ ਫੁਹਾਰਾਂ ।

ਸੱਜਣਾ !
ਮੈਂ ਤਾਂ ਆਪਣਾ
ਲਿਖ ਨਾ ਸਕਦਾ ਨਾਂਵਾਂ
ਮੈਂ ਤਾਂ ਅਨਪੜ੍ਹ ਹਲਵਾਹਕ ਪੰਜਾਬੀ,
ਮੈਂ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿਖ ਨਿਮਾਣਾ
ਤੇਰੇ ਇਸ ਗੂੜ੍ਹ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੀ
ਸਾਰ ਕੀ ਜਾਣਾਂ ?
ਪਰ ਸੱਜਣਾ ਡਰ ਨਾ ਮੈਥੋਂ,
ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਤਨੇ ਕੋਮਲ ਹਿਰਦੇ ਵਾਲਾ
ਜਿਤਨਾ ਮਾਂ ਆਪਣੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ
ਕਰਦੀ ਪਿਆਰ,
ਕਰਦੀ ਆਪਣੇ ਸੁਤ ਦੇ
ਕਈ ਅਪਰਾਧ ਮੁਆਫ਼,
ਮੈਂ ਤਾਂ ਹਾਂ ਇਤਨਾ ਗੁਣਕਾਰੀ
ਜਿਤਨਾ ਹੁੰਦਾ ਨਿਰਮਲ ਜਲ
ਕਰੇ ਜੋ ਮੈਲੇ ਬਦਨਾਂ ਤਾਂਈਂ ਸਾਫ਼ ।

ਮੇਰੇ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਵਸਦਾ
ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਉਹ ਮਹਾਂ-ਪਵਿੱਤਰ ਸੋਮਾ
ਜਿਸ ਦਾ ਸੂਰਜ ਦੇ ਵਿਚ ਨਿਵਾਸ
ਤੇ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ
ਇੰਝ ਪਿਆਰ
ਜਿਵੇਂ
ਸੂਰਜ ਧਰਤ ਦੇ ਸਾਰੇ ਫੁੱਲਾਂ ਨੂੰ
ਵੰਡ ਕੇ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰੇਮ
ਹੋਵੇ ਬਲਿਹਾਰ ।
ਪਰ ਸੱਜਣਾ !
ਹੈ ਨਹੀਂ
ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਉਹ ਅੱਖ
ਸਕੇ ਜੋ ਮੇਰੇ ਇਸ ਦੁੱਧ-ਧੋਤੇ
ਚਿੱਟੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨੂੰ ਲੱਖ

ਸੱਜਣਾ !
ਮੈਂ ਤਾਂ ਆਪਣਾ
ਲਿਖ ਨਾ ਸਕਦਾ ਨਾਂਵਾਂ
ਮੈਂ ਤਾਂ ਅਨਪੜ੍ਹ ਹਲਵਾਹਕ ਪੰਜਾਬੀ,
ਮੈਂ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿਖ ਨਿਮਾਣਾ
ਤੇਰੇ ਇਸ ਗੂੜ੍ਹ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੀ
ਸਾਰ ਕੀ ਜਾਣਾ ?
ਸੱਜਣਾ !
ਮੇਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕੋਈ ਭਾਸ਼ਾ
ਨਾ ਹੀ ਗਗਨ,
ਨਾ ਹੀ ਤਾਰੇ ;
ਕੋਈ ਬੋਲੀ ਬੋਲ ਨੇ ਸਕਦੇ
ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਉਤਰ
ਦੇ ਨਾ ਸਕਦੇ,
ਪਰ ਆ !
ਮੇਰੇ ਮੀਤ ਪਿਆਰੇ,

ਤੈਨੂੰ ਮੈਂ ਦਿਖਾਵਾਂ
ਜੋ ਕੁਝ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਲੁਕਿਆ,
ਇਸ ਕਾਲ ਦੇ ਪਰਦੇ ਪਿਛੇ
(ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਗੁਰਾਂ ਨੇ ਕੂੜ ਦੀ ਪਾਲ)
ਤੂੰ ਤੇ ਮੈਂ ਹਾਂ ਇਕੋ ਜਾਤ ।
ਕੀ ਕਦੀ ਤੁਸੀਂ ਹੈ
ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਜਾਤਾ
ਕਰਕੇ ਆਤਮ-ਪਛਾਣ ?
ਆ ਤੈਨੂੰ ਮੈਂ ਵਿਖਾਵਾਂ ਕਿ
ਤੂੰ ਵਸੇਂ ਮੇਰੇ ਨੈਣਾਂ ਅੰਦਰ
ਦਿਲ ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਵੀ ਤੇਰਾ ਵਾਸਾ ।

ਪਰ ਮੇਰੇ ਮੀਤ ਪਿਆਰੇ !
ਡਰ ਨਾ ਮੈਥੋਂ,
ਆ !
ਮੈਂ ਤੇਰੀਆਂ ਥੱਕੀਆਂ ਜੰਘਾਂ ਤਾਂਈਂ
ਮੁੱਠੀ ਚਾਪੀ ਕਰਕੇ ਦੇਵਾਂ ਆਰਾਮ
ਤੇ ਆਪਣੇ ਨੈਣਾਂ ਵਿਚਲੀ
ਠੰਢੀ ਛਾਂ ਦੇ ਨਾਲ
ਤੇਰੇ ਜੁੱਸੇ ਤਾਂਈਂ
ਕਰ ਦਿਆਂ ਠੰਢਾ ਠਾਰ ।
ਆ !
ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਕੇਸਾਂ ਵਿਚ ਕੰਘੀ ਵਾਹਵਾਂ
ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤਾਂਈਂ ਸ਼ਿੰਗਾਰਾਂ
ਕਰਕੇ ਸਿਧੇ ਪਧਰੇ
ਤੇ ਤੇਰੀ ਅੰਤਰ-ਆਤਮਾ ਤਾਂਈਂ
ਸੁਖ ਪੁਚਾਵਾਂ ।

ਸੱਜਣਾ !
ਮੈਂ ਤਾਂ ਆਪਣਾ
ਲਿਖ ਨਾ ਸਕਦਾ ਨਾਂਵਾਂ,

ਮੈਂ ਤਾਂ ਅਨਪੜ੍ਹ ਹਲਵਾਹਕ ਪੰਜਾਬੀ,
ਮੈਂ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿਖ ਨਿਮਾਣਾ,
ਤੇਰੇ ਇਸ ਗੂੜ੍ਹ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੀ
ਸਾਰ ਕੀ ਜਾਣਾ ?

ਸੱਜਣਾ !
ਮੇਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕੋਈ ਭਾਸ਼ਾ
ਨਾ ਨਦੀਆਂ, ਨਾ ਬੱਦਲ.
ਨਾ ਹੀ ਪਰਬਤਾਂ ਸੰਦੇ
ਬਣ ਤੇ ਜੰਗਲ,
ਕੋਈ ਬੋਲੀ ਬੋਲ ਨੇ ਸਕਦੇ
ਤੇਰੇ ਗੂੜ੍ਹ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ
ਦੇ ਨਾ ਸਕਦੇ ਉਤਰ।
ਪਰ ਮੇਰੇ ਮੀਤ ਪਿਆਰੇ !
ਆ, ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਦੇ
ਉਸ ਚਸ਼ਮੇਂ ਤਾਂਈਂ ਵਿਖਾਵਾਂ
ਜੋ ਮੇਰੇ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰੋਂ
ਵਹਿ ਤੁਰਿਆ ਹੈ
ਤੇ ਲੈ ਜਾਵਾਂ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਉਥੇ
ਜਿਥੇ ਸ਼ਾਂਤ ਇਕਾਂਤ ਵਿਚ
ਅਤਿ ਪਿਆਰੇ ਸਾਵੇ ਪੱਤਰ
ਮੌਲ ਰਹੇ ਨੇ
ਤੇ ਕਰ ਰਹੇ ਨੇ
ਚਿੱਟੀਆਂ ਰਿਸ਼ਮਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬਾਦ।
ਆ !
ਮੇਰੇ ਮੀਤ ਪਿਆਰੇ
ਆ, ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਦੀ ਗੁਫ਼ਾ ਦੇ
ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਾਵਾਂ
ਜਿਸ ਤਾਂਈਂ ਨਿਹਾਰ ਤੂੰ
ਮੌਨ ਸ਼ਾਂਤੀ ਵਿਚ ਗੁਆਚਾ
'ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਕੂਕ ਉਠੇਂਗਾ
ਹੋਵੇਂਗਾ ਬਲਿਹਾਰ !

ਇਸ ਗੁਫਾ ਦੇ ਅੰਦਰ
ਤਾਰਿਆਂ ਜੜਿਆ
ਸਗਲ ਗਗਨ ਹੈ ਜੁੜਿਆ
ਜਿਥੇ ਪ੍ਰਭੂ ਸੱਚੇ ਦਾ ਹੈ ਵਾਸਾ
ਕਮੀਂ ਰੁਝੇ ਕਿਰਤੀਆਂ ਕਾਮਿਆਂ ਅੰਦਰ
ਪਰ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਾਡੀ ਨਾਸ਼ਵੰਤ ਇਹ ਅੱਖ
ਵੇਖ ਨਾ ਸਕਦੀ
ਨਾ ਹੀ ਉਹ ਜਾਣ ਨੇ ਸਕਦੇ
ਜੋ ਉਸ ਦੇ ਚਰਨ-ਕੰਵਲਾਂ ਸੰਗ
ਲਿਪਟ ਰਹੇ ਨੇ।

ਸੱਜਣਾ !
ਮੈਂ ਤਾਂ ਆਪਣਾ
ਲਿਖ ਨਾ ਸਕਦਾ ਨਾਂਵਾਂ,
ਮੈਂ ਤਾਂ ਅਨਪੜ੍ਹ ਹਲਵਾਹਕ ਪੰਜਾਬੀ,
ਮੈਂ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿਖ ਨਿਮਾਣਾ,
ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਇਸ ਗੂੜ੍ਹ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੀ
ਸਾਰ ਕੀ ਜਾਣਾਂ ?

ਉਹ ਆਏ ਸਨ ਆਰਾ ਫੜ ਕੇ
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਇਕ ਗੁਰਸਿਖ ਨੂੰ
ਲਕੜੀ ਦੇ ਸ਼ਹਿਤੀਰ ਵਾਂਗ
ਚੀਰ ਕੇ ਆਰੇ ਨਾਲ
ਕੀਤਾ ਸੀ ਦੋਫਾੜ।
ਪਰ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿਖ
'ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ' ਦੀ ਨਾਮ ਧੁਨੀ
ਰਿਹਾ ਉਚਰਦਾ ਵਿਚ ਮਧੁਰ-ਸੰਗੀਤ।
ਜਦ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਆਰੇ ਨਾਲ
ਚੀਰ ਰਹੇ ਸਨ ;
ਨਿਰਾ ਮਨੁੱਖ ਤਾਂ ਕੋਈ
ਐਸੀ ਅਸਹਿ ਪੀੜ ਨੂੰ ਜਰ ਕੇ

ਇਸ ਅਕਹਿ ਕਸ਼ਟ ਨੂੰ ਸਹਿ ਕੇ
ਐਸੀ ਔਖੀ ਘੜੀ ਦੇ ਅੰਦਰ
ਕਿਵੇਂ ਇਤਨੀ ਮਿੱਠੀ ਨਾਮ-ਧੁਨੀ ਦੇ
ਮਧੁਰ-ਸੰਗੀਤ ਨੂੰ
ਹੈ ਸਕਦਾ ਉਚਾਰ ।
ਜਦ ਉਹ ਆਰੇ ਨਾਲ ਚੀਰ ਕੇ
ਉਸ ਨੂੰ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋਣ ਦੋਫਾੜ ।
ਇਹ ਤਾਂ ਹੋ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ
ਕੋਈ ਨਿਰਾ ਮਨੁੱਖ !

ਨਿਰਾ ਮਨੁੱਖ ਮਰ ਚੁਕਾ ਸੀ,
ਉਸ ਦੀ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇਹ ਨੂੰ
ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਗੋਦੀ ਵਿਚ
ਸੀ ਪਾਇਆ
ਤੇ ਗਗਨ ਮੰਡਲ ਦੇ ਵਾਸੀਆਂ
ਉਸ ਦੀ 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ' ਦੀ
ਨਾਮ-ਧੁਨੀ ਦੇ ਮਹਾਂ-ਸੰਗੀਤ ਨੂੰ
ਵਿਚ ਬਿਬਾਣ ਸਜਾਇਆ
ਤੇ ਇਸੇ 'ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ' ਦੀ
ਨਾਮ-ਧੁਨੀ ਦਾ
ਕਰਨ ਲਗੇ ਸੀ ਜਾਪ ।
ਜਦ ਉਹ ਉਸ ਗੁਰਸਿਖ ਦੀ
ਦੇਹ ਨੂੰ ਚੀਰ ਰਹੇ ਸਨ
ਆਰੇ ਨਾਲ
ਵਾਂਗ ਸ਼ਹਿਤੀਰੀ ਚੀਰ ਚੀਰ ਕੇ
ਕਰਦੇ ਸਨ ਦੋਫਾੜ
ਤਾਂ ਉਹ ਗੁਰਸਿਖ
'ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ' ਦੀ ਮਧੁਰ-ਧੁਨੀ ਨੂੰ
ਰਿਹਾ ਸੀ ਉਚਾਰ ।
ਕੇਵਲ ਕੋਈ ਨਿਰੀ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਜਾਤ
ਸਹਿ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ
ਅਜਿਹੇ ਅਸਹਿ ਕਸ਼ਟ ਨੂੰ ।

ਇਕ ਵਾਰ ਜਦ ਡਾਕੂਆਂ ਆ ਕੇ
ਕੀਤੀ ਸੀ ਲੁਟ-ਮਾਰ
ਤੇ ਗੁਰਸਿਖ ਦਾ ਲੁਟ ਲਿਆ ਸੀ
ਸਾਰਾ ਧਨ ਤੇ ਮਾਲ ।
ਲੁਟਣ ਪਿਛੋਂ ਪੁਟ ਕੇ ਡੂੰਘਾ ਟੋਆ
ਉਸ ਨੂੰ
ਉਸ ਵਿਚ ਦਿਤਾ ਸੀ ਖਲਿਆਰ,
ਗੋਡੇ ਗੋਡੇ ਮਿੱਟੀ ਸੁਟ ਕੇ ਦਬਿਆ
ਤੇ ਇੰਝ ਕਰਕੇ ਲੁਟ ਦਾ ਮਾਲ
ਲੈ ਕੇ ਸਨ ਨੱਠੇ
ਤਾਂ ਵੀ ਉਹ ਗੁਰਸਿਖ
'ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ' ਦੀ ਨਾਮ-ਧੁਨੀ
ਰਿਹਾ ਉਚਰਦਾ
ਤੇ ਇੰਝ ਆਖੇ,
"ਮਿਤਰੋ !
ਜਦ ਤਕ ਮੇਰੀ ਰਸਨਾ
'ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ' ਦੀ ਨਾਮ-ਧੁਨੀ ਨੂੰ ਜਪ ਕੇ
ਗੁਰੂ ਦਾ ਕਰ ਰਹੀ ਹੋਵੇ ਸਿਮਰਨ
ਤਾਂ ਇਸ 'ਸੁਖਮਨੀ' ਵਿਚੋਂ
ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ
ਮਨ ਦੀ ਅਥਾਹ ਸ਼ਾਂਤੀ ।"

ਸੱਜਣਾ !
ਮੈਂ ਲਿਆ ਪ੍ਰਣ
ਪ੍ਰਭੂ ਖ਼ਾਤਰ ਜੀਣ ਥੀਣ ਦਾ,
ਮੈਂ ਲਿਆ ਹੈ ਪ੍ਰਣ
ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ-ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰ ਮਰਨ ਦਾ,
ਪਰ ਪ੍ਰਭੂ-ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ
ਮਹਾਂ-ਸੰਗੀਤ ਦੀਆਂ ਇਹ ਹਨ
ਮੇਰੀਆਂ ਉਧੜ ਗੁਧੜ ਧੁਨੀਆਂ,
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨੋਰਥਾਂ ਦੀ,

ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਬਾਰੇ,
ਮੈਂ ਕੁਝ ਵੀ ਨਾ ਜਾਣਾ
ਮੈਂ ਉਹੋ ਕੁਝ ਹਾਂ ਕਰਦਾ
ਜੋ ਕੁਝ ਉਹ ਮੈਥੋਂ ਆਣ ਕਰਾਵੇ,
ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਵਸ ਕੇ
ਜਿਦਾਂ ਕਰੇ ਆਦੇਸ਼
ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ
ਮੈਂ ਪਿਆ ਕਾਰ ਕਮਾਵਾਂ ।
ਜਿਧਰ ਮੈਨੂੰ ਘੱਲੇ
ਉਧਰ ਹੀ ਮੈਂ ਤੁਰਿਆ ਜਾਵਾਂ ।
ਜਦ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਸੱਦਾ ਘਲੇ
ਤਾਂ ਮੈਂ ਤੋੜਾਂ ਸਾਰੇ ਬੰਧਨ
ਮੋਹ, ਮਮਤਾ ਤੇ ਹਉਮੈ ਵਾਲੇ
ਜਿਵੇਂ ਕਰਾਵੇ ਤੇ ਰਹਾਵੇ
ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਮੈਂ ਕਰਦਾ
ਤੇ ਰਹਿੰਦਾ ਉਸ ਦੀ ਵਿਚ ਰਜ਼ਾ ।

ਮੈਂ ਪ੍ਰਭੂ-ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰ
ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਨੇਮ ਦਾ ਪ੍ਰਣ ਲਿਆ ਹੈ
ਤੇ ਸੇਜਲ ਨੈਣਾਂ ਨਾਲ
ਸੜਕ ਕਿਨਾਰੇ ਬੈਠਾ
ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਮੈਂ
ਪ੍ਰਭੂ-ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੀ ਉਡੀਕ ।
ਪਰ ਜਦ ਉਹ ਮੈਨੂੰ
ਮੇਰਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਪਿਆਰਾ
ਆ ਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿੰਦਾ,
ਤਾਂ ਮੈਂ ਭੁਲ ਭੁਲਾ ਕੇ
ਸਾਰੇ ਰਸਮਾਂਚਾਰ, ਸ਼ਿਸ਼ਟਾਚਾਰ
ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਬਉਰਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ
ਜਿਵੇਂ ਹੋਵੇ ਕੋਈ ਮਸਤਾਨਾ
ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀਵਾਨਾ ।

ਅਲੱਖ ਨੂੰ ਲੱਖ ਸਕਣ ਵਾਲਾ ਬ੍ਰਹਮ-ਗਿਆਨੀ

ਅਕਾਲੀ ਸਿੰਘ ਮਿੱਟੀ ਪੁਟ ਪੁਟ ਕੇ ਸੜਕ ਬਣਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮੁੜ੍ਹਕੋ ਮੁੜ੍ਹਕੀ ਹੋਇਆ ਉਹ ਰੋੜੀ ਕੁਟ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਕੱਲਾ ਹੀ ਉਹ ਸੜਕ ਬਣਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਨੂੰ ਸਖਤ ਮਿਹਨਤ ਕਰਦਾ ਵੇਖ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਹੀ ਇਕ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਸੱਜਣ ਨੇ ਉਸ ਤੋਂ ਪੁਛਿਆ :

"ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ, ਤੁਹਾਡੇ ਨੈਣ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਬਾਜ਼ ਹਨ ਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਹਰਿਮੰਦਰ ਹੈ। ਫਿਰ ਵੀ ਤੁਸੀਂ ਇਨੀ ਸਖ਼ਤ ਮਿਹਨਤ ਕਰਕੇ ਕਿਉਂ ਇਹ ਸੜਕ ਬਣਾ ਰਹੇ ਹੋ ਅਤੇ ਅਕਾਰਥ ਹੀ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਥੱਕਾ ਰਹੇ ਹੋ ? ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਸਭ ਸਾਧਨ ਮੌਜੂਦ ਹਨ, ਤੁਹਾਡਾ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਚੰਗਾ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਤੁਹਾਡੇ ਵਰਗੇ ਮਹਾਂ ਪੁਰਖਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਹੱਥੀਂ ਕੋਈ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਹੈ ? ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਸਭ ਕੁਝ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਦਾ ਕਰਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ! ਫਿਰ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ! ਤੁਸੀਂ ਕਿਉਂ ਇਹ ਮੁਸ਼ੱਕਤ ਕਰਕੇ ਸੜਕ ਬਣਾ ਰਹੇ ਹੋ ?"

ਉਸ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਨੇ ਉਤਰ ਦਿਤਾ, "ਜਦੋਂ ਮੇਰੇ ਕਰਨ ਜੋਗਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਹ ਸੜਕ ਬਣਾਉਣ ਲਗ ਪਿਆ ਹਾਂ। ਇਹ ਕੰਮ ਕਰਨ ਨਾਲ ਮੈਨੂੰ ਅਨੰਦ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।"

"ਸੱਜਣ ਜੀ ! ਮੈਂ ਉਹ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਰਨ ਲਈ ਗੁਰੂ ਵਲੋਂ ਮੈਨੂੰ ਹੁਕਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।"

ਰੋਗੀ ਦਾ ਅਰੋਗ ਹੋਣਾ

ਇਕ ਵਾਰ ਉਹ ਬਹੁਤ ਬੀਮਾਰ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਗੜਦੀ ਹੀ ਗਈ। ਪਰ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਪਿਛੋਂ ਉਹ ਅਚਾਨਕ ਨੌ-ਬਰ-ਨੌ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲਗਾ, "ਕੋਈ ਬੀਮਾਰ ਸੀ—ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬਚਾ ਲਿਆ ਹੈ।" ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਪਿਛੋਂ ਇਕ ਸੁਆਣੀ ਆਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਉਸੇ ਰੋਗ ਦਾ ਹੀ ਸ਼ਿਕਾਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਫੇਰ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਵਿਥਿਆ ਦਸੀ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਇਕ ਕਰਾਮਾਤ ਹੋਈ ਤੇ ਉਹ ਉਸ ਦਿਨ ਬਿਲਕੁਲ ਤੰਦਰੁਸਤ ਹੋ ਗਈ। ਹਾਲਾਂ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਡਾਕਟਰਾਂ ਨੇ ਉਸ ਬਾਰੇ ਸਾਰੀ ਆਸ ਲਾਹ ਛੱਡੀ ਸੀ। ਡਾਕਟਰਾਂ ਨੇ ਉਸ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕਰਨਾ ਵੀ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿਤਾ ਸੀ।

ਉਸ ਸੁਆਣੀ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਕੋਈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਸੰਤ ਮਹਾਂ-ਪੁਰਸ਼ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰ ਕਸ਼ਟ ਝਲਿਆ ਸੀ।

ਉਦਾਸੀ-ਆਤਮਾ ਦੇ ਖ਼ਾਲੀ-ਪਣ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ

ਜਦੋਂ ਮੈਂ 'ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ' ਦੀ ਨਾਮ ਧੁਨੀ ਦੇ ਸੰਗੀਤ ਤੋਂ ਵੰਚਿਤ ਹੋ ਕੇ ਡਿਗ ਪੈਂਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਅਜਿਹੇ ਸਮੇਂ ਕੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ? ਉਸ ਸਮੇਂ ਮੈਂ ਕੀ ਕਰਾਂ ਜਦੋਂ ਉਦਾਸੀ ਆ ਕੇ ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਵਿਸ-ਭਰੀ ਨਸ਼ਤਰ ਨੂੰ ਚੋਭ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ?

ਮੇਰੀ ਇਹ ਵਿਥਿਆ ਸੁਣ ਕੇ ਸੰਤ-ਪੁਰਸ਼ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਫਰਮਾਇਆ, "ਅਜਿਹੇ ਸਮੇਂ ਉਠ ਕੇ ਠੰਢੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰੋ ਤੇ। ਵਿਆਕੁਲਤਾ ਵਿਚ ਇੰਝ ਨੱਠ ਭੱਜ ਕਰੋ ਜਿਵੇਂ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਰੇ ਘਰ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲਗੀ ਹੋਵੇ ।"

"ਇਸ ਸਮੇਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀ ਮਹਾਨ ਬਾਣੀ 'ਜਪੁਜੀ' ਦਾ ਗਾਇਨ ਕਰੋ, ਭਾਵੇਂ ਰੱਟਣ ਵਾਂਗ ਹੀ। ਉਤਨਾ ਚਿਰ ਇਸ ਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਦੇ ਜਾਉ ਜਿਤਨਾ ਚਿਰ ਤਕ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਸ ਦੇ ਸੰਗੀਤ ਵਿਚੋਂ ਸਹਿਜ-ਸ਼ਾਂਤੀ ਦਾ ਨਾਦ ਨਾ ਸੁਣਾਈ ਦੇਵੇ । ਅਜਿਹੇ ਸਮੇਂ 'ਬੈਕੁੰਠ-ਧਾਮ' ਦੇ 'ਆਤਮ-ਮੰਡਲ' ਵਿਚੋਂ ਤੁਹਾਡੇ ਰਖਿਅਕ ਵਲੋਂ ਸੁਨਹਿਰੀ ਪਉੜੀ ਹੇਠਾਂ ਲਮਕਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।"

"ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਤੁਸੀਂ 'ਜਪੁਜੀ' ਦੀਆਂ ਸੰਗੀਤਕ ਧੁਨਾਂ ਨੂੰ ਅੰਤਰ ਧਿਆਨ ਹੋ ਕੇ ਸਰਵਣ ਕਰੋਗੇ, ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਤੁਹਾਡੀ ਧਿਆਨੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਇਹ ਨਜ਼ਰੀਂ ਪਵੇਗੀ । ਫਿਰ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਪਉੜੀ ਦੇ ਮੋਤੀਆਂ ਜੜੇ ਡੰਡਿਆਂ ਉਤੇ ਸਹਿਜੇ ਸਹਿਜੇ ਚੜ੍ਹੋ ਜੋ ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਹੀ ਲਮਕਾਈ ਗਈ ਹੈ । ਇਸ ਦੇ ਡੰਡਿਆਂ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਇਸ ਮਹਾਂ ਬਾਣੀ ਦੇ ਸੰਗੀਤ ਦਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਾਇਨ ਕਰੋ ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਬਾਲ ਆਪਣੀ ਨਾ-ਲਕੋਈ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟਾਉਂਦਾ ਹੈ ।

ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਉਚਾਈਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਆਕਾਸ਼ ਦੇ ਮਧ ਵਿਚ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਤੁਹਾਡੇ ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਰਖਿਅਕ ਕੋਲ ਲੈ ਜਾਵਾਂਗਾ । ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਅਨੰਤ ਵਿਚ ਲੀਨ ਆਪਣੀ ਗੂੜ੍ਹੀ ਨੀਂਦ ਤੋਂ ਜਾਗੋਂਗੇ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਬੈਕੁੰਠ-ਧਾਮ ਦਾ ਸ਼ਾਂਤੀ-ਵਰਧਕ ਸੰਗੀਤ ਸੁਣਾਈ ਦੇਵੇਗਾ । ਕਿਸੇ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਇਸ ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਤਕ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ । ਕੇਵਲ ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਆਪਣੀ ਧਿਆਨੀ ਕਲਪਨਾ ਵਿਚ ਇਸ ਨੂੰ ਸੁਣ ਸਕੋਗੇ । ਇਸ ਅਦੁਤੀ ਅਨੁਭਵ ਬਾਰੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਜੋ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਅਖੌਤੀ ਵਿਦਵਾਨ ਇਸ ਬਾਰੇ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਅਕਾਰਥ ਵਾਦ ਵਿਵਾਦ ਕਰਨਗੇ ਅਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਇਸ ਅਨੁਭਵ ਨੂੰ ਤੁਹਾਡੇ ਮਨ ਦਾ ਵਹਿਮ ਜਾਂ ਨਿਪਟ ਸੁਪਨਾ ਕਹਿਣਗੇ । ਇਹ ਗੱਲ ਰਹੱਸ-ਭਰੀ ਹੈ ਜੋ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਸਾਂਝੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜਾਂ ਇਸ ਦਾ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਜਾਂ ਮੈਨੂੰ । ਇਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦਸਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿਉਂਜੋ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਇਹ ਧਿਆਨੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਅਲੋਪ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਭੇਦ ਨੂੰ ਪਰਦੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਛੁਪਿਆ ਰਹਿਣ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।"

ਇਹ ਤਾਂ ਨਿਤ ਦੀ ਕਿਰਿਆ ਹੈ । ਨਿਤ ਦੀ ਨਾਗਨੀ ਮਾਇਆ ਦੇ ਫੁੰਕਾਰਿਆਂ ਹਥੋਂ ਹੁੰਦੀ ਮੌਤ ਤੇ ਇਸ ਪਿਛੋਂ ਨਿਤ ਵਾਪਰਦੀ 'ਮੋਇਆਂ ਦੀ ਜਾਗ' ਹੈ । ਇਸ ਆਤਮਿਕ ਵਰਤਾਰੇ ਦਾ ਰਹੱਸ ਸਾਡੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਨਿਤ ਵਾਪਰਦਾ ਹੈ ।

ਆਤਮਾ ਦਾ ਜਗਤ

ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿ ਇਸ ਬਾਰੇ ਵਿਦਵਾਨ ਕੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ? ਪਰ ਮੇਰਾ

ਮੁਰਸ਼ਦ ਜੋ ਇਕ ਭੋਲਾ ਭਾਲਾ ਤੇ ਨਿਰਛਲ ਬੰਦਾ ਸੀ, ਇੰਝ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ :

"ਆਤਮਾ ਦਾ ਵੀ ਇਕ ਆਪਣਾ ਜਗਤ ਹੈ। ਕੁਝ ਤਾਂ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਸਿੱਕੇ ਦੇ ਭਾਰ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੱਬੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਕੁਝ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੀ ਕੈਦ ਦੇ ਬੰਦੀ ਹਨ, ਉਹ ਉਡ ਸਕਣ ਲਈ ਅਤਿ ਭਾਰੇ ਹਨ, ਕੁਝ ਹੋਰ ਆਪਣੇ ਹੀ ਹਿੰਸਕ ਕਰਮਾਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ੰਜੀਰਾਂ ਵਿਚ ਜਕੜੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਪਰ ਅਜਿਹੇ ਬਹੁਤ ਥੋੜ੍ਹੇ ਹਨ ਜੋ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪ ਕੇ ਸਰੀਰ ਰੂਪੀ ਪਿੰਜਰੇ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਆ ਕੇ ਪੰਛੀਆਂ ਵਰਗੀ ਉਚੀ ਉਡਾਰੀ ਲਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।"

"ਸਾਡਾ ਹਰ ਸੁਆਸ ਸਾਨੂੰ ਅਵਸਰ ਬਖ਼ਸ਼ਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ' ਦਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਕਰਕੇ ਪਦਾਰਥਕ ਜਗਤ ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋਈਏ। ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਸੁਆਸਾਂ ਨੂੰ ਵਿਅਰਥ ਗੁਆਉਂਦੇ ਹਾਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚਿਕੜ ਵਿਚ ਡੋਲ੍ਹ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਸਾਡੇ ਸੁਆਸਾਂ ਵਿਚੋਂ ਦੁਰਗੰਧ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਸਾਡਾ ਮਨ ਗਫਲਤ (ਬੇਸਮਝੀ) ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਮਾਇਆ ਦੀ ਮ੍ਰਿਗ-ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਪਿਛੇ ਨਠਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਸਾਨੂੰ ਬੇਧਿਆਨੀ ਦਾ ਸੱਪ ਸਦਾ ਡੰਗਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਸਾਡੀ ਸਾਰੀ ਹੋਂਦ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਸੜਿਆਂਦ ਉਠਦੀ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਸਹਾਇਕ ਵੀ ਸਾਥੋਂ ਦੂਰ ਨੱਸ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਉਚੀ ਓਚੀ ਕੂਕਦੇ ਤੇ ਹੰਝੂ ਕੇਰਦੇ ਹਾਂ, ਪਰ ਨਿਰਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੰਝੂਆਂ ਨੂੰ ਡੋਲ੍ਹਣ ਦਾ ਕੀ ਲਾਭ ? ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਆਤਮਾ ਵਿਚ ਸੁਆਸ ਲੈਣਾ ਬੜਾ ਬਿਖਮ ਕਾਰਜ ਹੈ। ਕੀ ਲਗਾਤਾਰ ਅਭਿਆਸ ਤੇ ਮਿਹਨਤ ਬਿਨਾਂ ਅਸੀਂ ਅਜਿਹੇ ਉਚ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੀ ਅਵਸਥਾ ਤਕ ਪੁਜ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ?"

"ਜਿਗਿਆਸੂਓ ! ਸਖ਼ਤ ਮਿਹਨਤ ਕਰੋ, ਜਿਵੇਂ ਬੱਚੇ ਆਪਣੇ ਸਕੂਲ ਦਾ ਸਬਕ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਵਾਰ ਵਾਰ ਉਹ ਵਰਣਮਾਲਾ ਦੇ ਅੱਖਰਾਂ ਤੇ ਮੁਹਾਰਨੀ ਨੂੰ ਰਟਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਸਬਕ ਨੂੰ ਰਟ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕਈ ਵਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਹ ਸਮਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਕੀ ਅਰਥ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿ ਉਹ ਵਾਰ ਵਾਰ ਦੁਹਰਾ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।"

ਇਕ ਸੰਸਾਰੀ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਇਕ ਰੱਬੀ ਜੀਊੜੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਛੱਕਣ ਲਈ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ। ਪਰ ਉਹ ਰੱਬੀ ਬੰਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਛੱਕਣ ਨਾ ਗਿਆ। ਸ਼ਾਇਦ ਉਹ ਉਸ ਸਮੇਂ ਇਸ ਨਿਉਤੇ ਨੂੰ ਯਾਦ ਰਖਣ ਦੀ ਥਾਂ 'ਆਤਮ-ਮੰਡਲ' ਦੇ ਵਿਚ ਲਿਵਲੀਨ ਹੋ ਧਿਆਨ ਮਗਨ ਬੈਠਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਧਰਤੀ ਉਪਰਲੇ ਆਪਣੇ ਇਸ ਰੁਝੇਵੇਂ ਬਾਰੇ ਯਾਦ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਿਹਾ।

ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਜਿਸ ਵਿਅਕਤੀ ਨੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਛੱਕਣ ਦਾ ਨਿਉਤਾ ਦਿਤਾ ਸੀ, ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਉਸ ਪੁਰਸ਼ ਕੋਲ ਗਿਲ੍ਹਾ ਕਰਨ ਲਗਾ ਕਿ ਉਹ ਸੱਦਾ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰਕੇ ਵੀ ਉਸ ਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਛੱਕਣ ਲਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ! ਤੁਸੀਂ ਮੇਰਾ ਨਿਉਤਾ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਤੁਸਾਂ ਦਰਸ਼ਨ ਕਿਉਂ ਨਾ ਦਿਤੇ ?"

ਉਸ ਰੱਬੀ ਜਿਉੜੇ ਨੇ ਉਤਰ ਦਿਤਾ, "ਹੈਂ ! ਮੈਂ ਹਾਂ ਕੀਤੀ ਸੀ ?"

"ਹਾਂ, ਹਾਂ ਤਾਂ ਕੀਤੀ ਸੀ ।"

"ਹੈਂ ? ਪਰ ਮੈਂ ਨਾਂਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਖੀ ? ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਿਆ ਹੋਵਾਂਗਾ ।" ਅਤੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਲੰਮੀ ਗਲਬਾਤ ਦੇ ਉਹ ਰੱਬ ਦਾ ਬੰਦਾ ਉਥੋਂ ਚਲਦਾ ਬਣਿਆ ।

ਸਿਖ ਨਿਜੀ ਸੰਪਤੀ ਇਕੱਤਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਸੰਤ-ਪੁਰਸ਼ ਭਾਈ ਸਵਾਇਆ ਸਿੰਘ ਦੀ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਵਿਚ ਤੂੜੀ ਦੀਆਂ ਪੰਡਾਂ ਨੂੰ ਗਊਆਂ ਤੇ ਮਝਾਂ ਦੇ ਵਗ ਨੇ ਆ ਕੇ ਖਾਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ । ਚਾਰੇ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੁੰਦਾ ਵੇਖ ਕੇ ਡੇਰੇ ਦਾ ਸੇਵਕ ਡਾਂਗ ਲੈ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੋੜਨ ਚਲਾ ਗਿਆ । ਜਦ ਸੰਤ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਇੰਝ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, "ਉਏ ਰੱਬ ਦੇ ਬੰਦਿਆ ! ਤੂੰ ਕੌਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਬੋਲ ਜਾਨਵਰਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਭਜਾਉਣ ਵਾਲਾ ਜੋ ਗੁਰੂ ਘਰ ਵਿਚ ਕੁਝ ਖਾਣ ਲਈ ਆਏ ਹਨ ? ਜਾ ਦੌੜ ਜਾ, ਇਥੇ ਜਿਸ ਇਮਾਰਤ ਉਤੇ ਗੁਰੂ ਦਾ 'ਅਮਰ ਨਿਸ਼ਾਨ' ਝੁਲਦਾ ਹੈ, ਤੇਰੇ ਵਰਗੇ ਮੇਰ-ਤੇਰ ਸੋਚਣ ਵਾਲੇ ਬੰਦਿਆਂ ਲਈ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ।"

ਪ੍ਰਭੂ-ਚੇਤਨਾ ਵਾਲੇ ਸੰਤ-ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਆਤਮ-ਚਿੰਤਨ

ਸਿਮਰਨ ਵਾਲੇ ਬੰਦੇ ਜਿਗਿਆਸੂਆਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰਖਦੇ ਹਨ ਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਭਾਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ।

ਇਕ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਬਿਮਾਰ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਸੰਤ ਸਵਾਇਆ ਸਿੰਘ ਅਚਾਨਕ ਹੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਉਥੇ ਪੁਜ ਗਏ ਤੇ ਉਸ ਕੋਲ ਜਾ ਕੇ ਬੈਠ ਗਏ । ਕੁਝ ਚਿਰ ਉਹ ਉਸ ਕੋਲ ਮੋਨ ਬੈਠੇ ਰਹੇ ਤੇ ਫਿਰ ਚਲੇ ਗਏ । ਇਸ ਸਿਖ ਜਿਗਿਆਸੂ ਨੂੰ ਇੰਝ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਇਆ ਜਿਵੇਂ ਸੰਤ ਜੀ ਦੇ ਆਉਣ ਉਤੇ ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਨਵਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ । ਉਸ ਅੰਦਰ ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਨਾਮ-ਧੁਨੀ ਨਵੀਂ ਤਾਲ-ਗਤੀ ਵਿਚ ਗੂੰਜਣ ਲਗੀ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇੰਝ ਅਨੁਭਵ ਹੋਇਆ ਜਿਵੇਂ ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਅੰਦਰ ਸੌ ਦੀਪਕ ਜਗ ਪਏ ਹੋਣ ।

ਸੱਚੇ ਵਿਵਹਾਰ ਵਿਚ ਮਹਿਕੇ ਪਿਆਰ

ਕੋਈ ਸਿਖ ਸੰਤ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ । ਇਕ ਮੈਲਾ-ਕੁਚੈਲਾ ਜਿਹਾ ਬੰਦਾ ਉਸ ਕੋਲ ਆਇਆ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਰੁੱਤ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਪੱਕਿਆ ਤੇ ਰਸਿਆ ਸੰਗਤਰਾ ਸੰਤ ਜੀ ਦੀ ਭੇਟ ਕੀਤਾ। ਸੰਤ ਜੀ ਨੇ ਉਹ ਭੇਟ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰ ਲਈ ਤੇ ਬੜੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ। ਉਸ ਨੂੰ ਆਸ਼ੀਰਵਾਦ ਦਿਤੀ ਤੇ ਤੁਰਦੇ ਬਣੇ ।

ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਇਕ ਭੱਦਰ-ਪੁਰਸ਼ ਨੇ ਆ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਬਦਾਮ ਭੇਟ ਕੀਤੇ । ਸੰਤ ਜੀ ਦਾ ਮਨ ਬੜਾ ਦੁਖੀ ਹੋਇਆ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇੰਝ ਲਗਾ ਜਿਵੇਂ ਉਸ ਭੱਦਰ-ਪੁਰਸ਼ ਵਲੋਂ ਭੇਟ ਕੀਤੇ ਗਏ ਬਦਾਮ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਜ਼ਹਿਰ ਦਾ ਪਿਆਲਾ ਹੋਣ । ਸੰਤ ਜੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਾਰੀ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਸੁਟ ਦਿਤਾ । ਇਸ ਭੱਦਰ-ਪੁਰਸ਼ ਦੇ ਆਉਣ 'ਤੇ ਸੰਤ ਜੀ ਬੜੇ ਦੁਖੀ ਹੁੰਦੇ ਤੇ ਸਾਰੀ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਬੇਚੈਨ ਰਹਿੰਦੇ । ਆਪਣੇ ਸਿਮਰਨ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਵਿਚ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ

ਦਾ ਮਨ ਨਾ ਲਗਦਾ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਟਿਕਾਉ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਸਖ਼ਤ ਮਿਹਨਤ ਤੇ ਸਾਵਧਾਨੀ ਵਰਤਣੀ ਪੈਂਦੀ—ਤਾਂ ਹੀ ਜਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਚਿਤ, ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਦੇ ਉਸ ਮਹਾਂ-ਸੰਗੀਤ ਦੀ ਧੁਨੀ ਨੂੰ ਪਕੜ ਸਕਦਾ, ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਿਤ ਦਾ ਸਹਿਜ-ਕਰਮ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ।

ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਸਮੇਂ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਾੜ ਨਾੜ ਵਿਚ ਚਾਂਦੀ ਦੇ ਬੋਰਾਂ ਸਮਾਨ ਟੁਣਕ ਉਠਦਾ ਸੀ । ਇਹ ਨਾਮ-ਧੁਨੀ ਸੌਣ ਸਮੇਂ ਵੀ ਗੂੰਜਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਤੇ ਜਦੋਂ ਉਹ ਜਾਗਦੇ ਤਾਂ ਉਹ ਸਾਕਾਰ ਗੀਤ ਦਾ ਰੂਪ ਹੁੰਦੇ । ਅਗਲੀ ਭਲਕ ਜਦੋਂ ਸੰਗਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੁਆਰੇ ਉਤੇ ਜੁੜੀ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, "ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਇਹ ਭਲੇ ਲੋਕ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਕਿਉਂ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਆ ਕੇ ਰੱਬੀ ਗੁਲਾਬਾਂ ਨੂੰ ਜਿਚ ਕਰਦੇ ਨੇ ? ਉਹ ਰੱਥ ਤੇ ਬਘੀਆਂ ਪੀੜ ਕੇ ਲੰਘਦੇ ਨੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਹੀਆਂ ਹੇਠੋਂ ਸੜਕ ਦੀ ਧੂੜ ਉਡ ਉਡ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੁਲਾਬਾਂ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਢਕ ਲੈਂਦੀ ਹੈ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੋਤੀਆਂ ਵਰਗੀ ਆਭਾ ਨੂੰ ਕਰੂਪ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ।"

"ਇਹ ਲੋਕ ਕਿਉਂ ਬਦਾਮਾਂ ਦੀ ਭੇਟਾ ਲਿਆਉਂਦੇ ਹਨ ? ਮੇਰੇ ਲਈ ਤਾਂ ਰੁਖੇ-ਮਿੱਸੇ ਦੋ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦੇ ਤੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਛੰਨਾ ਹੀ ਕਾਫ਼ੀ ਹੈ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮੇਰੇ 'ਤੇ ਤਰਸ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸ਼ਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਦੀਆਂ ਮਿਹਰਬਾਨੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਮੇਰੀ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ । ਇਕ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਮੈਲੇ ਕੁਚੈਲੇ ਬੰਦੇ ਨੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਇਕ ਪੱਕਾ ਸੰਗਤਰਾ ਭੇਟ ਕੀਤਾ ਸੀ । ਉਸ ਦੀ ਭੇਟਾ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਬਾਲਾਂ ਵਰਗੀ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਸੀ, ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਦਾਮਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਮਨ ਉਤੇ ਚੋਟ ਮਾਰੀ ਹੈ ।"

ਜੀਵਨ ਬਹੁਤ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਹੈ

ਇਹ ਮਾਰਗ ਬੜਾ ਲੰਮਾ ਹੈ । ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਹੁਤ ਦੁਰਾਡਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਹੋਰ ਅਗੇ ਤੁਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਜਿਵੇਂ ਇਕ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰਕ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸਖ਼ਤ ਮਿਹਨਤ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮ-ਗਿਆਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਵੀ ਸਖ਼ਤ ਮਿਹਨਤ ਕਰਨੀ ਪਵੇਗੀ । ਜੀਵਨ ਦਾ ਹਰ ਸੁਆਸ ਮੋਤੀ ਮਾਣਕਾਂ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਬਟੂਏ ਦੀ ਨਿਆਂਈਂ ਹੈ । ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਤਾਂ ਜੀਵਨ ਦੇ ਇਸ ਬਟੂਏ ਦੀਆਂ ਡੋਰਾਂ ਢਿਲੀਆਂ ਕਰਕੇ ਇਸ ਵਿਚਲੇ ਕੀਮਤੀ ਮਾਲ ਨੂੰ ਤੱਕਿਆ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ।

ਸੰਜੋਗ-ਅਨੰਦ

ਇਕ ਰਾਤ ਇਕ ਸਿਖ ਯੋਗੀ ਕਿਸੇ ਦੇ ਘਰ ਦੀ ਉਤਲੀ ਛੱਤ ਉਤੇ ਲੇਟਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ । ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਮਗਨ ਸੀ । ਇਕਦਮ ਨਿਕੀ ਨਿਕੀ ਕਣੀ ਦਾ ਮੀਂਹ ਪੈਣ ਲਗ ਪਿਆ । ਘਰ ਵਾਲੇ ਨੇ ਆ ਕੇ ਸੰਤਾਂ ਕੋਲ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ, "ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ! ਮੀਂਹ ਪੈਣ

ਲਗ ਪਿਆ ਹੈ । ਕਮਰੇ ਅੰਦਰ ਚਲੋ ।"

ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਉਤਰ ਨਾ ਮਿਲਿਆ। ਯੋਗੀ ਦਾ ਸਾਰਾ ਵਿਛੌਣਾ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਭਿਜ ਗਿਆ ਤੇ ਮੀਂਹ ਦੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਮਰ ਵੀ ਭਿਜ ਗਈ। ਇਹ ਵੇਖ ਕੇ ਘਰ ਵਾਲਾ ਫੇਰ ਆਇਆ ਤੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨ ਲਗਾ, "ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ! ਮੀਂਹ ਜ਼ੋਰ ਜ਼ੋਰ ਦੀ ਵਰ੍ਹਨ ਲਗ ਪਿਆ ਹੈ ਤੁਸੀਂ ਅੰਦਰ ਆ ਜਾਉ ।"

ਯੋਗੀ ਜੀ ਉਠ ਖਲੋਤੇ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਘਰ 'ਚੋਂ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਬਾਹਰ ਚਲੇ ਗਏ, "ਮੈਂ ਸਮਝਿਆ ਸੀ, ਤੂੰ ਇਕ ਸਤਿ-ਸੰਗੀ ਹੋਵੇਂਗਾ। ਜੋ ਸਤਿ-ਸੰਗ ਦੀ ਸੰਜੋਗੀ ਅਵਸਥਾ ਦੇ ਰਹੱਸ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਹੈਂ। ਮੈਂ ਮੁੜ ਕੇ ਤੇਰੇ ਘਰ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਆਵਾਂਗਾ। ਤੂੰ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਅਕਾਲ-ਪੁਰਖ ਦੀ ਪ੍ਰੇਮ ਗਲਵਕੜੀ ਤੋਂ ਵਖ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ ਤੇ ਸੰਜੋਗੀ ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਸਾਰਾ ਅਨੰਦ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ।"

ਆਤਮਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਹੀ ਜੀਵਨ ਦੀ ਮਾਰਗ ਦਰਸ਼ਕ

ਆਤਮ-ਸਤਾ ਵਿਚ ਜੀਵਨ-ਸ਼ਕਤੀ ਵਿਦਮਾਨ ਹੈ। ਇਸ ਆਤਮਿਕ-ਸਤਾ (ਅਧਿਆਤਮਿਕਤਾ) ਵਿਚ ਹੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਸਗਲ ਪਦਾਰਥ ਇਸ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਧੀਨ ਹਨ। ਇਹ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਸਤਾ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸਰਵੁੱਚ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਹ ਬੇਪ੍ਰਵਾਹੀ ਵਿਚ ਬਖ਼ਸ਼ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਵੰਡਣ ਸਮੇਂ ਉਹ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਮਨੋਂ ਵਿਸਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਦੇ ਅਖੁੱਟ ਭੰਡਾਰ ਬਖ਼ਸ਼ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ-ਪ੍ਰੀਤਮ ਦਾ ਉਚਤਮ ਮਨੋਵੇਗ ਹੈ, ਜੋ ਰੱਬੀ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਚਲੂਲੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਬਾਲਾਂ ਤੇ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਸੂਹੇ ਗੁਲਾਬਾਂ ਦੀ ਟਹਿਕ ਉਤਪੰਨ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਇਤਨੀ ਮਿੱਠੀ ਤੇ ਨਿੱਕੀ ਵੱਥ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਨੰਨ੍ਹੇ ਬਾਲ ਦੀ ਮੰਦ-ਮੰਦ ਮੁਸਕਾਨ ਹੋਵੇ, ਇਹ ਮਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਬੱਚੇ ਪ੍ਰਤੀ ਵਾਤਸਲ-ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਧਿਆਨ ਸਮਾਨ ਤੀਖਣ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨੇਮ ਵੀ ਨਿਆਰੇ ਹਨ ਤੇ ਚੋਣ ਵੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਉਹ ਸਾਵਧਾਨ ਤੇ ਈਰਖਾਲੂ ਵੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਦੇ ਸੁਪਾਤਰਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਸਾਜੀ ਹੋਈ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਰਹੱਸਮਈ ਵਖਰੇਵੇਂ ਰਖ ਦਿਤੇ ਹਨ। ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪਣੇ ਤੋਂ ਪਰੇ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨੇੜੇ ਲੈ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਇਸ ਚੋਣ ਦੀ ਇਹ ਰੂਪ-ਰੇਖਾ ਛਿਣ-ਛਿਣ ਬਦਲਦੀ ਵੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

ਜੀਵਨ ਰਤ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਆਤਮਾ ਦੀ ਸਫ਼ਾਈ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ

ਇਕ ਸਿਖ ਭਗਤ ਜੀ ਨੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, "ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਝੁੰਡ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਨਾ ਆਉ, ਸਗੋਂ ਇਕ ਇਕ ਕਰਕੇ ਆਉ। ਅਜਿਹੇ ਸਮੇਂ ਮੈਂ ਬੜਾ ਦੁਰਬਲ ਜਿਹਾ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਇੰਝ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਮੇਰੀ ਸਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੀ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ ਹੈ।

ਬ੍ਰਹਮ-ਗਿਆਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਬੀਰ-ਭਾਵੀ ਬਣੋ

ਸੰਜਮ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਨਾ ਡਰੋ। ਸੰਜਮ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਤੁਹਾਡੇ ਅੰਦਰ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਦੀ ਪੂਰਨਤਾ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਸੰਜਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਉਥੇ ਕੁਝ ਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।

ਜਿਗਿਆਸੂਓ ! ਜਾਗੋ ਅਤੇ ਪੂਰਾ ਧਿਆਨ ਲਗਾ ਕੇ ਆਪਣੀ ਜੀਵ-ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਗਫ਼ਲਤ ਦੀ ਨੀਂਦ ਤੋਂ ਜਗਾਉ। ਬੀਰ ਯੋਧਿਆਂ ਸਮਾਨ ਹਉਮੈ ਦੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਉਤੇ ਵਾਰ ਵਾਰ ਹੱਲੇ ਕਰੋ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸਰ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰੋ। ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਵਿਚ ਸਫ਼ਲ ਹੋ ਜਾਉਗੇ ਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਤਮਿਕ ਸੁਤੰਤ੍ਰਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ।

ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ, "ਮਨੁ ਜੀਤੈ ਜਗੁ ਜੀਤ" ਅਰਥਾਤ ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਜਿਤ ਲਿਆ, ਉਸ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਉਤੇ ਵੀ ਜਿਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਈ।

ਸਦਾਚਾਰੀ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਸਿਖ਼ਰਾਂ ਉਤੇ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਪਉੜੀ

ਮਾਇਆ ਦੇ ਪਾਰੇ ਹਾਰ ਕੰਬਦੇ ਸੁਪਨਿਆਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਖਿੰਡਰੀ ਹੋਈ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੇ ਝਲਕਾਰਿਆਂ ਤਕ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਸਖ਼ਤ ਮਿਹਨਤ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ' ਦੀ ਸਨਾਤਨ ਨਾਮ ਧੁਨੀ ਦਾ ਗੁਣ-ਗਾਇਨ ਜਾਂ ਸਿਮਰਨ ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਸ ਮੰਜ਼ਿਲ ਉਤੇ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਥਾਂ ਫ਼ਰਿਸ਼ਤੇ ਆਪਣੇ ਦੇਵ-ਪੰਖਾਂ ਨੂੰ ਪਸਾਰ ਕੇ ਤੁਹਾਡੇ ਉਪਰ ਰਹਿਮਤ ਦਾ ਛੱਤਰ ਤਾਣ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਥੇ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦੂਈ-ਦਵੈਤ ਦੀ ਤੱਤੀ ਵਾਉ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪੁਹ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ।

ਸਿਮਰਨ ਤਾਂ ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਦੇਵ-ਗਣਾਂ ਦਾ ਸੰਗੀ-ਸਾਥੀ ਬਣਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਦੇਵਤੇ ਵੀ ਤੁਹਾਡੀ ਰਸਨਾ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭੂ-ਨਾਮ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸਿਮਰਨ ਪ੍ਰਭੂ-ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਨੂੰ ਨਿਹਾਰਨਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਅਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪਰਸਦੇ ਹਾਂ, ਚਖਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਘੁਟਾਂ ਨੂੰ ਪੀਂਦੇ ਹਾਂ। ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਸਾਡੀ ਕਾਂਇਆਂ-ਕਲਪ ਕਰਕੇ ਸਾਨੂੰ ਬਣਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ—ਇਕ ਰੱਬੀ ਗੀਤ, ਰੱਬੀ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ, ਰੱਬੀ ਜੋਤ ਤੇ ਰੱਬੀ-ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ ਤਲਵਾਰ ਦੀ ਤਿਖੀ ਧਾਰ।

10. ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ-ਮੰਡਲ
(ਗੋਇਟੇ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ)

ਕਵੀ ਤੇ ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ-ਮੰਡਲ

ਕਵੀ-ਜਨ ਆਪਣੀ ਨਿਮਨ ਚੇਤਨਾ ਦੁਆਰਾ ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ-ਮੰਡਲ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਦੇ ਹਨ

ਮੇਰੇ ਇਕ ਮਿਤਰ ਨੇ ਸਿਮਰਨ ਦੇ ਪੁੰਜ ਵਿਅਕਤੀ ਦਾ ਧਿਆਨ ਇਸ ਬੰਨੇ ਦਿਵਾਇਆ ਅਤੇ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ 'ਫਾਊਸਟ' ਤੇ 'ਗੋਟਲਿਚ' ਵਲ ਸੰਕੇਤ ਕੀਤਾ। 'ਫਾਊਸਟ' ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਉਸ ਨਾਮ-ਰੱਤੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਇਕ ਪਾਤਰ ਮਾਰਗਰੇਟ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿਤਾ ਜੋ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਛਾਵੇਂ-ਹਾਰ ਪਿਛਾ ਕਰਦੇ ਸਾਥੀ 'ਫਾਊਸਟ' ਨੂੰ ਨਫ਼ਰਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਤੱਕ ਕੇ ਬਹੁਤ ਦੁੱਖੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਜਦੋਂ ਉਹ 'ਫਾਊਸਟ' ਨੂੰ ਦੇਖਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਆਤਮਾ ਚਮਕ ਉਠਦੀ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਗਿਲ੍ਹਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ 'ਫਾਊਸਟ' ਉਸ ਕੋਲ ਇਕੱਲਿਆਂ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਉਸ ਸੋਝੀਵਾਨ ਵਿਅਕਤੀ ਨੇ ਮੇਰੇ ਮਿਤਰ ਨੂੰ ਦਸਿਆ ਕਿ ਤੁਹਾਡਾ ਗੋਇਟੇ ਉਸ ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ-ਮੰਡਲ ਦੀ ਯਥਾਰਥਕ ਹੋਂਦ ਬਾਰੇ ਤਾਂ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਦੁਆਰ ਮ੍ਰਿਤੂ ਪਿਛੋਂ ਖੁਲ੍ਹਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਇਸ ਵਿਚਲੇ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਿਆ ਜਿਸ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵਾਰ ਵਾਰ ਉਸ ਚੇਤੰਨਤਾ ਵਿਚ ਉਤਪੰਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਅਸੀਂ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਇਕੋ ਸ਼ਕਲ-ਸੂਰਤ ਵਾਲੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਵਾਰ ਵਾਰ ਮਿਲੀਏ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਸੁਭਾਅ ਤੋਂ ਜਾਣੂੰ ਹੋਈਏ। ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਜਿਸ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਵਿਲਖਣਤਾ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋਣ; ਉਹ ਦਸ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਵਿਲਖਣਤਾ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਪਸਾਰੇ ਵਿਚ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਸਰੀ ਹੋਈ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਪ੍ਰਬੀਨ ਸੰਗੀਤਕਾਰੀ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਵਿਚਲੀਆਂ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਤੇ ਨਾਦਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਵਿਭਿੰਨ ਸੰਗੀਤ ਦੀਆਂ ਸੁਰਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਕ ਨੂੰ ਦੂਜੀ ਤੋਂ ਨਿਖੇੜ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਵਿਅਕਤੀ ਐਸੀ ਅ ਤਮਿਕ ਪਾਰਦਰਸ਼ਤਾ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਤਕ ਉਠ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਥੇ ਉਹ ਉਪਰ-ਯਥਾਰਥ ਦੇ ਬਿੰਬਾਂ ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬਾਂ ਨੂੰ ਤੱਕ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਉਪਰਲੇ ਮੰਡਲ ਵਿਚੋਂ ਨਿਤ ਪ੍ਰਭਾਵ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਿਮਰਨ ਵਾਲੇ ਸੰਤ ਮਹਾਂ-ਪੁਰਸ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਖ ਵਖ ਹਸਤੀਆਂ ਨੂੰ ਜਾਣਦੇ ਤੇ ਪਛਾਣਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਅਰੂਪ ਮੰਡਲ ਵਿਚੋਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ

ਮਹਾਂ-ਪੁਰਸ਼ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹਸਤੀਆਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਿ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਚਿਰ ਕਾਲ ਤੋਂ ਮਰ ਚੁਕੇ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਇਹ ਕੇਵਲ ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਦਾ ਝਾਉ ਮਾਤਰ ਜਾਂ ਵਹਿਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਸਗੋਂ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹਸਤੀਆਂ ਨੂੰ ਇੰਝ ਹੀ ਮਿਲ ਰਿਹਾ ਹੁੰ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਜੀਉਂਦੇ ਜਾਗਦੇ ਵਿਅਕਤੀ ਹੋਣ। ਕਵੀ ਗੋਇਟੇ ਦੇ ਉ ਅਨਿਸ਼ਚਿਤ ਤੇ ਨਿਰਾਕਾਰੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਰੂਪ, ਰੰਗ ਤੇ ਆਕਾਰ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲੈਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਤ-ਜਨ ਆਪਣੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਿਤਰਾਂ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਜੋ ਹੁਣ ਸ਼ੁ ਵਿਚਾਰ, ਸ਼ੁਧ ਭਾਵ ਅਤੇ ਸ਼ੁਧ ਕਾਮਨਾ ਦੇ ਸਮਾਨ ਆਪਣੇ ਸੂਖਮ ਸਰੀਰਾਂ ਵਿਚ ਇਸਥਿ ਹਨ। ਮੈਨੂੰ 'ਫਾਊਸਟ' ਦਾ ਇਹ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਬਹੁਤ ਪਸੰਦ ਹੈ। ਇਹ ਬੜ ਵਾਸਤਵਿਕ ਤੇ ਸੱਚਾ ਹੈ। ਇਥੇ ਮੈਂ ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ-ਮੰਡਲ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੇਤਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੱਖ ਰੂਪ ਵਿ ਵੇਖਦਾ ਹਾਂ।

ਸਿਖ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਸਾਕਾਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ

ਸਾਰੇ ਦਸ ਗੁਰੂ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾ ਚੁਕੇ ਹਨ। ਕੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁੜ ਦਰਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਕ ਸਕਦੇ ? ਉਹ ਕਿਥੇ ਹਨ ? ਜੇ ਮੇਰੇ ਵਰਗਾ ਨਵਾਂ ਬਣਿਆ ਸਿਖ ਇਸ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੂੰ ਕਿਸ ਪੂਰਨ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਸਿਖ ਤੋਂ ਪੁਛੇ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਨੈਣ ਮੁੰਦ ਲਵੇਗਾ। ਉਸ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਉ ਨੂਰ ਵਰ੍ਹਨ ਲਗ ਪਵੇਗਾ ਅਤੇ ਇਕ ਪਰਮਾਨੰਦ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਉਸ ਦੇ ਨੈਣਾਂ ਵਿਚੋ ਹੰਝੂ ਵਹਿ ਤੁਰਨਗੇ ਤੇ ਉਹ ਪੁਛਣ ਵਾਲੇ ਨਵੇਂ ਬਣੇ ਸਿਖ ਦੇ ਨੈਣ ਵੀ ਮੁੰਦੇ ਜਾਣਗੇ ਤੇ ਇਸ ਸੰਤ ਮਹਾਂ-ਪੁਰਸ਼ ਦੀ ਕਰਾਮਾਤੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਉਹ ਅੱਖ-ਪਲਕਾਰੇ ਵਿਚ ਦਸ ਗੁ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਲਵੇਗਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਮਹਾਂ-ਪੁਰਸ਼ ਆਪਣੀ ਕਰਾਮਾਤ ਸ਼ਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਇਹ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਉਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪ੍ਰਤੱਖ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ। ਅਜਿਹੀ ਅੰਤਰ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਸਾਨੂੰ ਪੁਰਾਤਨ ਕਾਲ ਤੋਂ ਚਲੇ ਆਉਂਦੇ ਅਜਿਹੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਯਥਾਰਥ ਸਿਧ ਹੋਣ ਦ ਕਾਇਲ ਕਰਵਾ ਦੇਵੇਗੀ।

ਨਿਹਚੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਧਰਮ ਇਕ ਪਾਟਾ ਢੋਲ

ਜਿਨਾ ਚਿਰ ਤਕ ਸਿਖੀ ਦੇ ਮਾਰਗ 'ਤੇ ਚਲਦਿਆਂ ਕਿਸੇ ਜਿਗਿਆਸੂ ਨੂੰ ਇਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਕਿ ਇਸ ਮਾਰਗ ਉਤੇ ਕਈ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਅਤੇ ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਸਾਡੇ ਸਹਾਇਕ ਆ ਕੇ ਸਾਡਾ ਮਾਰਗ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰੀ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਵਿਚ ਉਹ ਉਸ ਬੈਕੁੰਠ-ਧਾਮ ਦੇ ਪਰਮਾਨੰਦ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਨਿਹਾਰਦਾ, ਉਨਾ ਚਿਰ ਤਕ ਧਰਮ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਕੁਝ ਲਭ ਸਕਣਾ ਨਿਰਮੂਲ ਹੈ। ਮੁਕਤ-ਗਾਮੀ ਆਤਮਾਵਾਂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਧਰਮ ਇਕ ਪਾਟੇ ਢੋਲ ਦੀ ਨਿਆਂਈਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਨਾ ਚਿਰ ਤਕ ਸਾਡੇ ਮਨ ਤੇ ਤਨ ਪਰਾ-ਮੰਡਲ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਨਾਲ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਚ ਮਿਚ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ, ਉਨਾ ਚਿਰ ਤਕ ਅਸੀਂ ਕੇਵਲ ਆਪਣੇ ਸਵੈ-ਅਭਿਮਾਨ ਦੇ ਪ੍ਰਛਾਂਵੇਂ ਮਾਤਰ ਹੀ ਹਾਂ ਜੋ ਮਾਇਆ ਦੀ ਚਿਕੜ-ਧੂੜ ਵਿਚ ਸੜਿਆਂਦ ਮਾਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਸਜੀਰਬੀ ਜੋ ਹੰਗਰੀ ਦਾ ਨਿਹਚਾਧਾਰੀ ਮਹਾਨ ਪੁਰਸ਼ ਸੀ, ਦਾ ਕਥਨ ਹੈ :

"ਮੌਤ ਤਾਂ ਆਤਮਾ ਦਾ ਖੇਤਰ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਸਰੀਰ ਦਾ। ਤੁਸੀਂ ਉਥੇ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਵੇਖ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਭਾਵੇਂ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਇਥੇ ਨਹੀਂ ਵੇਖ ਸਕਦੇ। ਇਹ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਤੁਸੀਂ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਇਥੇ ਦੇਖ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਪਰ ਉਥੇ ਤੁਸੀਂ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦੇਖ ਸਕਦੇ। ਫਿਰ ਵੀ ਤੁਸੀਂ ਉਥੇ ਸਰੀਰਾਂ ਦੀ ਕੋਮ ਨੂੰ ਵੇਖ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਜਿਵੇਂ ਇਥੇ ਤੁਸੀਂ ਆਤਮਾ ਦੀ ਕੌਮ ਨੂੰ ਵੇਖਦੇ ਹੋ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਪਰਲੋਕ ਵਿਚ ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਨਜ਼ਰੀਂ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ, ਜੀਵਨ ਦੀ ਲਗਾਤਾਰਤਾ ਬਣੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।"

"ਮੌਤ ਉਹ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਸਭ ਨੂੰ ਲੰਘਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਤੋਂ ਪਰੇ ਇਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਵਿਹੜਾ ਤੇ ਅਗਿਆਤ ਭੂਮੀ ਹੈ। ਅਣਜਾਣੇ ਚਿਹਰਿਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਅਸੀਂ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡਰ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਜਿਵੇਂ ਛੋਟੇ ਬੱਚੇ ਆਪਣੇ ਮਾਪਿਆਂ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਣਜਾਣੇ ਮਿਤਰਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਡਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਮਿਠਿਆਈ ਲੈ ਕੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ।"

'ਉਥੇ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਜੀਵਨ ਹੋਵੇਗਾ? ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ, ਜਿਹੋ ਜਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਲੋਕ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਫਲਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਹੋਵੋਗੇ। ਪਰ ਉਥੇ ਬਹੁਤਿਆਂ ਨਾਲ ਬੁਰਾ ਵਰਤਾਓ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਗੱਲਾਂ ਵਾਪਰ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ।"

"ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਚੁਕੀ ਹੈ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਸਰਾਪ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ, ਉਹ ਜੀਵਨ ਇਕ ਮਿਲੇ ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ ਵਾਂਗ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਅਜਿਹੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਵੇਖਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਉਥੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਬਰਕਤਾਂ ਮੌਜੂਦ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਜਿਹੜੇ ਮੌਤ ਦੀ ਭੂਮੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਤੱਕਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਉਥੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਰਹਿਮਤਾਂ ਹਨ, ਪਰ ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਮੌਤ ਤੋਂ ਪਰੇ ਦੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਇਕ ਸਰਾਪ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਉਥੇ ਬੜੇ ਬਿਖਮ ਦੁਖ ਤੇ ਕਸ਼ਟ ਹਨ।"

"ਜੋ ਆਪਣੀ ਆਤਮਾ ਕਰਕੇ ਸ਼ੁਧ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਮੌਤ ਨੂੰ ਮੁਸਕਰਾਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।"

"ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਮਾਰਗ ਉਤੇ ਚਲ ਕੇ ਆਏ ਹੋ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਥੋਂ ਵੀ ਤੁਸੀਂ ਵਿਦਾ ਹੋਣ ਸਮੇਂ ਕਿਸੇ ਮਾਰਗ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਅਗੇ ਜਾਓਗੇ।"

"ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਆਏ, ਫਿਰ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਅਗਲੀ ਹੋਂਦ ਤੇ ਹੋਣੀ ਬਾਰੇ ਕਿਉਂ ਇਤਨੇ ਚਿੰਤਾਤੁਰ ਹੋ?"

"ਤੁਸੀਂ ਭਵਿੱਖ ਬਾਰੇ ਕਿਉਂ ਚਿੰਤਾ ਕਰਦੇ ਹੋ ਜਦੋਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਭੂਤ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਚਿੰਤਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਵਰਤਮਾਨ ਬਾਰੇ ਵੀ ਕਿੰਨੀ ਕੁ ਚਿੰਤਾ ਹੈ?"

ਇਹ ਹਨ ਉਸ ਨਿਹਚੇ ਵਾਲੇ ਪੁਰਸ਼ ਦੇ ਵਿਚਾਰ; ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਤਰਕ-ਵਿਤਰਕ ਦੇ ਇਹ ਸਾਨੂੰ ਕਾਇਲ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮੇਰੇ 'ਫਾਊਸਟ' ਤੇ 'ਗੋਟਲਿਚ' ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਵਿਚ ਇਹ

ਆਤਮਿਕ ਮੰਡਲ ਦੀ ਵਧੇਰੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਝਾਕੀ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮੇਰੀ ਇਸ ਗਾਥਾ-ਕਾਵਿ ਵਿਚ ਸਮੰਤ-ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਕਿਉਂ ਤੇ ਕਿਵੇਂ ਭਿਅੰਕਰ ਰੂਪ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਈ ਤਰਲੋਮੱਛੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਜਲ ਨਾਂਵਾਂ ਨੂੰ ਮਿਤਰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਸਿਮਰਨ ਉਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਇਹ ਸਾਰੇ ਨਿਰਮਲ ਨਾਮ ਤੇ ਰੂਪ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਆ ਕੇ ਸਾਡੇ ਮਿਤਰ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਉਸ ਉਪਰੇ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਸੱਜਣ-ਮਿਤਰਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਵੀ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸੱਜਣ-ਮਿਤਰ ਤੇ ਸਹਾਇਕ ਲੋੜੀਂਦੇ ਹਨ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਵਿੱਤਰ ਆਤਮਾਵਾਂ ਤੇ ਰੂਹਾਂ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਵਿਚ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਆਪਣੇ ਆਤਮਿਕ ਮਿਤਰਾਂ ਤੇ ਸਹਾਇਕਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਸਾਡੇ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਵੀ ਜੀਵਤ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵਿਚਰ ਰਹੇ ਹਨ ਇਝ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਹੈ। ਇਹ ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ ਹਨ ਜੋ ਪਵਿੱਤਰ ਅਗਨੀ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਲ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਾਡੀ ਖ਼ਾਤਰ ਉਹ ਲੋਕ-ਪ੍ਰਲੋਕ ਦੋਹਾਂ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਹੀ ਸਾਡੇ ਲਈ ਕਸ਼ਟ ਝਲਦੇ ਹਨ।

ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਈਸਾਈਆਂ ਦਾ ਇਹ ਸੁਅਪਨ ਸੀ ਕਿ ਸਾਡੇ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਪਰੇ ਫ਼ਰਿਸ਼ਤੇ ਅਰਥਾਤ ਦੇਵ-ਆਤਮਾਵਾਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਵਿਚਰ ਕੇ ਸਾਡੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਈਸਾਈ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਅਦਭੁਤ ਵਿਚਾਰ ਸੀ। ਫ਼ਰਿਸ਼ਤਿਆ ਤੇ ਦੇਵ-ਆਤਮਾਵਾਂ ਦੇ ਬਾਹਰੋਂ ਅਰਥਾਤ ਦੇਵ-ਮੰਡਲ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੀ ਦਾਂਤੇ ਤੇ ਕਬੀਰ ਵਰਗੇ ਮਹਾਂ-ਪੁਰਖਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਜਿਗਿਆਸੂਆਂ ਉਪਰ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਇਆ। ਇਸ ਦੇਵ-ਮੰਡਲ ਦੇ ਦੇਵ-ਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਅ-ਦਿਖ ਸਹਾਇਕ ਹੋਣ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਿਖ ਜਾਂ ਭਗਤ ਅਖਵਾਉਣਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਸਭ ਸਿਖ ਦਸ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਪਾਤਰ

ਬੁਧ, ਈਸਾ ਤੇ ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪੁਰਾਤਨ ਸਿਖਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਸਿਖ ਮਤ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਰਧਾਵਾਨ ਸਿਖਾਂ ਵਾਲੀ ਪਹਿਲੀ ਕਣੀ ਮੌਜੂਦ ਸੀ। ਭਰੋਸੇ ਦੀ ਇਸ ਪਹਿਲੀ ਜੋਤ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਸਦਾ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰਖਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਦੇਵ ਹਸਤੀਆਂ ਦੀ ਸਦੀਵਤਾ ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਕੰਜ-ਕੁਆਰੀਆਂ ਵਾਲਾ ਪਵਿੱਤਰ ਭਰੋਸਾ ਉਤਪੰਨ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਨੂੰ ਆਤਮਿਕ-ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਦੁਆਰਾ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਅਸੀਂ ਸੂਰਜ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਵੀ ਉਚਾ ਉਡ ਸਕੀਏ। ਇਹ ਭਰੋਸੇ ਦਾ ਰਾਈ ਦਾ ਦਾਣਾ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਪਹਾੜਾਂ ਨੂੰ ਹਿਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਪਰਲੋਕ ਦੀਆਂ ਦੇਵ-ਆਤਮਾਵਾਂ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ

ਓ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਇਸਤਰੀ ਪੁਰਸ਼ੋ! ਮੈਂ ਭਾਵੇਂ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚੋਂ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਕਾਰਜਾਂ ਵਿਚ ਵਿਘਨ ਪਾਉਣ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਤੁਸੀਂ ਆਪਸ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਰਹੋ। ਮੈਂ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਪੁਰਸ਼ ਨਾਲੋਂ ਤੇ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਇਸਤਰੀ ਨਾਲੋਂ ਵਖ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਨਾ ਹੀ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਖ਼ਾਤਰ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲੋਂ ਵਖਰਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ,

ਕਿਉਂਜੋ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਤੁਸੀਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਸਾੜਾ ਕਰਨ ਲਗ ਪੈਂਦੇ ਹੋ ।

ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਹ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀ ਵਿਸ਼ਾਲ ਹਿਰਦਾ ਰਖੋ, ਤੁਹਾਡਾ ਮਨ ਅਨੰਤ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਤੁਸੀਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਸਰੀਰਕ ਤੌਰ ਤੇ ਚਿੰਬੜੇ ਨਾ ਰਹੋ ਸਗੋਂ ਆਤਮਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਪਾਉ ।

ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸੱਚ ਆਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਵਧ ਤੁਹਾਨੂੰ ਹੋਰ ਕੋਈ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਜੋ ਤੁਸੀਂ ਸਰੀਰੀ ਤਾਂ ਸਰੀਰਾਂ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹੋ ਅਤੇ ਮੈਂ ਆਤਮ-ਰੂਪ ਅਸਰੀਰੀ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ।

ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਤੁਹਾਡੇ ਨੇੜੇ ਲੈ ਆਉਂਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਹ ਸਦੀਵੀ ਮਿਤਰਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਜੋ ਕੇਵਲ ਵਕਤੀ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ, ਨਾ ਹੀ ਸਾਡੀ ਮਨੋ-ਦਸ਼ਾ ਦੇ ਬਦਲਣ ਨਾਲ ਜਾਂ ਸਾਡੇ ਅਖੋਂ ਉਹਲੇ ਹੋਣ ਨਾਲ ਮਾਂਦੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ । ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਦਿਸਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰਾਂ ਨੂੰ ਮੈਥੋਂ ਪਰੇ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਵੀ ਤੁਹਾਡੀ ਆਤਮਾ ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਮੇਰੀ ਸਾਰੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਆਤਮਾ ਤੁਹਾਡੀ ਆਤਮਾ ਦੇ ਅੰਗਸੰਗ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।

ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਅਤਿ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਦਾ ਹਾਂ । ਉਸ ਸਮੇਂ ਮੈਨੂੰ ਇੰਝ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਤੁਹਾਡੇ ਤੋਂ ਵਿਛੜ ਕੇ ਮੈਂ ਇਕ ਪਲ ਵੀ ਜਿਊ ਨਹੀਂ ਸਕਾਂਗਾ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਅਮੋੜ ਵੇਗ ਵਿਚ ਤੁਹਾਡੀ ਆਤਮਾ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਲ ਆਕਰਸ਼ਿਤ ਕਰ ਲੈਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਿੰਨਾ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ । ਇਸ ਸਮੇਂ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਇਸੇ ਤੀਬਰਤਾ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹੋ । ਤਦੋਂ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਚਮਕਦੇ ਮੁਖੜਿਆਂ ਨੂੰ ਨਿਹਾਰ ਕੇ ਆਪਣੀ ਹੀ ਚਮਕ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲੋਂ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹਾ । ਮੈਂ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡਾ ਗੁਪਤ ਪ੍ਰੇਮੀ ਹਾਂ ।

ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਵੀ ਗਿਆਨ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਵਰਗੇ ਤੀਖਣ ਰੂਪ ਦੇ ਦੀਵਾਨੇ ਮਨੋ-ਵੇਗ ਨੂੰ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੋਗੇ ।

ਤੁਸੀਂ ਨਗਨਤਾ ਵਿਚ ਇਸ ਆਤਮਾ ਦੀ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਤਲਵਾਰ ਦੀ ਚਮਕ ਨੂੰ ਝਲ ਨਹੀਂ ਸਕੋਗੇ । ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਮਖ਼ਮਲ ਦੇ ਬਣੇ ਮਿਆਨਾਂ ਵਿਚ ਰਖਣਾ ਪਵੇਗਾ । ਕਿਉਂਜੋ ਇਸ ਦਾ ਲਿਸ਼ਕਾਰਾ ਤੁਹਾਡੇ ਨੈਣਾਂ ਨੂੰ ਚੁੰਧਿਆ ਦੇਵੇਗਾ ।

ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਪਣਾ ਸੰਪੂਰਨ ਪ੍ਰੇਮ ਬਖ਼ਸ਼ਦਾ ਹਾਂ ਤਾ ਤੁਸੀਂ ਥੱਕ ਜਾਂਦੇ ਹੋ । ਤੁਸੀਂ ਮੈਥੋਂ ਇਕ ਅਜਿਹੀ ਵਿਥ ਰਖਣਾ ਲੋਚਦੇ ਹੋ ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਹ ਪ੍ਰੇਮ ਵੇਗ ਕਿਸੇ ਸੂਖਮ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਜਿਤਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ, ਉਤਨਾ ਹੀ ਮੈਂ ਮੋੜਵੇਂ ਰੂਪ ਵਿਚ ਤੁਹਾਨੂੰ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ।

ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਉਹ ਝਲ-ਮਸਤਾਨੀ ਦਸ਼ਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਸੱਚੇ ਦਿਲੋਂ ਪਿਆਰ

ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮੈਂ ਰਸਮੀ ਸ਼ਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਦਾ ਵਿਵਹਾਰ ਨਹੀਂ ਰਖਦਾ। ਉਸ ਸ
ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਆਪੇ ਨੂੰ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚ ਘੋਲ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ।

ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੀ ਇਸ ਅਮੋੜ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਨੂੰ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਮੇਰੇ ਨਿਰ
ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਲਾਡਾਂ ਨੂੰ ਤੇ ਵੇਗ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਸਹਿਣ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਅ
ਅਨੰਦ ਦੀ ਚਮਕ ਦੇ ਲਿਸ਼ਕਾਰੇ ਨੂੰ ਦੇਖ ਸਕੋਗੇ, ਨਾ ਹੀ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਪੈਮਾ
ਹੈ ਜੋ ਮੇਰੀ ਸ਼ੁਧਤਾ, ਜੋ ਅਨੰਤਾਂ ਤਕ ਪਸਰੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਦੀ ਗਤ-ਮਿਤ ਨੂੰ ਜਾਣ ਸਕੇ, ਪ
ਇਹ ਤੁਹਾਡੇ ਮਨ ਤੇ ਤੰਤੂਆਂ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਹਿਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਵੀ ਮੇਰੀ ਨੰਗੀ ਆਤ
ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਰੰਗ-ਬਰੰਗੇ ਬਸਤਰਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕ
ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ, ਜੋ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਨਮੋਹਣੇ ਲਗਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੀ ਆਤਮਾ ਦੇ ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਅਨੰ
ਨੂੰ ਮਾਣ ਸਕਦੇ ਹੋ।

ਇਕ ਕਵੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਕਹਿ ਦਿੰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਤੁਸੀਂ ਆਪ
ਆਪ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰ ਦਿਉਗੇ, ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਕਦੇ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰੇਮ ਨਹ
ਕੀਤਾ ਜਿਵੇਂ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪੇ ਨੂੰ ਕਰਦੇ ਹੋ। ਜੇ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਵਿਵਹਾ
ਕਰਾਂ ਜਿਹੋ ਜਿਹਾ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪੇ ਨਾਲ ਕਰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਛੇਤੀ ਹੀ ਅਕ-ਥ
ਜਾਉਗੇ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਉਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਨ ਲਗ ਪੈਂਦਾ ਹਾਂ ਤ
ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਦੇ ਤਖ਼ਤ ਤੋਂ ਪਰਾਂ ਸੁਟ ਦਿੰਦੇ ਹੋ। ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਤਾ ਤੁਸੀਂ ਅਕ-ਥ
ਜਾਂਦੇ ਹੋ, ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਹੈਰਾਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕਦੀ ਵੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋ
ਨਹੀਂ ਅਕਦੇ। ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਮੈਨੂੰ ਮੇਰੀ ਆਤਮਾ ਤੋਂ ਵੀ ਵਧੇਰੇ ਪਿਆਰ
ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਪ੍ਰਭੂ-ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ
ਹੋ। ਤੁਸੀਂ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹੋ—ਜੋ ਤੁਹਾਨੂੰ ਵੀ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਹ
ਇਸ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਹੈ।

ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਸਰੀਰਾਂ ਵਿਚ ਚਮਕ ਰਹੀ ਮ੍ਰਿਗ-ਜਲੀ ਦੀ ਭਾਲ ਨੂੰ ਤਿਆਗ
ਦਿਤਾ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਭਰਮਾ ਲੈਂਦੀ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਆਪਣੇ ਆਪੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਲੈ ਜਾਂਦ
ਹੈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਮੈਨੂੰ ਮੇਰੀ ਆਪਣੀ ਤ੍ਰਿਖਾ ਕਾਰਨ ਹੀ ਮਾਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਰੀਰ ਤ
ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਭਾਵੇਂ ਜਦੋਂ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਅੱਖੀਆਂ ਮਿਲਦੀਆ
ਹਨ ਤਾਂ ਇਹ ਮੇਰਾ-ਪ੍ਰਣ ਬੜਾ ਪਿਆਰਾ ਤੇ ਮਿੱਠੜਾ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਪਿਆਰ ਦੀ ਪ੍ਰਥ
ਮਿਲਣੀ ਸਮੇਂ ਅਸੀਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦਾ ਇੰਝ ਸੁਆਗਤ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਜਿਵੇਂ ਮੈਂ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਇਕ
ਜਾਨ ਹੋਈਏ।

ਫਿਰ ਵੀ ਮੈਂ ਇਸ ਮ੍ਰਿਗ-ਜਲੀ ਦਾ ਵੇਗਵਾਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪਿਛਾ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹ
ਕਿਉਂਜੋ ਇਸ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਤੇ ਚਮਕ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਦਾ ਦੀਪ ਛੇਤੀ ਹੀ ਆਪਣ
ਆਪ ਬੁਝ ਜਾਵੇਗਾ।

ਪਰ ਡਰੋ ਨਹੀਂ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਹੋਰ ਤੰਗ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿਉਂਜੋ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਸਮਝ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਮਨ ਤੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਉਛਾੜਾਂ ਵਿਚ ਲਿਪਟੇ ਬਹੁਤ ਬੇਬਸ ਹੋ।

ਮੈਂ ਤਾਂ ਤਹਾਡੇ ਵਿਚਕਾਰ ਆਏ ਇਕ ਨਵੇਂ ਪ੍ਰਾਹੁਣੇ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਾਂ। ਤੁਹਾਡੇ ਘਰ ਦਾ ਇਕ ਬਾਹੀ ਵਾਲਾ ਕਮਰਾ ਮੇਰੇ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਵੀ ਕੇਵਲ ਉਨਾ ਚਿਰ ਲਈ ਜਿਨਾ ਚਿਰ ਤਕ ਤੁਸੀਂ ਇਕ ਮੇਜ਼ਬਾਨੀ ਵਾਲੀ ਉਦਾਰਤਾ ਨੂੰ ਦਰਸਾ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਅਣਸੁਖਾਵਾਂ ਸਮਝੋਗੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਚਲਾ ਜਾਵਾਂਗਾ।

ਮੇਰੇ ਲਈ ਹੁਣ ਇਹ ਤੁਹਾਡੀ ਦੁਨੀਆਂ, ਤੁਹਾਡਾ ਇਹ ਨਿਕ ਸੁਕ ਤੇ ਕੂੜਾ-ਕਰਕਟ ਚਿਰ-ਸਥਾਈ ਨਿਵਾਸ ਦੀ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਜੋ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਮੱਖੀਆਂ ਦਾ ਛੱਤਾ ਬਣਾ ਦਿਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਇਕ ਮੋਰੀ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਇਕੋ ਮੱਖੀ ਦੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਥਾਂ ਹੈ। ਨਿਕੀਆਂ ਨਿਕੀਆਂ ਮੋਰੀਆਂ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਇਕ ਮੱਖੀ ਹੀ ਸਮਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਦੋ।

ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚ ਪੱਕੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਹਿਣ ਬਾਰੇ ਸੋਚਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਮੇਰੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੀ ਤੀਖਣਤਾ ਖੰਜਰ ਵਾਂਗ ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਖੁਭ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਤੁਹਾਡੇ ਵਡੇਰੇ ਨਿਜੀ ਹਿਤਾਂ ਨੇ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੰਨ੍ਹਾ ਕਰ ਛਡਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਮੌਤ ਉਹ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਘੋੜਾ ਹੈ ਜਿਸ ਉਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋ ਕੇ ਮੈਂ ਤੁਹਾਥੋਂ ਉਦੋਂ ਦੂਰ ਚਲਾ ਜਾਵਾਂਗਾ ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਮੈਥੋਂ ਅਕ-ਥਕ ਜਾਵੋਗੇ।

ਮੈਂ ਇਹ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਕ ਸਮਾਂ ਅਜਿਹਾ ਵੀ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਮੇਰੀ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਸਵੀਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਭਾਵੇਂ ਮੈਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਵੀ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਰਹਿਣਾ ਹੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ, ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਤੇ ਮਨ ਦੇ ਝਰੋਖਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਬਾਹਰ ਕਢ ਦਿੰਦੇ ਹੋ, ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਵੀ ਗਿਆਨ ਹੈ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਪਵਿੱਤਰ ਇਰਾਦਿਆਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਤੁਸੀਂ ਇਥੇ ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਚੰਗੇਰਾ ਜੀਵਨ ਨਹੀਂ ਗੁਜ਼ਾਰ ਸਕਦੇ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਤੁਹਾਡੇ ਸੁਆਰਥ ਦੇ ਅੰਧਕਾਰ ਨੇ ਜ਼ੰਜੀਰਾਂ ਵਿਚ ਜਕੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਤੁਹਾਡੀ ਆਤਮਾ ਪੀੜਤ ਤੇ ਦੁਖੀ ਹੈ।

ਇਸ ਕਾਰਨ ਧਰਤੀ ਦੇ ਲੋਕੋ ! ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਵਲੋਂ ਪਿਠ ਮੋੜ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਮੂਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਜਾਣ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨ ਲਈ ਛਡ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਤੁਹਾਡੇ ਸਮੂਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਜਾ ਕੇ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਨੰਤਾਂ ਨਾਲ ਇਕਸੁਰ ਹੋਏ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨਾਲ ਭਾਈਚਾਰਾ ਜਾ ਪਾਉਂਦਾ ਹਾਂ। ਅਜਿਹੇ ਸਮੇਂ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਤੁਹਾਡਾ ਅਤਿਥੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ, ਸਗੋਂ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਜਾ ਬਿਰਾਜਦਾ ਹਾਂ। ਕਈ ਐਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਹਨ ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਨਫ਼ਰਤ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਦਰਾਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕਢ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਦੂਜੇ ਅਜਿਹੇ ਸੱਜਣ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਬਸੰਤ ਰੁਤ ਦੇ ਖੇੜੇ ਸਮਾਨ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਖ਼ੁਸ਼ੀ 'ਜੀ ਆਇਆਂ'

ਆਖਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਵਰਤਾਰਾ ਵੇਖ ਕੇ ਮੈਂ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਨਿਗੁਣੀ ਹਉਮੈ ਦੇ ਸੁਆਰਥ ਵਿਚ ਗ੍ਰਸੇ ਹੋਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਕੁਝ ਅਜਿਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਤਮਾ ਅਨੰਤ ਰੂਪ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਸਮਾਨ ਹੀ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਹੰਸਰ ਮਨੋ ਦਿਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿਚ ਗ੍ਰਸਤ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਸਮੂਹਾਂ ਨੂੰ ਕਲਾਧਾਰੀ ਅਨੰਤ ਦੇ ਵਾਹਨ ਮਾਤਰ ਮੰਨਦਾ ਹਾਂ ਜੋ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਦਇਆ ਦੇ ਪਾਤਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਮੇਰੇ ਲਈ ਤਾਂ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਗੱਲਾਂ ਇਕ ਸਮਾਨ ਹਨ, ਭਾਵੇਂ ਮੈਂ ਸੜਕ ਕਢੇ ਪੱਥਰ ਰਖ ਇਕ ਕਿਨਾਰੇ ਸੋਂ ਜਾਵਾਂ ਜਾਂ ਅਤਿ-ਸੁੰਦਰੀਆਂ ਵਲੋਂ ਦਿਤੇ ਐਸ਼ਵਰਜ ਭਰਪੂਰ ਫ਼ਰਦਾਰ ਨਰਮ ਗਦੇਲਿਆਂ 'ਤੇ ਪਿਆ ਹੋਵਾਂ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਸਦਾ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਭੂ-ਪ੍ਰੀਤਮ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸ਼ੁਕਰਾਨੇ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦਾ ਹਾਂ। ਕੇਵਲ ਪ੍ਰਭੂ-ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਹੀ ਕਾਫ਼ੀ ਹੈ ਕਿਉਂਜੋ ਕੋਈ ਵੀ ਮਨੁੱਖੀ ਸਹਾਇਤਾ ਸਦੀਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ।

ਤੁਹਾਡੇ ਨਫ਼ਰਤ ਤੇ ਪਿਆਰ ਦੋਹਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਮੈਂ ਇਕ ਸਮਾਨ ਮੁਸਕਰਾਉਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿਉਂਜੋ ਮੇਰੇ ਲਈ ਤਾਂ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਪ੍ਰਭੂ-ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਮਿੱਠੜੇ ਬੋਲਾਂ ਦੀਆਂ ਵਖ ਵਖ ਧੁਨੀਆਂ ਹਨ।

ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ-ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਲਖਾਂ ਦਿਲ ਹਨ ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਲਖਾਂ ਹੀ ਹੱਥ ਹਨ ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਸੁਗਾਤਾਂ ਭੇਟ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਪ੍ਰਭੂ-ਪ੍ਰੀਤਮ ਆਪਣੀਆਂ ਲਖਾਂ ਬਾਹਾਂ ਮੈਨੂੰ ਦੁਖਾਂ-ਕਸ਼ਟਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਪਸਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਵਾਰ ਉਹ ਮੇਰੀ ਤੁਹਾਡੇ ਰਾਹੀਂ ਰੱਖਿਆ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸਮੇਂ ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਅਣਜਾਣਿਆ ਵਿਅਕਤੀ ਮੇਰੇ ਉਤੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਬਹੁਲਤਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਛਾਵਰ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਤੁਸੀਂ ਸ਼ਰਮਸਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹੋ।

ਮੈਂ ਨਾ ਕਿਸੀ ਨਾਮ ਤੇ ਨਾ ਕਿਸੀ ਚਿਹਰੇ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਸਕਦਾ ਹਾਂ। ਮੇਰੇ ਲਈ ਤਾਂ ਸਭ ਵਿਚ ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ-ਪ੍ਰੀਤਮ ਮੁਸਕਰਾ ਕੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਵਾ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਿੱਠੜੇ ਬੋਲਾਂ ਰਾਹੀਂ ਮੇਰੀ ਆਤਮਾ ਦਾ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਜਦੋਂ ਸੰਸਾਰ ਮੈਨੂੰ ਨਫ਼ਰਤ ਕਰਨ ਲਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ-ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਿਪਟ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ ਜਿਵੇਂ ਡਰ, ਚਿੰਤਾ ਤੇ ਤੌਖਲਿਆਂ ਵਿਚ ਫਾਥੀ ਹੋਈ ਇਸਤਰੀ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਦੁਆਲੇ ਵੇਲ ਵਾਂਗ ਲਿਪਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਮੇਰੇ ਲਈ ਤਾਂ ਪ੍ਰਭੂ-ਪ੍ਰੀਤਮ ਜੀਉ ! ਤੁਹਾਡਾ ਪ੍ਰੇਮ; ਮਾਤਾ, ਭੈਣ, ਪਤਨੀ ਤੇ ਬਚਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਤੋਂ ਵੀ ਵਧੇਰੇ ਮਿੱਠੜਾ ਹੈ। ਹੇ ਪ੍ਰੀਤ ਦੇ ਸੁਆਮੀ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ! ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦਾ ਹੋਇਆ ਮੈਂ ਇੰਝ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਜਿਵੇਂ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡਾ ਪ੍ਰਾਹੁਣਾ ਹੋਵਾਂ। ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਜਦੋਂ ਉਹ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਰੁਝ ਕੇ ਕੇਵਲ ਮੇਰੀ ਟਹਿਲ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਹੀ ਮਗਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਦਾ ਬੋਧ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਸਮੇਂ ਤੁਹਾਡੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦੁਆਰਾ

ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਪ੍ਰੇਮ ਉਛਲ ਉਛਲ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਿਆਰੇ ਮਿਤਰਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਤੇ ਉਦਾਰਤਾ ਦੀ ਬਹੁਲਤਾ ਵਿਚ ਮੋਹਿਆ ਹੋਇਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਹੀ ਕੇਂਦਰਿਤ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਸਦਾ ਇੰਝ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਇਆ ਜਿਵੇਂ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਭੁਲਾ ਕੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਕਿਸੇ ਭੁਲਾਵੇ ਵਿਚ ਘਿਰ ਗਿਆ ਹਾਂ। ਪਰ ਫਿਰ ਇਸ ਮਿਤਰਤਾ ਵਿਚ ਨਿਕੀਆਂ-ਨਿਗੁਣੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਾਰਨ ਕੁੜੱਤਣ ਆ ਗਈ। ਅਜਿਹੇ ਸਮੇਂ ਨਿਕੇ ਰੇਤ ਦੇ ਕਿਣਕੇ ਵੀ ਵਡੇ ਪਹਾੜ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਸਾਡੇ ਪਿਆਰੇ ਹਿਰਦੇ ਵੀ ਭਾਰ ਥਲੇ ਦੱਬੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਵਾਪਸ ਪਰਤ ਕੇ ਇਸ ਸਾਰੇ ਉਤੇ ਪੁਨਰ ਝਾਤ ਪਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਇੰਝ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਵਡੇ ਵਡੇ ਕਾਰਨ ਕੇਵਲ ਧੂੰਏਂ ਤੇ ਕਾਲਖ ਮਾਤਰ ਹੀ ਸਨ। ਇਸ ਉਚ ਅਵਸਥਾ ਤੋਂ ਡਿਗਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗਲੇ ਸੜੇ ਫਲਾਂ ਦੇ ਡਿਗਣ ਸਮਾਨ ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੰਦਰੋਂ ਕੀੜਿਆਂ ਨੇ ਖਾ ਲਿਆ ਹੋਵੇ।

ਤੁਲਸੀਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਕਥਨ ਅਨੁਸਾਰ, "ਜਿਹੜੇ ਆਪਣੇ ਮਿਤਰਾਂ ਦੀ ਚੰਗਿਆਈ ਦੇ ਨਿਕੇ ਕਿਣਕਿਆਂ ਨੂੰ ਪਹਾੜ ਜਿਡਾ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਤੇ ਆਪਣੇ ਪਹਾੜ ਜਿਡੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨੂੰ ਛੋਟੀਆਂ ਵਸਤਾਂ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਉਹੋ ਹੀ ਸੱਚੀ ਮਿਤਰਤਾ ਦੀ ਥਾਹ ਪਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।"

ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ! ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਆ ਕੇ ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹੋ ਤੇ ਆਪਣੀ ਬੇਪ੍ਰਵਾਹੀ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੀ ਬਹੁਲਤਾ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਮੈਂ ਚਕ੍ਰਿਤ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਗ਼ਲਤ ਸਮਝ ਸਕਦਾ ਹਾਂ। ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਅੰਧਕਾਰਮਈ ਅਗਿਆਨ ਵਿਚ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਵਧ ਇਸ ਦੇ ਅੰਧਕਾਰਮਈ ਅਮਲਾਂ ਵਿਚ ਸਭ ਕੁਝ ਭਰਮ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸ਼ਤਰ ਵੀ ਮਿਤਰ ਜਾਪਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਸੁਆਰਥੀ ਹਉਮੈ ਦੇ ਖੋਲ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਇਸ ਬਹੁਰੰਗੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਬਹੁਰੰਗੇ ਚਿਹਰਿਆਂ ਦੇ ਦਰਪਨ ਵਿਚੋਂ ਤੁਹਾਡਾ ਰੂਪ ਹੀ ਨਿਹਾਰਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਇੰਝ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੁੰਦਰ ਚਿਹਰੇ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨੂੰ ਮੇਰੀ ਸੇਵਾ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ! ਤੁਹਾਡੀ ਸ਼ਾਨ ਕੂਕਰ ਦੇ ਨਚਣ ਟਪਣ ਤੇ ਆਪਣੇ ਕਤੂਰੇ ਦੇ ਚੁੰਮਣ ਚਟਣ ਤੇ ਲਾਡ ਲਡਾਉਣ ਤੇ ਲੇਲੇ ਦੇ 'ਮੈਂ ਮੈਂ' ਕਰਨ ਵਿਚ ਵੇਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ 'ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ' ਘੋੜਿਆਂ ਤੇ ਗਧਿਆਂ ਦੇ ਵਛੇਰੇ ਤੇ ਬੱਚੇ ਅਤੇ ਨਿਕੇ ਰੰਗ ਬਰੰਗੇ ਗ੍ਰਾਲੜਾਂ ਦੇ ਨਿਕੇ ਨਿਕੇ ਬੱਚੇ ਕਿਤਨੇ ਸੁੰਦਰ ਹਨ ਅਤੇ ਫਿਰ ਆਦਮ ਦੇ ਬਚਿਆਂ ਦਾ ਤਾਂ ਕਹਿਣਾ ਹੀ ਕੀ ਹੈ ?

ਮੇਰੇ ਪ੍ਰੀਤਮ, ਮੈਂ ਮੁੜ ਮੁੜ ਦੂਰ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ ਇਕ ਦਿਨ ਲਈ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਹੋਰ ਰੁਕ ਜਾ, ਪਰ ਮੈਂ ਫਿਰ ਵੀ ਆਪਣੇ ਸੂਰਜ ਵਲੋਂ ਮੁਖ ਮੋੜ ਕੇ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਅਗੇ ਉਡ ਰਹੇ ਟਟਹਿਣਿਆਂ ਦੇ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਦੀਵਿਆਂ ਨਾਲ ਖੇਡਣ ਲਗ ਪੈਂਦਾ ਹਾਂ।

ਪਰ ਜਿਥੇ ਵੀ ਮੈਂ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ, ਤੁਹਾਡੇ ਮਿਹਰ ਭਰੇ ਹੱਥ ਮੇਰੀ ਪਿਠ ਉਤੇ ਮੈਨੂੰ ਥਾਪੜ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਮੇਰਾ ਹਿਰਦਾ ਅਨੰਦ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਮੈਂ ਕਿੰਨਾ ਹੀ

ਯਤਨ ਕਿਉਂ ਨਾ ਕਰਾਂ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਦਰ ਤੋਂ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਨਾ ਹੀ ਤੁਹਾਡੇ ਵਲ ਪਿਠ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ। ਮੇਰੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਹੋਰ ਮੈਂ ਕਰ ਵੀ ਕੀ ਸਕਦਾ ਹਾਂ? ਇਹ ਸਾਰਾ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਹੀ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਉਸੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਸਥਾਨ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਆਪ ਦੀ ਉਹ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਝੋਂਪੜੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਤੁਸੀਂ ਨਿਵਾਸ ਰਖਦੇ ਹੋ।

ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਰਸਮੀ ਤੌਰ ਤੇ ਅਰਦਾਸ ਜਾਂ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਵਿਚ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਵੇਖਦਾ ਹਾਂ ਜੋ ਉਸ ਸਮੇਂ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਗਿਣੇ ਮਿਥੇ ਤੇ ਸ਼ਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਰੱਤੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸੰਬੋਧਿਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਇੰਝ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਛੇ ਪਿਛੇ ਦੂਰ ਆਪਣੀ ਲੰਗੜੀ ਚਾਲੇ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੋਵਾਂ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾਂਜੇ ਸੁਆਰੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਵਾਲੀ ਅਰਦਾਸ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਪਰ ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ-ਪ੍ਰੀਤਮ! ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤੁਹਾਡੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਲਏ ਹਨ, ਪਰ ਕੀ ਉਹ ਇਹ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਅਸੰਖ ਜੀਭਾਂ ਲਗੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਤੇ ਜਦੋਂ ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਖਲ੍ਹ ਕੇ ਇਕ ਰਸ ਤੁਹਾਡੇ ਪ੍ਰੇਮ ਅਨੰਦ ਦਾ ਗਾਇਨ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਇਸ ਧਰਤ ਤੇ ਆਕਾਸ਼ ਉਤੇ ਕਿਹੜਾ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿਣ ਨੂੰ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਂ ਉਸੇ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਛਿਣ ਆਪਣਾ ਬਣਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦੇ ਖਾਤੇ ਵਿਚ ਮੇਰੀ ਕੋਈ ਜਮ੍ਹਾਂ ਰਾਸ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ ਤੇ ਮੇਰੀ ਇਹ ਜਮ੍ਹਾਂ ਪੂੰਜੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਖਾਤੇ ਵਿਚ ਹੀ ਵਧਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਦੇ ਵੀ ਬੰਧਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਬਝਦਾ ਕਿਉਂਜੋ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਕੋਈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮੈਂ ਦੂਜੇ ਪਲ ਕਿਸ ਦਾ ਹੋਵਾਂਗਾ? ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਮੈਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਤਾਂ ਅਕਰਮਕ ਰੂਪ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵ-ਵਿਆਪੀ ਬਣ ਗਿਆ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਅਕਰਮਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿਉਂਜੋ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਭੂ-ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਧਿਆਨੀ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਮਹਿਕ ਮੈਂ ਸਾਰੇ ਵਿਸ਼ਵ ਵਿਚ ਫੈਲਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਅੱਖ ਪਲਕਾਰੇ ਲਈ ਵੀ ਮਾਣੇ ਪਿਆਰ ਦੀ ਯਾਦ ਸਦੀਆਂ ਪਿਛੋਂ ਵੀ ਮੇਰੇ ਤਨ ਨੂੰ ਸੁਗੰਧਿਤ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਮੇਰੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚੋਂ ਉਹੋ ਪ੍ਰੇਮ ਵਹਿ ਤੁਰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਰਖਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੇਰੇ ਉਤੇ ਕੀਤੀ ਸੀ।

ਸਮਾਜ ਮੇਰੇ ਲਈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕੰਵਲ ਲਈ ਪਾਣੀ ਦਾ ਛੰਭ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਹੀ ਖੇੜੇ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵਿਚ ਮਗਨ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਮੈਂ ਇਸ ਬੇਪ੍ਰਵਾਹੀ ਵਿਚ ਇਹ ਵੀ ਭੁਲ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਕਿਵੇਂ ਮੇਰੇ ਲਈ ਖਾਦ ਖੁਰਾਕ ਦੇ ਅਨੰਤ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਮੈਂ ਭਾਵੇਂ ਤੁੱਛ ਜਿਹੀ ਵਸਤੂ ਹਾਂ, ਪਰ ਮੈਂ ਵਿਸਮਾਦ ਵਿਚ ਅਚੰਭਤ ਤੇ ਅਬੋਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਚੰਚਲ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੀ ਨਾਜ਼-ਬਰਦਾਰੀ ਲਈ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਦੀਆਂ ਕਿੰਨੀਆਂ ਗੁਪਤ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਗਤੀਸ਼ੀਲ ਹਨ।

ਮੈਂ ਮਨੁੱਖ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਾਹ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕਦਾ। ਫਿਰ ਵੀ ਮੈਂ ਇੰਝ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਹ ਸਮਾਜ ਮੇਰੀ ਮਨਮੋਹਣੀ ਸੁੰਦਰਤਾ

ਨੂੰ ਸੁਨਿਸਚਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਸ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਉਥੇ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ, ਜਿਥੇ ਕੁਦਰਤ ਮੈਨੂੰ ਇਹੀ ਸੇਵਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਸ਼ਾਇਦ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਕਿਸੇ ਅਭਿਮਾਨ ਕਾਰਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਪਰ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਬਨਾਂ ਨੂੰ ਦੁਲਾਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਉਥੋਂ ਦੇ ਜੰਗਲੀ ਫੁੱਲਾਂ ਉਤੇ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰੇਮ ਡੋਲ੍ਹ ਸਕਦਾ ਹਾਂ।

ਪਰ ਮਨੁੱਖੀ ਸਮਾਜ ਇਹ ਨਹੀਂ ਤੱਕਦਾ ਕਿ ਜੇ ਸਮਾਜ ਦਾ ਦੈਂਤ ਹੀ ਇਸ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਨਿਘਾਰ ਜਾਵੇਗਾ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਕੀ ਬਣੇਗਾ? ਇਹ ਤਾਂ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਸਪਨੀ ਆਪਣੇ ਬੱਚੇ ਖਾ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਮਾਜ ਦੀ ਇਸ ਮਾਨਸ ਖਾਣੀ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਮੈਂ ਇਸ ਤੋਂ ਪਿਛੇ ਹਟ ਕੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਹੀ ਮਗਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਆਪਣਾ ਚਿਹਰਾ ਢਕ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਮਿਲਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਵੇਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮਨੁੱਖੀ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਜੀਵਨ, ਮੌਤ ਤੇ ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਮੌਤ ਤੋਂ ਪਰੇ ਵੀ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਾਂਝੀਵਾਲਤਾ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਮੁੜ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਚਿਹਰੇ ਤੋਂ ਘੁੰਡ ਪਰੇ ਹਟਾ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ।

ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਹਜੂਮ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬੁਢੀਆਂ ਸ਼ਹਿਜ਼ਾਦੀਆਂ ਦੀ ਨਿਆਂਈਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦਾ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕੇਵਲ ਭਾੜੇ ਦੇ ਟੱਟੂ, ਭੰਡ ਨਕਲੀਏ ਤੇ ਕੰਚਨੀਆਂ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ ਤੇ ਨਚ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਇਸ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਦਾਂਤੇ ਵਰਗੇ ਉਦਾਤ ਕਵੀ ਲਈ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਕਿਉਂਜੋ ਦੂਜਿਆਂ ਵਾਂਗ ਹਰੇਕ ਨੂੰ ਉਹ ਖ਼ੁਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਇਕ ਸੱਚਾ ਸੁਚਾ ਆਦਮੀ ਇਨੀ ਨੀਵੀਂ ਪਧਰ ਤਕ ਡਿਗ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਮ ਰੱਤੇ ਸੰਤ-ਜਨ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਭੀੜਾਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਮੁਕਤਗਾਮੀ ਆਤਮਾਵਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਮਾਣਦੇ ਹੋਏ ਆਪਣੀ ਦੂਰਗਾਮੀ ਅੰਤਰ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਅਨੰਦ-ਵਿਭੋਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰ ਉਹ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਭੀੜਾਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਇਸ ਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਕਿ ਕਿਉਂ ਉਹ ਉਪਰਾਮਤਾ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰਦੇ ਹਨ?

"ਖੰਡ ਖੰਡ ਹੋਏ ਮਨੁੱਖਾਂ ਅਰਥਾਤ ਸਾਕਤਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਨ ਨਾਲੋਂ ਤਾਂ ਇਹ ਚੰਗਾ ਹੈ ਕਿ ਆਦਮੀ ਦਰਿਆ ਵਿਚ ਛਾਲ ਮਾਰ ਦੇਵੇ।"

ਆਪਾ ਭਾਵ ਦਾ ਮੇਟਣਾ

ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਮਨੁੱਖ ਜਾਤੀ ਦੀ ਸਕਰਮਕ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਰੋਕ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਤਕ ਮੈਂ ਪ੍ਰਭੂ-ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਸਨ ਕੀਤੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਜਵਾਲਾ ਮੁਖੀਆਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਾਨਵ ਜੀਵਨ, ਕਿਰਤ, ਪ੍ਰੇਮ ਅਤੇ ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਮਨ ਅਤੇ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਵੀ ਹਥਿਆ ਲੈਂਦਾ ਸਾਂ ਅਤੇ ਇੰਝ ਮੈਂ ਇਹ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨ ਲਗ ਪੈਂਦਾ ਸਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀ ਮਨੁੱਖਾਂ ਤੋਂ ਵਡੇਰਾ ਤੇ ਚੰਗੇਰਾ ਸਾਂ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਅਭਿਮਾਨ ਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਹੁਣ ਮੇਰਾ

ਇਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਡੂੰਘਾ ਉਤਰ ਕੇ ਆਪਣੀ ਆਤਮਾ ਦੇ ਸਾਗਰ ਵਿਚ ਡੂੰਘੀ ਚੁਭੀ ਲਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਜੇ ਪ੍ਰਭੂ ਮੈਨੂੰ ਮੂਧਾ ਪਿਆ ਛਡ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੇਟਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਉਦੋਂ ਹੀ ਉਠਦਾ ਹਾਂ ਜਦੋਂ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਉਠਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਮਸ਼ੀਰ ਵੀ ਹਾਂ ਤੇ ਬੰਸਰੀ ਵੀ।

ਮੀਰਾ ਬਾਈ ਦਾ ਸੱਪ ਦੀ ਵਿਹੁ ਨੂੰ ਮਿਟਾ ਦੇਣਾ

"ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਉਸ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਦੀ ਪਾਤਰ ਬਣਦੀ ਹਾਂ ਤਾਂ ਸੱਪ ਦਾ ਜ਼ਹਿਰ ਵੀ ਮੇਰੇ ਉਤੇ ਕੋਈ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਮੇਰੇ ਲਈ ਸੱਪ ਦੇ ਡੰਗ ਵਿਚ ਕੋਈ ਜ਼ਹਿਰ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਨਾ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਮਸਤ ਹਾਥੀ ਦਾ ਕਰੋਧ ਡਰਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ-ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੀ ਪ੍ਰੇਮਿਕਾ ਹਾਂ ਤੇ ਸ਼ੇਰ ਮੇਰੇ ਪੈਰ ਚਟਦੇ ਹਨ। ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਭੂ-ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹਤ ਜੰਗਲੀ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਤਕ ਪਸਰੀ ਹੋਈ ਹੈ।"

"ਰਾਣਾ ਨੇ ਜਿਹੜਾ ਸੱਪ ਮੈਨੂੰ ਡੰਗਣ ਲਈ ਭੇਜਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਭੂ-ਪ੍ਰੀਤਮ (ਗਿਰਧਰ) ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼ਾ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ ਹੈ।"

(ਮੀਰਾ ਬਾਈ)

ਬੀਰਤਾ ਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦਾ ਸੰਯੁਕਤ ਧਰਮ

ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਤਾਂ ਉਹ ਲੋਰੀ ਹੈ ਜੋ ਫ਼ਰਿਸ਼ਤੇ ਮੇਰੇ ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਗਾ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਮੇਰੇ ਹੋਂਠ ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਚਾਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਦਿਨ ਵੇਲੇ ਗੂੜ੍ਹੀ ਨੀਂਦ ਵਿਚ ਸੁਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹਾਂ, ਭਾਵੇਂ ਮੇਰਾ ਸਰੀਰ ਇਸ ਵੇਲੇ ਵੀ ਕ੍ਰਿਆਸ਼ੀਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਇਹ ਇੰਝ ਨਿਸਲ ਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਇਹ ਕੋਈ ਮੁਰਦਾ ਹੋਵੇ। ਭਾਵੇਂ ਮੈਂ ਅਸੰਖ ਰੂਪਾਂ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦਾ ਹਾਂ, ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਹਾਲੀਂ ਇਸ ਦਾ ਬੋਧ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਧਰਮ ਅਖੁਟ ਸ਼ਾਂਤੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਜੀਵਨ ਦੀ ਚੰਗਿਆੜੀ ਮਘ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਮ੍ਰਿਤਕਾਂ ਵਾਲੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਉਹ ਪਰਮ ਸ਼ਾਂਤੀ ਹੈ ਜੋ ਬੁਧ ਦੇ ਸੰਗੀਤ ਵਿਚ ਵੀ ਵਿਦਮਾਨ ਹੈ।

ਧਾਰਮਿਕ ਭਾਵਨਾ ਦਾ ਨਿਮਨ-ਚੇਤਨ ਮਨ ਵਿਚ ਉਗਣਾ

ਮੈਂ ਇੰਝ ਪ੍ਰਤੀਤ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਵਿਚ ਜਾਂ ਪਰਮਾਨੰਦ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮੁਦਰਾ ਵਿਚ ਆਸਨ ਜਮਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਹੋਂਦ ਵਲੋਂ ਇਨਕਾਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੇਰੇ ਮਨ ਦੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਭੰਗ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਜੇ ਮੈਂ ਸਵਰਗਧਾਮ ਵਿਚ ਜਾਣਾ ਚਾਹਾਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਰੀਰਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਉਥੇ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹਾਂ। ਸੰਸਾਰਕ ਸਾਧਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸਵਰਗਧਾਮ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਸਾਡੇ ਆਪਣੇ ਭੱਠਿਆਂ ਵਿਚ ਪਕਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਇੱਟਾਂ ਨਾਲ ਹਿਮਾਲਾ ਦੀਆਂ ਬਰਫ ਢੱਕੀਆਂ ਚੋਟੀਆਂ ਨੂੰ ਉਸਾਰ ਸਕਣਾ ਇਕ ਵਿਅਰਥ ਯਤਨ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਮੇਰੇ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਧਰਮ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਚਿੰਤਾ ਜਾਂ ਤੌਖਲੇ ਲਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਆਤਮਾ ਨਿਸ਼ਚਿੰਤ ਤੇ ਪੂਰਨ ਵਿਸ਼ਰਾਮ ਤੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਭਖਦੀ ਚੰਗਿਆੜੀ ਦਾ ਪਰਮਾਨੰਦ ਇਸ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਹਨ। ਮੇਰਾ ਧਰਮ ਉਸ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਛਿਣ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਭ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾਵਾਂ ਮਿਟ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਸਭ ਮਨੋਕਾਮਨਾਵਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਸਦੀਵੀ ਸੰਜੋਗ ਹੈ।

ਮੇਰੇ ਮਨੋਭਾਵਾਂ ਦੀ ਤਾਜ਼ਗੀ ਇਕ ਪਵਿੱਤਰ ਕੁਆਰੀ ਕੰਨਿਆਂ ਦੀ ਨਿਆਂਈਂ ਹੈ। ਮੈਂ ਪੁਨੀਤ ਉਤਸ਼ਾਹ ਵਿਚ ਇੰਝ ਤੱਕਦਾ ਹਾਂ ਜਿਵੇਂ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਮੰਦਰਾਂ ਦੇ ਘੜਿਆਲ ਵਜ ਰਹੇ ਹੋਣ।

ਆਚਰਨਕ ਬਲ ਤੇ ਮਨ ਦੀ ਸ਼ੁਧੀ

ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਚਰਨ ਨੂੰ ਚੰਗੇਰਾ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮਨ ਨੂੰ ਸ਼ੁਧ ਤੇ ਸਾਫ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਰੋਗੀ ਮਨੋਭਾਵਾਂ ਵਿਚ ਤਬਾਹ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਇਕ ਦਿਨ ਕੋਈ ਸੰਤ-ਪੁਰਸ਼ ਇਕੱਲਾ ਹੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਉਸ ਨਾਲ ਮਖੌਲ ਕਰਕੇ ਛੇੜ ਕੀਤੀ। ਉਹ ਇਸ ਨਾਲ ਇਨਾ ਦੁਖੀ ਹੋਇਆ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਉਸ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਕਾਫ਼ੀ ਬੁਰਾ ਭਲਾ ਕਿਹਾ। ਇਹ ਵੇਖ ਕੇ ਕੋਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪੋਥੀਆਂ ਦਾ ਪੜ੍ਹਾਕੂ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਕਹਿਣ ਲਗਾ, "ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ! ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਤਾਂ ਇਹ ਗੱਲ ਅੰਕਿਤ ਹੈ ਕਿ ਕਰੋਧ ਸੰਤ-ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਨਹੀਂ ਹੈ।"

ਪਰ ਸੰਤ ਜੀ ਨੇ ਉਤਰ ਦਿਤਾ, "ਜੇ ਧਰਮ ਪੋਥੀਆਂ ਵਿਚ ਇੰਝ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤਾਂ ਤੈਨੂੰ ਆਪਣੀ ਅੰਦਰਲੀ ਅੱਗ ਨੂੰ ਹੋਰ ਘੁਟ ਕੇ ਰਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਤਾਂ ਭਰੋਸਾ ਧਰਮ ਪੋਥੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਉਤੇ ਵਧੇਰੇ ਹੈ।"

"ਮੇਰਾ ਤਾਂ ਇਹ ਖ਼ਿਆਲ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮੇਰੇ ਕਿਸੇ ਮਾਨਵੀ ਗੁਣ ਨੂੰ ਧਰਮ ਦੁਆਰਾ ਇਤਨਾ ਨਿਪੁੰਸਕ ਤੇ ਨਕਾਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੇ ਕਰੋਧ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤ ਕਰਨ ਲਈ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਸਰਵ-ਉਚ ਅਧਿਕਾਰ ਹੀ ਗਵਾ ਬੈਠਾਂ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੂਜੇ ਮਨੋਵੇਗਾਂ ਬਾਰੇ ਵੀ ਜੋ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਵਿਆਪਕ ਹਨ, ਇਹੋ ਕੁਝ ਹੀ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਮੇਰੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਵਾਲੇ ਸੁਭਾਅ ਦੇ ਗੁਣ ਹੋਣ ਜਾਂ ਮਾਨਵੀ ਸੁਭਾਅ ਦੇ ਜਾਂ ਸੰਤਾਂ ਵਾਲੇ ਸੁਭਾਅ ਦੇ।"

ਮੇਰੇ ਮਨ ਦੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਤਾਂ ਉਸ ਗੁਲਾਬ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ ਜੋ ਕੰਡਿਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਖਿੜਦਾ ਹੈ। ਕਈ ਵਾਰ ਮੈਂ ਇਸ ਦੇ ਕੰਡਿਆਂ ਵਿਚ ਹੋਣ ਬਾਰੇ ਸੋਚਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਕਈ ਵਾਰ ਇਸ ਦੇ ਮਨਮੋਹਣੇ ਹੋਣ ਬਾਰੇ।

11. ਤਿਆਗ
(ਉਮਰ ਖ਼ਿਆਮ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ)

ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਦੈਵੀ ਪਕੇਰਾਪਣ ਹੀ ਤਿਆਗ ਹੈ

ਤਦੋਂ ਤਿਆਗ ਇਕ ਰੋਗ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਧਾਰਨਾ ਰਖਦੇ ਹੋਏ ਇਰਾਦਾ ਬਣਾ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਚੇਤਨਾ ਦੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੰਦਾਂ ਨੂੰ ਤੋੜ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਅਤਿ ਦੇ ਭਾਵਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਜੀਵਨ ਦੇ ਨਿਕੇ ਨਿਕੇ ਕੰਡਿਆਂ ਨਾਲ ਚੰਬੇੜੀ ਰਖਦੀਆਂ ਹਨ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੀਵਨ ਤੋਂ ਤੋੜ-ਵਿਛੋੜਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਇਹ ਜੀਵਨ ਦਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਹੀ ਖਿੰਡਾਰਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਖ਼ਤ ਚੱਟਾਨਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਮੱਥਾ ਭੰਨ ਰਹੇ ਹੋਈਏ। ਵੇਖੋ ! ਇਕ ਗਭਰੂ ਤੇ ਇਕ ਮੁਟਿਆਰ ਕਿਵੇਂ ਪ੍ਰੇਮ ਸਬੰਧ ਜੋੜ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਰਾਹ ਜਾਂਦੇ ਹੀ ਇਕ ਸੜਕ ਦੇ ਕੰਢੇ ਬ੍ਰਿਛ ਥਲੇ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਮੁਟਿਆਰ ਆਪਣਾ ਸਭ ਕੁਝ ਛਡ ਕੇ ਉਸ ਗਭਰੂ ਨਾਲ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਉਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਕੇ ਸਭ ਕੁਝ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਇਸ ਤਿਆਗ ਭਾਵਨਾ ਦੇ ਫਲਸਰੂਪ ਉਹ ਜੀਵਨ ਦੀ ਇਕ ਇਕਾਂਤ ਨੁਕਰ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਦੇ ਜੋਸ਼ ਤੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਖ਼ਿਆਲ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਲਈ ਕੋਈ ਕੁਰਬਾਨੀ ਜਾਂ ਤਿਆਗ ਕੀਤਾ ਹੈ ਇਹ ਕਿੰਨੀ ਵਡੀ ਕਰਾਮਾਤ ਹੈ ਕਿ ਇਸਤਰੀ ਮਰਦ ਉਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਮਰਦ ਇਸਤਰੀ ਉਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਭਾਵਕ ਵੇਗ ਵਿਚ ਜੁੜ ਕੇ ਉਹ ਜੀਵਨ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਮਾਰਗ ਉਤੇ ਚਲ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਆਪਣੀਆਂ ਆਤਮਾਵਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਗੀਤਾਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਧੁਰ ਗੁੰਜਾਰਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਸਾਂਝਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਇਹ ਹੈ ਅਸਲ ਵਿਚ ਤਿਆਗ। ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਕਾਰ-ਵਿਹਾਰ ਦੇ ਤਿਆਗ ਬਾਰੇ ਕਦੀ ਨਾ ਸੋਚੋ, ਨਾ ਹੀ ਕਦੀ ਇਹ ਸੋਚੋ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਤੇ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਛਡ ਕੇ ਕਿਤੇ ਚਲੇ ਜਾਣਾ ਹੈ ਕਿਉਂਜੋ ਸ਼ਾਇਦ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਹ ਗਿਆਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਬ੍ਰਿਛ ਦੇ ਜੀਵਨ ਕਾਲ ਵਿਚ ਇਹ ਫਲ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਜੀਉਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਸਾਡੇ ਅੰਤਰੀਵ ਜੀਵਨ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਸਾਡੀ ਚੇਤੰਨਤਾ ਦੀਆਂ ਇਹ ਖਿਚਾਂ ਉਹ ਧਿਰਾਂ ਹਨ ਜੋ ਸਾਡੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਖੜਾ ਰਖਣ ਲਈ ਆਧਾਰ ਬਣਦੀਆਂ ਹਨ; ਪਰ ਜੇ ਤੁਹਾਡਾ ਅੰਤਰੀਵ ਜੀਵਨ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਭਉਂ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਰੁਕ ਚੁਕਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਮਾਨਸਿਕ ਖਿਚਾਂ

ਸਚਮੁੱਚ ਹੀ ਬੰਧਨ ਹਨ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਤਿਆਗ ਅੰਤਰੀਵ ਮਨੁੱਖਤਵ ਦੇ ਪਕੇਰੇ ਹੋਣ ਦਾ ਚਿੰਨ੍ਹ ਹੈ। 'ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਪੁੱਤਰ' ਹੀ ਪਕੇਰਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਉਸ ਦੀ ਲਾੜੀ ਉਸ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ

ਅਜਿਹੇ ਤਿਆਗ ਨਾਲ ਤਾਂ ਦੇਵ ਲੋਕ ਦੀ ਅਮੀਰੀ ਤੇ ਸ਼ਾਨ ਵਿਚ ਵੀ ਵਾਧਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਵੇਂ ਸੰਜੋਗ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਬਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਸ਼ਾਨ ਵੀ ਹੋਰ ਦੂਣ-ਸਵਾਈ ਹੋ ਉਠਦੀ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਦੀ ਜਗਮਗਾਹਟ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਸੰਜੋਗ-ਅਨੰਦ ਅਬੋਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ

ਮੈਂ ਹੈਰਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਉਂ ਲੋਕ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਬੁਲਾਉਣ ਖ਼ਾਤਰ ਇਨਾ ਸ਼ੋਰ ਪਉਂਦੇ ਹਨ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਜਾਏ ਢੋਲ-ਢਮੱਕੇ ਇੰਝ ਜਾਪਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਟੀਨ ਦੇ ਡੱਬੇ ਵਿਚ ਰੋੜ ਖੜਕ ਰਹੇ ਹੋਣ। ਮੈਂ ਜੀਵਨ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਇਕ ਹੋਰ ਉਦਾਹਰਣ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ।

ਇਕ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਭ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਸਾਰੀਆਂ ਬੱਤੀਆਂ ਬੁਝਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਪਰਦੇ ਤਾਣ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਫਿਰ ਜਾ ਕੇ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰੇਮਿਕਾ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਇਸ ਅਨੂਠੀ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਬਾਰੇ ਸਚੇਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਹੋਰ ਚੁਰਾ ਨਾ ਖੜੇ। ਇਹ ਉਚੀ ਉਚੀ ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲੇ ਮੁਲਾਂ ਦੀ ਬਾਂਗ ਦੀ ਨਿਆਂਈਂ ਜੀਵਨ ਭਰ ਉਚੀ ਸੁਰ ਵਿਚ ਗਾਉਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਸਚਮੁੱਚ ! ਅਜਿਹੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਭੇਦ ਨੂੰ ਜਾਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜੇ ਇਸਤਰੀ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦੀ ਮਧੁਰਤਾ ਮਰਦ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਆਤਮਾ ਦੇ ਇਕਾਂਤ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕਰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਪ੍ਰਭੂ-ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੀ ਸੰਗਤ ਤਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਵਧੇਰੇ ਤੀਖਣ ਤੇ ਕਤਲ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਤਾਂ ਹੋਰ ਵੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਤੇ ਇਕਾਂਤ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਸਿਮਰਨ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਵਿਚ ਮੌਨ ਰਹਿਣ ਦਾ ਗੁਣ ਅਥਵਾ ਅਬੋਲ ਉਚਾਰਣ ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ ਲੀਨ ਸੰਤ-ਜਨਾਂ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਐਮਰਸਨ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ, ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਚੰਗਿਆੜੀ ਬਖਸ਼ਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਪ੍ਰਭੂ-ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਚਮਕਦੀ ਹੈ। ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਲੇ ਨੈਣਾਂ ਦੀ ਸ਼ਾਂਤ ਡੂੰਘਾਈ ਤੋਂ ਪਤੇ ਦੂਰ ਦੂਰ ਤਕ ਚਮਕਾਂ ਮਾਰਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਸਰੀਰਕ ਸੁੰਦਰਤਾ ਤੁੱਛ ਵਸਤੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਕਦੀ ਕਦੀ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਅਥਵਾ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਜੋ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਲਿਸ਼ਕਾਰਾ ਬਖਸ਼ਦੀ ਹੈ ਜੋ ਇਕ ਛਿਣ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ-ਫੁੱਲ ਨੂੰ ਇੰਝ ਰੋਸ਼ਨ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਗੁਲਾਬ ਦੇ ਨਵੇਂ ਫੁੱਲ ਵਾਂਗ ਟਹਿਕ ਉਠਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੈਣਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਬਿਜਲੀ ਦਾ ਲਿਸ਼ਕਾਰਾ ਵਜਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਨੈਣ ਮੁੰਦ ਕੇ ਆਪਣੀ ਹੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੀਆਂ ਡੂੰਘਾਣਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਉਤਰਦੇ ਹਨ। ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਦੇ ਗੁਪਤ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੁੰਡ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਉਹ ਜਾ ਕੇ ਟੁਬੀਆਂ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਜਲ ਦੇ ਛਲਕਣ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਤਾਂ ਸੁਣਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਜੋ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਸੰਸਾਰ ਸਰੀਰਕ ਰੂਪੀ ਕਪੜਿਆਂ ਨੂੰ ਉਹ ਇਸ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੁੰਡ ਦੇ ਖ਼ੁਸ਼ਕ ਕੰਢਿਆਂ ਉਤੇ ਹੀ ਛਡ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਤੋਂ ਇਹ ਸਿਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਸਮੇਂ ਉਹ

ਆਤਮਾ ਦਾ ਸ਼ੁਧ ਸਰੂਪ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਿਰਦੇ-ਕੰਵਲ ਦੇ ਫੁੱਲਾਂ ਉਤੇ ਰੱਬੀ ਜੋ ਚਮਕਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਫੁੱਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਤੇ ਭਗਤੀ ਰੱਤੇ ਨੈਣਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਦੇ ਲਿਸ਼ਕਾ ਜਗਮਗ ਕਰਕੇ ਜਗਦੇ ਬੁਝਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਸੰਤ-ਜਨ ਤਾਂ ਉਸ ਦੂਧੀਆ ਕੰਵਲ ਸਮਾਨ ਹਨ, ਜੋ ਸਾਗਰ ਦੇ ਨੀਲੇ ਪਾਣੀਆਂ ਵਿ ਤਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦੀ ਭਰਪੂਰਤਾ ਤੋਂ ਅਭਿਜ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਸ਼੍ਰੀ ਰਾ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ :

"ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ! ਮੈਂ ਰਾਜ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ, ਮੁਕਤ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ। ਨਾ ਹੀ ਮੈਂ ਯੋਗੀਅ ਵਾਲੀ ਰਿਧੀ-ਸਿਧੀ ਦੀ ਕਰਾਮਾਤੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਜਾਚਕ ਹਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਕੂੜੀ ਵਡਿਆਈ ਦੀ ਚਾਹ ਨਹੀਂ ਹੈ।" ਅਤੇ ਆਪ ਇਕ ਥਾਂ ਹੋਰ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ :

"ਮੇਰੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ! ਮੇਰੀ ਆਤਮਾ ਤਾਂ ਭੌਰੇ ਸਮਾਨ ਤੇਰੇ ਚਰਨ ਕੰਵਲਾਂ ਦੀ ਮਕਰੰਦ ਲਈ ਤ੍ਰਿਖਾਵੰਤ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ! ਮੈਂ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਅੰਕ ਹੀ ਸਮਾਉਣਾ ਲੋਚਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਜੋ ਤੁਹਾਡੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਮੈਂ ਮਸਤ ਹੋ ਸੁਤਾ ਰਹਾਂ।"

ਪ੍ਰਭੂ-ਪ੍ਰੀਤਮ ਦਾ ਨਦਰਿ-ਕਰਮ

ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ! ਤੁਹਾਡੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਗਿਆਨ ਦੀ ਉਚ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਬਖ਼ਸ਼ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਸ ਦੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਸਾਂ। ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ, ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਵਿਸਵ-ਵਿਆਪੀ ਸ਼ੁਭ ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਅਖੁਟ ਰਾਸ-ਪੂੰਜੀ ਨਾਲ ਮਾਲਾਮਾਲ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਜੋ ਮੇਰੇ ਨਿਰਬਲ ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਅੰਗਾਂ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਤੇ ਸਮਰਥਾ ਤੋਂ ਦੂਰ ਦੀ ਗੱਲ ਸੀ। ਤੁਹਾਡੀ ਕਿਰਪਾ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਸਦਕਾ ਮੈਂ ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਖਲੋਤਾ ਹਾਂ ਜੋ ਤੁਹਾਡੇ ਪ੍ਰਸਾਦਿ-ਕਰਮ ਦੀ ਸਿਫਤ-ਸਲਾਹ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਜੋ ਨਿਥਾਵੇਂ ਭੀਖਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਵਾਲੀ ਕਰਤਾਰੀ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਦਾ ਪਰਮਾਨੰਦ ਬਖ਼ਸ਼ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰਾ ਦੀ ਕੂੰਜ-ਪੰਖਾਂ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵਾਲੀ ਉਚ ਉਡਾਰੀ ਨਾਲ ਤੁਹਾਡੀ ਕਰਾਮਾਤੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਵਡਾਣੇ ਕੌਤਕਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਅਚੰਭਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਮੇਰੀ ਸੋਚ-ਸ਼ਕਤੀ ਜਵਾਬ ਦੇ ਚੁਕੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਹ ਵੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਤੁਹਾਡੀ ਮਿਹਰ ਦੀ ਇਕ ਨਜ਼ਰ ਮੁਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਜੀਵਾਲ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

ਦੈਵੀ ਮਸਤੀ

ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ! ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਪੁਜ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰੇਮ ਛੁਹ ਬਖ਼ਸ਼ੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇੰ ਫੁਰਮਾਇਆ ਹੈ "ਇਹ ਮੈਂ ਹੀ ਹਾਂ। ਉਦੋਂ ਦਾ ਮੈਂ ਇਕ ਅਨੂਠੇ ਸਵੈਮਾਨ ਵਿਚ ਮਸਤਾਨਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹਾਂ ਜੋ ਹਾਲੀਂ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਉਹ ਕੁਝ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਜੋ ਮੈਂ ਕਦੀ ਹੁੰਦਾ ਸਾਂ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਵਲ ਤੱਕਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਹੈਰਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਮੇਰਾ 'ਪੁਰਾਣਾ ਮੈਂ' ਰਾਈ ਦਾਣੇ ਦੇ ਅੰਕੁਰ ਦੇ ਉਗਣ ਨਾਲ 'ਨਵੇਂ ਮੈਂ' ਵਿਚ ਮੌਲ ਉਠਿਆ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਕੇਂਦਰ-ਬਿੰ ਸਹਿਜੇ ਸਹਿਜੇ ਅਲੋਪ ਹੋ ਕੇ ਤੁਹਾਡੇ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਕੁਝ ਇ

ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਕਾਸ-ਕ੍ਰਮ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਇਕ ਕੰਜ-ਕੰਵਾਰੀ ਦਾ ਆਪਾ ਮਾਤਾ ਦੇ ਆਪੇ ਵਿਚ ਜਾ ਵਟਦਾ ਹੈ।

ਸਿਮਰਨ ਦੇ ਬੀਜ ਦਾ ਪਵਿੱਤਰ ਗਰਭਾਦਾਨ

ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਸਮਝ ਪਈ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਤੋਂ ਕੀ ਭਾਵ ਸੀ ? ਬਾਈਬਲ ਦੀ ਇਕ ਕਥਾ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਤਾਂ ਇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਪਵਿੱਤਰ ਗਰਭਾਦਾਨ ਦਾ ਵਰਤਾਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਮਾਨਵ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਗਰਭ ਵਿਚੋਂ ਜਨਮ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਰੱਬ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਆਤਮਾ ਦੁਆਰਾ ਜਨਮ ਧਾਰਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।' ਜਿਨਾ ਚਿਰ ਤਕ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਕਿਸੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਤੇ ਉਹ ਉਸ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚੋਂ (ਆਤਮਿਕ ਰੂਪ ਵਿਚ) ਜਨਮ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦਾ, ਉਨਾ ਚਿਰ ਤਕ ਸਾਨੂੰ ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਸੋਝੀ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦੀ, ਉਦੋਂ ਤਕ ਤਾਂ ਆਤਮਿਕ ਜੀਵਨ ਦਾ ਆਰੰਭ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ, "ਇਸ ਨਾਮ ਦੇ ਰਹੱਸ ਬਾਰੇ ਸੁਹਾਗਣ ਤੋਂ ਜਾ ਕੇ ਪੁਛ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨੂੰ ਪਾਇਆ ਹੈ ? ਉਸ ਦਾ ਇਹ ਉਤਰ ਸੀ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਤਨੋ ਮਨੋ ਪ੍ਰਭੂ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਪੂਰਨ ਤੌਰ ਤੇ ਅਰਪਨ ਕਰਕੇ। ਹੁਣ ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਬੋਧ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਭੂ-ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਸਦਾ ਯਾਦ ਕਰਦੀ ਰਹੇ ਤੇ ਆਪਣੇ ਨਵ-ਜਾਏ ਪੁੱਤਰ ਵਿਚੋਂ ਉਸ ਦੇ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਨਿਹਾਰੇ।"

ਵੇਦਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਜਦੋਂ ਮਾਨਵਤਾ ਆਪਣੇ ਬਾਲ ਕਾਲ ਵਿਚ ਸੀ, ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਦੈਵੀ ਸਮਰਪਣ ਬਾਰੇ ਉਲੇਖ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, "ਭਗਵਾਨ ! ਤੁਸੀਂ ਆਉ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਉਸੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਹੀ ਹਾਂ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਇਸਤਰੀ ਲੇਟ ਕੇ ਆਪਣ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਭਗਵਾਨ ! ਮੈਨੂੰ ਗਰਭਾਦਾਨ ਬਖ਼ਸ਼ੋ, ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਦੈਵੀ ਜੀਵਨ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰ ਲੈਣ ਦਿਉ। ਭਗਵਾਨ ਆਉ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਉਸੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਹੀ ਹਾਂ ਜਿਵੇਂ ਇਕ ਇਸਤਰੀ ਪ੍ਰੇਮ ਅਨੁਮਾਦ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਪੁਰਖ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰਦੀ ਹੈ।

12. ਭਲਾ ਕਰਨ ਦੀ ਸੋਝੀ

(ਹਿੰਮ ਖੰਡ ਦੇ ਨਿਵਾਸੀਆਂ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ)

ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਸੋਝੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਭਲਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਕੀ ਭਾਵ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਭਲਾਈ ਕਰਨ ਦੀ ਕਿਰਿਆ ਤੋਂ ਵੀ ਅਣਜਾਣ ਹਾਂ।

ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਸਿਖ ਭੈਣ ਨੇ ਦਸਿਆ ਕਿ "ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਵਾਰ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਸੁਧ ਕਰਨ ਲਈ ਪੰਜ ਘੰਟੇ ਲਗਾਤਾਰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਨਾ ਪਿਆ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਹਰ ਅੱਖਰ ਮੇਰੇ ਲਈ ਚਮਕਦੇ ਹੀਰੇ ਸਮਾਨ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਮੇਰੀ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਸੰਵਾਰ ਦਿਤਾ। ਕਿੰਨੀ ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗੱਲ ਸੀ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਦਰਿ-ਕਰਮ ਦੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਚਾਈਆਂ ਤੋਂ ਮੇਰੀ ਇਸ ਮਾਨਸਿਕ ਕੁੜੱਤਣ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਰੂਪੀ ਹੀਰੇ ਪੰਨੇ ਤੇ ਪੱਥਰ-ਗੀਟੇ ਹੀ ਜਾਪਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਮੈਨੂੰ ਇੰਝ ਲਗਿਆ ਜਿਵੇਂ ਮੈਂ ਪੱਥਰ-ਗੀਟਿਆਂ ਨੂੰ ਅਕਾਰਥ ਹੀ ਚੱਟ ਰਹੀ ਹੋਵਾਂ। ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਵਿਅਰਥ ਜਿਹਾ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਹ ਸਭ ਇਸ ਕਾਰਨ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿਉਂਜੋ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਹੋਂਦ ਤੋਂ ਮੁਨਕਰ ਬੰਦਿਆਂ ਨੇ ਮੇਰੇ ਮਨ ਨੂੰ ਗੰਦ ਤੇ ਚਿਕੜ ਨਾਲ ਭਰ ਦਿਤਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਮਨ ਤੇ ਇਸ ਗੰਦ ਨੂੰ ਸਾਫ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸਾਂ। ਵੀਰ ਜੀ! ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਆਪਣੇ ਪਰਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਬਾਹਰ ਆਉਣ ਲਈ ਨਾ ਕਹਿਣਾ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੀ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਪ੍ਰਾਸਚਿਤ ਦੇ ਸੰਤਾਪ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਮੇਰਾ ਇਕੱਲਾ ਰਹਿਣਾ ਹੀ ਠੀਕ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਸੋਆਂ ਪਰਦਿਆਂ ਵਿਚ ਢਕਿਆ ਰਹਿਣਾ ਹੀ ਚੰਗਾ ਹੈ, ਪਰ ਦੂਜੇ ਬੰਨੇ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਭੂ-ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰੇਮ-ਪਾਤੀਆਂ ਤੋਂ ਵੰਚਿਤ ਰਹਿ ਕੇ ਪੀੜਾ ਨੂੰ ਜਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਜੋ ਸੁਧ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਰੂਪ ਹਨ ਕਿ ਮੇਰੇ ਲਈ ਨਿਰਜਿੰਦ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਫਿਰ ਇਹ ਕਹਿਣ ਲਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਅਭਿਮਾਨ ਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਸਤਰੀ-ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਨਫ਼ਰਤ ਕਰਨ ਲਗ ਪਈ ਹਾਂ। ਪਰ ਵੀਰ ਜੀ! ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਦਸੋ, ਮੈਂ ਉਦੋਂ ਕੀ ਕਰਾਂ ਜਦੋਂ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਆ ਕੇ ਮਿਲਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਾਣੇ ਜਾਂ ਅਣਜਾਣੇ ਅਚੇਤ ਜਾਂ ਸਚੇਤ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮੇਰੀਆਂ ਸ਼ੁਧ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਲੁਟ ਲਿਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਮੇਰੇ ਲਈ ਮੇਰੀ ਸਭ ਤੋਂ ਸੁੰਦਰ ਵਸਤੂ ਹੈ। ਇਹੋ ਹੀ ਮੇਰੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਹੈ, ਮੇਰੀ ਇੱਜ਼ਤ ਤੇ ਪੱਤ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਵੀ ਨਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਲੁਟ ਖੜਿਆ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਵੀ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਖੁਲ੍ਹ ਕੇ ਵਿਆਖਿਆ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ। ਪਰ ਵੀਰ ਜੀ! ਇਹ ਸੱਚ ਮਨੋ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ

ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਪਿਛੋਂ ਮੈਨੂੰ ਸੀਤਾ ਜੀ ਦੇ ਵਾਂਗ ਅਗਨੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਗੁਜ਼ਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।"

"ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਓਪਰੇ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਹੈ, ਪਏ ਮਿਲਦੇ ਰਹਿਣ। ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਨਾ ਹੀ ਉਹ ਮੈਥੋਂ ਕੁਝ ਲਭ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਮੇਰੀ ਆਤਮਾ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਪਰਦਿਆਂ ਹੇਠ ਹੀ ਉਡਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਵੀਰ ਜੀ ! ਜੇ ਮੈਂ ਇੰਝ ਦੂਜਿਆਂ ਦਾ ਭਲਾ ਕਰਨ ਲਗ ਪਵਾਂ ਤਾਂ ਇਸ ਲਈ ਮੈਨੂੰ ਸਖਤ ਮਿਹਨਤ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਘਣਾ ਕਸ਼ਟ ਝਲਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਅਜਿਹਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ। ਮੇਰੀ ਅੰਦਰਲੀ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਦੀ ਦਸ਼ਾ ਕੁਝ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਬਣ ਗਈ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਣਨ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ।"

ਇਕ ਹੋਰ ਸਿਖ ਸੁਆਣੀ ਨੇ ਜੋ ਕਿ ਉਚ-ਆਤਮਾ ਦੀ ਸੁਆਮੀ ਸੀ, ਆਪਣੇ ਗੁਆਂਢੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਤਪਦੇ ਤੰਦੂਰ ਉਤੇ ਕਦੀ ਆ ਕੇ ਰੋਟੀਆਂ ਨਹੀਂ ਸਨ ਪਕਾਉਣ ਦਿਤੀਆਂ। ਇਸ ਦੀ ਬਜਾਏ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗੁੰਨੇ ਹੋਏ ਆਟੇ ਦੀ ਪਰਾਂਤ ਲੈ ਲੈਂਦੀ ਤੇ ਆਪ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੰਦੂਰ ਵਿਚ ਰੋਟੀਆਂ ਲਾਹ ਕੇ ਦੇ ਦਿੰਦੀ। ਇੰਝ ਉਸ ਨੂੰ ਦੂਜਿਆਂ ਦੀਆਂ ਰੋਟੀਆਂ ਪਕਾਉਣ ਵਿਚ ਵਾਧੂ ਮਿਹਨਤ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਅਤੇ ਦੂਜਿਆਂ ਲਈ ਆਪਣਾ ਮੁੜ੍ਹਕਾ ਡੋਲ੍ਹਣਾ ਪੈਂਦਾ। ਉਹ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਤੰਦੂਰ ਤੋਂ ਰੋਟੀਆਂ ਪਕਾ ਕੇ ਤਾਂ ਦੇ ਦਿੰਦੀ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਰੱਖਿਆ ਲਈ ਪਾਈ ਕਾਰ ਤੋਂ ਅੰਦਰ ਨਾ ਆਉਣ ਦਿੰਦੀ। ਇਹ ਸੁਆਣੀ ਇਕ ਉਚ-ਦੈਵੀ ਆਤਮਾ ਸੀ। ਸਚਮੁੱਚ ਆਤਮਿਕ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਦੀ ਮਾਲਕ ਸੀ, ਪਰ ਉਸ ਕਦੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਗੱਲ-ਕੱਥ ਕਰਨ ਤੋਂ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰੋਕਿਆ। ਉਹ ਰਹੱਸਮਈ ਢੰਗ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੀ ਤੇ ਨਿਕੇ ਨਿਕੇ ਵਾਕ ਬੋਲਦੀ। ਇਕ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਓਪਰੇ ਬੰਦੇ ਨੇ ਉਸ ਤੋਂ ਆ ਕੇ ਪੁਛਿਆ, "ਭੈਣ ਜੀ ! ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਕਸ਼ਟ ਝਲ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੋਟੀਆਂ ਪਕਾ ਕੇ ਦਿੰਦੇ ਹੋ, ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਆਪਣੇ ਤੰਦੂਰ ਤੇ ਆ ਕੇ ਰੋਟੀਆਂ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਪਕਾਉਣ ਦਿੰਦੇ ?" ਤਾਂ ਉਸ ਸੁਆਣੀ ਨੇ ਕੋਮਲ ਭਾਵਾ ਵਿਚ ਉਤਰ ਦਿਤਾ, "ਵੀਰ ਜੀ ! ਉਹ ਅੰਦਰ ਆ ਕੇ ਮੇਰੇ ਤੰਦੂਰ ਨੂੰ ਫ਼ਜ਼ੂਲ ਦੀਆਂ ਗੱਪਾਂ ਨਾਲ ਭਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।"

ਜਦੋਂ ਆਰੰਭਕ ਕਾਲ ਦੇ ਈਸਾਈ ਆਪਣੀ ਸਵੈ-ਰੱਖਿਆ ਲਈ ਤੁਰੇ ਜਾਂਦੇ ਹਵਾ ਵਿਚ ਸੂਲੀ ਦਾ ਚਿੰਨ੍ਹ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਬਣਾ ਲੈਂਦੇ ਸਨ, ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾ-ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਦਾਖ਼ਲ ਹੋ ਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਭ੍ਰਸ਼ਟ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੂਜੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਭੂਤਾਂ ਤੋਂ ਭਲੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜਾਣੂੰ ਸਨ।

ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਕੋਈ ਚਿਤਰਕਾਰ ਵੀ ਆਪਣੀ ਤੂਲਕਾ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦੂਜੇ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਦੇਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਲੇਖਕ ਆਪਣੀ ਕਲਮ ਨੂੰ ਸਾਂਭ ਸਾਂਭ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਐਮਰਸਨ ਤਾਂ ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਓਪਰੇ ਬੰਦੇ ਆ ਜਾਣ ਤਾਂ ਇਕ ਸੱਚਾ ਕਲਾਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਤੰਗ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਨਹੀਂ

ਚਾਹੁੰਦਾ ਕਿ ਮਾਯੂਸ ਤੇ ਨਿਰਾਸ਼ ਲੋਕ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਰੋਲ-ਘਚੋਲੇ ਦੇ ਗੰਦ-ਗੁਦੜ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਸ ਦੇ ਮਨ-ਕੁੰਜ ਅਰਥਾਤ ਕਮਰੇ ਦੇ ਸਵੱਛ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨੂੰ ਆ ਕੇ ਗੰਧਾਲ ਦੇਣ।

ਇਹ ਗੱਲ ਭਾਵੇਂ ਦੁਬਾਜਰਿਆਂ ਵਾਲੀ ਜਾਪਦੀ ਹੈ। ਆਮ ਲੋਕ ਇਸ ਨੂੰ ਕੁਲੀਨ-ਤੰਤਰੀ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਹੀ ਕਹਿਣਗੇ, ਪਰ ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰਲੇ ਆਤਮਿਕ ਵਾਤਾਵਰਣ ਅਤੇ ਨੈਤਿਕ ਰੁਚੀ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰਖਣ ਲਈ ਸਖਤ ਮਿਹਨਤ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਇਸ ਜਨਵਾਦੀ ਹਮਦਰਦੀ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਾਰ-ਖੇਤਰ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਖ਼ਤ ਮਿਹਨਤ ਨਾਲ ਉਸਾਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਨੂੰ ਦੂਸ਼ਿਤ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿੰਦੇ। ਇਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਯਸੂ ਨੇ ਕਦੀ ਫ਼ਰਮਾਇਆ ਸੀ ਕਿ, 'ਇਹ ਤਾਂ ਸੂਰਾਂ ਅਗੇ ਮੋਤੀ ਪਰੋਸਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ।'

ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿਖ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਦੁਆਰਾ ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਭਰੋਸੇ ਦੀ ਰਾਸ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਉਸ ਨੂੰ ਬਖ਼ਸ਼ਿਆ ਰਿਣ ਹੈ ਜੋ ਉਸ ਨੂੰ ਉਸ ਨਿਹਚੇ ਦੇ ਗੁਣ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਤੇ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਹਿਤ ਬਖਸ਼ਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਆਤਮਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਪਰਿਪੂਰਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਪੂਰਨਤਾ ਦੀ ਮਹਿਕ ਉਸ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਪਸਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜੋ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਸਭ ਜੀਆਂ ਲਈ ਗੁਣਕਾਰੀ ਹੈ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਹੀ ਉਸ ਗੁਰਸਿਖ ਨੂੰ ਬਾਹਰਲੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ ਹਿਤ ਭੇਜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਆਪਣੀ ਆਤਮਿਕ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੀ ਮਹਿਕ ਤੇ ਸ਼ਾਨ ਨੂੰ ਆਲੇ-ਦੁਆਲ ਪਸਾਰ ਸਕੇ। ਉਹ ਗੁਰਸਿਖ ਵੀ ਗੁਰੂ ਦੀ ਹੀ ਕਾਰ ਕਮਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਆਪ ਤਾਂ ਉਹ ਕੇਵਲ ਇਕ ਮਾਧਿਅਮ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਗੁਰੂ ਉਸ ਨੂੰ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤਿਵੇਂ ਉਹ ਕਾਰਿੰਦੇ-ਹਾਰ ਇਸ ਪਵਿੱਤਰ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਨਿਭਾਉਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਭ ਕੀਮਤੀ ਮਾਲ ਉਸ ਦਾ ਆਪਣਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਹ ਤਾਂ ਆਪਣੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ, ਵਿਚਾਰਾਂ ਤੇ ਅਮਲਾਂ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਦੀ ਭਿੰਨੀ ਮਹਿਕ ਨੂੰ ਦੂਜਿਆਂ ਤਕ ਵੰਡਣ ਦਾ ਇਕ ਸਰੀਰਕ ਮਾਧਿਅਮ ਮਾਤਰ ਹੀ ਹੈ। ਉਹ ਗੁਰਸਿਖ ਇਹ ਵੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਬਖ਼ਸ਼ੀ ਇਹ ਰਾਸ ਪੂੰਜੀ ਫ਼ਜ਼ੂਲ ਖ਼ਰਚੀ ਅਤੇ ਵਿਅਰਥ ਰੋੜ੍ਹਨ ਲਈ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਹ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਭਲੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀਆਂ ਬਖ਼ਸ਼ੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਇਹ ਦਾਤਾਂ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਉਸ ਦਾ ਆਪਣਾ ਮਾਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਇਸ ਦੇ ਯੋਗ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਸੇ ਉਚ ਨਿਮਰਤਾ ਦੇ ਗੁਣ ਨੂੰ ਲੋਕ ਵੀ ਕਈ ਵਾਰ ਗ਼ਲਤ ਸਮਝ ਬੈਠਦੇ ਹਨ ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਅਮੀਰਜ਼ਾਦਿਆਂ ਵਾਲਾ ਅਭਿਮਾਨ ਤੇ ਨਿਪਟ ਤਾਮਸ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਦਾ ਗਿਆਨ ਮੰਨਣ ਲਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ।

ਕਈ ਵਾਰ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿਖ ਨੂੰ ਇੰਝ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਕਿਸੇ ਚਿਕੜ-ਗ੍ਰਸਤ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਆਪ ਵੀ ਚਿਕੜ ਨਾਲ ਭਰ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਨੇ ਆ ਕੇ ਉਸ ਦੇ

ਹਿਰਦੇ ਦੇ ਨਿਰਮਲ ਜਲ-ਪ੍ਰਵਾਹ ਵਿਚ ਚਿਕੜ ਦੀ ਟੋਕਰੀ ਆ ਸੁਟੀ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਗੰਧਲੇ ਜਲ ਨੂੰ ਮੁੜ ਸਾਫ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਇਸ ਦੀ ਸਫ਼ਾਈ ਕਰਨ ਦਾ ਕਾਰਜ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਚੇਤਨਾ ਦੁਆਰਾ ਸਿਖ ਦੀ ਚੇਤੰਨਤਾ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਮੁੜ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਾਉਣ ਤੇ ਸਵੱਛ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਮਨੁੱਖ ਤਾਂ ਉਸ ਚਸ਼ਮੇਂ ਦੀ ਨਿਆਂਈਂ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਪਿਛੋਂ ਜਲ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਹ ਉਛਾਲਾ ਮਾਰ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਜਲ-ਪ੍ਰਵਾਹ ਨੂੰ ਪਾਰਦਰਸ਼ੀ ਬਣਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਅੰਤਰੀਵ ਜੀਵਨ ਆਪਣੇ ਤੀਖਣ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਸੋਹਜਮਈ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਲਾਤਮਕ ਤੇ ਨੈਤਿਕ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਸਭ ਕੁਲੀਨ-ਪੁਰਜ਼ਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਫਿਰ ਵੀ ਉਹ ਨਾਲੋ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਦੇ ਪੂਰਨ ਤੌਰ ਤੇ ਸਮਰਪਿਤ ਤੇ ਹਕਮ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਸਿਮਰਨ ਵਾਲੇ ਪੁਰਸ਼ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬੜਾ ਸੂਖਮ ਜਿਹਾ ਧਰਮ-ਕੰਡਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਛਾਬੇ ਵਾਲ ਭਰ ਦੇ ਵਧੂ ਵਜ਼ਨ ਨਾਲ ਡੋਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਮਨੁੱਖ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ, ਘਟਨਾਵਾਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ, ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਛਾਂਵੇਂ, ਪੁਸਤਕਾਂ, ਇਮਾਰਤਾਂ ਸਭ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਧਰਮ-ਕੰਡੇ 'ਤੇ ਤੋਲਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੁਲ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਵੀ ਮਨੁੱਖ ਤੇ ਘਟਨਾਵਾਂ ਉਸ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਵਾਪਰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਲੇ ਬੁਰੇ ਪ੍ਰਛਾਂਵਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਹਾੜ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। "ਰੱਬ ਹੈ ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਤੇ ਜਗ ਹਸ ਖੇਲਦਾ" ਪ੍ਰਾਭੌਤਿਕ ਰੂਪ ਦਾ ਸਾਧਾਰਨੀਕਰਣ ਤਾਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਸਿਮਰਨ ਵਾਲੇ ਸੰਤ-ਪੁਰਸ਼ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, "ਪ੍ਰਭੂ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਹੈ ਤਾਂ ਜਗਤ ਲਈ ਵੀ ਸਭ ਅੱਛਾ ਹੈ।" ਇਕੋ ਸਮੇਂ ਝੁਲ ਰਹੀ ਪਵਨ ਦੇ ਦੋ ਬੁਲ੍ਹੇ ਉਸ ਲਈ ਵਖ ਵਖ ਅਰਥ ਰਖਦੇ ਹਨ। ਇਕ ਉਸ ਨੂੰ ਅਸਹਿ ਕਸ਼ਟ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਦੂਜਾ ਅਕਹਿ ਅਨੰਦ। ਉਸ ਉਤੇ ਹੋਇਆ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਹਿੰਸਾ ਦਾ ਵਾਰ ਉਸ ਨੂੰ ਭਲਾ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੋ ਜਹਾਨਾਂ ਦੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਦੀ ਦਾਤ ਉਸ ਨੂੰ ਸਰਾਪ ਵਾਂਗ ਲਗਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਤਿਭਾਸ਼ੀਲ ਪੁਰਸ਼ ਬਾਰੇ ਅਸੀਂ ਉਪਰ ਕਥਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਹ 'ਸਰਵ ਕਾ ਗਿਆਤਾ' ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਇਕ ਤੱਕਣੀ ਵਿਚ ਕਈ ਰੂਹਾਨੀ ਮੰਡਲ ਚਕਰ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਆਪਣੀ ਆਤਮਾ ਦੀ ਨਿਰੰਕੁਸ਼ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਉਤੇ ਰਸ਼ਕ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਅਸੀਂ ਜੋ ਬਹੁਤ ਹੇਠਾਂ ਖੜੇ ਹਾਂ, ਅਜਿਹੇ ਦੇਵ-ਪੁਰਸ਼ ਦੇ ਝੱਲ-ਮਸਤਾਨੇ, ਸਵੈ-ਵਿਰੋਧਾਂ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਅਨੰਤ ਮਨੋਭਾਵਾਂ ਤੇ ਮਨੋਦਿਸ਼ਾਵਾਂ ਦਾ ਥਾਹ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦੇ। ਕਈ ਵਾਰ ਤਾਂ ਉਹ ਮਰ ਚੁਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਉਸ ਕੋਲੋਂ ਲੰਘ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ। ਉਸ ਨੂੰ ਅਸੰਤੁਲਿਤ ਵੇਖ ਕੇ ਸਮਝ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ। ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸਮੇਂ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਬਾਰੇ ਚਿਤਵਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਾਲੀ ਜਨਮ ਧਾਰਨਾ ਹੈ। ਤਾਂ ਵੀ ਅਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਲੱਖ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਪਰਬਤ ਜਿਡੇ ਉਚੇ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦਾ ਸਿਰ ਫੇਂਹਨ ਲਈ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਥਾਂ ਨਵੇਂ ਨੂੰ ਸਥਾਪਤ

ਕਰਨ ਲਈ ਉਸ ਦੀਆਂ ਚੋਟੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪੈਰਾਂ ਹੇਠ ਮਧੋਲਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਵੀ ਅਸੀਂ ਉਸ ਦੇ ਰਹੱਸ ਨੂੰ ਜਾਣ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ। ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਅਸੀਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਵੀ ਦੂਜੇ ਯੋਧੇ ਨਾਇਕਾਂ ਸਮਾਨ ਆਪਣੀ ਤਲਵਾਰ ਸੂਤ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਜੰਗੀ ਅਖਾੜੇ ਵਿਚ ਉਤਰ ਆਇਆ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਗ਼ਲਤ ਸਮਝ ਬੈਠਦੇ ਹਾਂ ਕਿਉਂਜੋ ਉਸ ਦੀ ਹੋਣੀ ਵਿਚ ਵੀ ਸਾਡੇ ਵਰਗੇ ਸਾਰੇ ਔਗੁਣ ਮੌਜੂਦ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਹਾਲਾਂ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵਲੋਂ ਸਾਡੇ ਸੰਸਾਰ ਅੰਦਰ ਤੇ ਸਾਡੇ ਵਿਚ ਵਿਚਰ ਕੇ ਕੁਝ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਾਰਜ ਸਿਰੇ ਚਾੜ੍ਹਨ ਲਈ ਭੇਜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਬੰਦੀ ਬਣਾ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ, ਉਸ ਨੂੰ ਤਸੀਹੇ ਦਿੰਦੇ ਹਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੇਮ ਤੇ ਨਫ਼ਰਤ ਦੋਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸੂਲੀ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹਨ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿਉਂਜੋ ਅਸੀਂ ਉਸ ਦੇ ਭੇਦ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦੇ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਇਨੇ ਸਿਧੇ ਸਾਦੇ ਤੇ ਨਿਆਰੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਨਾ ਚਿਰ ਤਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਜਾਮਾ ਨਾ ਪੁਆਇਆ ਜਾਵੇ, ਅਸੀਂ ਉਸ ਦਾ ਅਨੁਸਰਣ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਸਾਡੀ ਖ਼ਾਤਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰਵਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਇਸ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਜੜ੍ਹਾਂ ਪਕੜ ਸਕਣ ਕਿਉਂਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਪਿਤਾ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਮਹਾਨ ਕਿਰਪਾਲੂ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਦਮਾਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਆਪਣੇ ਹੀ ਪਰਮ ਸ਼ਤਰੂ 'ਹਉਮੈ' ਦੇ ਵਾਰਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ :

"ਹਉਮੈ ਦੀਰਘ ਰੋਗੁ ਹੈ
ਦਾਰੂ ਭੀ ਇਸ ਮਾਹਿ ॥"

ਹਉਮੈ ਦੇ ਦੀਰਘ ਰੋਗ ਵਿਚ ਇਸ ਦੀ ਔਸ਼ਧੀ ਵੀ ਲੁਕੀ ਪਈ ਹੈ।

13. ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦਾ ਖ਼ਾਲਸਾ

(ਰਾਗ ਰਤਨ ਪਰਿਵਾਰ ਪਰੀਆ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ)

ਦੀਵਾਲੀ ਦਾ ਉਤਸਵ

ਸਭ ਯੁਗਾਂ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖੀ ਸਮੂਹ-ਸਿਮਰਨ ਦੇ ਪੁੰਜ ਮਹਾਂ-ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਜੁੜਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਿਕਨਾਤੀਸੀ (ਚੁੰਬਕੀ) ਨਿਜੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਥਲੇ ਜੋ ਕਿ ਧੁਰੋਂ ਵਿਰੋਸਾਈ ਦੇਵੀ-ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਇਹ ਕਾਰਜ ਚਲਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਾਰਜ ਉਚੇ ਮੰਡਲਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਆਤਮਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਆਪਣੇ ਨਿਕੇ ਆਪੇ ਨੂੰ ਹੇਠਾਂ ਧਰਤ ਉਤੇ ਸੁਟ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਅਜਿਹੇ ਜਗਦੇ ਦੀਪਕਾਂ ਹਾਰ ਮਨੁੱਖੀ ਹਿਰਦਿਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਆ ਨਿਵਾਸ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜਦੋਂ ਸਿਖਾਂ ਜਾਂ ਮੁਰੀਦਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਸੰਗਤ ਜੁੜਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਪਾਵਲੀ ਦਾ ਉਤਸਵ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮਹਾਤਮਾ ਬੁਧ ਨੇ ਸੰਘ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕੀਤਾ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸਿਖ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਸੰਗਤ ਦੀ ਪ੍ਰਥਾ ਤੋਰੀ।

ਪੁੱਤਰ ਅਤੇ ਪਿਤਾ

ਸੰਗਤ ਤਾਂ ਨਿਰੋਲ ਪ੍ਰੇਰਨਾਯੁਕਤ ਰੰਗ ਰਤੜੇ ਇਸਤਰੀ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਸਮੂਹ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜੋ ਉਸ ਸੁਹਾਗਵਤੀ ਇਸਤਰੀ ਸਮਾਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਅਰਥਾਤ ਗੁਰੂ ਦੇ ਵਿਅਕਤਿਤਵ ਖ਼ਾਤਰ ਆਪਣਾ ਤਨ ਮਨ ਗੁਰੂ ਅਗੇ ਸੌਂਪ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਸੰਗਤ ਦੇ ਘਟਕ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਮੌਜੂਦ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਕ ਵਾਰ ਕਿਸੇ ਪੰਜਾਬੀ ਫਰੀਸੀ ਪੰਥ ਦੇ ਅਨੁਯਾਈ ਨੇ ਇਕ ਭਗਤੀ ਰੱਤੇ ਪੁਰਸ਼ ਤੋਂ ਆ ਕੇ ਇਹ ਪੁਛ ਕੀਤੀ ਕਿ ਕੀ ਉਹ ਇਤਨੇ ਨਾਮਵਰ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਸ਼ਕਤੀ ਆ ਗਈ ਹੋਵੇ ਤੇ ਉਹ ਗੁਰੂ ਸਮਾਨ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦਿਆਂ ਵਿਚ ਨਾਮ ਦੇ ਬੀਜ ਬੀਜ ਸਕਣ? ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿਖ ਨੇ ਸ਼ਾਂਤ-ਚਿਤ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇੰਝ ਉਤਰ ਦਿਤਾ, "ਮੇਰੀ ਕੌਣ ਇੰਝ ਅਕਾਰਨ ਨਿੰਦਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਇਹ ਤਾਂ ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕਦਾ ਕਿ ਮੇਰੇ ਤੇ ਗੁਰੂ ਵਿਚ ਕੀ ਸਬੰਧ ਹਨ। ਉਹ ਮੇਰੇ ਲਈ ਕੌਣ ਹੈ ਤੇ ਮੈਂ ਉਸ ਲਈ ਕੀ ਹਾਂ? ਪਰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਹਰ ਸਿਖ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਅਕਾਲ-ਪੁਰਖ ਪਿਤਾ ਦੀ ਸਤਾ ਵਿਦਮਾਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਪਿਤਾ ਵਾਲਾ ਕਰਤੱਵ ਵੀ ਨਿਭਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇੰਝ ਉਹ ਮੁਰਦਾ ਮਨੁੱਖਤਾ ਵਿਚ ਜੀਵਨ ਦਾ ਬੀਜ ਬੀਜ ਕੇ ਉਸ ਵਿਚ ਨਵੀਆਂ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰ ਸਕਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਨਿਰਸੰਦੇਹ, ਉਹ ਕਹਿ

ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਉਸ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਹਾਂ ਅਤੇ ਪਿਤਾ ਹੋਣ ਦੇ ਗੁਣ ਵੀ ਰਖਦਾ ਹਾਂ।

ਖ਼ਾਲਸਾ ਗੁਰੂ ਦਾ ਆਤਮਿਕ ਸਰੂਪ

ਸਿਖ ਸੰਗਤ ਸ਼ਕਤੀਵਰ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦਾ ਸਮੂਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਘਟੋ ਘਟ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਇਕ ਯੁਗ ਵਿਚ ਇਹ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਸੰਗਤ ਦਸ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਤਖ਼ਤ ਦੁਆਲੇ ਜੁੜੀ ਸੀ। ਇਸ ਵਿਚ ਵਿਅਕਤੀ ਆ ਆ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਅਨੰਤ ਵਿਅਕਤਿਤਵ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਅਭੇਦ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਰਹੇ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਹੰਸਰ ਚਿਹਰਿਆਂ, ਸਹੰਸਰ ਹੱਥਾਂ ਦਾ ਹੀ ਇਹ ਸੰਗਤ ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬ ਸੀ। ਇਸ ਨੂੰ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੀ ਅਰਥਾਤ ਪਵਿੱਤਰ ਇਕੱਤਰਤਾ ਦੀ ਸੰਗਿਆ ਦਿਤੀ ਗਈ। ਅਜਿਹੀ ਅਦੁਤੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਜਿਸ ਵਿਚ ਪੂਰਨ ਮਨੁੱਖ ਆ ਕੇ ਜੁੜਦੇ ਸਨ ਤੇ ਜਿਹੜੇ ਪਿਆਰ-ਰੱਤੇ ਚਮਕਦੀ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦਾ ਤਾਰਾ-ਮੰਡਲ ਸੀ। ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਬੜੀ ਨਿਮਰਤਾ ਸਹਿਤ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਭੇਟ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਦਸਮੇਸ਼ ਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੀ ਉਪਮਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕਰਦੇ ਹਨ :

> "ਇਨਹੀ ਕੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਸੇ ਸਜੇ ਹਮ ਹੈਂ
> ਨਹੀ ਮੋ ਸੋ ਗਰੀਬ ਕਰੋਰ ਪਰੇ ॥"

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਪਮਾ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਤਨੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਘੋਲ-ਘੁਮਾਈ ਹੋਈਆਂ ਉਚ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਕੇਵਲ ਅਜਿਹੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦਾ ਜੋੜ ਮੇਲ ਹੀ ਸਿਖ ਸੰਗਤ ਜਾਂ ਖ਼ਾਲਸਾ ਅਖਵਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਖ਼ਾਲਸਾ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦਾ ਸਮੂਹ ਹੈ ਕਿਉਂਜੋ ਹਰ ਸਿਖ ਦਾ ਸਰੀਰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਆਤਮਾ ਦਾ ਵਾਹਨ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦੇ ਇਸ ਆਦਰਸ਼ਕ ਜਨ-ਸਮੂਹ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਤੇ ਆਤਮਿਕ ਆਭਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਸੁਪਨਿਆਂ ਦੀ ਸਿਰਜਨਾ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ 'ਖ਼ਾਲਸਾ' ਨੂੰ ਸਾਜ ਕੇ ਦਿਤਾ। ਇਹ ਖ਼ਾਲਸਾ ਸੱਚ ਦੀ ਸਦਾਚਾਰਕ ਬਾਦਸ਼ਾਹਤ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਸੀ ਜਿਸ ਦਾ ਬੂਟਾ ਸ੍ਰੀ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਬਾਗ਼ ਵਿਚ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ। ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਦੇ ਇਸ ਮਹਾਂ-ਬਨ ਵਿਚ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਫ਼ਰਿਸ਼ਤੇ ਆਪ ਆ ਕੇ ਵਿਚਰਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਉਹ ਖ਼ਾਲਸਾ ਸੀ ਜੋ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦੇ ਚੋਣਵੇਂ ਤੇ ਸਜੀਲੇ ਸਹੰਸਰ ਰੂਪਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਖ਼ਾਲਸਾ ਮਾਤ ਲੋਕ ਦੀ ਥਾਂ ਦੇਵ ਮੰਡਲ ਦਾ ਵਾਸੀ

ਇਸ ਖ਼ਾਲਸਾ ਨੂੰ ਹੁਣ ਵੀ ਭਰੋਸੇ ਵਾਲੇ ਨੈਣ ਆਪਣੀ ਧਿਆਨੀ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੁਆਰਾ ਵੇਖ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਜਿਗਿਆਸੂਆਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਸ ਖ਼ਾਲਸਾ ਸਮੂਹ ਨੂੰ ਅਤੇ ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਦੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਚਿਹਰਿਆਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਦੀ ਅਭਿਲਾਸ਼ਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਹਾਲੀ ਵੀ ਦੇਵ ਮੰਡਲ ਆਪਣੇ ਪਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਹਟਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇੰਝ ਉਹ ਖ਼ਾਲਸਾ ਰੂਪ ਦੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਨਾ ਆਖੋ ਕਿ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਇਕੱਤਰਤਾ ਵਿਚੋਂ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਨੂੰ ਸਵਾਰਥ ਤੇ ਮੋਹ ਦੇ ਮਾਇਆ ਜਾਲ ਨੇ ਇਕ ਝੂਠੇ ਆਤਮ ਛਲਾਵੇ ਹਾਰ ਮੋਹਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਕਿਸੇ ਆਤਮ ਭੁਲਾਵੇ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜਾਂ ਖ਼ਾਲਸਾ ਸਮਝ ਬੈਠਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਥੋੜ੍ਹੇ ਪਾਣੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਮੋਤੀ ਮਾਣਕ ਨਹੀਂ ਲਭੇ ਜਾ ਸਕਦੇ।

ਨਾਮ ਦੀ ਜੋਤ

ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਖ਼ਾਲਸਾ ਬਾਰੇ ਫਿਰ ਇੰਝ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, "ਜਿਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਜੋਤ ਦਿਨ ਰਾਤ ਨਿਰੰਤਰ ਜਗਦੀ ਹੈ, ਉਸੇ ਨੂੰ ਹੀ ਖ਼ਾਲਸੇ ਦਾ ਸ਼ੁਧ ਰੂਪ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।"

ਅਜਿਹੇ ਵਿਅਕਤੀ ਵਿਚ ਲੱਖਾਂ ਦਾ ਬਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਵਿਅਕਤੀ ਵਿਚ ਲੱਖਾਂ ਵਿਅਕਤੀ ਵਿਆਪਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਆਤਮਿਕ ਉਥਾਨ

ਇਹ ਕੋਈ ਕੂੜ ਕਲਪਨਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਸਗੋਂ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗੰਭੀਰ ਯਥਾਰਥ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਅਕਾਲੀ ਸਿੰਘ ਦਾ ਗਣਿਤ-ਵਿਗਿਆਨ ਅੰਕਾ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਉਸ ਦਾ 'ਮੈਂ' ਸਮੂਹ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਇਕ (1) ਵੀ 1,25,000 (ਸਵਾ ਲੱਖ) ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸੰਖਿਆ ਉਸ ਦੇ ਅੰਤਰੀਵ ਆਤਮਿਕ ਬਲ ਦੇ ਮਹੱਤਵ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਉਸ ਦੀ ਉਚਤਾ, ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ, ਦੈਵੀ ਸਤਾ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸਾਰੀ ਕੌਮ ਉਸ ਦੇ ਇਕ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਦਿਤੇ ਆਦੇਸ਼ ਉਤੇ ਮਾਰਚ ਕਰਨ ਲਗ ਪੈਂਦੀ ਹੈ।

ਦਰਿਆ ਸਿੰਧ ਦੇ ਕੰਢੇ ਜਿਥੇ ਪਠਾਣਾਂ ਦੇ ਸਮੂਹਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਅਕਾਲੀ ਫੂਲਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਰਣ-ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਲੜਨ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਨੇ ਅਚੰਭਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸ਼ਕਤੀ ਬਲ ਦਾ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤਾ। ਭਜਦੇ ਹੋਏ ਪਠਾਣਾਂ ਨੇ ਇਹ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਸੈਂਕੜੇ ਅਕਾਲੀ ਫੂਲਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਰੂਪ ਆਕਾਸ਼ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਉਤਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਕ ਇਕ ਪਠਾਣ ਨੂੰ ਇੰਝ ਲਗਿਆ ਜਿਵੇਂ ਦਰਜਨਾਂ ਫੂਲਾ ਸਿੰਘ ਗਰਮਜੋਸ਼ੀ ਨਾਲ ਉਸ ਦਾ ਪਿਛਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਰਜਨਾਂ ਨੰਗੀਆਂ ਕਿਰਪਾਨਾਂ ਆਪਣੇ ਅਗੇ ਤੇ ਚਾਰ ਚੁਫੇਰੇ ਹੀ ਚਮਕਦੀਆਂ ਦਿਖਾਈ ਦਿਤੀਆਂ। ਹਾਲਾਂ ਕਿ ਅਕਾਲੀ ਫੂਲਾ ਸਿੰਘ ਇਕੱਲਾ ਖਲੋਤਾ ਇਸ ਵਹੀਰ ਦਾ ਟਾਕਰਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਹ ਹੈ 'ਖ਼ਾਲਸਾ' ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਆਤਮਿਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਜੋ ਉਸ ਸਮੇਂ ਪ੍ਰਚੰਡ ਅਗਨੀ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਜਗਮਗਾ ਉਠਦਾ ਹੈ। ਇਹ 'ਖ਼ਾਲਸਾ' ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਦੇ ਭਿਤ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਸਿਮਰਨ ਰੱਤੇ ਸੰਤ-ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਹਰ ਵਿਅਕਤੀ ਸਮਾਜ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਕੋਲ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਥੁੜ੍ਹ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ

ਵਿਚੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸਭੋ ਕੁਝ ਬਖ਼ਸ਼ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਧਿਆਨੀ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਤਾਂ ਸਭ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਇਕੋ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਹੀ ਵਿਆਪਕ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਮੈਂ ਦੂਜਿਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦੀ ਹੀ ਟਹਿਲ ਕਮਾ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹਾਂ।

ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਧਰੀਆਂ ਨੀਂਹਾਂ

ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਬਾਹਰਮੁਖੀ ਪ੍ਰਸਥਿਤੀਆਂ ਕਦੀ ਵੀ ਇਕ ਸਮਾਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ, ਪਰ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਹਿਰਦਾ ਗੁਰੂ ਦੀ ਚੇਤਨਾ ਤੇ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦਾਂ ਭਰਪੂਰਤਾ ਸਦਕਾ ਦਾਤਾਂ ਨੂੰ ਵੰਡਣ ਤੇ ਦੋਸ਼ਾਂ ਦੇ ਖਿਮਾਂ ਕਰਨ ਵਿਚ ਅਸੀਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਤਮਾ ਦੇ ਇਸ ਪ੍ਰਸਪਰ ਵਟਾਂਦਰੇ ਅਤੇ ਰੁਪਾਂਤਰਣ ਕਾਰਨ ਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਸੁਭਾਅ ਦੀ ਮਿੱਠਤ ਉਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਉਤੇ ਹੀ ਖ਼ਾਲਸਾ ਸਮਾਜ ਦੇ ਤਾਣੇ ਬਾਣੇ ਦੀ ਸਿਰਜਨਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਹਰ ਘਰ ਵਿਚ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੀ ਟਹਿਲ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਇਕ ਫ਼ਰਜ਼ ਦੀ ਥਾਂ ਅਨੰਦ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਕਾਰਜ ਹੋ ਨਿਬੜਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਸਰੀਰਕ ਹੋਂਦ ਤਾਂ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਲਈ ਹੀ ਬਣੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਇਸ ਸੇਵਾ ਬਦਲੇ ਧਰਤ ਤੇ ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਫੱਲ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀ ਅਭਿਲਾਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਸਗੋਂ ਉਹ ਤਾਂ ਇਹ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਉਸ ਦਾ ਜੀਵਨ ਸੰਪੂਰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਿਖੀ ਜੀਵਨ ਤਾਂ ਵਿਸ਼ਵ-ਵਿਆਪੀ ਸੁਭਾਅ ਵਾਲਾ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਜੋ ਇਸ ਵਿਚ ਤਾਂ ਉਹ ਦਿਲ ਧੜਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸੱਚੇ ਪ੍ਰੇਮ ਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਆਤਮਾ ਦੀ ਧੜਕਣ ਵਿਦਮਾਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਅਜਿਹਾ ਵਿਅਕਤੀ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਜੋ ਸਚਿਆਰਾ ਮਨੁੱਖ ਵੀ ਇਸ ਜਗਤ ਵਿਚ ਟਾਵਾਂ ਟਾਵਾਂ ਹੀ ਲਭਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਦਰਸ਼ਨਵੇਤਾ ਨੇ ਸੱਚ ਹੀ ਆਖਿਆ ਹੈ, "ਮੈਂ ਰੱਬ ਨੂੰ ਤਾਂ ਹਰ ਥਾਂ ਵੇਖਦਾ ਹਾਂ, ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਮਨੁੱਖ ਕਿਧਰੇ ਵਿਖਾਈ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ।"

ਭਾਈ ਤਾਰੂ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਦੇ ਸਾਕੇ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਖ਼ੂਨੀ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਹਾਲੀ ਉਸ ਦੇ ਅੰਤਰੀਵ ਜੀਵਨ ਬਾਰੇ ਵਰਤਮਾਨ ਕਾਲ ਦੇ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਦਸਣਾ ਬਾਕੀ ਹੈ। ਆਪ ਦਾ ਜੀਵਨ ਭਗਤੀ ਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਦੀ ਦੂਧੀਆ ਨਦੀ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਹ ਸੀ। ਆਪ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਆਪ ਦਾ ਜੀਵਨ ਵਧੇਰੇ ਸਚਿਆਰਾ ਤੇ ਉਚਾ ਸੀ, ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਕੋਠੇ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਆਪ ਨਾਮ ਦੀ ਗੰਗਾ ਵਿਚ ਸਦਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਖੇਤੀ-ਬਾੜੀ ਕਰਕੇ, ਹਲ ਵਾਹ ਕੇ ਅਨਾਜ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਿੱਤਾ ਸੀ, ਪਰ ਬਾਹਰਲਾ ਸੰਸਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਤਮਿਕ ਵਡਿਆਈ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸਾਧਾਰਨ ਹਲ-ਵਾਹਕ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਾਹਰੀ ਜੀਵਨ ਭਾਵੇਂ ਬੜਾ ਸਿਧਾ-ਸਾਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਗਤੀ ਭਾਵ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਆਤਮਿਕ ਬਲ ਸੀ। ਭਾਈ ਤਾਰੂ ਸਿੰਘ ਆਦਰਸ਼ਕ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦਾ ਸੱਚਾ ਸਰੂਪ ਸਨ ਜੋ ਸਦਾ ਨਾਮ ਪ੍ਰਤੀ ਸਮਰਪਤ ਸਨ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦੀ ਆਤਮਾ ਵਿਚ 'ਏਕ ਤੋਂ ਅਨੇਕ' ਅਤੇ 'ਅਨੇਕ ਤੋਂ ਏਕ' ਹੋਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਆ ਜਾਰੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਨਿਰਮਾਣ ਸਿਖ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਸੀ ਜੋ ਕਿ

ਇਕ ਵੱਡੀ ਕਰਾਮਾਤ ਸੀ।

ਆਪ ਦੀ ਭੈਣ ਵੀ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਹ ਇਕ ਭਰੋਸੇ ਵਾਲੀ ਇਸਤਰੀ ਸੀ। ਜੋ ਰੋਜ਼ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਆਕਾਸ਼ੀ ਸੱਚ-ਖੰਡ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਥੋਂ ਦੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਸਦਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਵਾਂ ਭੈਣ-ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸੇਵਾ ਕਰਕੇ ਨਿਰਵਾਣ ਵਰਗਾ ਅਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਅਜਿਹੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦਾ ਸੇਵਾ ਭਾਵ ਆਪ ਮੁਹਾਰੇ ਹੀ ਸਹਿਜ-ਸੁਭਾਅ ਪ੍ਰੇਮ ਵੰਡਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪ ਮੁਹਾਰਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਦਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਫੁੱਲ ਆਪਣੀ ਮਹਿਕ ਵੰਡਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਤਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਰੰਗ-ਰੱਤੜੇ ਕੁਦਰਤੀ ਉਤਸ਼ਾਹ ਤੇ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦਾ ਸਾਕਾਰ ਸਰੂਪ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਜਲ ਠੰਢ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਤਾਜ਼ਗੀ ਬਖ਼ਸ਼ਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਵਨ ਝੁਲਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਬੱਦਲ ਮੀਂਹ ਵਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਸਿਖ ਆਪਣੀ ਗੁਰੂ ਦੀ ਭਗਤੀ ਵਿਚ ਜੁੜ ਕੇ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਲਈ ਦਇਆ ਦੇ ਪੁੰਜ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਅੰਗੂਰੀ ਬਾਗ਼ ਲਈ ਸਦਾ ਸਮਰਪਿਤ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਭਾਈ ਤਾਰੂ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਿਕੇ ਜਿਹੇ ਕੋਠੇ ਵਿਚ ਇਕ ਵਾਰੀ ਸੰਤ ਜਨਾਂ ਦਾ ਸਮੂਹ ਜੁੜਿਆ ਜੋ ਉਥੇ ਦੇ ਦੈਵੀ ਵਾਯੂ-ਮੰਡਲ ਦੀ ਸੁਗੰਧੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਾਹਾਂ ਵਿਚ ਰਚਾਉਣ ਆਏ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਭਾਈ ਤਾਰੂ ਸਿੰਘ ਦੇ ਭੇਟ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸੁਕੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿਆਂ ਦੀ ਹਰੇਕ ਗਰਾਹੀ ਵਿਚੋਂ ਨਾਮ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਰਸ ਨੂੰ ਚੱਖਿਆ। ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਸਿਖ ਦਾ ਹਿਰਦਾ ਦਰਿਆ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਠਾਠਾਂ ਮਾਰਦਾ ਹੋਇਆ ਵਹਿ ਤੁਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਕੰਢਿਆਂ ਤੋਂ ਉਛਲ ਕੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਹੀ ਰੱਕੜ ਤੇ ਸੜਦੀ ਹੋਈ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਸਿੰਜ ਕੇ ਉਪਜਾਊ ਬਣਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਪ੍ਰੇਮ ਰੱਤੀ ਸੇਵਾ ਦਾ ਅਨੰਤ ਭੰਡਾਰ

ਪ੍ਰਭੂ-ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਨਾਮ ਉਤੇ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਅਨੰਤ ਦੀ ਬਹੁਲਤਾ ਦਾ ਭੰਡਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਕੁੜਾਵੇ ਧਰਮਾਂ ਤੇ ਸਮਾਜਕ ਪੱਧਤੀਆਂ ਦੀ ਦਾਸਤਾ ਤੋਂ ਇਸਤਰੀ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਮੁਕਤੀ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾ ਵਿਚ ਸਮਾਨਤਾ ਸਥਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜੇਤੂ ਤੇ ਹਾਰੇ ਹੋਏ ਆਪਣੀ ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਨੂੰ ਭੁਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖ ਕੇ ਦੇਵ ਮੰਡਲ ਦੇ ਫਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਸਮਾਨ ਆਪ ਸੁਤੰਤਰ ਹੋ ਕੇ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸੁਤੰਤਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਉਸ ਅਨੰਤ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਤੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਸ਼ਾਂਤੀ ਸਾਰੀਆਂ ਸਰੀਰਕ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਮੇਟ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਦਵੈਖ-ਭਾਵ ਦੇ ਸ੍ਰੋਤਾਂ ਨੂੰ ਸਦਾ ਲਈ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਕ ਉਚੇਰਾ ਵਰਤਾਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਨਿੰਦਰਾ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਦਵੈਖ ਭਾਵਨਾ ਦਾ ਆਭਾਵ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਰਾਜੇ ਮਹਾਰਾਜੇ ਜੂਠੇ ਭਾਂਡੇ ਮਾਂਜਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੰਤ-ਜਨਾਂ ਦੇ ਜੋੜੇ ਝਾੜਦੇ ਹਨ ਜੋ ਸਮਾਜ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਵਿਚ ਨੀਵੀਂ ਜਾਤੀ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾਨ ਦੀ ਤਿਖੀ ਨੋਕ ਜਦੋਂ ਸੀਨੇ ਵਿਚ ਵਜਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਅਕਹਿ ਅਨੰਦ ਵਿਚ

ਜਾਤ ਪਾਤ, ਊਚ ਨੀਚ ਦੇ ਸਭ ਭੇਦ ਭਾਵਾਂ ਦਾ ਨਿਖੇਧ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਿਕੀ 'ਮੈਂ' ਦੇ ਹਉਮੈ ਦਾ ਪੂਰਨ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਿਵਾਰਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸੇਵਾਭਾਵ ਤੇ ਸਮਰਪਣ ਕਾਰਨ ਸਮਾਜ ਦੇ ਸਭ ਪੁਰਾਣੇ ਵਿਤਕਰੇ ਅਲੋਪ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਆਤਮ ਸਮਰਪਣ ਦੇ ਇਸ ਨਵੇਂ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਦੁਆਰਾ ਇਹ ਇਕ ਬਿਲਕੁਲ ਵਖਰਾ ਨਵਾਂ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਇਸ ਨਵ-ਨਿਰਮਾਣ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਵਿਚ ਹਿਰਦੇ ਦਾ ਪਰਿਵਰਤਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਕੇਵਲ ਬਾਹਰੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ, ਤਬਦੀਲੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਕਿਉਂਜੋ ਜਿਥੇ ਵੀ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਹਉਮੈ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਹਉਮੈ ਨੂੰ ਅਨੰਤ ਵਿਚ ਡਬੋ ਦਿਉ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਅਨੰਤ ਦੀ ਆਤਮ ਅਨੁਭੂਤੀ ਵਿਚ ਧੋ ਮਾਂਜ ਕੇ ਸਾਫ਼ ਕਰ ਦਿਉ।

ਅਨੇਕ ਵਿਚ ਏਕ

ਸਿਖ ਨੂੰ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਵਾਰ ਇੰਝ ਹੋਇਆ ਕਿ ਮੈਂ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ ਰੱਤੇ ਸੰਤ-ਜਨਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਸਾਂ ਤੇ ਅਸੀਂ ਉਸ ਅਕਹਿ ਅਨੰਦ ਵਿਚ ਖੀਵੇ ਅਬੋਲ ਬੈਠੇ ਸਾਂ ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਝੂਮ ਰਹੇ ਸਾਂ ਜਿਵੇਂ ਖ਼ੁਸ਼ਬੂਦਾਰ ਫੁੱਲ-ਬੂਟੇ ਸਵੇਰ ਵੇਲੇ ਹਵਾ ਵਿਚ ਹਿਲ ਰਹੇ ਹੋਣ। ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਪਵਿੱਤਰ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਇਕ ਝਲਕਾਰਾ ਜਿਹਾ ਦਿਖਾਈ ਦਿਤਾ ਤੇ ਮੈਂ ਕੀ ਵੇਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਕ ਨਵੇਂ ਬਣੇ ਸਿਖ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਆਪ ਸੁਭਾਇਮਾਨ ਹੈ। ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਬੋਧ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ 'ਅਨੇਕ ਵਿਚ ਏਕ' ਕਿਵੇਂ ਵਿਆਪਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਖ਼ਾਲਸਾ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬਾਨ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰਕ ਚਿਨ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ ਪਿਆਰੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਕਿਉਂਜੋ ਸਭ ਸਰੀਰ ਤਾਂ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਭਾਂਡੇ ਹਨ, ਸਗੋਂ ਇਸ ਕਰਕੇ ਪਿਆਰੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਦੀ ਆਤਮਾ ਵਿਆਪਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਕ ਛਿਣ ਲਈ ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਆਪਣੇ ਸਿਖ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਦੇ ਮਹਿਲ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਨਿਵਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਦੀ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕਾਂਇਆਂ-ਕਲਪ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਸਿਖ ਇਸਤਰੀਆਂ

ਪੂਰਬ ਅਤੇ ਪਛਮ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਜਾਤੀ ਕਦੀ ਵੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਹ 'ਸੁੰਦਰੀ' ਵਰਗੀ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਈ। ਉਹ ਖ਼ਾਲਸੇ ਦੀ ਨਰਸ-ਭੈਣ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਿੰਘ ਭਰਾਵਾਂ ਦੀ ਉਸ ਸਮੇਂ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਜਦੋਂ ਉਹ ਮੁਗ਼ਲ ਸਾਮਰਾਜ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਸੁੰਦਰੀ ਨੇ ਆਪ ਨਰਸ-ਭੈਣ ਦੇ ਇਸ ਕਿੱਤੇ ਨੂੰ ਚੁਣਿਆਂ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਸਾਰਾ ਸੁਤੰਤਰ ਜੀਵਨ ਇਸ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਅਰਪਣ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਇਹ ਨਰਸ-ਭੈਣ ਖ਼ਾਲਸਾਂ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸ਼ਤਰੂਆਂ ਦੀ ਇਕ ਸਮਾਨ ਸੇਵਾ ਕਰਦੀ ਰਹੀ।

ਸਿਖ ਇਸਤਰੀ ਖ਼ਾਲਸਾ ਰੂਪ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਭਰਾਵਾਂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਬਹਾਦਰ ਹੈ। ਜਦੋਂ

ਭਾਈ ਤਾਰੂ ਸਿੰਘ ਦੀ ਭੈਣ ਸਿਰ ਉਤੇ ਖ਼ਾਲਸੇ ਲਈ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿਆਂ ਦਾ ਟੋਕਰਾ ਚੁਕ ਕੇ ਜੰਗਲ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘ ਰਹੀ ਸੀ ਤਾਂ ਇਕ ਮੁਸਲਮਾਨ ਗੁੰਡਿਆਂ ਦੇ ਟੋਲੇ ਨੇ ਉਸ 'ਤੇ ਹੱਲਾ ਬੋਲ ਦਿਤਾ। ਉਸ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਾੜਿਆ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੰਨ ਉਤੇ ਜੂੰ ਨਾ ਸਰਕੀ। ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਉਤੇ ਹੱਲਾ ਬੋਲਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਫੁਰਤੀ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਗਾਤਰੇ ਵਿਚੋਂ ਕਿਰਪਾਨ ਸੂਤ ਲਈ ਅਤੇ ਇਹ ਭੈਣ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੀ ਇੱਜ਼ਤ ਤੇ ਪੱਤ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਦੀ ਰਹੀ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਆਪ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਹੀ ਖ਼ੂਨ ਵਿਚ ਲਥ-ਪੱਥ ਹੋ ਕੇ ਡਿਗ ਗਈ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਇਕ ਸ਼ਤਰੂ ਵੀ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਹੋ ਕੇ ਡਿਗ ਪਿਆ ਸੀ। ਅਚਾਨਕ ਉਥੇ ਖ਼ਾਲਸਾ ਵੀ ਆ ਪਹੁੰਚਿਆ ਤੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਇਥੇ ਕੀ ਭਾਣਾ ਵਰਤਿਆ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਜਲ ਦਾ ਕਟੋਰਾ ਲਿਆ ਕੇ ਆਪਣੀ ਆਖ਼ਰੀ ਸੁਆਸਾਂ 'ਤੇ ਪੁਜੀ ਉਸ ਬੀਬੀ ਨੂੰ ਪੀਣ ਵਾਸਤੇ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਆਪ ਉਸ ਜਲ ਨੂੰ ਛੱਕਣ ਦੀ ਥਾਂ ਇਹ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਹੋਏ ਮੁਸਲਮ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਪਿਲਾ ਦਿਉ ਜਿਸ ਨੇ ਕੁਝ ਪਲ ਹੀ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ 'ਤੇ ਹੱਲਾ ਬੋਲਿਆ ਸੀ।

ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੀ ਭਾਵਨਾ

ਲੋਕਤੰਤਰ ਜੋ ਕਿ ਆਧੁਨਿਕ ਸਭਿਅਤਾ ਦਾ ਸੁਪਨਾ ਹੈ, ਏਸ਼ੀਆ ਦੇ ਇਸ ਭਾਗ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਆਧੁਨਿਕ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਹੀ ਸਥਾਪਤ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਦਾ ਆਧਾਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਜਗਾਈ ਹੋਈ ਆਤਮਿਕ ਬਰਾਬਰੀ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਸੀ, ਪਰ ਖ਼ਾਲਸਾ ਨੇ ਆਧੁਨਿਕ ਕਾਲ ਦੀਆਂ ਸੋਵੀਅਤਾਂ ਵਾਲੇ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਅਪਣਾਇਆ ਜਿਸ ਵਿਚ ਜ਼ੋਰਾ-ਜਬਰੀ ਬਰਾਬਰੀ ਲਿਆਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਖ਼ਾਲਸਾ ਨੇ ਤਾਂ ਲੋਕਤੰਤਰ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਨਿਤ ਦਾ ਵਿਵਹਾਰ ਬਣਾ ਲਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਆਧਾਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਇਹ ਆਤਮਿਕ ਗਿਆਨ ਸੀ ਕਿ ਸਭ ਮਨੁੱਖ ਬਰਾਬਰ ਹਨ। ਇਥੇ ਲੋਕਤੰਤਰ ਨੂੰ ਇਕ ਸਮ ਜਕ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਕਲਪਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਸਗੋਂ ਇਸ ਦਾ ਆਧਾਰ ਇਕ ਸੱਚੀ ਅੰਤਰੀਵ ਭਾਵਨਾ ਸੀ। ਲੋਕਤੰਤਰ ਤਾਂ ਉਹ ਨੈਤਿਕ ਭਾਵਨਾ ਹੈ ਜੋ ਆਤਮਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਾਗੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਵਿਚ ਸੁੱਤੇ-ਸਿਧ ਹੀ ਇਕ ਅੰਤਰੀਵ ਮਾਨਵੀ ਗੁਣ ਦੀ ਨਿਆਂਈਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਇਕ ਨਿਮਾਣਾ ਰੋੜੀ ਕੁਟਣ ਵਾਲਾ ਮਜ਼ਦੂਰ ਵੀ ਇਸ ਆਤਮਿਕ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਅਨੰਦ ਨੂੰ ਸਮਾਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮਾਨਣ ਦਾ ਸਾਂਝੀਵਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਸਾਧਾਰਨ ਮਜ਼ਦੂਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਵਧੇਰੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਅਮੀਰ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਤੇ ਰਾਜੇ ਮਹਾਰਾਜੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਿਰਤੀਆਂ ਤੋਂ ਨੀਵੇਂ ਸਮਝਦੇ ਹਨ—ਇਹੋ ਹੀ ਹੈ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੀ ਆਤਮਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਪਣਾ ਨਿਜੀ ਆਪਾ ਇੰਝ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਗੁਰੂ ਦਾ ਆਪਾ ਹੋਵੇ ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਹੀ ਗੁਰੂ ਦੇ ਆਪੇ ਨੂੰ ਵਿਆਪਕ ਪ੍ਰਤੀਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਮਹਾਨ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਸਾਂਝੀਵਾਲਤਾ ਵਾਲੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ 'ਖ਼ਾਲਸਾ' ਦੀ ਸੰਗਿਆ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਪੁੱਤਰ ਕਹਿ ਕੇ ਨਿਵਾਜਿਆ ਤੇ ਇਸ ਬਾਲ ਨੂੰ ਮਾਤਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇਵਾਂ ਦੀ ਝੋਲੀ ਪਾ ਦਿਤਾ। ਇਸ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਕ੍ਰਿਆ ਦੁਆਰਾ ਖ਼ਾਲਸਾ

ਦਾ ਸਰੀਰਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਜਨਮ ਤਾਂ ਇਕ ਬਾਹਰਮੁਖੀ ਸੰਜੋਗੀ ਘਟਨਾ ਹੀ ਸੀ, ਇਸ ਦਾ ਬਹੁਤਾ ਮਹੱਤਵ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਪਰ ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਖ਼ਾਲਸੇ ਦੇ ਨਵ-ਜਨਮ ਵਿਚ ਉਹ ਨੈਤਿਕ ਭਾਵਨਾ ਪ੍ਰਮੁਖ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਖ਼ਾਲਸਾ ਨੂੰ ਇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸੰਤਾਨ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਬਾਹਰਮੁਖੀ ਪ੍ਰਸਥਿਤੀਆਂ ਦਾ ਪਰਿਵਰਤਨ ਭਾਵੇਂ ਕਿਸੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਇਨਕਲਾਬ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਭੂਮੀ, ਸੰਪਤੀ ਤੇ ਕਿਰਤ ਦੀ ਸਾਂਵੀਂ ਵੰਡ ਕਿਉਂ ਨਾ ਕਰ ਦੇਵੇ, ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਕੁਦਰਤੀ ਸੁਭਾਅ ਨੂੰ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਬਦਲ ਸਕਦਾ। ਜਿਨਾ ਚਿਰ ਤਕ ਇਹ ਪਰਿਵਰਤਨ ਅੰਤਰੀਵ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦਿਲਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਇਹ ਜਵਾਲਾਮੁਖੀ ਸਦਾ ਫਟਦੇ ਰਹਿਣਗੇ ਤੇ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰੋਂ ਮੁੜ ਮੁੜ ਲਾਵਾ ਉਗਲਦੇ ਰਹਿਣਗੇ। ਬਾਹਰੀ ਪ੍ਰਸਥਿਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸਾਂਵਾਂ ਪਧਰਾ ਤੇ ਬਰਾਬਰ ਬਰਾਬਰ ਕਰਨ ਦੇ ਸਾਡੇ ਸਭ ਯਤਨ ਵਿਅਰਥ ਸਿਧ ਹੋਣਗੇ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਪਰਿਵਰਤਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਨੂੰ ਵੇਖ ਲਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸੇ ਲਈ ਬਾਹਰਲੀ ਦਿਸਦੀ ਸਤਾ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਸਥਿਤੀਆਂ ਨੂੰ ਅਛੂਹ ਛਡ ਕੇ ਮਨੁੱਖੀ ਅਮਲਾਂ ਦੇ ਅੰਤਰੀਵ ਸੋਮਿਆਂ ਦੀ ਕਾਂਇਆਂ-ਕਲਪ ਕਰ ਦਿਤੀ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਧਾਰਾ ਨੂੰ ਬਦਲ ਦਿਤਾ ਸੀ, ਨਵਾਂ ਰੁਖ ਦੇ ਦਿਤਾ ਸੀ।

ਸਹੰਸਰ ਨਦੀਆਂ ਦਾ ਸੰਗਮ

ਖ਼ਾਲਸਾ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਹੰਸਰ ਨਦੀਆਂ ਦਾ ਸੰਗਮ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਜਲ ਦੀਆਂ ਅਨੇਕ ਜਲ-ਧਾਰਾਵਾਂ ਆ ਕੇ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਥੇ ਤਾਂ ਪਾਪ-ਰਹਿਤ ਨਿਰਮਲ ਜਲ ਧਾਰਾ ਵਿਚ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰਯਾਗ ਰਾਜ ਦਾ ਤੀਰਥ ਰਚ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਖ਼ਾਲਸਾ ਰੂਪ ਵਿਚ ਖੰਡੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਜਾਂ ਪਾਹੁਲ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸੰਸਕਾਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਆਪਣੇ ਚੋਣਵੇਂ ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਬਖ਼ਸ਼ੀ ਗਈ ਉਹ ਆਤਮਿਕ ਸੱਤਾ ਹੈ ਜੋ ਉਹ ਸਿਖ ਦੇ ਮਾਰਗ ਉਤੇ ਬੀਰਤਾ ਤੇ ਬਲ ਸਹਿਤ ਚਲਣ ਲਈ ਨਵੇਂ ਸਿਖਾਂ ਵਿਚ ਸੰਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਪਰ ਜਦੋਂ ਇਹ ਆਤਮਿਕ ਜੀਵਨ ਤੋਂ ਵਿਹੂਣੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਬਾਹਰੀ ਰਸਮ ਜਿਹੀ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਬੜੀ ਸ਼ੋਕਮਈ ਸਥਿਤੀ ਹੋ ਨਿਬੜਦੀ ਹੈ।

14. ਅਕਾਲੀ ਸਿੰਘ ਦਾ ਗੀਤ

(ਸੂਰਜ ਅਗੇ ਤੁਰ ਰਹੇ ਕਿਰਪਾਨ-ਧਾਰੀ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ)

ਮੈਂ ਹਰਿਮੰਦਰ ਦਾ ਵਾਸੀ,
ਗੁਰੂ ਪੰਥ ਦੇ ਰਾਹੀਆ—ਮੇਰੇ ਵੀਰਾ ! ਮੇਰੇ ਭਰਾਵਾ !!
ਮੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਮਸਤਕ ਚਰਨਾਂ ਉਤੇ ਧਰਨ ਦਿਉ
ਤਾਂ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਛੁਹ ਕੇ
ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਰਾਹਾਂ ਦੀ ਚਰਨ-ਧੂੜ ਨੂੰ ਪਰਸਾਂ !
ਮੇਰੇ ਵੀਰਾ ! ਮੇਰੇ ਭਰਾਵਾ !!
ਸਾਡੇ ਸਭ ਦੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਹੈ
ਰੱਬ ਸੱਚੇ ਦਾ ਛੱਤਰ
ਉਹ ਹੈ ਸਾਡਾ ਸਭ ਦਾ ਸਾਂਈਂ
ਮੇਰੇ ਵੀਰਾ ! ਮੇਰੇ ਭਰਾਵਾ !!
ਜੇ ਤੈਨੂੰ ਹੈ ਤ੍ਰੇਹ ਸਤਾਇਆ,
ਮੈਂ ਹੁਣੇ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ ਖੂਹ ਦੇ ਉਤੇ
ਸੁਟ ਕੇ ਵਿਚ ਡੋਲ,
ਲੰਮੀ ਲੱਜ ਦੇ ਨਾਲ
ਹੁਣੇ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹਾਂ
ਤੁਹਾਡੇ ਛੱਕਣ ਲਈ ਸੀਤਲ ਜਲ,
ਆਪਣੇ ਤਨੋ ਮਨੋ ਸੱਚੇ ਦਿਲ ਨਾਲ
ਤੁਹਾਡੀ ਟਹਿਲ ਕਮਾ ਕੇ
ਭਰ ਦੇਵਾਂਗਾ ਤੁਹਾਡਾ ਸਾਰਾ ਆਪਾ,
ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਦੇ ਨਿਘੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ
ਮਿੱਠਤ ਨਾਲ।
ਇਹ ਠੰਢਾ ਮਿੱਠਾ ਜਲ ਛੱਕ ਕੇ
ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਰਾਹ ਦੇ
ਬ੍ਰਿਛ ਦੀ ਠੰਢੀ ਛਾਂਵੇਂ
ਕਰ ਲਉ ਆਰਾਮ,
ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਥੱਕੀਆਂ ਜੰਘਾਂ ਦੀ

ਮੁੱਠੀ ਚਾਪੀ ਕਰਕੇ
ਤੁਹਾਡੀ ਸੁਖਾਵੀਂ ਨੀਂਦ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰ
ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ
ਤੁਹਾਡੀ ਭੇਟਾ ਕਰ ਦਿਆਂਗਾ।
ਮੇਰੇ ਵੀਰਾ ! ਮੇਰੇ ਭਰਾਵਾ !!
ਸਾਡੇ ਸਭ ਦੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਹੈ
ਰੱਬ ਸੱਚੇ ਦਾ ਛੱਤਰ,
ਉਹ ਹੀ ਹੈ ਸਾਡਾ ਸਭ ਦਾ ਸਾਂਈਂ।

ਮੇਰੇ ਵੀਰਾ ! ਮੇਰੇ ਭਰਾਵਾ !!
ਜੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਭੁੱਖ ਨੇ ਹੈ ਬਹੁਤ ਸਤਾਇਆ
ਤਾਂ ਮੈਂ ਹੁਣੇ ਜਾ ਕੇ ਚੱਕੀ ਉਤੇ
ਆਟਾ ਪੀਹ ਕੇ, ਗੁੰਨ ਪਕਾ ਕੇ
ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦੇ ਹਾਂ ਲੈ ਕੇ ਆਉਂਦਾ।
ਮੇਰੇ ਵੀਰਾ ! ਮੇਰੇ ਭਰਾਵਾ !!
ਗੁਰੂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਬਹੁਤ ਬਖ਼ਸ਼ਿਆ
ਭਰ ਦਿਤੇ ਭੰਡਾਰ,
ਸਾਡੇ ਸਭ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਹੈ
ਰੱਬ ਸੱਚੇ ਦਾ ਛੱਤਰ,
ਉਹੋ ਹੀ ਹੈ ਸਾਡੇ ਸਭ ਦਾ ਸਾਂਈਂ।
ਮੇਰੇ ਵੀਰਾ ! ਮੇਰੇ ਭਰਾਵਾ !!
ਜੇ ਤੇਰੇ ਤਨ ਤੇ ਨਹੀਂ ਕਪੜਾ,
ਮੇਰੀ ਮਾਤਾ, ਮੇਰੀਆਂ ਭੈਣਾਂ
ਤੇ ਮੇਰੇ ਘਰ ਦੀ ਸੁਆਣੀ ਨੇ
ਘਰ ਦੀ ਕਤੀ ਤੁੰਬੀ ਕਪਾਹ ਦਾ
ਬਹੁਤ ਮਹੀਨ ਸੂਤ ਸੀ ਕਤਿਆ,
ਦਿਲ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ
ਬਹੁਤ ਬਰੀਕ ਖੱਦਰ ਸੀ ਬੁਣਿਆ,
ਜਿਸ ਦੇ ਸੀਤੇ ਕਪੜੇ
ਪਹਿਨ ਕੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਹੋਵੇਗੀ
ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਅਪਾਰ।

ਵੀਰ ਜੀ !
ਇਹ ਤੁਹਾਡੇ ਪਹਿਨਣ ਲਈ ਹੀ ਹਨ
ਗਏ ਬਣਾਏ ।
ਮੇਰੇ ਵੀਰਾ ! ਮੇਰੇ ਭਰਾਵਾ !!
ਗੁਰੂ ਦਾ ਦਿਤਾ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਹੈ,
ਭਰ ਦਿਤੇ ਭੰਡਾਰ,
ਸਾਡੇ ਸਭ ਦੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਹੈ
ਰੱਬ ਸੱਚੇ ਦਾ ਛੱਤਰ,
ਉਹੋ ਹੀ ਹੈ ਸਾਡੇ ਸਭ ਦਾ ਸਾਂਈਂ ।

ਮੇਰੇ ਵੀਰਾ ! ਮੇਰੇ ਭਰਾਵਾ !!
ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿਖਾਂ ਇਸਤਰੀ-ਪੁਰਸ਼ਾਂ
ਦੇ ਹੱਥ ਤੇ ਉਂਗਲਾਂ
ਕਿਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਹਨ ਬਣੀਆਂ ;
ਦਿਨ ਰਾਤ ਰਹੀਏ ਅਸੀਂ ਕਰਦੇ
ਗੁਰੂ ਨਮਿਤ ਸੱਚੀ ਘਾਲ,
ਕਿਰਤ ਕਰਨਾ ਸਾਡਾ ਵਿਵਹਾਰ,
ਨਿਰੰਤਰ ਅਸੀਂ ਕਰਦੇ ਰਹੀਏ,
ਸੱਚੀ ਸੁੱਚੀ ਕਾਰ,
ਇੰਝ ਅਸੀਂ ਦੌਲਤ ਕਰੀਏ ਪੈਦਾ
ਇਹ ਸਾਡੀ ਕਿਰਤ ਦੀ
ਹੈ ਘਾਲ ਕਮਾਈ
ਅਸੀਂ ਗੁਰੂ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਵਿਚ
ਰੰਗ ਕੇ ਗੁਰੂ ਖ਼ਾਲਸੇ ਲਈ ਹੈ ਕੀਤੀ,
ਇਹ ਦੌਲਤ ਸਾਨੂੰ ਗਈ ਬਖ਼ਸ਼ੀ ।
ਮੇਰੇ ਵੀਰਾ ! ਮੇਰੇ ਭਰਾਵਾ !!
ਗੁਰੂ ਦਾ ਦਿਤਾ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਹੈ
ਭਰ ਦਿਤੇ ਭੰਡਾਰ,
ਸਾਡੇ ਸਭ ਦੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਹੈ,
ਰੱਬ ਸੱਚੇ ਦਾ ਛੱਤਰ,
ਉਹੋ ਹੀ ਹੈ ਸਾਡੇ ਸਭ ਦਾ ਸਾਂਈਂ।

ਮੇਰੇ ਵੀਰਾ ! ਮੇਰੇ ਭਰਾਵਾ !!
ਮੈਂ ਤੇ ਮਾਨਵ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਬੰਦਾ,
ਜੋ ਮਾਨਵ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਤੋਂ ਜਨਮਿਆਂ,
ਇਹੋ ਹੀ ਹੈ ਮੇਰਾ ਵਤਨ,
ਮੇਰੇ ਵੀਰਾ ! ਮੇਰੇ ਭਰਾਵਾ !!
ਗੁਰੂ ਪੰਥ ਦੇ ਰਾਹੀਆ,
ਆ ਮੈਂ ਵੀ ਹਾਂ
ਹਰਿਮੰਦਰ ਦੇ ਮਾਰਗ ਦਾ ਰਾਹੀ,
ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਤੂੰ ਇਦਾਂ ਜਾਪੇਂ
ਜਿਵੇਂ ਤੂੰ ਹੋਵੇਂ ਹਰਿਮੰਦਰ
ਗੁਰੂ ਦੇ ਸੱਚੇ ਸਿਖ ਸਰੂਪ ਵਿਚ,
ਤੇਰੇ ਅੰਦਰ ਹਰਿਮੰਦਰ ਦੇ
ਸੋਨ-ਸੁਨਹਿਰੀ ਗੁੰਬਦ
ਦੇਣ ਦਿਖਾਈ !
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਦੀ
ਧੁਨੀ ਦੇਵੇ ਸੁਣਾਈ !
ਮੇਰੇ ਵੀਰਾ ! ਮੇਰੇ ਭਰਾਵਾ !!
ਤੂੰ ਕੌਣ ਹੈਂ ?
ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਤੂੰ ਜਾਪੇਂ ਆਪਣਾ
ਇਕੋ ਅਮੜੀ ਜਾਇਆ,
ਜੁਗਾਂ ਜੁਗਾਂ ਦਾ ਵਿਛੜਿਆ ਹੋਇਆ,
ਅਜ ਗੁਰੂ ਸੱਚੇ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਆਪ ਮਿਲਾਇਆ,
ਮੇਰੇ ਵੀਰਾ ! ਮੇਰੇ ਭਰਾਵਾ !!
ਆ ਜਾ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ।

ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸੁਪਨਿਆਂ ਅੰਦਰ
ਨਾ ਤੂੰ ਜਾਵੀਂ ਬੱਝਾ
ਵਿਚ ਜ਼ੰਜੀਰਾਂ ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਵਿਚ
ਦੂਰ ਪਰੇ ਹਰਿਮੰਦਰ ਦਿਸਦਾ
ਜਿਸ ਦੇ ਗਿਰਦੇ ਨੀਲ਼ੇ ਨਿਰਮਲ ਜਲ ਦਾ
ਹੈ ਸਰੋਵਰ ਭਰਿਆ

ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਦੇ
ਚਾਨਣ ਵਿਚ ਝਿਲਮਿਲ ਝਿਲਮਿਲ ਕਰਦੀਆਂ
ਦੇਣ ਦਿਖਾਈ।
ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ-ਸੰਗੀਤ ਦੀਆਂ ਧੁਨਾਂ
ਇਸ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਜਲ 'ਤੇ
ਲਹਿਰ ਰਹੀਆਂ ਨੇ,
ਗੂੰਜ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਦੇਵੇ ਸੁਣਾਈ,
ਮੇਰੇ ਵੀਰਾ ! ਮੇਰੇ ਭਰਾਵਾ !!
ਆ ਮੇਰੇ ਸੰਗ ਰਲ ਜਾ,
ਮੈਂ ਵੀ ਹਾਂ ਉਸ ਹਰਿਮੰਦਰ ਦੇ
ਮਾਰਗ ਦਾ ਰਾਹੀ।

ਮੇਰੇ ਵੀਰਾ ! ਮੇਰੇ ਭਰਾਵਾ !!
ਤੇਰੇ ਨੈਣਾਂ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਰੋਵਰ ਦਾ
ਝਲਕਾਰਾ ਲਿਸ਼ਕੇ,
ਤੂੰ ਤਾਂ ਸਤਿਸੰਗਤ ਦਾ ਮਧੁਰ ਸੰਗੀਤ,
ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਅਨਹਦ-ਧੁਨੀ
ਤੇਰੇ ਮੁਖੜੇ 'ਤੇ ਪਈ ਦਮਕੇ।
ਮੇਰੇ ਵੀਰਾ ! ਮੇਰੇ ਭਰਾਵਾ !!
ਆਪਣੇ ਕਦਮਾਂ ਨੂੰ ਕਰ ਦੇਵੀਂ ਥੋੜ੍ਹਾ ਧੀਮਾ
ਤਾਂ ਜੋ ਪਕੜ ਲਵਾਂ
ਮੈਂ ਬਾਂਹ ਤੁਹਾਡੀ,
ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਲਈ ਬਣ ਜਾਵਾਂ
ਮੈਂ ਵੀ ਤੁਹਾਡਾ ਸਤਿਸੰਗੀ ਤੇ ਹਮਰਾਹੀ,
ਗੁਰੂ ਮਾਰਗ ਦੇ ਅਨੋਖੇ ਰਾਹੀਆ,
ਵਚਿੱਤਰ ਮੇਰੇ ਵੀਰ ਭਰਾਵਾ !
ਅੱਛਾ ! ਹੁਣ ਅਲਵਿਦਾ !
ਸਤਿ ਸ਼੍ਰੀ ਅਕਾਲ !
ਪਰ ਜਦ ਤੂੰ ਰੰਗ-ਚਲੂਲੇ
ਦੇ ਵਿਚ ਰੱਤੜਾ ਗੁਰੂ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ
ਲਾਲਾ ਫੁੱਲਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਤਰ ਕਰਦਾ

ਥੱਕ ਜਾਵੇਂਗਾ
ਤਾਂ ਕਰ ਲਈਂ ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ;
ਮੈਂ ਵੀ ਅਨੰਦਪੁਰੀ ਦਾ ਹਾਂ ਵਾਸੀ,
ਮੇਰਾ ਨਾਮ ਹੈ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ
ਹੋਰ ਸਭ ਨਾਮ ਭਰਮ ਭੁਲੇਖੇ
ਹਨ ਰੀਤੀਗਤ ਬੰਧਨ,
ਇਕ ਛਲਾਵੇ ਹਾਰ ਕੂੜਾਵੇ ।
ਇਸੇ ਇਕੋ ਨਾਮ ਵਿਚ ਜੀਵਨ ਦਾ
ਰਹੱਸ ਹੈ ਭਰਿਆ,
ਭੇਦ ਹੈ ਲੁਕਿਆ,
ਮੇਰੇ ਨੈਣਾਂ ਵਿਚ ਇਹੋ ਇਕ ਨਾਮ
ਚਮਕ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤਾਰੇ ਹਾਰ ।
ਇਸ ਤਾਰੇ ਦੀ ਚਮਕ ਨੂੰ ਨਿਹਾਰ ਮੈਂ
ਇਸ ਦਾ ਪਿਛਾ ਕਰਦਾ
ਤੁਰਿਆ ਹਾਂ ਜਾਂਦਾ ।
ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਦੇ ਨਿਘੇ
ਭਾਵਾਂ ਵਿਚ ਰੱਤਾ
ਹਰਿਮੰਦਰ ਦੇ ਮਾਰਗ ਉਤੇ
ਇੰਝ ਜੀਵਨ ਦਾ ਪੰਧ
ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਸਦ-ਉਜਿਆਰਾ
ਤੇ ਸਚਿਆਰਾ ।
ਮੇਰੇ ਵੀਰਾ ! ਮੇਰੇ ਭਰਾਵਾ !!
ਮੈਂ ਤਾਂ ਤੇਗ਼ ਦੀ ਤਿਖੀ ਧਾਰ ਦੀ
ਚਮਕ ਦਾ ਜਾਇਆ,
ਜੋ ਹੈ ਮੇਗਾਂ ਦਾ ਲਿਸ਼ਕਾਰਾ
ਤੇ ਮੇਰੇ ਬੋਲਾਂ ਦੇ ਵਿਚੋਂ
ਬੱਦਲਾਂ ਦੀ ਗਰਜ਼ ਦੇਵੇ ਸੁਣਾਈ
ਇਹ ਉਸੇ ਦਾ ਹੀ ਹੈ ਇਕ ਚਮਤਕਾਰ
ਮੇਰੇ ਵੀਰਾ ! ਮੇਰੇ ਭਰਾਵਾ !!
ਅੰਧਕਾਰ ਨਾਲ ਮੈਂ ਨਾ ਕਰਾਂ
ਕਦੀ ਸਮਝੌਤਾ,

ਮੇਰੀ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਤਲਵਾਰ,
ਅੰਧਕਾਰ ਦੇ ਹਨੇਰੇ ਦਾ
ਨਿਤ ਵਿਡ ਪਈ ਪਾੜੇ,
ਇਸ ਤਲਵਾਰ ਦਾ ਲਿਸ਼ਕਾਰਾ
ਹੈ ਭਿਅੰਕਰ;
ਇਸ ਦੀ ਚਮਕ ਹੈ
ਅੱਖੀਆਂ ਨੂੰ ਚੁੰਧਿਆਉਂਦੀ,
ਖੱਬੇ ਸੱਜੇ ਪਿਛੇ ਅਗੇ,
ਇਹ ਹਨੇਰਾ ਚੀਰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ,
ਕਰਦੀ ਉਸ ਦਾ ਨਾਸ਼ ।
ਮੇਰੇ ਵੀਰਾ ! ਮੇਰੇ ਭਰਾਵਾ !!
ਅਸੀਂ ਅਖੌਤੀ ਇਸਪਾਤ ਦੇ
ਨਹੀਂ ਹਾਂ ਜਾਏ,
ਇਹ ਜੋ ਤੇਗ਼ ਅਸਾਡੀ ਦੀ ਹੈ
ਧਾਰ ਤੇ ਇਸ ਦਾ ਚਮਕਾਰ,
ਆਤਮਾ ਦੇ ਰੰਗਾਂ ਨਾਲ ਹੈ
ਇਕਸੁਰ ਹੋਇਆ
ਤੇ ਇਸ ਤੇਗ਼ ਦਾ
ਜੋ ਦਿਸੇ ਲਿਸ਼ਕਾਰ,
ਇਹ ਤਾਂ ਅਗਿਆਤ ਮੰਡਲਾਂ ਦੇ
ਮਹਾਂ ਨੂਰ ਦਾ ਹੈ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ।

ਜਦ ਇਹ ਜੀਵਨ-ਦਾਤੀ ਤੇਗ਼
ਬਿਜਲੀ ਦੇ ਬੇਚੈਨ ਲਿਸ਼ਕਾਰਿਆਂ ਉਪਰ
ਵਾਰ ਹੈ ਕਰਦੀ,
ਤਦ ਕੇਵਲ ਨਿਕੇ ਪੰਛੀ ਹਨ ਕੰਬ ਜਾਂਦੇ
ਤੇ ਛੁਪ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਜਾ ਕੇ
ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਆਲ੍ਹਣਿਆਂ ਅੰਦਰ,
ਪਰ ਮੇਰੇ ਵੀਰਾ ! ਮੇਰੇ ਭਰਾਵਾ !!
ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਸੱਚ ਆਖਾਂ;
ਤੇਗ਼ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਾਰਾਂ ਅੰਦਰ

ਹੈ ਚਮਕਦਾ ਉਹ ਮਹਾਂ ਨੂਰ
ਜੋ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਧਨੁਖ ਦੇ ਅੰਦਰ
ਜਗਮਗ ਕਰਦਾ ਚਮਕ ਰਿਹਾ ਹੈ ।
ਮੇਰੇ ਵੀਰਾ ! ਮੇਰੇ ਭਰਾਵਾ !!
ਸਿਖ ਯੁਵਕ ਨੂੰ ਸਿੰਘ ਸਜਾਉ,
ਉਸ ਦੇ ਗਲ ਵਿਚ ਗਾਤਰਾ ਪਾਉ
ਤੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਖੰਡੇ ਦੀ ਧਾਰ ਦੀ
ਪਾਹੁਲ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ
ਉਸ ਤਾਂਈਂ ਛਕਾਉ
ਤਾਂ ਹੋਵੇਗਾ ਇਹ ਚਮਤਕਾਰ
ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਯੁਵਕ ਦੀ ਆਤਮਾ ਵਿਚ
ਬਿਜਲੀ ਦੇ ਲਿਸ਼ਕਾਰੇ ਦੀ
ਤਿਖੀ ਨੋਕ ਦਾ ਹੋਵੇਗਾ ਚਮਕਾਰ,
ਵਿਸ਼ਵ ਅਖਾੜੇ ਵਿਚ ਉਹ ਖੜੇਗਾ
ਆਪਣੇ ਸ਼ਸਤਰ ਸੂਤ
ਕਰੂ ਟਾਕਰਾ ਸੂਰਜ ਦੇ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਨਾਲ ।
ਮੇਰੇ ਵੀਰਾ ! ਮੇਰੇ ਭਰਾਵਾ !!
ਅੰਧਕਾਰ ਦੇ ਭੂਤਾਂ ਉਤੇ
ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਤੇਗਾਂ ਦਾ ਮੀਂਹ ਵਰ੍ਹਾਈਏ,
ਸ਼ਮਸ਼ੀਰਾਂ ਦੇ ਜੌਹਰ ਵਿਖਾਈਏ,
ਤਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਭਜਾਈਏ,
ਵਾਂਗ ਤੁਫ਼ਾਨ ਅਸੀਂ ਛਾ ਜਾਈਏ ।
ਮੇਰੇ ਵੀਰਾ ! ਮੇਰੇ ਭਰਾਵਾ !!
ਯਾਦ ਹੋਵੇਗਾ ਤੈਨੂੰ ਜਦੋਂ
ਉਤਰ ਦਿਸ਼ਾ 'ਚੋਂ ਆਏ ਸਨ ਧਾੜਵੀ
ਜੋੜ ਕੇ ਲਸ਼ਕਰ
ਤੇ ਵਾਪਸ ਪਰਤਣ ਵੇਲੇ
ਬਣਾ ਕੇ ਬੰਦੀ ਸਾਡੇ
ਪੰਜਾਬੀ ਹਿੰਦੂ ਭਰਾਵਾਂ ਦੀਆਂ
ਪਤਨੀਆਂ, ਭੈਣਾਂ ਤੇ ਧੀਆਂ
ਲਿਜਾ ਰਹੇ ਸਨ ਕਾਬਲ ਵਲ ਨੂੰ

ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਛੀ ਹਾਰ ਨਾਰਾਂ ਦੇ
ਨਰਮ ਹੱਥਾਂ ਨੂੰ ਰਸੀਆਂ ਬੰਨ ਕੇ
ਤਾਂ ਝਨਾਂ ਕਿਨਾਰੇ ਬਦਕਾਰਾਂ ਨੂੰ
ਸੋਧਣ ਦੇ ਲਈ ਸ਼ਿਕਾਰੀ
ਪੰਛੀਆਂ ਦੇ ਖ਼ੂਨੀ ਪੰਜਿਆਂ 'ਚੋਂ
ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਾਸੂਮ ਨਾਰੀ ਪੰਛੀਆਂ ਦੀ
ਮੁਕਤੀ ਦੇ ਲਈ ਝੁਲੀਆਂ ਸਨ,
ਸਾਡੀਆਂ ਤਲਵਾਰਾਂ ਝੱਖੜ ਬਣ ਕੇ
ਲਿਆ ਛੁਡਾ ਸੀ
ਸੈਆਂ ਅਬਲਾ ਨਾਰਾਂ ਤਾਂਈਂ
ਜੋ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਕੋਲੋਂ
ਵਿਛੜ ਗਈਆਂ ਸਨ ।
ਇਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ਾਲਮਾਂ ਦੇ ਕਾਰਿਆਂ ਕਾਰਨ
ਮੁੜ ਆ ਮਿਲੀਆਂ ਸਨ ਉਹ
ਆਪਣੇ ਵੀਰਾਂ, ਮਾਪਿਆਂ ਤੇ ਸਹੋਦਰਾਂ ਤਾਂਈਂ
ਜਿਵੇਂ ਵਿਛੜੇ ਪੰਛੀ ਮਿਲਦੇ
ਮੁੜ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਤਾਂਈਂ
ਵਿਚ ਇਤਿਹਾਸ ਅਜ ਵੀ ਚਮਕੇ
ਕਾਰਨਾਮਾ ਇਹ ਸਾਡਾ
ਤੇਗ਼ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵਾਲਾ ।

ਮੇਰੇ ਵੀਰਾ ! ਮੇਰੇ ਭਰਾਵਾ !!
ਇਹ ਜੀਵਨ ਤਾਂ ਹੈ ਯੁਧ ਭੂਮੀ
ਤੇ ਜਦ ਵੀ ਮੈਂ ਵੀਰਤਾ ਵਾਲੇ
ਗੀਤਾਂ ਨੂੰ ਗਾਵਾਂ
ਤਾਂ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ
ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਹੁਲਾਰਾ
ਬੀਰਤਾ ਵਾਲਾ ਆਪ ਮੁਹਾਰਾ
ਤੇ ਮੈਂ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ
ਜੋਧਾ ਵੀਰ ਕਰਾਰਾ

ਤੇ ਜਦ ਮੈਂ ਜੂਝਾਂ ਵਿਚ ਮੈਦਾਨ
ਸੂਤਾਂ ਮੈਂ ਕਿਰਪਾਨ,
ਮੇਰੀ ਨੂਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਅਗੇ
ਕਾਲੇ ਭੂਤ ਅੰਧਕਾਰਾਂ ਵਾਲੇ
ਛਾਂਈਂ ਮਾਂਈਂ ਹੋ ਜਾਣ।

ਮੇਰੇ ਵੀਰਾ ! ਮੇਰੇ ਭਰਾਵਾ !!
ਜਦ ਤਕ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ
ਹੈ ਸਿਆਰਾ ਖ਼ੂਨੀ ਚੀਤਾ
ਤੇ ਬਘਿਆੜ ਹੈ ਲੁਕਿਆ ;
ਮੈਂ ਨਾ ਉਸ ਨੂੰ ਕਦੀ ਵਿਸਾਰਾਂ
ਆਪਣੇ ਮਨ ਤੋਂ ;
ਇਸੇ ਖ਼ਾਤਰ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਤੇਗ਼
ਕਦੀ ਮਿਆਨ ਨਾ ਪਾਵਾਂ
ਤੇ ਆਪਣੇ ਧਨੁਖ ਦੇ ਚਿੱਲੇ ਤਾਂਈਂ
ਕਦੀ ਨਾ ਢਿਲਾ ਕਰਦਾ।

ਮੇਰੇ ਵੀਰਾ ! ਮੇਰੇ ਭਰਾਵਾ !!
ਰੱਬ ਤਾਂ ਇਕ ਨੰਨ੍ਹਾ ਨਿੱਕਾ ਬੱਚਾ,
ਜਿਸ ਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਚੀਤਿਆਂ ਤੇ
ਬਘਿਆੜਾਂ ਕੋਲੋਂ ਰੱਖਿਆ
ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਏ
ਜੋ ਮਾਨਵ ਦੇ ਭੇਸ ਦੇ ਅੰਦਰ
ਹਨ ਬਘਿਆੜ।
ਇਸੇ ਲਈ ਜਦ ਮੈਂ ਯੁਧ ਖੇਤਰ 'ਚ ਹੋਵਾਂ
ਤਾਂ ਕਦੀ ਨਾ ਸੌਂਦਾ
ਨਾ ਉਲਝਾਂ ਮੈਂ ਸੁਪਨਿਆਂ ਦੇ
ਵਿਚ ਸੰਸਾਰ।
ਮੇਰੇ ਵੀਰਾ ! ਮੇਰੇ ਭਰਾਵਾ !!
ਤਿਆਗਾਂ ਜਦ ਵੀ ਮੈਂ
ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਾਣ
ਤਦ ਵੀ

ਮੈਂ ਇਸ ਨਿੱਕੇ ਬੱਚੇ ਰੱਬ ਦੀ
ਰੱਖਿਆ ਹੀ ਕਰਦਾ
ਆਪਣਾ ਧਰਮ ਪਛਾਣ ।
ਮੇਰੇ ਵੀਰਾ ! ਮੇਰੇ ਭਰਾਵਾ !!
ਸਾਡੇ ਸਭ ਦੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਹੈ
ਰੱਬ ਸੱਚੇ ਦਾ ਛੱਤਰ ;
ਉਹ ਹੀ ਹੈ ਸਾਡੇ ਸਭ ਦਾ ਸਾਂਈਂ ।

15. ਲਹੂ ਮਾਸ ਦਾ ਪ੍ਰੀਤੀ-ਭੋਜ

(ਆ ਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਮੋਤੀ ਬੀਜਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ)

ਮੌਤ ਲਾੜੀ ਨੂੰ ਵਰੁਨਾ

ਜੇ ਸਿਖ ਦੇ ਵਿਅਕਤਿਤਵ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਅੰਤਰੀਵ ਸ਼ਾਂਤੀ ਅਰਥਾਤ ਸਹਿਜ ਲੋੜੀਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੇ ਵਧਣ ਫੁਲਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਭਾਰੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਅਤੇ ਸੰਤ-ਜਨਾਂ ਦੇ ਖ਼ੂਨ ਦੇ ਡੁਲ੍ਹਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਕਰੁਣਾਮਈ ਪ੍ਰਭਾਵ ਇਕ ਨਵੀਂ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਜਗਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਇਹੋ ਕੁਝ ਘਟਿਆ ਹੈ ਤੇ ਆਗਾਮੀ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਵੀ ਇਹੋ ਕੁਝ ਹੀ ਵਾਪਰੇਗਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਹੂ ਭਿਜੀਆਂ ਦਾਬਾਂ ਦੀਆਂ ਟਹਿਣੀਆਂ ਇਕ ਦਿਨ ਜ਼ਰੂਰ ਸੂਹੇ ਫੁੱਲਾਂ ਦੇ ਖੇੜੇ ਵਿਚ ਮੌਲਗੀਆਂ। ਸਾਹਮਣੇ ਖੜੀ ਮੌਤ ਨੂੰ 'ਖ਼ਾਲਸਾ' ਆਪਣੀ ਪ੍ਰੇਮਿਕਾ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਜਾਂ ਲਾੜੀ ਨੂੰ ਵਰੁਨ ਸਮਾਨ ਸਮਝਦਾ ਹੈ। ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੀ ਮੌਤ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਹਿਰਾਂ ਦੀਆਂ ਕਾਂਗਾਂ ਸਮਾਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਕੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਲਖਾਂ ਲਹਿਰਾਂ ਨੂੰ ਉਤਪੰਨ ਕਰ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੇ ਜੀਵਨ ਸੁਆਸ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਮੌਤ ਵਿਚ ਸਮਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਭਾਵ ਨਵੇਂ ਸਦੀਵੀ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

'ਖ਼ਾਲਸਾ' ਦੇ ਆਦਰਸ਼ ਵਿਚ ਮੌਤ ਨੂੰ ਵੇਗਵਾਨ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਉਚੇਰੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਖਿੜੇ ਮਥੇ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰਨਾ ਪੁਰਾਤਨ ਜਾਪਾਨ ਦੇ ਯੋਧਾ ਨਾਇਕਾਂ ਦੀ ਆਚਾਰ-ਸੰਘਤਾ ਬੁਸ਼ੀਦੋਂ ਸਮਾਨ ਸੀ ਜੋ ਯਾਮੂਟੋ ਦੀ ਮਿਹਰ ਦੇ ਪਾਤਰ ਬਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਸਰੀਰਕ ਜੀਵਨ ਤਾਂ ਉਸ ਪਤੰਗੇ ਦੀ ਮੌਤ ਸਮਾਨ ਸੀ ਜੋ ਸ਼ਮ੍ਹਾ ਉਤੇ ਆਪਣੇ ਖੰਭ ਫੜਫੜਾਉਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਬੀਰ ਯੋਧੇ ਲਈ ਮੌਤ ਲਾੜੀ ਨੂੰ ਵਰੁਨ ਦੇ ਸਮਾਨ ਸੀ।

ਗੁਰੂ ਤੇਗ਼ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ 'ਛੀਂਹ' ਤੇ 'ਵਗ' ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਖੜਾ ਕਰ ਦਿਤਾ

ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੇ ਆ ਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਅਗੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੁਗਲ ਬਘਿਆੜਾਂ ਹਥੋਂ ਰੱਖਿਆ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਗੁਰੂ ਤੇਗ਼ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦਿੱਲੀ ਪੁਜੇ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰ ਮੌਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤਾ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਬਲੀਦਾਨ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਹੋਈ। ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਚਮਕੌਰ ਦੀ ਗੜ੍ਹੀ ਵਿਖੇ ਆਪ ਆਪਣੇ ਸਪੁੱਤਰ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਗਾਤਰੇ ਵਿਚ ਕਿਰਪਾਨ ਪਾਈ। ਉਸ ਨੂੰ ਹਰੇ ਰੰਗ ਦੀ ਮਖ਼ਮਲੀ ਪੁਸ਼ਾਕ ਪਹਿਨਾਈ

ਤੇ ਆਪਣੇ ਹਥੀਂ ਉਸ ਉਤੇ ਸਿਖੀ ਦਸਤਾਰ ਸਜਾਈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮੁਗਲਾਂ ਦੀ ਵਹੀਰ ਨਾਲ ਯੁਧ ਕਰਨ ਲਈ ਬਾਹਰ ਭੇਜਿਆ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦਾ ਇਹ 'ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਾ' ਆਪਣੇ ਦੂਜੇ ਭਰਾਵਾਂ ਸਮਾਨ ਲੜਦਾ ਹੋਇਆ ਜੂਝ ਮਰਿਆ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਬਖ਼ਸ਼ੇ ਹੋਏ ਨਵੇਂ ਆਤਮਿਕ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕੇ। ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਅਗੇ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਛੋਟੇ ਭਾਈ ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਹ ਵੀ ਆਪਣੇ ਵੱਡੇ ਭਾਈ ਸਮਾਨ ਇਸ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਮੌਤ ਨੂੰ ਵਰ੍ਹਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ, "ਪੁੱਤਰ, ਤੂੰ ਹਾਲੀਂ ਬਹੁਤ ਛੋਟਾ ਹੈਂ, ਥੋੜ੍ਹੀ ਹੋਰ ਉਡੀਕ ਕਰ।"

ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮੁੜ ਦੁਹਰਾਇਆ, "ਮੈਂ ਵੀ ਉਸੇ ਮਾਤਾ ਦਾ ਦੁੱਧ ਚੁੰਘਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਆਪਣੇ ਵੀਰ ਸਮਾਨ ਇਸ ਮੌਤ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਭੂ-ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੀ ਰਹਿਮਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਇਸ ਵਿਚ ਉਮਰ ਦਾ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਰਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ।"

ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜੱਫੀ ਵਿਚ ਘੁਟ ਲਿਆ, ਉਸ ਦਾ ਮੱਥਾ ਚੁੰਮਿਆ, ਉਸ ਦੇ ਮੁਖੜੇ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜਲਾਲੀ ਸ਼ਾਨ ਵਿਚ ਨੁਹਾ ਦਿਤਾ। ਉਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਯੋਧਿਆਂ ਵਾਲੀ ਪੁਸ਼ਾਕ ਪੁਆਈ ਤੇ ਇਕ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਕਿਰਪਾਨ ਉਸ ਦੇ ਗਾਤਰੇ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿਤੀ। ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ ਘੋੜੇ ਉਤੇ ਅਸਵਾਰ ਹੋ ਕੇ ਉਥੇ ਪੁਜਾ ਜਿਥੇ ਉਸ ਦਾ ਵੀਰ ਲੇਟਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਪਰ ਥੋੜ੍ਹਾ ਚਿਰ ਯੁਧ ਕਰਨ ਪਿਛੋਂ ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪਿਆਸ ਨੇ ਸਤਾਇਆ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਮੋੜ ਕੇ ਵਾਪਸ ਲੈ ਆਇਆ ਤੇ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਕੋਲ ਆ ਕੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ।

ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਤਰ ਦਿਤਾ, "ਪੁੱਤਰ, ਤੇਰਾ ਪਾਣੀ ਦਾ ਕਟੋਰਾ ਪਰਲੋਕ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਉਥੇ ਤੇਰਾ ਵੀਰ ਇਸ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਤੇਰੇ ਆਉਣ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।" ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ ਵਾਪਸ ਵੈਰੀ ਦਲ ਵਿਚ ਜਾ ਵੜਿਆ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਸਰੀਰ ਵੀ ਯੁਧ ਖੇਤਰ 'ਚ ਪੁਰਜ਼ਾ ਪੁਰਜ਼ਾ ਹੋ ਗਿਆ, ਪਰ ਉਸ ਦੀ ਆਤਮਾ ਦੇਵ ਮੰਡਲ ਵਲ ਉਡਾਰੀ ਮਾਰ ਗਈ ਜਿਥੇ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੇ ਦੋਵੇਂ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦਾ ਹੱਥ ਫੜੀ 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ-ਵਾਹਿਗੁਰੂ' ਦੀ ਨਾਮ ਧੁਨੀ ਉਚਾਰਦੇ ਹੋਏ ਸਦੀਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼-ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰ ਗਏ।

ਗੀਤਾਂ ਦੀ ਮੌਤ ਤੇ ਸਦੀਵੀ ਜੀਵਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ

ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਗੀਤ ਸਮਾਨ ਦੋ ਹੋਰ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਜ਼ੋਰਾਵਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਫਤਹਿ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਰਹਿੰਦ ਵਿਖੇ ਮੁਗਲ ਹਾਕਮਾਂ ਹਥੋਂ ਅਸਹਿ ਕਸ਼ਟ ਸਹੇ ਅਤੇ ਉਹ ਕੰਧ ਦੀਆਂ ਇੱਟਾਂ ਵਿਚ ਚਿਣਵਾਏ ਗਏ। ਉਹ ਵੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ' ਦੀ ਨਾਮ ਧੁਨੀ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਪਰਲੋਕ ਸਿਧਾਰ ਗਏ।

ਇਹ ਚਾਰੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਸਦੀਵੀ ਜੀਵਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਹਰ ਰੋਜ਼

ਸਵੇਰੇ ਤੇ ਸ਼ਾਮ ਲਖਾਂ ਲੋਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਰਦਾਸ ਵਿਚ ਜੁੜ ਕੇ ਆਪਣੀ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਅਰਪਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਖ਼ਾਤਰ ਪ੍ਰਭੂ ਪਿਤਾ ਆਪ ਮੌਤ ਨੂੰ ਪਰਵਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ

ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਾਡੀ ਤੁਛ ਬੁਧੀ ਵਾਲੇ ਬੁਧੀਜੀਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਯੋਧਿਆਂ ਦੀਆਂ ਮੌਤਾਂ ਨੂੰ ਬਲੀਦਾਨ ਜਾਂ ਸ਼ਹੀਦੀ ਆਦਿ ਦੀ ਸੰਗਿਆ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਬਹੁਤ ਛੋਟੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਉਹ ਇਸ ਦੇ ਰਹੱਸ (ਵਾਸਤਵਿਕਤਾ) ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਛਾਣਦੇ ਅਤੇ ਇਸ ਮਹਾਨ ਦੈਵੀ ਆਤਮਿਕ ਜੀਵਨ ਦੇ ਇਸ ਲਹੂ ਡੋਲ੍ਹ ਕੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪਰਿਵਰਤਨ ਦੇ ਮਹਾਨ ਸੱਚ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਿਗੁਣੇ ਨਾਂਵਾਂ ਨਾਲ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਅਜਿਹੇ ਸਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਆਪ ਡੋਲ੍ਹਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਦੀ ਉਸ ਜੋਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ ਜਿਸ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰ ਕਈ ਵਾਰ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਚੰਗਿਆੜੀਆਂ ਨੂੰ ਬੁਝਾਉਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖੀ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਜੀਵਿਤ ਰਖਣ ਲਈ ਇਕ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਵਿਆਪੀ ਵਰਤਾਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਆਤਮਿਕ ਜੀਵਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਹੋਰ ਕੋਈ ਵੀ ਮਾਰਗ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਇਹ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਆਤਮਾ ਦਾ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਪ੍ਰਵਾਹਿਤ ਹੋਣਾ ਸੀ। ਇਹ ਉਸ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਅਨੰਤ ਸਾਗਰ ਦਾ ਕਾਂਗ ਉਛਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਧਿਆਨ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਆਪ ਰਖਦਾ ਹੈ।

ਮਨੁੱਖੀ ਆਤਮਾ ਦਾ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਵਿਚ ਇਕਦਮ ਜਾਗਰੂਪ ਹੋ ਜਾਣਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਲਿਤ ਵਰਗਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਦੀ ਚੇਤੰਨਤਾ ਦਾ ਆ ਜਾਣਾ ਜੋ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਗ਼ੁਲਾਮੀ ਵਾਲਾ ਜੀਵਨ ਗੁਜ਼ਾਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਸਮੁਚੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਇਕ ਨਵੀਂ ਆਤਮਿਕ ਜਾਗ੍ਰਤੀ ਹੀ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਗ਼ੁਲਾਮ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬੰਧਨ ਮੁਕਤ ਕਰਨ ਲਈ 'ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਪੁੱਤਰ' ਦਾ ਆਤਮ ਬਲੀਦਾਨ ਬੜਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ।

ਇਹ ਉਹ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਸੀ ਜੋ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਲਹੂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਹਾਲੀਂ ਵੀ ਇਸ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਦਾ ਸ੍ਰੋਤ ਉਸ ਦੇ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਤੇ ਯਾਦ ਵਿਚ ਵਿਦਮਾਨ ਹੈ।

16. ਖੰਡੇ-ਧਾਰ ਪਾਹੁਲ

(ਸਾਗਰ ਮੰਥਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੀਲ ਧਾਰੀਆਂ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ)

ਸੂਹਾ ਰੰਗ

'ਖ਼ਾਲਸਾ' ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਆਤਮਾ ਵਾਲੇ ਲਾਲ ਸੂਹੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੰਗ ਦਿਤਾ ਸੀ। ਆਪ ਵਿਚ ਇਕ ਸੱਚੇ ਕਲਾਕਾਰ ਵਾਲੀ ਸਚੇਤ ਭਾਵਨਾ ਸੀ। ਫਲਸਰੂਪ, ਆਪ ਨੂੰ ਇਸ ਨਵੇਂ ਵੀਚਾਰ-ਸੰਕਲਪ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦੇਣ ਲਈ ਲੰਮੀ ਯਾਤਰਾ ਕਰਨੀ ਪਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਆਦੇਸ਼ ਦਿਤਾ ਕਿ ਉਹ ਅਕਾਲ-ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਨੰਗੀ ਕਿਰਪਾਨ ਨਾਲ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਨ। ਬੜੀ ਸਾਵਧਾਨੀ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸੂਰਮਤਾਈ ਦੇ ਉਸ ਬੀਜ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕੀਤੀ ਜੋ ਆਪ ਨੇ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੀ ਆਤਮਾ ਦੇ ਖੇਤ ਵਿਚ ਬੀਜਿਆ ਸੀ।

ਤੇਗ਼ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਤੇਗ਼ ਜਾਂ ਖੜਗ, ਸਫਾਜੰਗ, ਤੀਰ ਆਦਿ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਕੇ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਮਤ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਸ਼ਸਤਰ ਦੈਵੀ-ਪੂਜਾ ਦੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਬਣ ਗਏ। ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਲਗਾਏ ਬਾਗ਼ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਪਹਿਰੇਦਾਰ ਬਿਠਾ ਦਿਤੇ ਤਾਂ ਜੋ ਜੰਗਲੀ ਜਾਨਵਰ ਆ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲਗਾਏ ਬੂਟਿਆਂ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਨਾ ਕਰ ਦੇਣ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਤੇ ਜੜ੍ਹੋਂ ਹੀ ਨਾ ਪੁਟ ਦੇਣ। ਮੰਦਰਾਂ ਵਿਚ ਵਹਿਮਾਂ-ਭਰਮਾਂ ਦੀ ਉਲੀ ਲਗੇ ਦੇਵੀ-ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਬੁਤਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਦੁਆਰਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਮੰਦਰਾਂ ਵਿਚ ਚਮਕਦੇ ਸ਼ਸ਼ਤਰਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਲਈ ਸਥਾਪਤ ਕਰਕੇ 'ਜੈ ਤੇਗੰਗ-ਜੈ ਤੇਗੰਗ' ਦੀ ਜੈਕਾਰ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਕੀਤੀ। ਖ਼ਾਲਸਾ ਇਕ ਅਦੁਤੀ ਜਨ-ਸਮੂਹ ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 'ਸ਼ਸਤਰ-ਧਰਮ' ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਗ਼ੁਲਾਮਾਂ ਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦ ਕਰ ਸਕਣ ਅਤੇ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰ ਸਕਣ।

ਕਾਲ-ਕਿਰਪਾਨ

ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੇ ਆਦਰਸ਼ ਲਈ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਾਲ-ਕਿਰਪਾਨ ਦੀ ਆਰਾਧਨਾ ਕੀਤੀ ਜੋ ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਮ੍ਰਿਤੂ ਦੋਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਰ ਗ਼ੁਲਾਮ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤੇਗ਼ ਫੜਾ ਦਿਤੀ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਸੁਤੰਤਰ ਹੋ ਸਕਣ। ਆਪ ਨੇ ਖੰਡੇ-ਧਾਰ ਦੀ ਪਾਹੁਲ ਦੇ 'ਅੰਮ੍ਰਿਤ' ਘੁਟ ਦੇ ਚਖਣ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸੁਤੰਤਰ ਕਰ

ਦਿਤਾ ਕਿਉਂਜੋ ਇਸ 'ਅੰਮ੍ਰਿਤ' ਵਿਚ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਸ਼ਬਦ-ਅਗਨੀ ਪ੍ਰਜਵਲਿਤ ਸੀ। ਇਹ ਸੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਦੀ ਕਲਾ-ਧਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ।

ਖ਼ਾਲਸਾ ਆਪਣੇ ਸਮੂਹਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਲਖਾਂ ਤੇਗ਼ਾਂ ਦਾ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਲਿਸ਼ਕਾਰਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਭੈਅ-ਭੀਤ ਹੋ ਜਾਣਾ ਕੁਦਰਤੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਕੋਈ ਵੀ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੇ ਕੋਪ ਨੂੰ ਜਗਾਉਣ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਪਰ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਹਰੀ ਨਾਮ ਦਾ ਚਸ਼ਮਾ ਵਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਸਿਖ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਨੂੰ ਚੀਰ ਕੇ ਵੇਖੋ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਉਸ ਦੀਆਂ ਡੂੰਘਾਈਆਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ-ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੀ ਸਿਕ ਵਿਚ ਦਰਦ-ਭਿੰਨੀ ਘੁੱਗੀ 'ਕੂ-ਕੂ' ਕਰਕੇ ਹਰੀ ਨਾਮ ਨੂੰ ਉਚਾਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਜੇ ਉਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚੋਂ ਪ੍ਰਭੂ-ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੀ ਨਾਮ ਧੁਨੀ ਸੁਣਾਈ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ ਤਾਂ ਉਹ ਕੇਵਲ ਬਾਲਣ ਦੀ ਲਕੜੀ ਸਮਾਨ ਹੈ। ਖ਼ਾਲਸਾ ਤਾਂ ਗੰਗਾ ਦੇ ਨਿਰਮਲ ਜਲ ਸਮਾਨ ਮਿੱਠਾ ਤੇ ਮਨ ਨੂੰ ਤਾਜ਼ਗੀ ਬਖ਼ਸ਼ਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਹੋਂਦ ਅਮਰ-ਪਦ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਇਸ ਮਨਸਾ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੀ ਤਪਦੀ ਅਗਨੀ ਵਾਲੇ ਇੰਦਰੀਗਤ ਭੁਲਾਵੇ ਵਾਲੇ ਮਾਰੂਥਲ ਵਿਚ ਖ਼ਾਲਸਾ ਇਕ ਵਰਦਾਨ ਹੈ।

ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਤਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਦੈਵੀ ਸਰੀਰ ਹੈ

ਜੀਵਨ ਦੇ ਇਸ ਸੰਗ੍ਰਾਮ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਨਿਕੇ ਆਪੇ ਦੇ ਵਿਸਥਾਰ ਲਈ ਖ਼ਾਲਸਾ ਕਦੀ ਵੀ ਕੋਈ ਸੁਆਰਥੀ ਹਿਤ ਨਹੀਂ ਰਖਦਾ ਕਿਉਂਜੋ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਦੁਆਰਾ ਉਸ ਦੀ 'ਮੈਂ' ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੀ ਵਿਸ਼ਾਲ 'ਮੈਂ' ਵਿਚ ਬਦਲ ਚੁਕੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਤਾਂ ਆਪ ਹੀ ਪ੍ਰਭੂ ਸਰੂਪ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦੇ ਖ਼ਾਲਸਾ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਡਰਨ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਜੋ ਉਹ ਕਦੀ ਵੀ ਭੌਤਿਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀਆਂ ਹੱਡੀਆਂ ਨਹੀਂ ਚੂਸਦਾ। ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੇ ਨੈਣ ਤਾਂ ਸਦਾ ਅਕਾਸ਼ ਵਲ ਜੁੜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਨੈਣ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਦੁਆਰਾ ਦਿਭ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਫਿਰ ਜਦੋਂ ਖੁਲ੍ਹਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਹਰੀ ਦੇ ਰੂਪ ਅਰਥਾਤ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦੈਵੀ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਦਿਖਾਈ ਦੇਣ ਲਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਕੇਵਲ ਹਰੀ ਦਾ ਰੂਪ ਹੀ ਨਜ਼ਰੀਂ ਪੈਣ ਲਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਖ਼ਾਲਸਾ ਡਿਗੇ ਢੱਠਿਆਂ ਨੂੰ ਰਾਜ-ਪੱਦ ਬਖ਼ਸ਼ਦਾ ਹੈ

ਇਕ ਵਾਰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਿਸੇ ਘਣੇ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਸਜਾ ਕੇ ਬੈਠਾ ਸੀ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਹ ਉਸ ਮਾਨਵ-ਸਮੂਹ ਦਾ ਦੀਵਾਨ ਸੀ ਜਿਸ ਦੀ ਸ਼ਾਹੀ ਆਤਮਾ ਸੀ। ਸ਼ਹਿਨਸ਼ਾਹ ਨਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਜੋ ਮਹਾਨ ਵਿਜੇਤਾ ਵੀ ਸੀ, ਦਾ ਇਕ ਕਾਰ-ਗੁਜ਼ਾਰ ਨਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਵਲੋਂ ਕਿਸੇ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇ ਕੀਤੇ ਕੰਮ ਦੇ ਇਵਜ਼ਾਨੇ ਵਜੋਂ ਸ਼ਾਹੀ ਖਿਲਤ ਖ਼ਾਲਸਾ ਨੂੰ ਭੇਟ ਕਰਨ ਆਇਆ, ਪਰ ਇਸ ਸ਼ਾਹੀ ਸਨਮਾਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਖ਼ਾਲਸਾ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਖ਼ਾਲਸਾ ਤਾਂ ਪ੍ਰਭੂ-ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਚਰਨ ਕਮਲਾਂ ਦੀ ਮੌਜ ਵਿਚ ਅਨੰਦ-ਮਗਨ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਸੀ। ਸਿਖਾਂ ਦੀ ਇਸ ਬੇਪਰਵਾਹੀ ਵਾਲੇ ਵਤੀਰੇ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਸਲਾਮਤ ਦਾ ਦੂਤ ਆਪਣੀ ਹੇਠੀ ਮਹਿਸੂਸ

ਕਰਨ ਲਗਾ, ਬੜਾ ਹੈਰਾਨ ਵੀ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕੁਸੂਤੀ ਸਥਿਤੀ 'ਚ ਫਸਿਆ ਵੇਖ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਹੋਣ ਲਗਾ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਖ਼ਾਲਸਾ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਸੰਸਾਰੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹਤ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਵਿਚ ਉਚੇਰੀ ਰੱਬੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹਤ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਛੇਕੜ ਇਕ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, "ਖ਼ਾਲਸਾ ਜੀ ! ਜਿਹੜੀ ਖ਼ਿਲਤ ਨਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਭੇਜੀ ਹੈ, ਉਹ ਕਿਸ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ?"

ਜੁੜੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਗੱਲ ਨਾ ਗੋਲੀ। ਫਿਰ ਇਕ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਤਰ ਵਿਚ ਕਿਹਾ, "ਇਹ ਖ਼ਿਲਤ ਉਸ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬਖ਼ਸ਼ ਦਿਉ ਜੋ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੇ ਜੋੜਿਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।" ਫਿਰ ਉਸ ਸੇਵਾਦਾਰ ਨੂੰ ਇਹ ਖ਼ਿਲਤ ਬਖ਼ਸ਼ ਦਿਤੀ ਗਈ। ਨਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਦਾ ਕਾਰਿੰਦਾ ਬੜਾ ਹੈਰਾਨ ਜਿਹਾ ਹੋਇਆ ਤੇ ਨਿਮੋਝੂਣਾ ਹੋਇਆ ਉਥੋਂ ਆ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਆ ਕੇ ਸ਼ਹਿਨਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਜੋ ਕੁਝ ਉਥੇ ਬੀਤਿਆ ਸੀ, ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਦੇ ਦਿਤਾ। ਤੀਖਣ ਬੁਧੀ ਵਾਲੇ ਨਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣ ਕੇ ਕਿਹਾ, "ਇਸ ਕੌਮ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚੋਂ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਦੀ ਸੁਗੰਧੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।"

ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵੀ ਇਹ ਗੱਲ ਜਾਣ ਲਈ ਸੀ ਕਿ ਸਿਖ ਮਹਾਰਾਜਾ ਵਾਲੀ ਉਸ ਦੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਖ਼ਸ਼ੀ ਹੋਈ ਕਾਰ-ਗੁਜ਼ਾਰੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ 'ਮੈਂ' ਕਰਕੇ ਸੰਬੋਧਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤਾ। ਜਦੋਂ ਵੀ ਕੋਈ ਮੁਕਦਮਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਸੁਣਵਾਈ ਲਈ ਆਉਂਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਸਦਾ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ, "ਇਸ ਮੁਕਦਮੇ ਨੂੰ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਪੇਸ ਕਰੋ ਅਰਥਾਤ ਦੈਵੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ; ਜਿਸ ਦਾ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਇਕ ਅਧੀਨ ਕਾਰਿੰਦਾ ਹੀ ਸਮਝਦੇ ਸਨ।

ਇਕ ਵਾਰ ਖ਼ਾਲਸਾ ਨੇ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਤਖਤ ਉਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲਿਆ। ਜਦੋਂ ਮੁਗ਼ਲ ਸ਼ਹਿਨਸ਼ਾਹ ਨੇ ਈਨ ਮੰਨ ਲਈ ਤੇ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੇ ਆਗੂ ਸ. ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਵੇਖੋ ! ਖ਼ਾਲਸਾ ਨੂੰ ਮਾਇਆ ਨਾਲ ਕੋਈ ਮੋਹ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਾਨੂੰ ਤਖ਼ਤਾਂ-ਤਾਜਾਂ ਨਾਲ ਕੀ ਲਗੇ। ਸੋ, ਆਪ ਨੇ ਹਕੂਮਤ ਦੀ ਵਾਗਡੋਰ ਮੁੜ ਮੁਗ਼ਲ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਦਿਤੀ।

ਉਚੀ ਉਠੀ ਚੇਤੰਨਤਾ ਦਾ ਇਹ ਇਕੋ ਕਾਰਨਾਮਾ ਮੁਕਤਗਾਮੀ ਆਤਮਾਵਾਂ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰ ਚੋਣ ਦੀ ਜਿਉਂਦੀ ਜਾਗਦੀ ਮਿਸਾਲ ਹੈ।

ਜਦੋਂ ਤਿੱਲੇਦਾਰ ਕਢਾਈ ਵਾਲੀ ਹੀਰਿਆਂ ਜੜ੍ਹੀ ਸੁਨਹਿਰੀ ਚਾਨਣੀ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਲਿਆ ਕੇ ਤਾਣੀ ਗਈ ਤਾਂ ਆਪ ਨੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਇਹ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, 'ਨਹੀਂ ! ਮੈਂ ਕੋਈ ਰਾਜਾ ਨਹੀਂ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਦਾ ਦਾਸ ਹਾਂ।" ਇਸ ਸੁਨਹਿਰੀ ਚਾਨਣੀ ਨੂੰ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਗੁਰੂ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਭੇਜ ਦਿਤਾ ਗਿਆ।

ਖ਼ਾਲਸਾ ਦਾ ਮਨ ਰੱਬੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹਤ ਦੀ ਅੰਤਰੀਵ ਪ੍ਰਭੁਸਤਾ ਦਾ ਸੁਆਮੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਉਸ ਦਾ ਦਿਲ ਤਾਂ ਵਿਜੇ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਵਿਚ ਧੜਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਸ ਦਾ ਮਨ 'ਸਤ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ' ਅਰਥਾਤ ਅਕਾਲ-ਪੁਰਖ ਦੀ ਸਰਵਉਚਤਾ ਦੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੰਗਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਦੇ ਸ਼ਾਹ-ਬਾਜ਼ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਸਮਾਨ ਖ਼ਾਲਸਾ ਸਦਾ ਅਨੰਤ ਆਕਾਸ਼ ਵਲ ਤੱਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਜੀਵਨ ਦੇ ਖੁਲ੍ਹੇ ਮੈਦਾਨਾਂ ਵਿਚ ਉਚੀਆਂ ਉਡਾਰੀਆਂ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਪਦਾਰਥਵਾਦੀ ਜਗਤ ਦੇ ਰੌਲੇ ਗੌਲੇ ਲਈ ਉਸ ਕੋਲ ਵਿਹਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆਂ ਬਹੁਮੁਲਾ ਸਮਝਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਹੱਥ ਉਸ ਨੂੰ ਪਰੇ ਵਗਾਹ ਮਾਰਦੇ ਹਨ। ਕਿਉਂਜੋ ਉਹ ਤਾਂ ਅਕਾਲ-ਪੁਰਖ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਵਿਚਰ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਆਤਮਾ ਦੀ ਜੀਵਤ ਪਰਮ-ਸ਼ਾਂਤੀ

ਹਿਮਾਲਾ ਦੀਆਂ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਗੁਫ਼ਾਵਾਂ ਵਿਚੋਂ ਯੋਗ ਸਮਾਧੀ ਬਾਹਰ ਮੈਦਾਨਾਂ ਵਿਚ ਆ ਗਈ। ਉਹ ਮਿੱਟੀ ਚਿਕੜ ਨਾਲ ਲਿਬੜੇ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੇ ਅੰਗਾਂ ਵਿਚ ਆ ਸਮਾਈ ਜੋ ਕਿ ਖੇਤਾਂ ਵਿਚ ਹਲ ਵਾਹ ਰਹੇ ਸਨ ਜਾਂ ਤਰਖਾਣੇ ਕੰਮ ਦੀ ਕਿਰਤ ਵਿਚ ਲੀਨ ਲਕੜੀਆਂ ਚੀਰ ਰਹੇ ਸਨ।

ਫ਼ੌਜੀ ਮੁਹਿੰਮਾਂ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਘੋੜੇ ਦੀ ਕਾਠੀ ਉਤੇ ਹੀ ਸੌਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ ਅਤੇ ਘੋੜੇ ਦੀ ਇਹੀ ਕਾਠੀ ਮੇਰੇ ਲਈ ਧਿਆਨ ਧਰਨ ਲਈ ਗੁਫਾ ਹੈ। ਘੁੱਗੀ-ਹਾਰ 'ਕੂ-ਕੂ' ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਣਾ ਹੀ ਮੇਰੇ ਲਈ ਹਲ ਵਾਹੁਣਾ ਹੈ।

ਮੇਰਾ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਉਸ ਕੰਵਲ ਸਮਾਨ ਹੈ ਜੋ ਭਾਨਾਂ ਦੇ ਭਾਨ ਦੀ ਪ੍ਰੇਮ-ਛੁਹ ਲਈ ਜਲ ਦੇ ਛੰਭ ਵਿਚ ਲਹਿਰ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਪੂਜਾ

ਖ਼ਾਲਸਾ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਿਸੇ ਧਨ-ਦੌਲਤ, ਉਚ ਪਦਵੀ ਦੀ ਮਾਣ ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਠਤਾ ਨੂੰ ਪਰਵਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਉਸ ਲਈ ਰਾਜੇ ਮਹਾਰਾਜੇ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਕਿਰਤੀ ਹਨ ਤੇ ਕਿਰਤੀ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਰਾਜੇ ਹਨ।

ਨਿਰਵਾਣ ਦੇ ਮਹਾਂ ਅਨੰਦ ਵਿਚ ਮਾਇਆ ਅਗਨੀ ਦੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਸਦੀਵੀ ਤੌਰ ਤੇ ਬੁਝ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਪਰਮਾਨੰਦ ਸਭ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਬਰਾਬਰ ਹਿਸੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਆਤਮਾ ਦੀ ਇਸ ਪਰਮ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੇ ਐਸ਼ਵਰਜ਼ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਕੇ ਸਾਡੇ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਕੋਲ ਵਿਹਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਦੁਨੀਆਂਦਾਰੀ ਵਾਲੇ ਵਿਤਕਰਿਆਂ ਨੂੰ ਗੌਲਦੇ ਰਹੀਏ। ਇਸ ਦੇ ਵਿਪਰੀਤ ਅੰਦਰੋਂ ਖੋਖਲੇ ਸੰਸਾਰੀ ਮਨੁੱਖ ਵਧਾ ਚੜ੍ਹਾ ਕੇ ਗੱਲ-ਕੱਥ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੰਤਰਮੁਖੀ ਪ੍ਰਛਾਂਵਿਆਂ ਦੇ ਪਿਛੇ ਨਠ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਨਿਜੀ ਅਧਿਕਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਜਮਾਉਂਦੇ ਤੇ ਆਪਣੇ ਨਿਜੀ ਹਿਤਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਲੜਾਈ ਝਗੜੇ ਵੀ ਸਹੇੜਦੇ ਹਨ।

ਨਿਤ ਦੀ ਰੋਟੀ ਲਈ ਕਮਾਈ ਹੀ ਸਾਡੀ ਪੂਜਾ

ਭਗਤ ਧੰਨਾ ਜੀ ਦੇ ਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਨਿਤ ਦੀ ਰੋਟੀ ਦੀ ਕਮਾਈ ਲਈ

ਕਿਰਤ ਵੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਰੱਬ ਦੀ ਪੂਜਾ ਵੀ। ਇਸ ਨਾਲ ਸਾਡੀਆਂ ਸਰੀਰਕ ਲੋੜਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਾਨੂੰ ਆਤਮਿਕ ਸ਼ਾਂਤੀ ਵੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਧਨਾਸਰੀ ਰਾਗ ਵਿਚ ਧੰਨਾ ਭਗਤ ਨੇ ਇਕ ਸ਼ਬਦ ਇਸ ਪ੍ਰਥਾਇ ਹੀ ਰਚਿਆ ਹੈ। ਆਪਣਾ ਸੰਤੁਲਨ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਦੋਹਾਂ ਖੰਭਾਂ ਨਾਲ ਉਡਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਮਾਨਵਤਾ ਨੂੰ ਨਾ ਤਾਂ ਨਿਰਜਿੰਦ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਨਾ ਹੀ ਇਸ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਇਸ ਨੂੰ ਤਾਂ ਹੋਰ ਤੀਖਣ ਤੇ ਦੈਵੀ ਰੂਪ ਦੇ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਰਮਾਤਮਾ ਤਾਂ ਹੇਠਾਂ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਮਨੁੱਖ ਉਤਾਂਹ ਉਠਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੋਵੇਂ ਇਕ ਉਚੇਰੇ ਬਿੰਦੂ 'ਤੇ ਆ ਕੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਅਭੇਦ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਭਗਤ ਧੰਨਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਤੋਂ ਇਹ ਦਾਨ ਮੰਗਦਾ ਹੈ :

"ਮੈਨੂੰ ਦੋ ਵਕਤ ਦੇ ਗੁਜ਼ਰਾਨ ਲਈ ਆਟਾ ਤੇ ਦਾਲ ਬਖ਼ਸ਼ੋ। ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਘਿਉ ਤੇ ਲੂਣ ਵੀ ਦਿਉ। ਇਕ ਲਵੇਰੀ ਗਊ ਦੁੱਧ ਪੀਣ ਲਈ ਤੇ ਚੰਗੀ ਘੋੜੀ ਸਵਾਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਦਿਉ। ਇਕ ਸੁਸ਼ੀਲ ਪਤਨੀ ਵੀ ਬਖ਼ਸ਼ੋ ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰੇ ਤੇ ਮੇਰੀ ਟਹਿਲ-ਸੇਵਾ ਵੀ। ਤੁਹਾਡੇ ਧੰਨੇ ਭਗਤ ਦੀ ਤਾਂ ਇਹੋ ਹੀ ਲੋੜ ਹੈ ਜੋ ਪ੍ਰਭੂ-ਪ੍ਰੀਤਮ ਉਹ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲੋਂ ਮੰਗਦਾ ਹੈ।"

"ਤੇਰਾ ਭਗਤ ਕੋਈ ਲਾਲਚੀ ਬੰਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਆਤਮਿਕ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨੂੰ ਬਣਾਈ ਰਖਣ ਲਈ ਇਨਾ ਕੁਝ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ! ਇਤਨਾ ਕੁ ਦਾਨ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੇਣਾ ਹੀ ਸ਼ੋਭਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਹੀ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਮ ਦੇ ਪਰਮਾਨੰਦ ਨੂੰ ਮਾਣ ਸਕਦਾ ਹਾਂ। ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ! ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਸੇਵਕ ਨੂੰ ਇਹ ਦਾਨ ਨਹੀਂ ਦਿਉਗੇ ਤਾਂ ਉਹ ਭੁਖਾ ਰਹਿ ਕੇ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੀ ਭਗਤੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਜਿਨਾ ਚਿਰ ਤਕ ਮੇਰੀਆਂ ਸੰਸਾਰਕ ਲੋੜਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਮੇਰੇ ਲਈ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਦੀ ਮਾਲਾ ਫੇਰਨੀ ਵੀ ਔਖੀ ਗੱਲ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।"

17. ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਤੀਰ
(ਸ਼ਾਹ ਹੁਸੈਨ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ)

ਮਹਾਂ-ਅਨੰਦ ਦੀ ਵੇਦਨਾ

ਨੀਂਦ ਜਦ ਆ ਜਾਵੇ
ਮਖ਼ਮਲ ਦੇ ਵਿਛਾਉਣੇ ਨਾ ਚਾਹਵੇ,
ਨਹੀਂ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਕੋਈ ਵੀ ਜਾਤੀ
ਸੱਚਾ ਧਰਮ ਪ੍ਰੇਮ ਵਾਲਾ
ਅਣਿਆਲੇ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ
ਵਿੰਨ੍ਹ ਦਿੰਦਾ ਅੰਦਰੋਂ ਛਾਤੀ
ਤਦ ਕਿਵੇਂ ਬਚੇ ਜਿਗਿਆਸੂ
ਤੀਖਣ ਇਹ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਪੀੜਾ
ਜਿਸ ਦਾ ਅਨੰਦ-ਅਕਹਿ
ਉਹ ਹਸ ਹਸ ਲੈਂਦਾ ਸਹਿ
ਇਹੋ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਨੇਮ
ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਕੁਸ਼ਲ ਤੇ ਖੇਮ।
ਪਰਮ ਸੁੰਦਰਤਾ ਰੱਬੀ
ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਚਮਕ ਅਨੋਖੀ
ਜਦ ਆਪਣਾ ਰੰਗ ਵਿਖਾਵੇ
ਦਿਲ ਪੰਛੀ ਫੜ-ਫੜਾਵੇ,
ਹੋ ਬਿਸਮਿਲ ਕੂਕੇ ਤੜਪੇ
ਜਿਵੇਂ ਤੀਰ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਲਗੇ।
ਇਹ ਮਹਾਂ ਅਨੰਦ ਦੀ ਪੀੜਾ
ਤਦ ਬਣੇ ਉਸ ਦੀ ਅਰਦਾਸ
ਹੈ ਇਹ ਕੋਈ ਰੱਬੀ ਦਾਤ।
ਉਹ ਵੇਖੇ ਨੂਰ ਜਮਾਲੀ
ਸੁੰਦਰਤਾ ਸ਼ਾਨਾਂ ਵਾਲੀ

ਜੋ ਹਰ ਥਾਂ ਦਿਸੇ ਪਸਰੀ
ਪਰ ਵੇਖੇ ਕੋਈ ਅੱਖ ਵਖਰੀ
ਨਹੀਂ ਗੋਚਰ ਦੀ ਇਹ ਖੇਡ
ਹੈ ਅਗਮ-ਅਗੋਚਰ ਭੇਦ ।

ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਤੁਸੀਂ ਮਿਲੇ ਅਸਾਨੂੰ
ਅਸੀਂ ਧਾਹ ਗਲਵਕੜੀ ਪਾਈ,
ਨਿਰਾ ਨੂਰ ਤੁਸੀਂ ਹੱਥ ਨਾ ਆਏ
ਸਾਡੀ ਕੰਬਦੀ ਰਹੀ ਕਲਾਈ ।
ਫਿਰ ਲੜ ਫੜਨੇ ਨੂੰ ਉਠ ਦੌੜੇ,
ਪਰ ਲੜ ਉਹ ਬਿਜਲੀ ਲਹਿਰਾ
ਬਿਜਲੀ ਕੂੰਦ ਗਈ ਥੱਰਾਂਦੀ
ਹੁਣ ਚੱਕਾ-ਚੂੰਧ ਹੈ ਛਾਈ ।

(ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ)

ਨੈਣਾਂ 'ਚੋਂ ਤੀਰ ਚਲਾ ਕੇ
ਉਸ ਮੈਨੂੰ ਹੈ ਵਿੰਨ੍ਹ ਸੁਟਿਆ
ਹੈ ਦਿਲ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਖੁਭਿਆ
ਜਿਸ ਨੇ ਹੈ ਘਾਇਲ ਕੀਤਾ
ਮੁਰਦਾ ਮੁਰੀਦ ਬਣਾ ਦਿਤਾ ।
ਮੈਂ ਭਾਲਿਆ ਸਭ ਸੰਸਾਰ
ਇਸ ਰੋਗ਼ ਅਵਲੜੇ ਵਾਲਾ
ਨਾ ਦਿਸੇ ਕੋਈ ਉਪਚਾਰ

(ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ)

ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਇਕ ਆਤਮਿਕ ਅਨੁਭੂਤੀ

ਪਰਮ ਤੀਖਣਤਾ ਦਾ ਇਹ ਧਾਰਮਿਕ ਅਨੁਭਵ ਆਪਣੇ ਆਤਮ-ਮੁਖੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਉਤਨਾ ਹੀ ਸੁਤੰਤਰ ਹੈ ਜਿਤਨਾ ਕਿ ਇਹ ਸਰੀਰਕ ਭਾਵਨਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸੀਮਤ ਹੈ । ਇਸ ਦੀ ਇਹ ਸੰਜਮ-ਸੀਮਾ ਕੋਈ ਬਾਹਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਿਰਧਾਰਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਸਗੋਂ ਇਹ ਸੁਤੇ-ਸਿਧ ਸਹਿਜ ਰੂਪ ਵਿਚ ਆਪ ਮੁਹਾਰੇ ਹੀ ਉਤਪੰਨ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਜਦੋਂ ਵੀ ਪੂਰਨ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦਾ ਬਿਜਲੀ ਝਲਕਾਰਾ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਉਤੇ ਆ ਕੇ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਅਸਰ ਬਿਜਲੀ ਦੇ ਲਿਸ਼ਕਾਰੇ ਵਰਗਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਅੰਤਰ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਮਨੁੱਖੀ ਚੇਤੰਨਤਾ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਸਰੀਰਕ

ਪੱਧਰ ਤੋਂ ਉਠਾ ਕੇ ਉਚ ਮੰਡਲਾਂ ਵਿਚ ਲੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਜਾ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਮਹਾਂ ਅਨੰਦ ਦੇ ਮੌਨ-ਮੰਡਲਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪਰਮਾਨੰਦ ਦੇ ਉਚੇ ਮੰਡਲਾਂ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਡਿਗਣ ਨਾਲ ਬਿਰਹਾ ਦੀ ਵਿਜੋਗ-ਪੀੜਾ ਆ ਘੇਰਦੀ ਹੈ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਉਸ ਮਹਾਂ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੇ ਜਿਗਿਆਸੂ ਦੇ ਅੰਦਰਵਾਰ ਉਤਾਰ-ਚੜਾਅ ਆਉਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ ਸੱਚੀ ਧਾਰਮਿਕ ਭਾਵਨਾ ਦੇ ਦੁਖ ਸੁਖ, ਹਰਖ-ਸੋਗ, ਪੀੜਾ ਤੇ ਅਨੰਦ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਲਗਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਹੋਰ ਵੀ ਉਚੇਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਪ੍ਰਸਪਰ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇਕ ਦੂਜੇ ਉਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਉਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਸਿਖ ਹਲਵਾਹਕ ਦਾ ਗੀਤ

ਇਕ ਸਿਖ ਜਿਗਿਆਸੂ
ਸਿਧਾ ਸਾਦਾ ਹਲ-ਵਾਹ
ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਜੱਟ ਕਿਰਸਾਨ
ਪਿਆ ਉਚਾਰੇ ਵਿਚ ਮਸਤੀ ਦੇ
ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਹਰਿ-ਨਾਮ।
ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ ਅਨੰਦ ਵਿਚ
ਲੀਨ ਵੇਖ ਕੇ ਕੁਝ ਜੀਵ ਸੰਸਾਰੀ
ਆ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪੁਛਣ ਲਗੇ,
"ਦਸੋ ਬਾਬਾ ਜੀ !
ਕਿਉਂ ਵਾਰ ਵਾਰ ਤੁਸੀਂ ਰੱਟ ਰਹੇ ਹੋ
ਇਕੋ ਹੀ ਹਰੀ ਨਾਮ !
ਸਾਨੂੰ ਤਾਂ ਇੰਝ ਜਾਪੇ
ਹੈ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ
ਨਿਰਾਰਥ ਤੇ ਖ਼ਾਮ !"
ਸੰਤ-ਪੁਰਸ਼ ਦਾ ਉਤਰ :
"ਮਿਤਰੋ !
ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਹਾਂ ਰਾਜ਼ੀ
ਮੇਰੇ ਤਨ ਵਿਚ ਚੀਸਾਂ ਉਠਣ
ਭਖ਼ਦਾ ਇੰਝ ਇਹ ਜਾਵੇ
ਰੋਮ ਰੋਮ ਵਿਚ ਸੂਈਆਂ ਚੁਭਣ,
ਮੇਰੀ ਪੀੜ ਅਕਹਿ
ਪਵਨ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਆ ਕੇ ਲੂੰਹਦੀ,
ਮੈਂ ਹਾਂ ਇਕ ਬੀਮਾਰ

ਨਰਕੀ ਇਸ ਮਹਾਂ ਅਗਨੀ ਦਾ
ਦਿਸੇ ਨਾ ਕੋਈ ਦਾਰੂ,
ਪਰ ਮੇਰੇ ਮਿਤਰੋ !
ਬਿਨਾਂ ਨਾਮ ਅਉਖਧ
ਜਿਸ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਸਮਝ ਰਹੇ ਹੋ
ਪੱਥਰ ਗੀਟਿਆਂ ਦੀ ਇਕ ਖੇਡ
ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਮ ਜਪਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ
ਇਸ ਕਸ਼ਟ ਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ
ਕੋਈ ਹੋਰ ਉਪਚਾਰ ।
ਭਾਵੇਂ ਜਾਪੇ ਇਦਾਂ
ਸਿਲ-ਅਲੂਣੀ ਚੱਟਣ,
ਪਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ
ਜਪਦਾ ਜਦ ਮੈਂ ਨਾਮ,
ਤਦ ਮੈਨੂੰ ਇੰਝ ਹੋਵੇ ਪ੍ਰਤੀਤ
ਜਿਵੇਂ ਹਿੰਮ-ਗੰਗਾ ਦੇ ਸੀਤਲ-ਜਲ ਵਿਚ
ਕਰਦਾ ਮੈਂ ਇਸ਼ਨਾਨ ।

ਖ਼ਾਲਸਾ ਸ਼ਿਲਪਕਾਰ ਵੀ ਹੈ

ਖ਼ਾਲਸਾ ਸਮੂਹ ਮੁਖ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਦਾ ਕਰਤਾ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਸਮਿਲਤ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਹਿੰਮ-ਗੰਗਾ ਦੀ ਜਲ-ਧਾਰਾ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਇਸ਼ਨਾਨ ਦਾ ਅਨੰਦ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤੀਬਰ ਭਗਤੀ-ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ, ਜਿਸ ਦਾ ਕਿ ਉਪਰ ਇਕ ਹਲਵਾਹਕ ਸੰਤ-ਪੁਰਸ਼ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਨੂੰ ਸਭ ਨਾਲ ਸਾਂਝਾ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਦੇ ਅਮਲ ਵਿਚ ਸੁਹਜ-ਅਨੰਦ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਜਾਗਰੂਪ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਚੁੱਪ ਤੇ ਸ਼ਾਂਤ ਸਰੂਪ ਦੇ ਸ਼ਾਂਤ-ਚਿਤ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿਚ ਹੀ ਆਤਮਾ ਦੀਆਂ ਡੂੰਘਾਣਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਸੰਚਾਲਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਅਜਿਹਾ ਅਮਲ ਮਹਾਨ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਪ੍ਰਵਾਹ ਵਿਚ ਹੀ ਘਟਦਾ ਹੈ ।

ਖ਼ਾਲਸਾ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਬ੍ਰਿਛ ਦੇ ਫੁੱਲਾਂ ਦੇ ਖੇੜੇ ਵਿਚ ਮੌਲ ਉਠਣ ਸਮਾਨ ਹੈ

ਇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰਖਣ ਲਈ ਸਰੀਰਕ ਰੂਪ ਦਾ ਸੰਘਰਸ਼ ਉਸ ਸਮੇਂ ਮੁਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਆਤਮਾ ਦੇ ਸਿਰਜਨਾਤਮਿਕ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਤੀਬਰਤਾ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸੰਤ-ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਅਥਵਾ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਲਗ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ । ਇਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਆਪਣੀ ਉਸ ਪ੍ਰੇਮਿਕਾ ਦੀ ਡੂੰਘੀ

ਪ੍ਰੀਤ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਨਿਜੀ ਹਿਤਾਂ ਜਾਂ ਸੁਆਰਥ ਨੂੰ ਭੁਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਆਪਣੇ ਲਈ ਕੀਤੀ ਗਈ ਨਿਰੋਲ ਘਾਲ ਅਕਾਰਥ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਜੋ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰੇਮਿਕਾ ਤੋਂ ਵਖਰਾ ਕਰਕੇ ਸੋਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਇਕ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਖ਼ਾਲਸਾ ਨੂੰ ਵੀ ਆਪਣੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਯੁਧ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਅਮਨ ਦਾ, ਇਸ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀ ਆਤਮਾ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀ ਜੀਵਨ ਸ਼ਕਤੀ ਸਿੰਚਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਉ ਵੀ ਇਹ ਆਪਣੇ ਗੁਆਂਢੀਆਂ ਨਾਲ ਲੋੜ ਪੈਣ ਤੇ ਉਚਿਤ ਵਿਵਹਾਰ ਦੁਆਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਗਰਮੀ ਦਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਨਰਮੀ ਦਾ। ਇਹ ਉਸ ਦੀ ਅੰਤਰੀਵ ਜੀਵਨ-ਸਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਅੰਤਰੀਵ ਜੀਵਨ ਸ਼ਕਤੀ

ਅਜਿਹੇ ਆਦਰਸ਼ਵਾਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ-ਯੁਕਤ 'ਖ਼ਾਲਸਾ' ਵਰਗੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਵਿਚ ਸਮਾਜਕ ਸਦਾਚਾਰ ਦਾ ਸਰੂਪ ਅਜਿਹੇ ਪਸ਼ੂ ਬਿਰਤੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਮਾਜ ਵਰਗਾ ਬੇ-ਲਚਕ ਤੇ ਲੋਹੇ ਜਾਂ ਪੱਥਰ ਦੀ ਤਖ਼ਤੀ ਉਤੇ ਉਕਰੀ ਆਚਾਰ-ਸੰਘਤਾ ਵਰਗਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਜੋ ਕਿ ਟਾਕੀਆਂ ਜੋੜ ਜੋੜ ਕੇ ਗੰਢਿਆ-ਤਰੁਪਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਜੋ ਅਜਿਹੇ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਹਾਲੀਂ ਭਾਈਚਾਰਕ ਕਾਰਜਾਂ ਦੀ ਸੂਝ-ਬੂਝ ਉਤਪੰਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਹੁੰਦੀ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਅੰਤਰੀਵ ਜੀਵਨ-ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਹ ਉਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਸਾਨੂੰ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਗਿਆਨ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਉਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਲਗਾਤਾਰ ਸਿਮਰਨ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਕਾਰ-ਵਿਹਾਰ ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵੀ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਉਤੇ ਛੱਡ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਵੀ ਗ਼ਲਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ।

ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੀ ਜੀਉਂਦਾ ਹੈ

ਪ੍ਰੇਮ ਤੇ ਦਇਆ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਜੇ ਅੰਤਹਿਕਰਣ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿੰਚਿਤ ਕਰ ਲਈ ਜਾਵੇ ਕਿ ਇਹ ਬੱਧ ਹੋ ਜਾਵੇ ਕਿ ਸ਼ੁਭ ਅਮਲਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕਿਵੇਂ ਸਰਬੱਤ ਦਾ ਭਲਾ ਲੋਚਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਸੁਤੇ-ਸਿਧ ਹੀ ਸਾਰੇ ਕਾਰਜ ਕਰਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਿਮਰਨ ਦੁਆਰਾ ਜੋ ਨਿਰਸੁਆਰਥ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਉਤਪੰਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਚੰਗੇ ਮੰਦੇ ਨਾਮ ਭਰਮਾ ਤੇ ਡਰਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ। ਲੋੜ ਪੈਣ ਤੇ ਅਸੀਂ ਯੁਧ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ, ਪਰ ਉਥੇ ਵੀ ਸਾਡਾ ਕਰਤੱਵ ਕੁਝ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਪਹਿਲਵਾਨ ਅਖਾੜੇ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਆਪਣੀਆਂ ਢਾਕਾਂ ਉਤੇ ਹੱਥ ਰਖ, ਛਾਤੀ ਤਾਣ ਕੇ ਆਪਣੇ ਬੱਲ ਦਾ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਇਹ ਤਾਂ ਸਰੀਰਕ-ਬਹੁਲਤਾ ਦਾ ਇਕ ਪ੍ਰਵਾਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਆਪਣੇ ਕੰਢੇ ਤੋੜ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪੁਨਰ-ਜੀਵਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਉਸ ਯੁਧ ਤੋਂ ਘਿਰਨਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਜੋ ਸਾਡੇ ਵਿਅਕਤਿਤਵ ਦੀ ਸਰਵ-ਉਚ ਸਤਾ ਦਾ ਕਤਲ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਵਿਪਰੀਤ ਕੁਝ ਅਜਿਹੇ ਲੋਕ ਵੀ ਹਨ ਜੋ ਯੁਧ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਈ ਆਵਸ਼ਕ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਸਾਡੇ ਲਈ ਸਭ ਕੁਝ ਇਸ ਉਚੇਰੀ ਜੀਵਨ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਹ ਅਨੁਸਾਰ ਠੀਕ ਦਿਸ਼ਾ

ਵਲ ਨੂੰ ਹੀ ਚਲਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੁਰਦੇ ਹਾਂ ਜਿਵੇਂ ਦਰਿਆ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਹ ਚਲਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਬਾਜ਼ ਉਡਾਰੀ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਨਾਮ ਤੇ ਨਾਮੀ ਦੇ ਮੰਡਲ ਨਾਲੋਂ ਟੁੱਟ ਜਾਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਕੇਵਲ ਮੁਰਦਾ ਲੋਥਾਂ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਜਿਸ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਮੂਲ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਣ ਦਾ ਸਾਰਾ ਮਹੱਤਵ ਹੀ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੁਰਦਾ ਲੋਕ ਮੁਰਦਾ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਸਿਖ ਹੋਣ, ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੋਣ ਜਾਂ ਅਗਨੀ ਪੂਜ। ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ 'ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਉਹੋ ਹੀ ਜੀਉਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਦਾ ਹੈ।'

ਸੰਤ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਉਹ ਤੀਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਹਿਰਦੇ ਨੂੰ ਵਿੰਨ੍ਹ ਸੁਟਦੇ ਹਨ

ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਸਾਦ-ਮੁਰਾਦੇ ਸਿਮਰਨ-ਰੱਤੇ ਜਿਉੜੇ ਦੇ ਸਿਧੇ ਸਾਦੇ ਸ਼ਬਦ ਵੀ ਜਿਗਿਆਸੂਆਂ ਦੀ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਟੁੰਬ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੀਰਾਂ ਵਰਗਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿਸੇ ਸ਼ਕਤੀਵਰ ਕਮਾਨ ਵਿਚੋਂ ਚਲਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬੰਦਾ ਘਾਇਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਕੁਝ ਪੁਛਣ ਪੁਛਾਉਣ ਜੋਗਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ। ਇਹ ਗੱਲ ਕੋਈ ਇਕ ਦੋ ਸਾਲ ਲਈ ਨਹੀਂ ਵਾਪਰਦੀ, ਸਗੋਂ ਸਦਾ ਲਈ ਨਿਭਦੀ ਹੈ। ਕੁਝ ਹੋਰ ਨਾ ਪੁਛੋ, ਬਸ ਨਵਾਂ ਜੀਵਨ ਆਰੰਭ ਕਰੋ। ਇਤਨਾ ਕੁਝ ਹੀ ਕਾਫ਼ੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਹੋ ਚੁਕੇ ਹੋ। ਉਹ ਤੁਹਾਡਾ ਹੋ ਚੁਕਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਉਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਰੋਸਾ ਰਖੋ ਜਿਵੇਂ ਇਕ ਇਸਤਰੀ ਮਰਦ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਰਖਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਕਿ ਉਹ ਹੋ ਚੁਕੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਇਹ ਤਾਂ ਸਿਮਰਨ ਦਾ ਅਮਲੀ ਜੀਵਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਮਹਾਨ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸਦਾ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬੁਧੀਜੀਵੀਆਂ ਦੇ ਕੋਲੋਂ ਪਾਸਾ ਵੱਟ ਕੇ ਲੰਘ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜੋ ਅਸਲੀ ਮਹੱਤਵ ਤੋਂ ਅਭਿਜ ਰਹਿ ਕੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਬਾਣ ਚਲਾਉਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਆਤਮਿਕ ਜੀਵਨ ਦੀ ਅਨੰਤ ਵੰਨ-ਸੁਵੰਨਤਾ

ਜੀਵਨ ਦਾ ਜੋ ਕੁਝ ਸਾਕਾਰ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਉਸ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਵਧੇਰੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਆਪਣੇ ਆਪੇ ਨੂੰ ਇਕਾਗਰ-ਚਿਤ ਹੋ ਮਹਾਨ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਜੋੜ ਲੈਣਾ ਸਿਮਰਨ ਦੁਆਰਾ ਉਸ ਸ਼ਾਂਤੀ ਤੇ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਬਣਦਾ ਜੋੜ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਿਮਰਨ ਦਾ ਫੱਲ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਇਸ ਪਰਮਾਨੰਦ ਦਾ ਅੰਦਰਲੀ ਗਿਰੀ ਜਾਂ ਕੇਂਦਰ ਬਿੰਦੂ ਸਿਮਰਨ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਇਕੋ ਸੱਚ ਉਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰਿਤ ਕਰਦੇ ਹੋ ਤੇ ਇਸ ਉਤੇ ਪੂਰਨ ਅਭਿਆਸ ਨਾਲ ਜੁੜਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਇਸ ਸੱਚ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਪਰੇ ਦਾ ਵੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਬੋਧ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਿਮਰਨ ਦਾ ਜੀਵਨ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਪੂਰਨ ਵਰਣਨਾਂ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ ਅਤੇ ਬੌਧਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਠੀਕ-ਠੀਕ ਪ੍ਰਮਾਣ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਹ ਤਾਂ ਜੀਵਨ ਦੀ ਪੂਰਨਤਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਇਕ ਸੌਂਦਰਯ-ਬੋਧ ਹੈ ਇਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇਹ ਮਨੁੱਖ ਮਾਤਰ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ, ਦੂਜੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ-ਪ੍ਰੀਤਮ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਅਤੇ ਫਿਰ ਕਿਸੇ ਦਾ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਇਕ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਤਾਂ ਇਹ ਅਗੋਚਰ-ਜਗਤ ਦੀ ਤ੍ਰੈਗੁਣ-ਅਤੀਤ ਪਰਮ-ਚੇਤੰਨਤਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਤੀਕਾਂ ਜਾਂ ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ

ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਪਰ ਦੂਜੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਅਰਧ-ਸੱਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਵਹਿਮ ਭਰਮ ਅਤੇ ਜਜ਼ਬਿਆਂ ਦੇ ਧਾਗਿਆਂ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਤਾਂ ਇਹ ਸੰਪੂਰਨ ਪਸ਼ੂ ਜੀਵਨ ਵਾਲਾ ਪੱਧਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤੇ ਦੂਜੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਪੂਰਨ ਨਿਰਵਾਣ ਦਾ। ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਇਹ ਦਾਲ ਰੋਟੀ ਦੇ ਕਰਮ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਦੂਜੇ ਸਮੇਂ ਮੌਤ ਵਰਗੀ ਭੁੱਖਮਰੀ ਨਾਲ। ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਅਵੇਸ਼-ਗਤ ਪ੍ਰੇਰਨਾ (ਅੰਬਰੀ ਕਾਂਗ) ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਇਕ ਰੂਪ ਜਾਂ ਮਨੋਦਸ਼ਾ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜੋੜ ਸਕਦੇ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਤੁਹਾਡਾ ਸਾਰਾ ਫ਼ਲਸਫ਼ਾ ਤੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੂਰੋਂ ਹੀ ਪਰਬਤ ਸਿਖ਼ਰਾਂ ਦੇ ਮਨੋਹਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਸਮਾਨ ਹੈ। ਕਦੀ ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੂਰਜ ਦੀ ਸੁਨਹਿਰੀ ਧੁੱਪ ਵਿਚ ਤੱਕਦੇ ਹੋ, ਕਦੀ ਗਾੜ੍ਹੀ ਧੁੰਦ ਵਿਚ। ਰੰਗਾਂ ਰੂਪਾਂ ਦੀ ਇਹ ਅਨੰਤ ਰੂਪ ਦੀ ਵੰਨ-ਸੁਵੰਨਤਾ ਹੀ ਤੁਹਾਡੇ ਸਮਿਤ-ਸ਼ਾਬਦਿਕ ਵਰਣਨ ਵਿਚ ਸਾਕਾਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਵੰਨ-ਸੁਵੰਨੇ ਰੰਗਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਸੁਰਾਂਗਲੇ ਚਿਤਰ ਹੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਕਾਰ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਤੁਹਾਡੀ ਕਵਿਤਾ। ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਕਿੰਨੇ ਵੀ ਸੰਗੀਤਮਈ ਤਾਲਾਂ ਤੇ ਅਲੰਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਸੰਗਠਿਤ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਸਾਨੂੰ ਆਤਮਾ ਵਿਚ ਡੂੰਘੇ ਅਨੁਭਵ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸਾਡੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਤੇ ਹੰਝੂਆਂ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਡੂੰਘੇਰਾ ਤੇ ਗਹਿਰ-ਗੰਭੀਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਉਸ ਵਸਤੂ ਦਾ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਵਰਣਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਿ ਅਸੀਂ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੇਖਦੇ ਭਾਖਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਫਿਰ ਆਤਮਾ ਦੀਆਂ ਦਸ਼ਾਵਾਂ ਤੇ ਵਰਤਾਰਿਆਂ ਬਾਰੇ ਠੀਕ ਵੇਰਵੇ ਦੇ ਕੇ ਕਥਨ ਕਰ ਸਕਣਾ ਕਿਵੇਂ ਸੰਭਵ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਇਸ ਦੇ ਤਾਂ ਅੰਸ਼ਕ ਝਲਕਾਰੇ ਹੀ ਕਥਨ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਜੋ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਅੰਤਰੀ ਕਾਂਗ ਅਧੀਨ ਹੀ ਵਾਪਰ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਿਮਰਨ ਤਾਂ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਜਗਮਗਾ ਉਠਣਾ ਹੈ।

ਅਬੋਲ ਭਾਸ਼ਾ

ਅਬੋਲ ਰਹਿ ਕੇ ਵਿਚਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰੋ। ਨਾਮ ਰੱਤਾ ਜੀਵਨ ਹੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਅਭਿਵਿਅਕਤੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਤੇ ਹੋਂਦ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਦਾ ਸਾਰ ਜਾਂ ਆਧਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ (ਉਸ ਦਾ ਹੋ ਰਹਿਣਾ ਹੀ ਭਰੋਸੇ ਦਾ ਸਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ)।

ਦੂਰ ਪਰੇ ਉਹ ਧਨੁੱਖਧਾਰੀ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਉਧਰ ਤੱਕੋ ! ਕੀ ਉਸ ਦੇ ਤੀਰ ਨੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਵਿੰਨ੍ਹ ਸੁਟਿਆ ਹੈ ?

18. ਸਿਖ ਦੀ ਜੀਵਨ-ਕਥਾ
(ਝੰਗ ਸਿਆਲ ਦੀ ਹੀਰ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ)

ਬੁਧ ਦਾ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ

ਬੁਧ ਜੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਸੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਤੋਂ ਹੀ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਬੋਧੀਸਤਵ ਤੇ ਬੁਧ ਦੀਆਂ ਪੱਥਰ-ਮੂਰਤੀਆਂ ਦੇ ਕਲਾਧਾਮ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਹਾਂ-ਅਨੰਦ ਅਨੁਭਵ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੱਥਰ ਦੇ ਬੁਤਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਂਤੀ ਧੜਕ ਰਹੀ ਹੋਵੇ। ਇਥੇ ਬੈਠ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੂਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਤੱਕਦਿਆਂ ਸਾਡੇ ਮਨਾਂ ਉਤੇ ਵਿਸਮਾਦ ਦਾ ਰੰਗ ਛਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਇਕ ਅਜਿਹੇ ਦੈਵੀ-ਸਮੂਹ ਦੇ ਮਹਾਂ-ਮੰਡਲ ਨਾਲ ਜੁੜ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਜਿਥੇ ਅਖੁੱਟ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦਾ ਪਹਿਰਾ ਹੈ। ਇਹ ਮਨੋਦਸ਼ਾ ਭਾਵੇਂ ਥੋੜੇ ਚਿਰ ਲਈ ਹੀ ਰਹੇ, ਇਥੇ ਆ ਕੇ ਇਸ ਪਰਮ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦਾ ਆਭਾਸ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਅਦਭੁਤ ਬੁਤ-ਸੰਗਮ ਵਿਚ ਬੁਧ ਆਪ ਹੀ ਧਿਆਨ ਦੇ ਕੇਂਦਰ ਹਨ ਅਤੇ ਇਥੇ ਸਦੀਵੀ ਪਰਮ-ਸ਼ਾਂਤੀ ਤੇ ਦੈਵੀ ਦਇਆ ਭਾਵਨਾ ਦਾ ਪ੍ਰਸਾਰ ਨਿਤ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਥੇ ਕਲਾ ਦੇ ਸਿਖ਼ਰ ਦੇ ਮਹੱਤਵ ਦਾ ਬੋਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਸ਼ਾਂਤੀ ਦਾ ਇਹ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਛਿਣ ਬੁਧ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਅਨਿਨ ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਘਾਲ ਦਾ ਫੱਲ ਹੈ। ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਇਹੋ ਹੀ ਬੁਧ ਦਾ ਸੰਪੂਰਨ ਜੀਵਨ ਹੈ।

ਬੁਧ ਦੇ ਇਸ ਪ੍ਰਭੂ ਸਮਾਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ ਮੁਖੜੇ ਦੀ ਛਵੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਬੋਧੀ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਹਾਥੀ ਦੇ ਲੱਦ ਦਾ ਭਾਰ ਵੀ ਅਰਥਹੀਣ ਹੈ। ਬੋਧੀ-ਸਤਵਾਂ ਦੀ ਜੀਵਨ-ਗਾਥਾ ਦਾ ਸੰਪੂਰਨ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਜੋ ਭਾਵੇਂ ਕਿੰਨੀਆਂ ਵੀ ਉਚ ਨੈਤਿਕ ਸਿਖਿਆਵਾਂ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਹੈ, ਇਸ ਸੁੰਦਰ ਮੁਖੜੇ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਅਪੂਰਨ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਬੁਧ ਜੀ ਦੀ ਸੱਚੀ ਜੀਵਨ-ਗਾਥਾ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਹਨ।

ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਅਨੇਕ ਰੰਗ, ਪਰ ਇਕੋ ਅਪ੍ਰਵਰਤਨਸ਼ੀਲ ਚਿਹਰਾ

ਸੰਤ ਮਹਾਂ-ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਤੇ ਸਾਧਕਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਇਕ ਅਜਿਹੇ ਇਸਤਰੀ ਜਾਂ ਪੁਰਸ਼ ਦੀ ਅਪ੍ਰਵਰਤਨਸ਼ੀਲ ਜੀਵਨ-ਕਥਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਅਗਾਧ ਪ੍ਰੇਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਹੀ 'ਬਾਣੀ' ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਰਮ 'ਪੂਜਾ' ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧਰਮ ਤੇ ਕਲਾ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਨਾ, ਨਾਮ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦੇ ਫਲਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਵੰਡਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

"ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਵਾਸਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਹਰ ਵਿਅਕਤੀ ਤੇ ਹਰ ਵਸਤੂ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਹੀ ਵਿਆਪਕ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਾਰਾ ਜੀਵਨ ਨਿਰੰਤਰ ਪ੍ਰਭੂ-ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੂੰ ਚਿਤਾਰਦਾ ਤੇ ਨਮਸਕਾਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।" ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਗਉੜੀ ਸੁਖਮਨੀ ਦੇ ਨੌਵੇਂ ਸਲੋਕ ਵਿਚ ਫ਼ੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ :

ਉਰਿ ਧਾਰੈ ਜੋ ਅੰਤਰਿ ਨਾਮੁ ।
ਸਰਬ ਮੈ ਪੇਖੈ ਭਗਵਾਨੁ ।
ਨਿਮਖੁ ਨਿਮਖੁ ਠਾਕੁਰ ਨਮਸਕਾਰੈ ।
ਨਾਨਕ ਓਹੁ ਅਪਰਸੁ ਸਗਲ ਨਿਸਤਾਰੈ ।

ਅਜਿਹੇ ਸੰਤ-ਪੁਰਸ਼ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਹੱਥ ਪੈਰ ਸਾਧਨ ਮਾਤਰ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਆਤਮਾ ਦੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਸਿੰਚਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਿਹਨਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਹ ਮਨੁੱਖਤਾ ਲਈ ਲੰਗਰ-ਪਾਣੀ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਰਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕਲਾ ਅਤੇ ਕਿਰਤ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਆਪਣੀ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਇਕਾਗਰ-ਚਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ-ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜੋ ਪਰਮ-ਸੁੰਦਰ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਲਈ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਕਲਾ ਹੀ ਕਾਫ਼ੀ ਹੈ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਸਭ ਕਲਾਵਾਂ ਮੇਰੀ ਆਤਮਾ ਦੇ ਵਿਭਿੰਨ ਰੂਪ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਗਟਾਉ ਹੀ ਹਨ।

ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਆਪ ਮੁਹਾਰਾ ਖੇੜਾ

ਮਨ ਦੀ ਇਕਾਗਰਤਾ ਤਾਂ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਰੀਰਕ ਅਭਿਆਸ ਹੈ, ਪਰ ਆਤਮਾ ਦੀ ਇਕਾਗਰਤਾ ਸਦਾ ਆਪ ਮੁਹਾਰੇ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸੁਨਹਿਰੀ ਧੁੱਪ ਦੇ ਖੇੜੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀ ਮੂਰਤ

ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਸਾਂ ਹਸਤੀਆ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਨਾਮ ਸਾਡੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਇਕ ਨਿਜੀ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਭਾਵਕ ਪ੍ਰਵਾਹ ਵਿਚ ਸਦਾ ਸਜੀਵ ਹਨ। ਇਹੀ ਸਾਡੇ ਜਨਮ-ਦਾਤੇ ਤੇ ਸਾਡੇ ਪਾਲਣਹਾਰ ਹਨ। ਹਰ ਸਿਖ ਘਰ ਵਿਚ, ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਸਰੂਪ ਹੀ ਦਿਖਾਈ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਪ੍ਰੇਮ-ਗੀਤ ਸਾਡਾ ਸਮੁਚਾ ਸਭਿਆਚਾਰ

"ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ! ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ !" ਇਹ ਹੈ ਉਹ ਉਚੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦਾ ਸਰੋਤ ਜੋ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਤੇ ਬਾਹਰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ। ਇਸ ਪਵਿੱਤਰ ਨਾਮ ਦਾ ਬਾਰੰਬਾਰ ਜਾਪ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਲਗਾਤਾਰ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਚੰਗਿਆੜੀਆਂ ਨੂੰ ਉਤਪੰਨ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹੋ ਹੀ ਸਾਡਾ ਯੋਗ ਹੈ, ਸਰਵਉਚ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਅਭੇਦ ਹੋਣ ਦਾ ਮਾਰਗ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਸਾਡੇ

ਮਨ ਅੰਦਰ ਉਸ ਦੀ ਹੋਂਦ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਸ਼ੰਕਾ ਉਤਪੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਕਬੀਰ ਜੀ ਵਾਂਗ ਕੂਕ ਉਠਦੇ ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਥਨ ਹੈ :

"ਕਬੀਰ ਤੂੰ ਦੋ ਅੱਖਰਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਰਾਮ-ਰਾਮ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰਦਾ ਰਹੋ, ਜੇ ਤੇਰਾ ਉਹ ਸਾਂਈਂ ਹੋਵੇਗਾ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪੇ ਹੀ ਤੈਨੂੰ ਰਖ ਲਵੇਗਾ ।"

ਕਬੀਰ ਅੱਖਰ ਦੋਹੇ ਭਾਖੁ ।
ਹੋਇਗਾ ਖਸਮੁ ਤਾਂ ਲਏਗਾ ਰਾਖੁ ॥

ਅਸੀਂ ਦਸ ਮਹਾਨ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੂੰ ਪੁਕਾਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਥੇ ਆ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀਤਾ, ਸਾਡੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ, ਸਾਡੀ ਰੱਖਿਆ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਸੁਤੰਤਰ ਮਨੁੱਖ ਬਣਾ ਦਿਤਾ ।

ਜਾਗਤ ਜੋਤ

ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਲਗਾਤਾਰਤਾ ਵਿਚ ਸਿਧਾ ਸਾਦਾ ਜੀਵਨ ਬਿਤਾਉਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਤੀਬਰ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਦਿਲੀ ਧੜਕਨ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਸਹਿਜ ਸ਼ਾਂਤੀ ਜੋ ਸਭ ਦਾ ਭਲਾ ਲੋਚਦੀ ਹੈ ਤੇ ਵਿਵਹਾਰ ਦੀ ਉਹ ਮਿੱਠਤ ਜੋ ਸਭ ਵਿਚ ਇਕੋ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਰਮਿਆ ਹੋਇਆ ਵੇਖਦੀ ਹੈ, ਸਿਖੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁਖ ਅੰਗ ਹਨ । ਇਸ ਅਸਾਧਾਰਣ ਰੂਪ ਦੀ ਪਰਮ ਸ਼ਾਂਤੀ ਵਿਚ ਇਕ ਸਾਧਾਰਨ ਸਿਖ ਦੇ ਨੈਣਾਂ ਵਿਚ ਅੰਤਰ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਉਹ ਰਹੱਸਵਾਦੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸਰਵ-ਗਿਆਤਾ ਹੈ । ਇਕ ਸਿਖ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵੀ ਅਜਿਹੀ ਘਟਨਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਜੋ ਉਸ ਦੇ ਵਜੂਦ ਤੋਂ ਬਾਹਰਵਾਰ ਵਾਪਰਦੀ ਹੈ ।

ਸਿਖ ਇਕ ਅੰਤਰ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ

ਜਿਥੇ ਵੀ ਕੋਈ ਸਿਖ ਵਸਦਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਉਹ ਉਸ ਛਾਂ-ਦਾਰ ਬ੍ਰਿਛ ਦੀ ਨਿਆਂਈਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਹੇਠ ਧੁੱਪ ਦੇ ਸਤਾਏ ਤੇ ਤ੍ਰਿਹਾਏ ਰਾਹੀ-ਮੁਸਾਫਰ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜਾਤੀ ਦੇ ਹੋਣ, ਆ ਕੇ ਵਿਸ਼ਰਾਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਸੁਖ ਅਨੰਦ ਮਾਣਦੇ ਹਨ । ਫਿਰ ਉਠ ਕੇ ਜਦੋਂ ਉਹ ਮੁਸਾਫਰ ਉਥੋਂ ਜਾਣ ਲਗਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਅਸੀਸਾਂ ਦਿੰਦਾ ਹੈ । ਆਪਣੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਮਗਨ ਉਸ ਮੁਸਾਫਰ ਨੂੰ ਇੰਝ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਸਿਖ ਵੀ ਉਸ ਨਾਲ ਆ ਰਿਹਾ ਉਸ ਨੂੰ ਆਸ਼ੀਰਵਾਦ ਦਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਉਸ ਨੂੰ ਜੀਅ ਦਾਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਇੰਝ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਮੌਤ ਤੋਂ ਪਰੇ ਦੇ ਸੜਦੇ ਬਲਦੇ ਮਾਰੂਥਲ ਵਿਚ ਵੀ ਉਹ ਸਿਖ ਉਸ ਉਤੇ ਠੰਢੀ ਛਾਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ । ਤਦੋਂ ਇਹ ਰੱਬ ਦਾ ਸ਼ੁਕਰ ਮਨਾਉਂਦਾ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਗੁਰਸਿਖ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਏ ।

ਇਹ ਹੈ ਇਕ ਗੁਰਸਿਖ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਜੀਵਨ ਦਾ ਵਿਧੀ-ਵਿਧਾਨ । ਸੰਗਤ ਅਜਿਹੇ ਪਰਿਪੂਰਨ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦਾ ਮਹਾਂ-ਮੰਡਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਥੇ ਨਾਮ ਅਤੇ ਅਰਦਾਸ ਮਿਲ ਕੇ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਜੁਟੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ।

ਖ਼ਾਲਸਾ ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਸਹਾਇਕ

(ਖ਼ਾਲਸਾ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਸਹਾਇਕ ਹੈ ਜੋ ਲੋਕ ਨਾਲੋਂ ਪ੍ਰਲੋਕ ਵਿਚ ਵਧੇਰੇ ਸਹਾਈ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।)

ਇਸ ਜਗਤ ਵਿਚ ਸਿਖ ਵੀ ਬਹੁਤ ਥੋੜ੍ਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਖ਼ਾਲਸਾ ਤਾਂ ਕੋਈ ਟਾਂਵਾਂ-ਟਾਂਵਾਂ ਹੀ ਹੈ। ਸਿਖ ਤੇ ਖ਼ਾਲਸਾ-ਮੰਡਲ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਆਤਮਿਕ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦੇ ਸੋਮੇ ਹਨ। ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਰੱਬੀ ਮਿਹਰ ਦੇ ਵਾਹਨ ਹਨ ਅਤੇ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਦੈਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਹਨ। ਜੋ ਕਦੀ ਕਦੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਵਿਚ ਵਿਚਰ ਕੇ ਆਪਣੀ ਝਲਕ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਪੂਰਨ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦਾ ਦੈਵੀ ਸਰੂਪ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਵੀ ਦੇਵਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸੰਪਰਕ ਵਿਚ ਆਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਹ ਇਹੋ ਹੀ ਇਕ ਸੁਪਨ-ਆਦਰਸ਼ ਸੀ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਵਿਚ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਤੇ ਸਮੂਹਕ ਦੋਹਾਂ ਰੂਪਾਂ ਵਿਚ ਅਜਿਹੀ ਪੂਰਨਤਾ ਆ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਆਦਰਸ਼ਕ ਜੀਵਨ ਯਾਤਰਾ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ ਦੇਵਤੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਸਹਾਇਕ ਦਾ ਕਰਤੱਵ ਨਿਭਾਉਣ ਲਈ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਜੋੜੇ, ਉਹੋ ਹੀ ਖ਼ਾਲਸਾ ਬਣੇ।

ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ॥
ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖ਼ਾਲਸਾ
ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ ॥

(ਖ਼ਾਲਸਾ ਗੁਰੂ ਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਸਾਰੀ ਸ਼ਾਨ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਬਖ਼ਸ਼ੀ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਸ਼ਾਨ ਉਸ ਦਾ ਖ਼ਾਲਸਾ ਹੈ।)

19. ਗੁੱਝਾ ਮਿਤਰ

(ਗਨਿਕਾ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਮੁਕਤੀ ਦਾਤਾ ਮਿਲ ਗਿਆ ਸੀ)

ਆ !
ਜਦਕਿ ਸਾਗਰ
ਉਛਾਲੇ ਵਿਚ ਹੈ,
ਇਸ ਦੀਆਂ ਗੁਸੈਲੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਵਿਚ
ਨਿੱਕੀ ਚਿੱਟੀ ਕਿਸ਼ਤੀ
ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਤਰ ਰਹੀ ਹੈ
ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ,
ਮਨੁੱਖ ਝੂਲੇ ਪਿਆ ਖਾਂਦਾ ਹੈ
ਜਿਵੇਂ ਨਿੱਕੇ ਪੰਘੂੜੇ ਵਿਚ,
ਅਗਿਆਤ ਬਾਂਹਾਂ-ਖ਼ਤਰਿਆਂ ਵਿਚ ਵੀ
ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਰੱਖਿਅਕ !
ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਲਈ ਭਾਵੇਂ
ਉਹ ਕੁਝ ਭੀ ਹੋਵੇ
ਮੇਰੇ ਲਈ ਤਾਂ
ਉਹ ਇਸ ਖ਼ਤਰੇ-ਭਰੀ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਵਿਚ
ਮੇਰਾ ਰਖਣਹਾਰ ਹੈ ।
ਮੌਤ ਦੇ ਜਬਾੜ੍ਹਿਆਂ ਵਿਚ
ਮੇਰਾ ਰੱਖਿਅਕ ਸ਼ਹਿਨਸ਼ਾਹ !

ਆ !
ਜਦਕਿ ਮਨੁੱਖ ਅੰਦਰ
ਲਹੂ ਦੀ ਵਹਿਣ-ਗਤੀ
ਅੰਤਿਮ ਹੱਦ ਤਕ
ਧੀਮੀ ਪੈ ਗਈ ਹੈ
ਜਿਵੇਂ ਸਿਆਲ ਵਿਚ ਸੁੰਗੜ ਚੁਕੀ

ਨਦੀ ਦੀ ਧਾਰ
ਅਤੇ ਇਕ ਨਿੱਕਾ ਥਕਿਆ ਦਿਲ
ਇਹਦੇ ਖ਼ੁਸ਼ਕ ਬੁਲ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੰਢਿਆਂ 'ਤੇ
ਉਡੀਕ ਕਰਦਾ ਹੈ
ਡੁਬਣ ਦੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ
ਉਸ ਦੀਵੇ ਦੀ ਨਿਆਂਈਂ
ਜਿਸ ਦਾ ਤੇਲ ਮੁਕ ਚੁਕਾ ਹੈ,
ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਲਈ ਭਾਵੇਂ
ਉਹ ਕੁਝ ਭੀ ਹੋਵੇ,
ਮੇਰੇ ਲਈ ਤਾਂ ਉਹ
ਉਸ ਗਵਾਚ ਚੁਕੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ
ਉਦਾਸ ਛਿਣ ਵਿਚ
ਬੱਤੀ, ਤੇਲ
ਅਤੇ ਉਸ ਜਗਮਗਾਂਦੀ ਚੰਗਿਆੜੀ ਦਾ
ਦੇਵਣਹਾਰ ਹੈ ।

ਆ !
ਜਦ ਕਿ ਪਾਰਸਾਵਾਂ ਦਾ
ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ
ਇਕ ਪਾਪੀ ਨੂੰ
ਪੱਥਰ ਮਾਰ ਕੇ ਮਾਰਨ ਲਈ
ਆ ਜੁੜਿਆ ਹੈ ;
ਆ !
ਜਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਦੇ
ਹੱਥ ਤੇ ਪੈਰ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿਤੇ ਹਨ
ਅਤੇ ਮਜ਼ਲੂਮ
ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਉਤਾਂਹ ਚੁਕੀ
ਤੇਰੇ ਵਲ ਤੱਕ ਰਿਹਾ ਹੈ,
ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਲਈ
ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਕੁਝ ਭੀ ਹੋਵੇ,
ਮੇਰੇ ਲਈ ਤਾਂ ਉਹ

ਮੌਤ ਦੀ ਉਸ ਬਿਖਮ ਘੜੀ ਵਿਚ
ਮੇਰੀ ਲੱਜਾ ਅਤੇ ਬੇਹਯਾਈ ਦਾ
ਕੱਜਣਹਾਰ ਹੈ,
ਰਜ ਕੇ ਮੇਰੇ ਔਗੁਣਾਂ ਨੂੰ
ਪਿਆਰਨ ਵਾਲਾ !

ਆ !
ਜਦਕਿ ਇਕ ਅਬਲਾ ਦੇ ਨੈਣ
ਛੱਤੋਂ ਖ਼ਾਲੀ ਅਸਗਾਹਤਾ ਦੇ
ਦੁਖਾਂ ਵਿਚ ਡੁਬ-ਡੁਬਾ ਗਏ ਹਨ
ਅਤੇ ਉਹ ਬੇਰਹਿਮ
ਚਰਮ-ਕ੍ਰੀੜਾ ਦੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਿਚ
ਇਕਲਾਪੀ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਪੀੜਤ ਹੈ ;
ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਲਈ
ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਕੁਝ ਭੀ ਹੋਵੇ,
ਮੇਰੇ ਲਈ ਤਾਂ ਉਹ
ਇਕ ਨਿਆਸਰੀ ਤੀਂਵੀਂ ਦਾ
ਪਤੀ ਹੈ !

ਆ !
ਜਦਕਿ ਮੇਰੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ
ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾਵਾਂ ਦੇ ਘਣੇ ਦੁੱਖ
ਮੇਰੇ ਵਸੋਂ ਬਾਹਰੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ,
ਜਦਕਿ ਮੇਰਾ
ਅੰਦਰਲਾ ਵਹਿਸ਼ੀ ਮੂੰਹ ਖੋਲ੍ਹ
ਮੇਰੇ ਉਪਰ ਲਪਰ ਪਿਆ ਹੈ,
ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਦੇ
ਤਨ ਵਿਚ ਪੰਜੇ ਖੋਭ
ਨਿੱਠ ਕੇ ਬੈਠ ਗਿਆ ਹੈ,
ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਨਿਘਾਰਨ ਲਈ;
ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਲਈ

ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਕੁਝ ਭੀ ਹੋਵੇ
ਮੇਰੇ ਲਈ ਤਾਂ
ਉਹ ਇਕ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਹੈ
ਜਿਸ ਦੇ ਸੋਨੇ ਦੀਆਂ ਅਣੀਆਂ ਵਾਲੇ ਤੀਰ
ਪ੍ਰਭੂ ਖ਼ਾਤਰ
ਉਸ ਜਾਨਵਰ ਨੂੰ
ਪਾੜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ,
ਇਕ ਮਾਰੂ ਜ਼ਖ਼ਮ ਕਰਕੇ;
ਮੈਂ ਉਸ ਜੰਗਲੀ ਹੈਵਾਨ ਤੋਂ
ਮਨੁੱਖ ਬਣ ਜਿਊ ਉਠਿਆ ਹਾਂ
ਜਿਹੜਾ ਕੁਝ ਪਲ ਪਹਿਲਾਂ,
ਗਰਜ ਤੇ ਦਹਾੜ ਕੇ
ਦਮ ਤੋੜ ਗਿਆ ਹੈ !

ਆ !
ਜਦਕਿ ਸਹਿਸ ਕਿਸਾਨਾਂ,
ਇਸਤਰੀ, ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਬਚਿਆਂ
ਦੀਆਂ ਕੋਟ ਅੱਖਾਂ
ਆਕਾਸ਼ ਵਲ ਵਰਖਾ ਦੀ
ਸਿਕ ਵਿਚ ਲਗੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ
ਅਤੇ ਇਕ ਛੋਟਾ ਹੰਝੂ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ
ਉਤਰਦਾ ਤੇ ਸੁਕਦਾ ਹੈ
ਜਦਕਿ ਇਕ ਊਦਾ ਬੱਦਲ
ਹੱਥ ਦੇ ਆਕਾਰ ਦੇ ਪਸਾਰ ਦਾ,
ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਦਿਸ ਪਿਆ ਹੈ,
ਨੇਤਰ ਫੋਰ ਵਿਚ ਜਿਸ ਨੇ
ਮਹਾਂ ਦੀਪਾਂ ਦੇ ਕਪੜੇ
ਗੜੁੱਚ ਕਰ ਦਿਤੇ ਹਨ
ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਦਾ ਲੋਥੜਾ
ਜਲਾਂ ਵਿਚ ਡੁੱਬ ਗਿਆ ਹੈ;

ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਲਈ
ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਕੁਝ ਭੀ ਹੋਵੇ,
ਮੈਂ ਨਿਰਧਨ ਕਿਸਾਨ
ਲਈ ਤਾਂ,
ਉਹ ਮੇਘਲਿਆਂ ਨੂੰ ਭੇਜਣ ਵਾਲਾ ਹੈ
ਜਿਹੜਾ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰੇਮ ਮਿਹਰ-ਭਰੀ
ਭਰਪੂਰਤਾ ਵਿਚ ਵਰ੍ਹਾਉਂਦਾ ਹੈ !

ਆ !
ਜਦਕਿ ਲੱਖਾਂ ਚਿਹਰੇ,
ਜਵਾਨੀ ਵਿਚ ਚਮਕ ਰਹੇ ਹਨ
ਅਤੇ ਰੱਬੀ ਸਤਿਸੰਗ ਵਿਚ
ਜੋਤੀ ਬਣ
ਹੇਠਾਂ ਧਰਤੀ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਨੂੰ
ਰੁਸ਼ਨਾ ਰਹੇ ਹਨ,
ਲੱਖਾਂ ਮੰਡਲ ਪਸਰ ਕੇ
ਜੋਤੀ ਚਕਰਾਂ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ
ਗਗਨ ਵਿਚ ਚਾਨਣ ਦਾ
ਹੜ੍ਹ ਬਣ ਵਹਿ ਤੁਰੇ ਹਨ;
ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਲਈ
ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਕੁਝ ਭੀ ਹੋਵੇ
ਮੇਰੇ ਲਈ ਤਾਂ
ਉਹ ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਪ੍ਰਭੂ ਹੈ;
ਜਿਹੜਾ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਇਕ ਲਿਸ਼ਕਾਰ ਵਾਂਗ
ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਅਸੰਖ ਤੱਕਣੀਆਂ
ਤੇ ਅਸੰਖ ਮੁਸਕਣੀਆਂ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ
ਲੰਘ ਜਾਂਦਾ ਹੈ
ਤੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ :
"ਕੀ ਹਾਲੇ ਵੀ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਤੱਕਿਆ !
ਇਹ ਮੈਂ ਹੀ ਹਾਂ !"

ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਦੀ
ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦੱਸਣ ਲਈ
ਨਾ ਕਹੋ,
ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਦੀ
ਮਹਿਮਾ ਦੱਸਣ ਲਈ
ਨਾ ਆਖੋ,
ਮੈਥੋਂ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਨਾ ਪੁੱਛੋ,
ਮੈਂ ਉਸ ਦੀ ਤਬਲੀਗ਼ ਕਰਨ ਤੋਂ
ਅਸਮਰਥ ਹਾਂ
ਅਤੇ ਆਖੋ ਕਿ
ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਨਾ ਲੁਕਾਵਾਂ !
ਜਿਸ ਦੀ ਚਰਨ ਛੁਹ ਨੇ
ਮੈਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦ ਕੀਤਾ ਹੈ
ਮੈਨੂੰ ਸਵੈ-ਵਿਸ ਵਿਚ ਘੁਲੇ
ਨੀਚ ਕੀਟ ਦਾਸ ਨੂੰ
ਉਸ ਆਪਣੀ ਕੰਵਲ ਸੁਗੰਧੀ ਵਿਚ
ਲੀਨ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ !
ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਲਈ
ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਕੁਝ ਭੀ ਹੋਵੇ
ਮੇਰੇ ਲਈ ਤਾਂ
ਉਹ ਇਕ ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਹੈ,
ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ
ਆਪਣੇ ਗੀਤ ਵਿਚ ਢਾਲ ਲਿਆ ਹੈ,
ਜੋ ਭਾਵੇਂ ਕਿਤੇ ਵੀ
ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਨਹੀਂ;
ਫਿਰ ਵੀ ਉਹ ਆਪਣੇ ਨੈਣਾਂ ਤੋਂ
ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਤਾਰਿਆਂ ਦਾ ਮੀਂਹ
ਵਰ੍ਹਾ ਰਿਹਾ ਹੈ !

ਮਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ
ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਧਰਨ ਦਿਉ,

ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੂੰ
ਉਸ ਦੀ ਖੋਜ ਕਰਨ ਦਿਉ,
ਪੰਡਤਾਂ ਨੂੰ
ਕਰਨ ਦਿਉ ਉਸ ਉਤੇ ਚਰਚਾ
ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਨੂੰ
ਉਸ ਦਾ ਜੱਸ ਗਾਉਣ ਦਿਉ,
ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੂੰ
ਉਸ ਨੂੰ ਬੁਲਾਉਣ ਦਿਉ,
ਕੁਮਾਰੀਆਂ ਨੂੰ
ਉਸ ਦੇ ਗਲ ਹਾਰ ਪਾਉਣ ਦਿਉ
ਅਤੇ ਸੁਆਗਤ ਦੇ ਗੀਤ
ਗਾਉਣ ਦਿਉ;
ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ
ਉਸ ਨੂੰ ਪੂਜਣ ਦਿਉ,
ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ
ਉਸ ਦੇ ਸੁਹਣੇ ਬਾਣੇ ਦੀਆਂ
ਕਲੀਆਂ ਚੁੰਮਣ
ਅਤੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਧੂੜੀ
ਮੱਥੇ ਲਾਉਣ ਦਿਉ,
ਬਾਲਕਾਂ ਨੂੰ
ਉਸ ਦੇ ਗਿਰਦ ਜੁੜਨ ਦਿਉ,
ਹੋਰ ਭਾਵੇਂ ਕਿਸੇ ਲਈ
ਉਹ ਕੁਝ ਭੀ ਹੋਵੇ
ਮੇਰੇ ਲਈ ਤਾਂ
ਉਹ ਗੁੱਝਾ ਮਿਤਰ ਹੈ,
ਜਿਹੜਾ ਮੇਰੀ ਘੋਰ ਨਿਰਾਸ਼ਾ ਵਿਚ
ਬਿਨਾਂ ਵੇਖੇ ਮੇਰੇ ਕੋਲ
ਆ ਪੁਜਦਾ ਹੈ,
ਆਪਣੇ ਸ਼ਾਹੀ ਬਾਣੇ ਦੀ
ਕੰਨੀ ਨਾਲ ਮੇਰੀਆਂ ਗੱਲ੍ਹਾਂ ਤੋਂ
ਮੋਨ ਹੰਝੂ ਪੂੰਝਣ ਲਈ

ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ
ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਹੰਝੂਆਂ ਦੇ
ਬਝੇ ਗੱਚ ਵਿਚ,
ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਣ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ,
"ਆ ਵੇਖ, ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਹਾਂ,
ਮੇਰਾ ਸਭੋ ਕੁਝ
ਜਦੋਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਵੀ ਕੋਲ ਨਹੀਂ,
ਤੇਰਾ ਹੈ !
ਓ ਉਦਾਸ ਪਾਪੀ !
ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਲਈ ਹਾਂ
ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦਾ ਨਹੀਂ ।"

ਕਹਿਣ ਦਿਉ ਇਕ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ
ਕਿ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰੇ !
ਕਹਿਣ ਦਿਉ ਇਕ ਗਾਇਕ ਨੂੰ,
ਉਸੇ ਲਈ ਉਹ ਗਾਇਨ ਕਰੇ;
ਆਖ ਲਏ ਨਿਰਤਕ ਵੀ ਇਹ ਗੱਲ ;
ਉਸੇ ਲਈ ਉਹ ਨਾਚ ਨੱਚੇ;
ਹਠੀ, ਤਿਆਗੀ ਵੀ ਆਖ ਲਏ,
ਉਸੇ ਖ਼ਾਤਰ ਉਹ ਪੀੜ ਜਰੇ,
ਪਰਮ ਅਨੰਦ ਵਿਚ ਰੱਤਾ ਯੋਗੀ
ਉਸੇ ਲਈ ਹੀ ਧਿਆਨ ਧਰੇ;
ਕਹਿਣ ਦਿਉ ਇਕ ਨੇਕ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ;
ਹੁਕਮ ਤੇਰਾ ਅਸੀਂ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ;
ਹੋਰ ਭਾਵੇਂ ਕਿਸੇ ਲਈ
ਉਹ ਕੁਝ ਭੀ ਹੋਵੇ;
ਅਤੇ ਕੋਈ ਹੋਰ
ਉਸ ਦਾ ਭਾਵੇਂ ਕੁਝ ਹੋਰ ਲਗੇ,
ਮੈਂ ਕੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ?
ਮੈਂ, ਸਭ ਚੰਗਿਆਈਆਂ
ਗੁਣਾਂ ਜਾਂ ਚਾਨਣ ਤੋਂ ਕੋਰਾ ;

ਮੈਂ, ਸਭ ਸੰਗੀਤ
ਨ੍ਰਿਤ, ਕਲਾ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਸੱਖਣਾ ;
ਮੈਂ ਨੇਕੀ, ਚੁੱਪ ਤੇ ਗ਼ਰੀਬੀ ਦੀਆਂ
ਸਭ ਪ੍ਰਤਿਗਿਆਵਾਂ ਤੋਂ ਖ਼ਾਲੀ;
ਮੈਂ ਇੰਦਰੀਆਂ ਦੇ ਸੁਖ ਦੀਆਂ
ਗਲੀਆਂ ਸਾਫ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਭੰਗੀ;
ਮੈਂ ਕੰਬਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੇ ਝਾਉਲਿਆਂ ਦਾ
ਬੇਤੁਕਾ ਪਿਛਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ,
ਜਿਹੜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤਿਤਲੀਆਂ ਦੇ ਝਿਲਮਿਲਾਂਦੇ
ਖੰਭਾਂ ਦੇ ਰੰਗਾਂ ਵਿਚ ਉਡਦੇ ਫਿਰਦੇ ;
ਜੋ ਜੀਵਨ-ਮਾਇਆ ਦੇ
ਖਿੜੇ ਫੁੱਲਾਂ ਵਿਚ ਫੜਫੜਾਉਂਦੀਆਂ,
ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕੀ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ?
ਮੈਂ ਕੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ?
ਮੈਂ ਭੋਗਾਂ ਦੇ ਚਸਕਿਆਂ ਵਿਚ
ਚਿਰੰਕਾਲ ਤੋਂ ਫਾਥਾ
ਆਪਣੀ ਪਿੱਠ 'ਤੇ
ਸਦਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਮ੍ਰਿਗ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦਾ ਭਾਰ ਚੁਕੀ
ਸ਼ਰਮ ਵਿਚ ਸਿਰ ਨਿਹੁੜਾਈ
ਆਪਣੇ ਨੰਗੇ ਜਿਸਮ ਦੀ
ਇਕ ਨੁਕਰ ਵਿਚ ਸ਼ਰਮ-ਸਾਰ ਖੜੋਤਾ
ਆਪਣੇ ਦਾਗ਼ਾਂ ਤੇ ਕਲੰਕਾਂ ਸਣੇ
ਸਭ ਤੋਂ ਪਰੇ ਇਕਲਵੰਜੇ ;
ਪਰ ਵੇਖੋ ?
ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਪ੍ਰੀਤਮ
ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਵੀ ਆ ਜਾਂਦਾ,
ਜਦੋਂ ਸੂਰਜ ਛਿਪਦਾ
ਅਤੇ ਸੰਤ-ਜਨ ਉਸ ਕੋਲੋਂ
ਖ਼ੁਸ਼ੀਆਂ ਲੈ ਲੈਂਦੇ,
ਜਦੋਂ ਉਹ ਆਉਂਦਾ,
ਮੈਂ ਉਚੀ ਉਚੀ ਚੀਖ਼ ਉਠਦਾ,

ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਢਾਰਸ ਦੇਂਦਾ,
ਤੇ ਕਹਿੰਦਾ :
"ਕੀ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਕੋਲੋਂ
ਬਹੁਤ ਦਿਨ ਵਿਛੜਿਆ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ?"

ਲੋਕ ਮੰਦਰਾਂ ਤੇ ਦਿਹੁਰਿਆਂ ਵਿਚ
ਉਸ ਦੇ ਗਿਰਦੇ ਜਾ ਕੇ ਜੁੜਦੇ,
ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਅੱਕ ਥੱਕ
ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਵਿਹਲ ਵਿਚ
ਉਹ ਮੇਰੇ ਕੋਲ
ਜ਼ਮੀਨ ਉਤੇ ਭੁੰਜੇ ਆ ਬਹਿੰਦਾ,
ਮੇਰੇ ਨਿਤਾਣੇ ਕੋਲ
ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੀ
ਸਾਰੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ
ਜਵਾਨੀ, ਗੁਲਾਬੀ ਬੁਲ੍ਹੀਆਂ ਤੇ
ਮਦ ਪਾਣ ਦੀਆਂ ਤੁੱਛ ਖਿਚਾਂ ਵਿਚ
ਉਜਾੜ ਦਿਤਾ,
ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਬਹਿੰਦਾ
ਉਸ ਜਵਾਰੀਏ ਕੋਲ
ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣਾ ਸਭ ਕੁਝ ਦਾਅ ਤੇ ਤਾਂ ਲਾਇਆ
ਪਰ ਕੁਝ ਹਾਸਲ ਨਾ ਕੀਤਾ ;
ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਉਦੋਂ ਬਹਿੰਦਾ
ਜਦ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਮੂੰਹ ਨੂੰ
ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਦੀਆਂ ਤਲੀਆਂ ਨਾਲ
ਢਕ ਲੈਂਦਾ,
ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਸ਼ਰਮਿੰਦਗੀ ਵਿਚ
ਅਤੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਸੋਚਦਾ
ਕਿ ਕੀ ਉਹ ਹੁਣ ਵੀ
ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਆਵੇਗਾ
ਅਤੇ ਆਖੇਗਾ :
"ਚਿੰਤਾ ਨਾ ਕਰ ;

ਮੈਂ ਜੋ ਤੇਰਾ ਹਾਂ !"

ਮੇਰੇ ਮਿਤਰੋ !
ਮੈਂ ਉਸ ਬਾਰੇ ਤੁਹਾਨੂੰ
ਕੀ ਆਖ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ?
ਉਸ ਬਾਰੇ ਜੋ ਨੱਕ ਉਤੇ ਤਾਂ
ਤਿਊੜੀ ਪਾ ਕੇ ਲੰਘ ਜਾਂਦਾ ਹੈ,
ਪਰ ਚੋਰ ਤੇ ਜਵਾਰੀਏ ਨੂੰ
ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕੜਿੰਗੜੀਆਂ ਪਾਈ
ਤੁਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ
ਆਪਣੇ ਸਦੀਵੀ ਜੀਵਨ ਸਾਥ ਵਿਚ !

ਮੇਰੇ ਮਿਤਰੋ !
ਮੈਂ,
ਉਸ ਬਾਰੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੀ ਆਖ ਸਕਦਾ ਹਾਂ !
ਉਸ ਬਾਰੇ
ਜੋ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਆਏ
ਸੰਸਾਰੀ ਰਾਜਿਆਂ ਤੇ ਰਾਣੀਆਂ ਨੂੰ
ਇਕ ਤੱਕਣੀ ਨਾਲ ਨਿਹਾਰਨ ਤੋਂ ਵੀ
ਸੰਕੋਚ ਕਰਦਾ ਹੈ ;
ਪਰ ਰਾਤ ਵੇਲੇ ਨਦੀ ਕਿਨਾਰੇ
ਇਕੱਲੀ ਨਿਮਾਣੀ ਕੁੜੀ ਨੂੰ
ਆਪਣੀ ਬਾਂਹ ਦੇ ਸਹਾਰੇ
ਲਕੋਂ ਪਕੜ ਉਠਾ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ
ਅਤੇ ਤਾਰਿਆਂ ਨੂੰ
ਉਸ ਦੇ ਕੇਸਾਂ ਵਿਚ ਜੜ ਕੇ
ਪੂਰੇ ਭਰੋਸੇ ਵਿਚ
ਉਸ ਨਾਲ ਕਈ ਨਿੱਕੀਆਂ ਮਿੱਠੀਆਂ
ਗੱਲਾਂ ਕਰਕੇ
ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

ਮੇਰੇ ਮਿਤਰੋ !
ਮੈਂ ਉਸ ਬਾਰੇ ਤੁਹਾਨੂੰ
ਕੀ ਆਖ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ;
ਉਸ ਬਾਰੇ
ਜਿਹੜਾ ਵਿਧਵਾ ਦੀਆਂ,
ਅੰਦਰ ਧਸੀਆਂ ਗੱਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚਲੇ
ਅੱਥਰੂ ਚੁੰਮ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ;
ਅਤੇ ਇਕ ਯਤੀਮ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਦਿਲ ਨੂੰ
ਮਾਤ-ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਭਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ;
ਜਿਹੜਾ ਪਾਪ ਦੇ ਦਾਗ਼ਾਂ ਨਾਲ
ਭਰੀ ਚਮੜੀ ਵਾਲੇ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ
ਕੰਵਾਰੀ ਜੋਤੀ ਨਾਲ
ਮੁੜ ਨਵਨੀਤ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ
ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਕਿਰਪਾਨ ਦੀ
ਬਿਜਲੀ ਚਮਕ ਨਾਲ
ਆਤਮਾ ਦੇ ਜ਼ਖ਼ਮਾਂ ਨੂੰ
ਰਾਜ਼ੀ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ,
ਰੱਬ ਵਰਗੇ ਲਾਲ ਖ਼ੂਨ ਵਿਚ
ਉਹ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਸ੍ਵੈਮਾਨ
ਮੁੜ ਭਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ
ਅਤੇ ਉਸ ਆਪਣੇ ਨਵੇਂ ਸਾਜੇ
ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ
ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈ,
ਜਿਹੜਾ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਨੂੰ
ਉਸ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਉਚਾ ਕਰਕੇ
ਖੜਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
ਆਪਣੇ ਨੈਣਾਂ ਦੀ ਇਕ ਤੱਕਣੀ ਨਾਲ
ਉਹ ਸਾਰੇ ਬੰਧਨਾਂ ਦੇ ਸੰਗਲਾਂ ਨੂੰ
ਤੋੜ ਦੇਂਦਾ ਹੈ
ਅਤੇ ਇਹ ਆਖਣ ਵਿਚ
ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ

ਕਿ, "ਮੈਂ ਨਹੀਂ,
ਮੈਂ ਨਹੀਂ
ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ
ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ।"

ਔਹ ! ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਪਰਮ ਪੁਰਖ
ਜਿਹੜਾ ਰੂਹਾਂ ਦੀਆਂ ਬੰਦ ਕਲੀਆਂ ਨੂੰ
ਖਿੜਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ
ਅਤੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਲੰਬੂਤਰੇ ਸਿਆਣੇ ਮੂੰਹ ਦਾ
ਮਖ਼ੌਲ ਉਡਾਉਂਦਾ ਹੈ !
ਅਤੇ ਇਕ ਮੁਸਕਣੀ ਨਾਲ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖੀ ਮਨਾਂ ਦੀਆਂ
ਸਭ ਗੁੰਝਲਾਂ ਸੁਲਝਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ
ਜਿਹੜੇ ਹੁਣ ਤੀਕ, ਚਿਰਕਾਲ ਤੋਂ
ਆਤਮ-ਛਲਾਵੇ ਦੀਆਂ ਚੱਟਾਨਾਂ 'ਚ
ਮੁਹਰਬੰਦ ਪਏ ਸਨ
ਅਤੇ ਬੁਢਿਆਂ ਵਿਚ ਵੀ
ਛੁਹਰਾ-ਹਾਰ
ਟਪੂਸੀਆਂ ਤੇ ਦੁੜੰਗੇ ਮਾਰਨ ਦੀ
ਸ਼ਕਤੀ ਭਰਦਾ ਹੈ।
ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਦੇ ਕਰਾਮਾਤੀ ਘੇਰੇ ਵਿਚ ਬਧੀ
ਉਹ ਸਮੂਹ ਮਨੁੱਖੀ ਭੀੜ ਨੂੰ
ਪੀਂਘ ਦੇ ਹੁਲਾਰੇ ਹਾਰ
ਝੂਟੇ ਦੇਂਦਾ ਹੈ
ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ
ਨਚਾਉਂਦਾ ਹੈ।
ਉਸ ਰੰਗ ਬਰੰਗੇ ਮਨੁੱਖੀ ਹਜੂਮ ਦੀਆਂ
ਜੀਵਨ, ਪ੍ਰੇਮ ਤੇ ਮੌਤ ਵਰਗੀਆਂ
ਨਿੱਕੀਆਂ ਨਿੱਕੀਆਂ ਸਮੱਸਤ ਗੁੰਝਲਾਂ ਨੂੰ
ਮਨੋਂ ਵਿਸਾਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ।
ਔਹ ! ਨਚ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਹ ਆਪ

ਜੋ ਧਿਆਨੀ ਦੇ ਧਿਆਨ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਸੀ,
ਜਿਗਿਆਸੂ ਦੀ ਭਾਲ ਦਾ ਮੁਖ ਪਾਤਰ ਸੀ
ਜਿਸ ਨੂੰ ਰਚਨਾਕਾਰ
ਸ਼ਬਦਾਂ, ਵਿਚਾਰਾਂ, ਅਮਲਾਂ ਤੇ ਕਲਾ ਰਾਹੀਂ
ਮੂਰਤੀਮਾਨ ਕਰਨ ਦੇ ਯਤਨ ਕਰਦਾ ਸੀ !
ਉਹ, ਔਹ !
ਸਾਖਿਆਤ ਖੜਾ ਹੈ (ਆਪਣੇ ਸਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਵਿਚ)
ਸਦਾ ਅਰੂਪ, ਅਰੰਗ ਤੇ ਅਗੰਧ !

ਜੀਵਨ-ਰਉਂ ਹਾਲੀ ਵੀ ਚਰਾਂਦਾਂ ਤੇ ਘਾਹਾਂ ਵਿਚ ਧੜਕਦੀ ਹੈ
ਸੰਝ ਨੇ ਆਪਣਾ ਪੱਲਾ
ਓੜ੍ਹ ਲਿਆ ਹੈ,
ਸਰਘੀ ਨੇ ਘੁੰਡ ਚੁੱਕ ਦਿਤਾ ਹੈ !
ਘਰ ਦੀ ਗਹਿਲ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਬੱਧੀ
ਖੂਹੀਉਂ ਪਾਣੀ ਭਰਨ
ਆਟਾ ਚੱਕੀ ਪੀਹਣ,
ਤੇ ਹੋਰ ਕਾਰ ਵਿਹਾਰ ਦੇ ਆਹਰ ਵਿਚ
ਜੁਟਣ ਲਈ ਜਾਗ ਪਈ ਹੈ,
ਕਿਸਾਨ ਹਲ ਤੇ ਜੋਗ ਲਈ
ਬੁੱਢ-ਪੁਰਾਤਨ ਧਰਤੀ ਨੂੰ
ਜੋਤਰਾ ਲਾਉਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ
ਤਾਂ ਜੋ ਬੀਜ ਤੇ ਲੁਣ ਕੇ
ਉਹ ਰੱਬੀ ਘਰ ਨੂੰ
ਭਰਪੂਰ ਕਰ ਸਕੇ,
ਰਾਜ ਉਸਾਰੀ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ,
ਤਰਖਾਣ ਲਕੜੀ ਚੀਰ ਕੇ
ਸਾਮਾਨ ਤਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈ,
ਸੁੰਦਰ ਕੰਜ-ਕੰਵਾਰੀਆਂ
ਚਿੱਟੇ ਪਵਿੱਤਰ ਤੰਦਾਂ ਨੂੰ ਕੱਤਦੀਆਂ
ਗਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ,
ਪਰ ਜੀਵਨ ਦੇ ਸਭ ਨੈਣ,

ਮੱਧੂ-ਮੱਖੀਆਂ ਦੀ ਨਿਆਂਈਂ,
ਉਸ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਨੈਣਾਂ ਨਾਲ
ਬੱਝ ਗਏ ਹਨ
ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦੀ
ਬੰਦ ਖ਼ਲਾਸੀ ਲਈ ਲੜਿਆ ਸੀ
ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਪਿਛੇ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ
ਅਨੇਕ ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਗਤੀਆਂ
ਅਕਾਲੀ ਤਾਲ ਚਾਪਾਂ ਵਿਚ ਬੱਝੀਆਂ
ਉਸ ਦੀ ਉਸ ਰਜ਼ਾ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ,
ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਲਈ
ਜੂਝ ਮਰਨ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ।

ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਉਸ ਦਾ ਭੇਦ
ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਲਈ ਨਾ ਕਹੋ,
ਉਹ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਸਭ ਦਾ
ਗੁੱਝਾ ਮਿੱਤਰ ਹੈ;
ਕਿਸੇ ਨੂੰ
ਪਰਦਾ ਚੁੱਕਣ ਲਈ ਨਾ ਆਖੋ,
ਕਿਉਂ ਜੋ ਉਹ ਦੁਖੀਆ ਇਸਤਰੀ ਸੰਗ
ਇਕੋ ਸੇਜ ਤੇ ਸੁੱਤਾ ਪਿਆ ਹੈ ;
ਇਸ ਸਮੇਂ ਕੋਈ ਉਚਾ ਨਾ ਬੋਲੇ,
ਕਿਉਂ ਜੋ ਉਹ
ਆਪਣੀ ਉਂਗਲ ਨੂੰ ਮਲਕੜੇ ਬੁਲ੍ਹਾਂ ਤੇ ਰਖ
ਸੁਤੇ ਪਏ ਬੱਚੇ ਦਾ
ਮੂੰਹ ਚੁੰਮਣ ਆਇਆ ਹੈ ;
ਇਸ ਸਮੇਂ ਕੋਈ ਬੱਤੀ ਜਗਾਉਣ ਦੀ
ਗੁਸਤਾਖੀ ਨਾ ਕਰੇ,
ਕਿਉਂ ਜੋ ਪਿਰ ਧਨ ਨੂੰ
ਅੰਕ ਸਮਾਈ ਪਿਆ ਹੈ ;
ਕੋਈ ਵੀ ਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ
ਐਲਾਨ ਨਾ ਕਰੇ

ਕਿਉਂ ਜੋ ਉਹ ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਭੀ
ਲਭਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕੇਗਾ।
ਪਾਤਸ਼ਾਹ ! ਪਾਤਸ਼ਾਹਾਂ ਦਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹ !
ਸਦਾ ਸਲਾਮਤ-ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਦਾਤਾਰ !
ਪ੍ਰਾਣ-ਦਾਤਾ, ਪ੍ਰੇਮ-ਦਾਤਾ, ਰਿਜ਼ਕ-ਦਾਤਾ।
ਮਹਾਂ ਕਵੀ, ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਦਾਤਾ,
ਸਿਰਜਨਹਾਰ, ਚਾਨਣ-ਦਾਤਾ
ਜਿਸ ਦਾ ਅਨਾਦੀ ਹਿਰਦਾ
ਲੁਕਾਈ ਦੀ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਧੜਕਦਾ
ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ
ਭਾਲ ਵਿਚ ਜਾਂਦਾ,
ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦੇ ਤੇ ਠੰਢੀ ਲੱਸੀ ਦੇ
ਘੁੱਟ ਮੰਗਦਾ,
ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਅਕਾਂਖਿਆਵਾਂ ਨੂੰ
ਇਕੱਤਰ ਕਰ ਅਕਾਲ-ਪੁਰਖ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ,
ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਤੁੱਛ ਭੇਟਾ
ਅਰਪਣ ਕਰਦਾ।
ਸੁੱਤ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਭੂ-ਪਿਤਾ ਦੀ
ਘਟ ਘਟ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ
ਪਰਮ-ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਉਘਾੜਦੀ
ਨਿਰਗੁਣ ਦਾ ਸਰਗੁਣ ਰੂਪ
ਨਿਜ ਦਾ ਅਨਿਜ ਸਰੂਪ
ਬਾਣੀ ਦਾ ਰਚਨਹਾਰ
ਜਿਸ ਦੀ ਕਰਾਮਾਤ ਆਪਣੇ ਵਰਗੇ
ਕੋਟ ਚਿਹਰਿਆਂ ਤੇ ਚਮਕਦੀ
ਅਤੇ ਹਰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਸਮਾਈ ਬੈਠੀ,
ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਧਿਆਨ ਦੀ ਪੂਰਨਤਾ
ਸ਼ਾਨ ਵਾਲਾ
ਜਲਾਲ ਪੂਰਨ,
ਰਤਨਾਂ-ਜੜਿਆ,
ਆਤਮ-ਨਸ਼ੇ ਵਿਚ ਮਖ਼ਮੂਰ,

ਉਜਲ-ਦੀਦਾਰ ਮਹਾਂ-ਚਿੰਤਕ, ਮੁਨੀ
ਆਪਣੇ ਸਬਜ਼ੇ ਘੋੜੇ ਉਤੇ
ਸਵਾਰ
ਸੰਸਾਰ ਲਈ ਅਮਨਾਂ ਦਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹ,
ਅਤਿ ਮਿੱਠਾ ! ਅਤਿ ਮਿੱਠਾ !
ਸਭ ਤੋਂ ਮਿੱਠਾ !
ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ !

20. ਮੁਕਤੀ ਦਾਤਾ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ
(ਅਨੰਦਪੁਰ ਦੇ ਸੁਆਮੀ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ)

ਮੈਂ ਮਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ,
ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਸ਼ਹਿਰ ਲੈ ਚਲੋ
ਜਿਥੇ ਉਸ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਹੈ,
ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਚਰਨ-ਛੋਹੀ ਧੂੜੀ ਵਿਚ
ਲਿਟਾ ਦਿਉ ਤੇ ਉਥੇ ਹੀ ਰਹਿਣ ਦਿਉ,
ਉਸ ਦੀ ਚਰਨ-ਧੂੜੀ ਨਾਲ
ਮੈਨੂੰ ਲਿਪ ਦਿਉ,
ਮੈਂ ਰਾਜ਼ੀ ਹਾਂ ।
ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਦੀ ਧੜਕਣ ਮੈਨੂੰ ਪੁਰਾਣਾ ਗੀਤ
ਮੁੜ ਗਾਉਂਦੀ ਸੁਣਾਈ ਦੇਂਦੀ ਹੈ ।
ਮੇਰੇ ਨੈਣ ਨਵੇਂ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ
ਨਿਹਾਰਨ ਲਈ ਮੁੜ ਖੁਲ੍ਹ ਪਏ ਹਨ,
ਮੇਰਾ ਜਿਸਮ ਉਸ ਧੂੜਾਂ ਵਿਚ ਨਹਾ ਕੇ,
ਅਪੂਰਵ ਰੂਪ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਨਾਲ
ਧੋਤਾ ਗਿਆ ਹੈ;
ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਰੋਮ ਰੋਮ 'ਚੋਂ
ਗੰਗਾ ਦਾ ਸੰਗੀਤ ਮਈ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਜਲ
ਵਹਿ ਤੁਰਿਆ ਹੈ ।

ਉਹ ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਲੰਘਦਾ ਹੈ,
ਮੇਰੇ ਵਲ ਤੱਕਦਾ ਤੇ ਮੁਸਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ
ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਨਾਭੀ ਦੇ ਕੰਵਲ
ਮੇਰੇ ਹਿਰਦੇ ਦੇ ਸਹਸ
ਪੱਤਿਆਂ ਵਾਲੇ ਸੁਨਹਿਰੀ ਕੰਵਲ
ਜੋ ਨੀਵੀਂ ਪਾਈ ਖੜੇ ਸਨ,

ਮੇਰੇ ਸਿਰ ਦਾ ਉਰਧ-ਕੰਵਲ
ਸਭ ਆਪਣੇ ਸੂਰਜ ਤੋਂ ਰੌਸ਼ਨੀ ਪਾ
ਜਗਮਗਾ ਉਠੇ ਹਨ
ਤੇ ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਸੰਪੂਰਨ ਖੇੜੇ ਦੀ
ਸ਼ਾਨ ਵਿਚ ਖਲੋ ਗਏ ਹਨ।
ਉਸ ਵਲੋਂ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ
ਨਿਰੋਲ-ਕੋਮਲ ਛੁਹ
ਵਿਚ ਸੰਪੂਰਨਤਾ ਹੈ।
ਆਪਣੀ ਕੋਮਲ ਡੰਡੀ ਉਤੇ
ਹਵਾ ਵਿਚ ਖਿੜੇ ਸਹੰਸਰ ਕੰਵਲਾਂ ਸੰਗ
ਮੈਂ ਝੂਮ ਰਿਹਾ ਹਾਂ
ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਸੰਗ ਨੀਲੇ ਪਾਣੀਆਂ ਵਿਚ
ਮੇਰਾ ਪਰਛਾਂਵਾਂ ਲਹਿਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਮੈਂ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਝੂਮਦਾ ਹਾਂ
ਜਿਵੇਂ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ
ਆਪਣੇ ਜੋਬਨ ਦੀ ਮਸਤੀ ਵਿਚ
ਝੂੰਮਦੀ ਹੈ।
ਮੈਂ ਖੁਲ੍ਹੇ ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚ
ਕਲਾ ਪਰਵੀਨ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਛਿੜੀਆਂ
ਸੰਗੀਤਕ ਤਰਬਾਂ ਵਾਂਗ ਕੰਬਦਾ ਹਾਂ !
ਮੈਂ ਉਸ ਦੇ ਦਰ ਤੇ ਆਏ
ਹਵਾ ਦੇ ਬੁਲ੍ਹੇ ਨਾਲ ਹਿਲਦੇ
ਚਿਨਾਰ ਦੇ ਪੱਤੇਹਾਰ
ਕੰਬਦਾ ਹਾਂ !

ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਤੁਲਨਾ ਕਰਨ ਸਮੇਂ
ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਵੀ ਅਪਵਿਤਰਤਾ ਹੋ
ਨਿਬੜਦੀ ਹੈ।
ਅੱਛਾ ਅਲਵਿਦਾ !
ਮੈਂ ਖ਼ੁਸ਼ ਹਾਂ,

ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਲਭ ਲਿਆ ਹੈ।
ਅਲਵਿਦਾ !
ਹੁਣ ਚੰਨ ਮੇਰੇ ਮਸਤਕ 'ਤੇ
ਦਮਕ ਰਿਹਾ ਹੈ।
ਜੀਵਨ ਦੀ ਚਿੰਗਿਆੜੀ
ਕਿੰਨੀ ਸੀਤਲ ਹੈ !
ਆਹ !
ਸਭ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਲਪੇਟ ਵਿਚ ਲੈ ਲੈਣ ਵਾਲੀ
ਅਲੌਕਿਕ ਅਗਨੀ !
"ਮੇਰਾ ਸੰਜੋਗ ਜੁੜ ਚੁਕਾ ਹੈ,
ਮੈਂ ਉਸ ਨਾਲ ਵਰੀ ਗਈ ਹਾਂ,
ਮੈਨੂੰ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੇ ਅੰਦਰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ ਹੈ,
ਹੁਣ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਸ਼ੁਭ ਕਰਮਾਂ ਲਈ ਵੀ
ਵਿਹਲ ਕਿਥੇ ?"
ਮੈਂ ਚੁੱਪ ਹਾਂ,
ਆਪਣੀ ਹੀ ਵੇਦਨਾ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ
ਅੱਖਾਂ ਖੋਲ੍ਹ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਤੱਕਣ ਲਈ,
ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਕੋਈ ਸਮਾਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ?"

"ਮੇਰੇ ਵਿਚ,
ਸਭ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਮੁਕਤੀ ਹੈ,
ਮੇਰੇ ਵਲ ਤੱਕੋ,
ਤੁਹਾਨੂੰ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਗੇੜ ਤੋਂ
ਮੁਕਤੀ ਮਿਲੇਗੀ।"

21. ਆਤਮ-ਚਿੰਤਨ
(ਭਰਥਰੀ ਹਰੀ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ)

ਤੁਸਾਂ ਮੈਨੂੰ ਉਦੋਂ ਫੜਿਆ;
ਜਦ ਬਿਰਧ ਵਰੇਸ ਦੇ ਛਿਣ,
ਮੇਰੇ ਤੇ ਆ ਛਾਏ।
ਤੁਹਾਨੂੰ,
ਇਹ ਗੱਲ
ਭਾਵੇਂ ਬੜੀ ਵਚਿੱਤਰ ਜਾਪੇ,
ਪਰ
ਮੈਂ ਹੁਣ ਹੋਇਆ;
ਜੀਵਨ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਛਿਣਾਂ ਦੀ;
ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਦਾ ਆਦੀ।
ਜੋ ਆਉਂਦੇ ਜਾਂਦੇ,
ਮੈਨੂੰ ਛੂੰਹਦੇ,
ਕਦੀ ਮੈਨੂੰ ਜਗਾਉਂਦੇ
ਤੇ ਫਿਰ ਸੁਲਾਉਂਦੇ
ਕਦੇ ਮੇਰੇ ਸੰਗ ਖੇਡਦੇ,
ਫਿਰ ਮੈਨੂੰ ਛੱਡ ਜਾਂਦੇ।
ਸਮੂਹ ਜੀਵਨ ਦੇ ਚੱਕਰ,
ਨਹੀਂ।
ਕਈ ਜੂਨਾਂ ਦੇ ਇਕੋ ਵਿਚ,
ਇਕੋ ਜੂਨ ਦੇ ਕਈਆਂ ਵਿਚ
ਇਨ੍ਹਾਂ ਛਿਣਾਂ ਵਿਚ;
ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਸੰਪੂਰਨ।

ਲੋਕ ਕਹਿੰਦੇ
ਉਹ ਬੁਢੀਆਂ ਪੈੜਾਂ,

ਆਪਣੇ ਪਿਛੇ ਛੱਡ ਜਾਂਦੇ,
ਪਰ
ਮੈਂ ਵੇਖਦਾ,
ਪੁਰਾਣੇ ਤੇ ਨਵੇਂ
ਪਿਛਲੇ ਤੇ ਅਗਲੇ ;
ਪਹੀਏ ਦੀਆਂ ਤਾਰਾਂ ਵਾਂਗ
ਸਭ ਨਿਰੰਤਰ,
ਮੇਰੇ ਵਲ ਪਰਤਦੇ ।

ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਸੀ;
ਹੈ ਤੇ ਹੋਵੇਗਾ,
ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਤੁਰਦਾ ;
ਮੇਰੇ ਭਵਿਖਤ-ਪੰਧ
ਮੇਰੇ ਸਿਰਾਂ 'ਤੇ
ਕੁੰਡਲ ਮਾਰੀ ਬੈਠਾ,
ਜਾ ਮਿਲਦਾ ਉਸ ਸਿਰੇ ਨੂੰ,
ਖੜਾ ਜੋ ਮੇਰੇ ਪੈਰਾਂ ਥੱਲੇ ।

ਯਾਤਰੀ ਦਾ ਪੰਧ ;
ਇਕ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਪ੍ਰਭਾ-ਮੰਡਲ ਬਣ
ਸਿਰ ਤੋਂ ਪੈਰਾਂ ਤਕ ;
ਮੇਰੇ ਦੁਆਲੇ ;
ਚੱਕਰ ਲਾਉਂਦਾ ।
ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਗੀਤ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿਚ,
ਸਮਾਇਆ ਰਹਿੰਦਾ ।

ਕਈ ਵਾਰ ਬਾਲਪਣ ਮੈਨੂੰ
ਆ ਘੇਰਦਾ,
ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਇੰਝ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦਾ
ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ;
ਬਤਾਲੀ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਵੀ

ਇਕ ਨੰਨ੍ਹਾ ਬੱਚਾ,
ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਦੀ ਗੋਦੀ ਵਿਚ ਲੇਟਿਆ
ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸ਼ਾਲ ਨਾਲ ;
ਮੈਨੂੰ ਕੱਜਿਆ
ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਨਿੱਕੇ ਨਿੱਕੇ ਚਿੱਟੇ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ;
ਉਸ ਦੀ ਛਾਤੀ ਫੜੀ
ਜੀਵਨ ਸੋਮਿਆਂ ਨੂੰ;
ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਪਾਈ;
ਅਬਿਨਾਸ਼ੀ ਸ੍ਰੋਤ 'ਚੋਂ
ਪਿਆਰ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪੀਂਦਾ।

ਇਉਂ ਮੈਂ ਧਰਤੀ ਤੇ ਅੰਬਰ ਦੇ
ਸੁਪਨਿਆਂ ਵਿਚ ਘੰਟਿਆਂ ਬੱਧੀ,
ਲੇਟਿਆ ਰਹਿੰਦਾ,
ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ
ਲਭ ਲੈਂਦਾ
ਤੇ ਉਸ ਵਿਚ ਸਮਾ ਜਾਂਦਾ।

ਫਿਰ ਮੇਰਾ ਲੜਕਪਨ
ਮੈਨੂੰ ਆ ਫੜਦਾ।
ਬੱਚਿਆਂ ਵਾਲੀਆਂ,
ਅਲ੍ਹੜ ਮੂਰਖਤਾਵਾਂ ਵਿਚ ਵੀ,
ਮੈਂ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਖਿੜ ਉਠਦਾ
ਜਿਵੇਂ ਇਕ ਵਾਰ ਇਸ ਨੂੰ
ਮੁੜ ਸਦਾ ਲਈ ਮਾਨਣਾ ਹੋਵੇ।
ਇਥੇ ਮੈਨੂੰ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਦੀ
ਉਹ ਪੱਕੀ ਫਸਲ ਮਿਲਦੀ
ਜਿਸ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ
ਘੱਟ ਹੀ ਸਾਂਭਦੀਆਂ।
ਪੋਸਤ-ਫੁੱਲਾਂ
ਬੁਲਬੁਲਿਆਂ,

ਪੱਥਰ ਗੀਟਿਆਂ ਨੂੰ;
'ਕਠਾ ਕਰਦਾ,
ਚੀਖ਼ਾਂ ਮਾਰਦਾ,
ਖ਼ੁਸ਼ੀਆਂ ਨਾਲ ਲਦਿਆ,
ਸ਼ਰਾਰਤਾਂ ਨਾਲ ਫੁੱਟ ਫੁੱਟ ਪੈਂਦਾ
ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ ;
ਹਰ ਵਸਤ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ,
ਮੈਂ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲੈਂਦਾ
ਜਵਾਨੀ ਮੇਰਾ ਪਿਛਾ ਕਰਦੀ ।
ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਮੈਂ
ਇਸ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੁੰਦਾ,
ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਦੀ ਹੋਂਦ ਲਈ ਬੇਕਰਾਰ;
ਨਿਰੰਤਰ ਤੜਪਣੀ
ਇਕ ਛਿਣ ਵਿਚ
ਮੇਰੀਆ ਸਦੀਆਂ ਨੂੰ
ਲਾਲ, ਪੱਕੇ ਹੋਏ ;
ਰਸ-ਭਰਪੂਰ ਫੱਲ ਵਾਂਗ ;
ਬਣਾ ਦਿੰਦੀ ।

ਮੈਂ ਜਵਾਨੀ ਦੇ
ਇਸ ਤੇਜ਼ ਉਡ ਰਹੇ ਛਿਣ ਨੂੰ
ਪਤਝੜ ਦੀ ਰੁੱਤੇ ;
ਹਰੇ ਪੱਤਿਆਂ ਦੇ ਝੁੰੜਾਂ ਵਿਚ
ਅੱਧ-ਕੱਜੇ
ਸੋਨ-ਰੰਗੇ
ਲਟਕਦੇ ਸੰਗਤਰਿਆਂ ਦੇ ਬ੍ਰਿਛ ਵਾਂਗ
ਜੋ ਆਪਣੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੇ ਭਾਰ ਨਾਲ
ਟਹਿਣੀਆਂ ਨੂੰ ਝੁਕਾ ਲੈਂਦਾ ;
ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ।

ਗੁਲਾਬੀ ਬੁਲ੍ਹੀਆਂ ਵਾਲੀ ਜਵਾਨੀ,
ਅਮੀਰ, ਗ਼ਰੀਬ ਦੋਹਾਂ ਲਈ,

ਪ੍ਰਭੂ ਆਗਮਨ ਸਮਾਨ ।
ਪਰ ਮੈਂ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ,
ਉਦੋਂ ਨਿਰੋਲ ਆਪਣਾ ਸਮਝਦਾ;
ਜਦ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੀ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਨਾਲ;
ਭਰਪੂਰ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ।

ਮੇਰੀ ਬਿਰਧ-ਵਲੇਸ ਦੇ ਛਿਣ,
ਧਾਰੀਦਾਰ ਝੁਰੜਾਏ
ਦਾਨੇ ਤੇ ਹਿਸਾਬੀ
ਨਿਚੋੜੇ ਨਿੰਬੂ-ਹਾਰ
ਸੁਗੰਧੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਖਰੀ ।
ਪਰ
ਵਿਹੂਣੇ ਇਹ ਉਸ ਰਸ ਤੋਂ
ਜਿਸ ਨਾਲ
ਮੇਰੀ ਦੈਵੀ ਕਿਸ਼ੋਰ ਅਵਸਥਾ
ਨਕੋ ਨੱਕ ਭਰਪੂਰ ਰਹਿੰਦੀ ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਸੰਖ ਰੰਗ ਬਰੰਗੇ ਛਿਣਾਂ
ਆਕਾਰਾਂ ਪ੍ਰਕਾਰਾਂ ਦਾ ਅਜਿਹਾ ਮਾਰਗ,
ਜਲ, ਪੌਣਾਂ
ਦੇਸ਼ਾਂ ਤੇ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਗਾਉਂਦੇ;
ਤੀਰਥ-ਯਾਤਰੀਆਂ ਦੇ
ਪੰਧ ਸਮਾਨ,
ਮੈਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਦਾ ਖੜਾਕ
ਸੁਣਾਈ ਦਿੰਦਾ ।

ਤੁਸਾਂ ਮੈਨੂੰ
ਆਕਾਸ਼ ਦੇ ਛੱਤਰ ਥੱਲੇ
ਖੁਲ੍ਹੀ ਪਵਨ ਵਿਚ
ਕੁਝ ਕਹਿਣ ਲਈ ਸੱਦਾ ਦੇ
ਬੜਾ ਚੰਗਾ ਕੀਤਾ ।

ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ
ਘੱਟ ਹੀ ਪਤਾ ਰਹਿੰਦਾ
ਕਿ ਮੈਂ ਕਿਥੇ ਖੜਾ ?
ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਦੇ ਗੁੰਬਦ ਵਿਚ
ਜਾਂ ਅੰਬਰ ਦੇ ਗੁੰਬਦ ਹੇਠ ?

ਮੈਂ ਬਾਹਰ ਅਨੰਤ ਵਿਚ
ਉਡ ਜਾਂਦਾ ।
ਕੀ ਹੋਇਆ
ਜੇ ਮੇਰੇ ਮਿੱਟੀ-ਗੱਡੇ ਪੈਰ
ਮੈਨੂੰ ਧਰਤੀ ਨਾਲ ਜਕੜੀ ਬੈਠੇ।

ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ
ਮੇਰਾ ਆਪਾ ਕਿਹੜਾ ?
ਇਹ ਸਰੀਰ
ਜਾਂ
ਉਹ ਅਸਰੀਰੀ ਅਨੰਤ;
ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਇੰਝ ਲਗਦਾ
ਜਿਵੇਂ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਮੇਰੇ ਆਲ੍ਹਣੇ।

ਜਦ ਮੈਂ ਲੜਕਪਣ 'ਚੋਂ ਨਿਕਲਿਆ,
ਮੇਰੀ ਆਤਮਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ
ਜਾਨਣ ਲਈ ਵਿਆਕੁਲ ।
ਆਖ਼ਰ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀ
ਸਾਡੀ ਇੱਛਾ ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ;
ਹੋਰ ਹੈ ਵੀ ਕੀ ?
ਛੁੱਟ ਇਸ ਤੋਂ ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ
ਲਗਾਤਾਰ ਟੂਹ ਟੂਹ ਕੇ,
ਅਸੀਂ ਲੱਭ ਲਈਏ,
ਉਹ ਚਾਨਣ ;
ਜੋ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਛੁਪਿਆ ।

ਸਭ ਸਾਥੀ ਮਨੁੱਖਾਂ ਵਾਂਗ
ਕੋਈ ਥਾਂ ਬਾਕੀ ਨਾ ਰਿਹਾ ।
ਨਾਮ, ਤਿਥੀਆਂ, ਯੋਜਨਾਵਾਂ, ਗੋਦਾਂ
ਵਿਚਾਰ ਤੇ ਸੋਚਾਂ
ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ
ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਭੀੜਾਂ ਵਾਂਗ
ਇਧਰ ਉਧਰ ਬੇਥਵੀਆਂ ।
ਨੱਸੀਆਂ ਫਿਰਦੀਆਂ ।

ਪਰ
ਕੋਈ ਵੀ ਕਦਮ
ਸਦਾ ਗ਼ਲਤ ਨਹੀਂ
ਕੋਈ ਵੀ ਪਾਪ,
ਆਪਣੇ ਪੁਨੀਤ ਮਨੋਰਥ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ
ਕੋਈ ਵੀ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਚੁਕਦਾ ਨਹੀਂ
ਆਤਮਾ ;
ਆਪਣੇ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਟੀਚੇ ਵਲ ਜਾ ਰਹੀ ।
ਅਜਿਹੀ ਵਿਦਿਆ ਵੀ
ਇਕ ਆਤਮ-ਪੰਧ
ਜਿਸ ਨੇ ਹਾਲੀ ਸ਼ੁਧ ਗਿਆਨ ਦਾ ਰੂਪ
ਨਹੀਂ ਸੀ ਧਾਰਿਆ ।

ਇਹ ਤਾਂ
ਇਕ ਭੁੱਖ ਮਿਟਾਉਣ ਦੀ ਇੱਛਾ,
ਜਿਹੜੀ ਆਪਣੀ ਨਵਿਰਤੀ ਲਈ
ਰੋਟੀ ਲੋੜਦੀ
ਭੁੱਖ ਦੀ ਨਵਿਰਤੀ
ਤਾਂ ਹੋ ਗਈ;
ਪਰ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ
ਇਹ ਇਕ
ਉਧੜ ਗੁਧੜ ਪਦਾਰਥ ।

ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਨਾ ਚਿਰ
ਆਪਣਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ,
ਜਿਨਾ ਚਿਰ ਤਕ ਉਹ
ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਮਿਟਾ ਕੇ
ਮੇਰੇ ਖ਼ੂਨ ਤੇ ਹੱਡੀਆਂ ਦਾ
ਭਾਗ ਨਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ।

ਹਰ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ
ਇਕ ਸਮਾਂ ਆਉਂਦਾ
ਜਦ ਭਾਰੇ ਪੁਸਤਕਾਲਿਆਂ ਨੂੰ
ਦਰਵਾਜ਼ਿਉਂ ਬਾਹਰ
ਸੁਟਣਾ ਪੈਂਦਾ
ਤਾਂ ਜੋ
ਚਮਕਦਾਰ ਧੁੱਪ ਦੇ
ਅੰਦਰ ਆਉਣ ਲਈ
ਲੋੜੀਂਦੀ ਥਾਂ ਬਣਾਈ ਜਾ ਸਕੇ ।
ਪੁਸਤਕਾਂ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ
ਕਿਤਾਬੀ ਗਿਆਨ-ਭੰਡਾਰ ਨੂੰ
ਬਾਹਰ ਸੁਟਣਾ ਪੈਂਦਾ ;
ਕਿਉਂਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੁਣ ਤਕ
ਸਾਡੇ ਅੰਦਰੋਂ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ
ਕਰੂੰਬਲਾਂ ਦੇ ਖੁਲ੍ਹੇ ਪੁੰਗਾਰੇ ਵਿਚ
ਰੋਕ ਪਾਈ ਰਖੀ ।

ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰਲੇ ਨੂੰ
ਦੇਸ਼ ਤੇ ਕਾਲ
ਦੋਹਾਂ ਤੋਂ
ਸੁਰਖ਼ਰੂ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ
ਤਾਂ ਜੋ
ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਅਨੰਤ ਦੀ
ਵਿਸ਼ਾਲਤਾ ਨੂੰ ਸਮੋਇਆ ਜਾ ਸਕੇ ।

ਗਿਆਨ ਜੀਵਨ ਨਾਲ ਹਮਦਰਦੀ
ਇਸ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦਾ ਅਨੰਦ
ਇਸ ਦੇ ਰੰਗਾਂ ਦੀ ਅਮੀਰੀ;
ਇਸ ਦੀਆਂ ਮਹਾਨ
ਪ੍ਰੇਰਨਾਵਾਂ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ।

ਆਖ਼ਰ ਦਮ ਲੈ;
ਵਿਦਿਆ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਦੇ
ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋ
ਹੁਣ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਵਿਚਾਰ
ਆਪਣੀ ਸਿਮਰਨ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਖ਼ਾਨਿਆਂ
ਵਿਚੋਂ ਨਹੀਂ ਉਗਮਦੇ ।
ਉਹ ਅਨੰਤ ਭੂਮੀ ਵਿਚੋਂ ਫੁਟਦੇ,
ਉਵੇਂ ਹੀ
ਜਿਵੇਂ ਤੁਸੀਂ ਪਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬ੍ਰਿਛਾਂ ਨੂੰ
ਉਪਰ ਆਉਂਦੇ ਵੇਖਦੇ ।

ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ ਵਾਂਗ,
ਇਹ ਹੁਣ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ
ਜਿਵੇਂ ਇਹ ਏਥੇ
ਸੰਗੀਨ ਦੀ ਨੋਕ 'ਤੇ
ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਤਰਕ ਦੀ
ਅਨੁਮਾਨ ਸੰਗਲੀ ਵਿਚ
ਜਕੜੇ ਆਉਂਦੇ ।
ਪਰ ਹੁਣ ਇਹ
ਆਪਣੇ ਆਪ ਆ ਜਾਂਦੇ
ਜਿਵੇਂ ਅੰਤਰੀਵ ਯਥਾਰਥ ਦੀਆਂ ਵਸਤਾਂ
ਆਪਣੇ ਹੀ ਨੇਮਾਂ ਨਾਲ ਵਿਕਸਤ ਹੋ
ਇਹ ਆਪਣੇ ਆਪੇ ਕੋਲ ਆ ਖਲੋਂਦੇ ।
ਇਹ ਭੀ ਅਚੰਭਾ ?
ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਕਿਵੇਂ ਪ੍ਰਸਪਰ ਜੁੜੇ ਰਹਿੰਦੇ ?

ਸ਼ਾਇਦ ਇਹ ਗ਼ਾਲਿਬ ਹੀ ਸੀ
ਜਿਸ ਨੇ ਇਕ ਦਿਨ ਲੇਟਿਆਂ ਹੋਇਆਂ
ਖਿਲਰਿਆਂ ਤਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਤੱਕ ਕੇ
ਆਖਿਆ :
"ਗਗਨ ਵਿਚ ਤਾਰਿਆਂ ਦੀ
ਪਸਰੀ ਇਹ ਲੀਲਾ
ਕਿਸੇ ਦਾਨਸ਼ਵਰ ਦੀ ਸੋਚੀ ਕ੍ਰਿਤ
ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ।"

ਉਰਦੂ ਕਵੀਆਂ ਨੇ
ਜੀਵਨ ਦੀ ਇਸ ਸਜੀਵ ਤਰੰਗ ਨੂੰ
ਪਛਾਣ ਕੇ ਹੀ :
ਗ਼ਜ਼ਲ ਦੇ ਇਕ ਸ਼ਿਅਰ ਦੇ ਅਰਥ ਨੂੰ
ਇਕ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਭਿੰਨ ਰਖਿਆ।
ਹਾਫ਼ਿਜ਼ ਆਪਣੇ ਸ਼ਿਅਰਾਂ ਨੂੰ
ਦੁਰਅਫ਼ਸ਼ਾਨੀ
ਅਰਥਾਤ ਮੋਤੀਆਂ ਦੀ ਛਹਿਬਰ ਕਹਿੰਦਾ।

ਕੁਦਰਤੀ ਵਸਤਾਂ
ਜੋ ਅਸੀਂ ਵੇਖਦੇ
ਖ਼ੁਲਾੜ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਆਪਣੀ ਨਿਜਤਾ ਨੂੰ
ਕਾਇਮ ਰਖੀ;
ਇਕ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਅੱਡ ਅੱਡ ਖੜੀਆਂ।

ਮੇਰੇ ਵਿਚਾਰ
ਤਰਕ-ਮੂਲਕ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ
ਪਾਲਣਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ।
ਘੰਟਿਆਂ ਬੱਧੀ
ਮੈਂ ਊਸ਼ਾ ਤੇ ਨਿਸ਼ਾ ਸਾਹਵੇਂ ਬੈਠ
ਨਵੇਂ ਆਉਂਦੇ ਖੇੜਿਆਂ ਦੇ ਆਗਮਨ ਨੂੰ ਤੱਕਦਾ।
ਜਦ ਉਹ ਖਿੜਦੇ ;

ਖਿੜਦਾ
ਜਦ ਉਹ ਬੰਦ ਹੁੰਦੇ ;
ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ।
ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਇਕ ਵਿਹਾਰ ਸੰਗ
ਖਲੋ ਸਕਣਾ
ਅਨੰਦ ਦੀ ਉਹ ਘਟਨਾ ;
ਜੋ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਹੀ;
ਵਾਪਰ ਸਕਦੀ,
ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ।
ਮੇਰਾ ਵਿਚਾਰ
ਆਪਣੀ ਹੀ ਰੁੱਤ,
ਥਾਂ ਤੇ ਜਲਵਾਯੂ ਦੀ ਚੋਣ
ਕਰ ਲੈਂਦਾ ।
ਹੁਨਾਲ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ
ਸਿਆਲ ਦੂਜੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ
ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੰਦਾ ।

ਇੰਝ ਸਭ ਵਸਤਾਂ ;
ਬ੍ਰਿਛਾਂ-ਹਾਰ ਉਗਮ ਕੇ,
ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ;
ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੁਰਦੀਆਂ ਫਿਰਦੀਆਂ ;
ਜਿਵੇਂ ਧਰਤੀ ਦੀ ਹਿੱਕ 'ਤੇ
ਜਾਨਵਰ
ਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਲਈ
ਤਾਂਘਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ।

ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਮੈਂ
ਉਸ ਆਵਾਜ਼ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰਦਾ
ਜਿਹੜੀ ਸਦਾ ਇਥੇ ਹੀ,
ਆਪਣੇ ਮਧੁਰ ਸੰਗੀਤ ਦੀ

ਬੇ-ਖ਼ੁਦੀ ਵਿਚ
ਜੁਣਾਈ ਦਿੰਦੀ।

ਮੈਂ ਵਧੇਰਾ ਸਮਾਂ
ਉਸ ਨੀਲੇ ਖੁਲ੍ਹੇ ਆਕਾਸ਼ ਨਾਲ
ਭਰਪੂਰ ਰਹਿੰਦਾ,
ਜਿਹੜਾ ਪ੍ਰੀਤ ਦੇ ਕਾਮਨ-ਹਾਰ
ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਤੇ ਬਾਹਰ
ਛਾਇਆ ਰਹਿੰਦਾ।
ਇਹੋ ਕਾਰਨ !
ਜਿਵੇਂ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦਸਿਆ,
ਮੈਂ ਇਸ ਝਾਉਲੇ ਹੇਠਾਂ
ਏਨਾ ਦਬ ਜਾਂਦਾ
ਕਿ ਬਹੁਤ ਵਾਰ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ
ਕਿ ਇਹ ਨੀਲਾ ਆਕਾਸ਼
ਮੇਰਾ ਸਿਰ !
ਜਾਂ ਮੇਰਾ ਸਿਰ
ਨੀਲਾ ਆਕਾਸ਼ !

ਮੈਂ ਸੋਚਾਂ ਦੇ
ਪ੍ਰਚਲਤ ਅਮਲਾਂ ਨੂੰ,
ਵਰਤੋਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲਿਆਉਂਦਾ
ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਾਂ ਕਦੀ ਪਹਿਲਾਂ ਲਿਆਉਂਦਾ।
ਮੈਂ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ,
ਖ਼ਾਲੀ ਕਰ ਦੇਣ ਦੇ ;
ਸਦਗੁਣਾਂ ਉਤੇ ਹੀ,
ਅਮਲ ਕਰਦਾ ;
ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ
ਤਟ-ਰਹਿਤ ਆਕਾਸ਼ ਦੇ ਸਿਰੇ ਵਲ
ਪਸਾਰ ਦਿੰਦਾ।
ਵਗਦੀ ਨਦੀ ਦੇ ਕੰਢੇ ਬੈਠ

ਵਗਦੇ ਤਲ 'ਤੇ ;
ਲਹਿਰਾਂ ਦੀ ਖੇਡ ਤੱਕਦਾ
ਤੇ ਆਪਣੇ ਬਿਸਤਰ 'ਤੇ ਲੇਟ,
ਤਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਛੁਪਣ-ਛੁਹਤ ਖੇਡਦਾ।
ਉਦੋਂ ਮੈਂ ਸੋਚ ਹੀ ਕੀ ਸਕਦਾ
ਜਦੋਂ ਜੀਵਨ ਦੀ ਖ਼ੁਸ਼ੀ;
ਅਚਣਚੇਤ ਮੈਨੂੰ ਆ ਘੇਰਦੀ।

ਕੇਵਲ ਮੇਰੀ ਜਵਾਨੀ ਦੇ
ਸੂਹੇ ਪੱਕੇ ਛਿਣ;
ਮੈਨੂੰ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇਂਦੇ
ਤੇ ਮੈਂ ਭਾਵਾਵੇਸ਼ ਵਿਚ
ਥਰਥਰਾ ਉਠਦਾ।

ਸਾਵਣ ਮਾਹ ਦੇ ਸੁਰਮਈ,
ਸੰਦਲੀ ਬੱਦਲ ਲੰਘਦੇ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ
ਆਪਣੀਆਂ ਮਧੁਰ-ਤਰਲ ਧੁਨਾਂ ਛੇੜਦੇ,
ਬਿਜਲੀ ਚਮਕਦੀ ਤੇ ਗਰਜ ਉਠਦੀ
ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਗੁਲਾਬਾਂ ਦਾ ਮੀਂਹ ਵਰ੍ਹਦਾ।

ਜਦੋਂ ਇਹ ਰੁੱਤ ਗੁਜ਼ਰ ਜਾਂਦੀ,
ਮੈਂ ਉਦੋਂ ਵੀ ਅਹਿੱਲ
ਖੜਾ ਰਹਿੰਦਾ
ਤਾਂ ਜੋ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ
ਇਸ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਦੇ ਹੁਲਾਰੇ ਨੂੰ
ਮਾਣ ਸਕਾਂ।

ਮੈਂ ਫਿਰ ਬਾਹਰ ਜਾਂਦਾ
ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਛਿਣ-ਭੰਗਰਤਾ ਨੂੰ
ਵਹਿਸ਼ੀਆਂ-ਹਾਰ ਘੁੱਟ ਕੇ ਫੜ ਲੈਂਦਾ
ਤਾਂ ਜੋ ਸੁਹੱਪਣ ਦੀ ਅਨੰਤਤਾ ਨੂੰ
ਆਪਣੇ ਕਲਾਵੇ ਵਿਚ ਘੁੱਟ ਸਕਾਂ।

ਮੈਂ ਤਾਰੇ ਨਿਘਾਰ ਜਾਂਦਾ,
ਨਿਰੋਲ ਪੁਲਾੜ ਨੂੰ ਖਾ ਜਾਂਦਾ
ਸਮੱਸਤ ਕਾਲਾਂ ਨੂੰ
ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ 'ਕੱਠਾ ਕਰ ਲੈਂਦਾ।
ਮੈਂ
ਪੌਣ, ਪਾਣੀ ਤੇ ਅਗਨੀ ਨੂੰ
ਪਹਿਨਣ ਲਈ ਉਠਦਾ।
ਮੈਂ ਹਰ ਰਸਤੇ 'ਚੋਂ
ਬਾਹਰ ਨੱਠ ਉਠਦਾ
ਤਾਂ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਦੇ ਧੁਰ ਅੰਦਰ,
ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬੈਠਿਆਂ ਲਭ ਸਕਾਂ।

ਮੈਂ ਮੁੜ ਮੁੜ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ
ਪ੍ਰੀਤ ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰਦਾ,
ਪਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਦਾ
ਉਸ ਦੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਵਿਚ ਘੁਟਿਆ ਵੇਖਦਾ,
ਜੋ ਕਿਸੇ ਮਹਾਂ ਅਨੰਦ ਵਿਚ;
ਮੇਰੇ ਦੁਆਲੇ ਪੀਢੀਆਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ।

ਆਹ!
ਮਨੋਵੇਗਾਂ ਦਾ ਝਾਉਲਾ
ਮੈਨੂੰ ਆ ਘੇਰਦਾ।
ਹਰ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਘੁਟਣੀ ਵਿਚ
ਮੈਂ ਗੁਆਚ ਜਾਂਦਾ,
ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਆਪ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦਾ
ਮੈਂ ਪਿਘਲ ਜਾਂਦਾ ਮੈਂ ਪਿਘਲ ਜਾਂਦਾ;
ਜਿਵੇਂ ਸਾਗਰ ਵਿਚ ਬਰਫ਼ ਦਾ ਗੁਹੜਾ।

ਮੈਂ ਡਿਗ ਡਿਗ ਪੈਂਦਾ-ਮੈਂ ਡਿਗ ਡਿਗ ਪੈਂਦਾ,
ਜਿਵੇਂ ਵਹਿੰਦੇ ਪਾਣੀ 'ਤੇ ਚੰਨ ਦੀਆਂ ਰਿਸ਼ਮਾਂ

ਕੀ ਸਭ ਹੈ ਮੈਂ ਵਿਚ
ਜਾਂ ਮੈਂ ਸਭ ਵਿਚ?

ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਛਾਂਵੇਂ ਤੋਂ
ਬਾਹਰ ਉਠਦਾ
ਤੇ ਸਭ ਚਾਨਣ
ਮੇਰੀ ਛੁਹਲੀ ਘੁਟਣੀ ਵਿਚ ਆ ਸਮਾਂਦਾ।
ਮੇਰੀ ਅਸਲੀ ਵਿਦਿਆ,
ਸਾਰੀ ਮਾਨਸਿਕ ਸਾਮੱਗਰੀ ਦੇ
ਲੈਅ ਹੋ ਜਾਣ ਨਾਲ ਆਰੰਭ ਹੁੰਦੀ।

ਮੈਂ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਅੱਖਰ,
ਸਾਰੀ ਸਿਖੀ ਵਿਦਿਆ ਨੂੰ
ਅਣਸਿਖ ਕੇ ਸਿੱਖਿਆ।

ਆਤਮ ਤਿਆਗ ਚੋਂ
ਮੈਨੂੰ ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਮਿਲਿਆ,
ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਨੰਤ ਪਿਆਰ ਦਾ ਸੰਗੀਤ
ਪ੍ਰਿਯਤਮ, ਮਧੁਰਤਮ ਤੇ ਸੁੰਦਰਮ
ਕਹਿ ਕੇ ਪਿਆਰਦਾ।

ਕੀ ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਸੀ !
ਕਿ ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਲਭ ਲਿਆ ?
ਸੱਚ ਤਾਂ ਇਹ
ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਸਦਾ ਭਾਲੀ ਦਾ,
ਸਦਾ ਸਿਮਰਨ ਦੁਆਰਾ
ਉਸ ਦਾ ਨਵਾਂ ਨਾਮ ਧਰੀ ਦਾ
ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਗਾਇਣ ਕਰੀ ਦਾ।

ਵਾਹ ! ਵਾਹ !!
ਸਦਾ ਤੇਰੀ ਜੈ ਜੈ ਕਾਰ।
ਇਹੀ ਸਦੈਵ ਆਦਿ,
ਇਹੀ ਸਦੈਵ ਅੰਤ

ਚਮਕਦੇ ਚਿਹਰੇ ਵਾਲੀ;
ਅਤਿ ਕੋਮਲ ਵਿਹਲ;
ਮੇਰੀ ਉਹ ਸਦੀਵੀ ਸਖੀ
ਜਿਵੇਂ ਗਿਆਨ, ਪ੍ਰੇਮ ਤੇ ਸੇਵਾ-ਭਾਵ,
ਉਸ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਦੇ
ਜੋ ਮੈਂ ਆਪ ਹੀ ਰਚਦਾ ਤੇ ਨਿਹਾਰਦਾ,
ਪਰ ਉਸ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਨ ਸਮੇਂ
ਮੈਂ ਮਰ ਜਾਂਦਾ ।

ਕੱਖਾਂ ਦੀ ਨਿੱਕੀ ਝੁੱਗੀ ਵਿਚ
ਮੈਂ ਇਕੱਲਾ ਰਹਿੰਦਾ,
ਕੱਖਾਂ ਦੇ ਵਿਛੌਣੇ 'ਤੇ ਲੇਟਦਾ।
ਜਦ ਸਾਰਾ ਨਗਰ
ਧੂੜ-ਵਲ੍ਹੇਟੀ ਨੀਂਦ ਵਿਚ ਊਂਘਦਾ,
ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ;
ਉਚਾ ਉਠਦਾ ਪ੍ਰਤੀਤ ਕਰਦਾ
ਤੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਹੀ
ਮੇਰੀ ਝੁੱਗੀ ਤੇ ਵਿਛੌਣਾ ਉਠ ਖਲੋਂਦੇ ।
ਮੈਨੂੰ ਇੰਝ ਲਗਦਾ
ਮੇਰਾ ਘਰ, ਅਗਨ-ਖੰਭਾਂ ਉਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋ,
ਤਾਰੇ-ਹਾਰ
ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਮਹਿਲਾਂ 'ਤੇ
ਸਭ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾਵਾਂ ਦੀ ਖ਼ੁਆਰੀ ਤੋਂ
ਉਚਾ ਉਠਦਾ ।

ਏਥੇ ਫ਼ਲਸਫ਼ਾ
ਨਿਰੋਲ ਕਵਿਤਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ।
ਕੀ ਅਸਾਂ ਗੋਇਟੇ ਨੂੰ
ਇੰਝ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਨਹੀਂ ਸੁਣਿਆ :
"ਆਓ !
ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦਸਾਂ

ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਸਰਵੁਚ ਕਰਤੱਵ ਕੀ ?
ਕਿਸੇ ਜਗਤ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨਹੀਂ ਸੀ
ਇਹ ਸਭ ਮੇਰੀ ਰਚਨਾ।
ਇਹ ਮੈਂ ਹੀ ਸਾਂ,
ਜਿਸ ਨੇ ਸੂਰਜ ਨੂੰ
ਸਾਗਰ 'ਚੋਂ ਉਪਰ ਲਿਆਂਦਾ।
ਚੰਦਰਮਾ ਨੇ ਆਪਣਾ ਪਰਿਵਰਤਨਸ਼ੀਲ-ਮਾਰਗ
ਮੇਰੇ ਸੰਗ ਹੀ ਆਰੰਭ ਕੀਤਾ।"

ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਵਾਸਤਵਿਕ ਕੁਸ਼ਲਤਾ,
ਇਸੇ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿਚ ਲੁਕੀ ਪਈ;
ਉਹ ਲੋਕ ਮਹਾਨ
ਜਿਹੜੇ ਉਸ ਵਿਹਲ ਦੀ;
ਸਰਵੁੱਚ ਅਮੀਰੀ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦੇ।
ਜਿਹੜੀ ਸਿਰਜਨਾ ਦੇ ਦੈਵੀ ਅਨੰਦ ਨਾਲ
ਤਰੰਗਤ ਹੁੰਦੀ।
ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਉਚ-ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਖੋਪਰੀਆਂ
ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਵਿਚਾਰ ਦੀ ਪੀੜਾ ਨਾਲ
ਦੁਖਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ।

ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਟਾਕਰੇ
ਮੈਂ ਅਨਪੜ੍ਹ ਕਿਸਾਨ ਕੁੜੀਆਂ ਨੂੰ;
ਸ਼ਹਿਜ਼ਾਦੀਆਂ ਹਾਰ
ਆਤਮ ਪਛਾਣ ਦੀ
ਦੈਵੀ ਅਨੁਭਵੀ ਸ਼ਾਨ ਵਿਚ
ਫਿਰਦੀਆਂ ਤੱਕਿਆ।
ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਅੱਖੀਂ
ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਦੇ ਮਧੁਰ ਗੀਤਾਂ ਵਿਚ
ਪੰਛੀਆਂ-ਹਾਰ ਥਰਥਰਾਂਦੇ ਦੇਖਿਆ।
ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਾਰਾ ਬਦਨ
ਪਵਨ ਤੇ ਚਾਨਣ ਦੀ ਨਿੱਕੀ ਛੁਹ ਨਾਲ
ਕੰਬਦਾ।

ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੰਗੇ
ਮਰਦਾਂ ਤੇ ਤੀਵੀਆਂ ਦੀਆਂ ਧੜਕਣਾਂ
ਰਾਧਾ ਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਗੀਤ ਅਲਾਪਦੀਆਂ,
ਅਨੰਤ ਸੁਹੱਪਣ ਦੇ
ਕੋਮਲ ਰੂਪ ਨੂੰ ਸਹਿਜੇ ਵੰਡਦੀਆਂ,
ਇੰਝ ਲਗਦੀਆਂ
ਜਿਵੇਂ ਲਹਿੰਦਾ ਸੂਰਜ
ਆਪਣੇ ਖ਼ੂਨ ਤੋਂ ਬਣੇ,
ਸੂਹੇ ਗਗਨ-ਛੰਭ ਵਿਚ
ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਡੁੱਬ ਜਾਂਦਾ ।

ਅਨੰਤ
ਅਸੰਖ ਰੂਪ ਧਾਰ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸਮਾ
ਅਨੰਤ ਵਲ ਨੂੰ ਹੀ ਚਲਦਾ ।

ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਆਤਮ ਸਵਰੂਪ
ਸੁਹੱਪਣ ਦੇ ਨਾਨਾਵੇਸ ਬਣਾ,
ਆਪਣੇ ਰੂਪ ਦੀਆਂ
ਕੰਬਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਦੀ
ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਨਚਦਾ
ਤੇ ਆਪਣੇ ਹੀ ਸਰੂਪ ਵਿਚ
ਜਾ ਸਮਾਉਂਦਾ ।

ਸੁਹੱਪਣ,
ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ ਸਿਰਜੇ
ਆਤਮਾ ਅਨੰਦ ਦਾ ਸਰਵੁਚ ਰੂਪ
ਜੋ ਸਾਡੀ ਰੂਹ ਦੇ ਮੰਦਰ ਵਿਚ
ਇਸ਼ਟ-ਦੇਵ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸੁਭਾਏਮਾਨ
ਜਿਸ ਦੇ ਬਿੰਬ ਦਾ ਵੱਡਾ ਵਿਸਥਾਰ,
ਜਲਾਂ, ਥਲਾਂ ਤੇ ਅੰਬਰਾਂ 'ਤੇ ਤਰਦਾ ।

ਆਪਣੀ ਆਤਮਾ ਦੇ ਮੰਦਰ
ਅਸੀਂ ਜੀਵਨ ਦੀ ਰਮਜ਼ ਲੁਕਾਈ ਬੈਠੇ
ਨਿਰਮਲ ਸੁੰਦਰਤਾ,
ਅਤਿ ਉਚੀ ਮਸਤੀ ਨਾਲ ਮਖ਼ਮੂਰ ਪ੍ਰੀਤੀ
ਜੋ ਸਭ ਰੂਪਾਂ ਤੇ ਰੇਖਾਵਾਂ ਤੋਂ ਉਚੇਰੀ
ਸਰਵ ਸਮਰੱਥ ਸ਼ਕਤੀ ।

ਸੁੰਦਰਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ
ਇਰਾਨ ਦਾ ਹਾਫ਼ਿਜ਼
ਮਸਤੀ ਵਿਚ ਕੂਕਦਾ
"ਪੂਰਨ ਜਮਾਲ ਤੇਰਾ,
ਮੇਰੀ ਪ੍ਰੀਤ ਤੋਂ ਉਚੇਰਾ ।
ਮੇਰੀ ਪ੍ਰੀਤ ਹੈ ਅਧੂਰੀ;
ਵਾਹ ਵਾਹ ਕਮਾਲ ਤੇਰਾ ।
ਤੇਰਾ ਨੂਰਾਨੀ ਚਿਹਰਾ,
ਰੂਪ ਰੰਗ ਤੋਂ ਨਿਆਰਾ ।
ਰੇਖ-ਭੇਖ ਤੋਂ ਉਚੇਰਾ,
ਹੈ ਅਨੰਤ ਰੂਪ ਆਤਮ ਪਿਆਰਾ ।"

ਇਹ ਸੌਂਦਰਯਮਈ ਆਤਮ-ਸਰੂਪ ਹੀ
ਸਭ ਵਸਤਾਂ ਨੂੰ
ਸੁੰਦਰਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ।

ਛੋਟੀ 'ਮੈਂ' ਤੇ ਮੇਰੀ ਹੋਂਦ ਦੀਆਂ
ਸਭ ਮਿੱਠੀਆਂ ਖਿੱਚਾਂ,
ਆਪਣਾ ਕਾਮਨਹਾਰ ਮੰਤਰ ;
ਆਪਣੇ ਵਿਰਲੇ ਆਪੇ ਦੇ
ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬ ਤੋਂ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੀਆਂ ।

ਆਪਣੇ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਝੌਂਪੜੇ ਦੀਆਂ ਕੱਚੀਆਂ ਕੰਧਾਂ,
ਇਕ ਗਲੀ ਦੇ ਮੰਗਤੇ ਨੂੰ
ਹਿਮਾਲਾ ਦੀਆਂ ਬਰਫ਼ਾਨੀ ਚੋਟੀਆਂ ਨਾਲੋਂ
ਵਧੇਰੇ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਲਗਦੀਆਂ ।

ਹਰੇ ਬਾਂਸ ਦੀ ਟਹਿਣੀ ਦੀ
ਇਕ ਥੋਥੀ ਪੋਰੀ,
ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਹੋਂਠਾਂ ਦੀ ਛੁਹ ਪਾ;
ਪਸ਼ੂ ਪੰਛੀ ਤੇ ਮਾਨਵ ਜਗਤ ਲਈ
ਇਕ ਜਾਗਦਾ ਗੀਤ ਬਣ ਜਾਂਦੀ।
ਉਹ ਪੋਰੀ ਕਿਸਾਨ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ
ਚਰਾਂਦਾਂ ਵਲ
ਗੁੰਗੇ ਡੰਗਰਾਂ ਨੂੰ ਹੱਕਣ ਲਈ
ਇਕ ਪ੍ਰਾਣੀ ਦਾ ਰੂਪ ਬਣ ਜਾਂਦੀ।

"ਉਹ ਦਿਨ ਕਦੋਂ ਚੜ੍ਹੇਗਾ ?
ਮੇਰੇ ਅਨੰਤ
ਕਿ ਮੈਂ ਇਕ ਬਾਦਸ਼ਾਹ
ਤੇਰੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੇ
ਪਰਮ-ਅਨੰਦ ਦਾ
ਵਰਦਾਨ ਪਾ
ਤੇਰੇ ਵਿਚ
ਧਿਆਨ ਮਗਨ ਬੈਠਾ
ਵਗ ਰਹੀ ਗੰਗਾ ਵਿਚ
ਧੋਤੇ ਸੈਲ ਆਸਣ 'ਤੇ
ਚਿਰ ਤੋਂ ਮੌਨ
ਤੇ ਮੇਰਾ ਸਗਲਾ ਆਪਾ,
ਅਨੰਦ ਵਿਚ ਮਖ਼ਮੂਰ
ਹੰਝੂ ਡਿਗਦੇ
ਮਾਲਾ ਦਾ ਮਣਕਾ ਹੋ
ਮੇਰੀਆਂ ਮੁੰਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ 'ਚੋਂ।
ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ
ਇਨਾ ਨਿਰਜੀਵ
ਕਿ ਮੇਰੇ ਦੋਹਾਂ ਮੋਢਿਆਂ 'ਤੇ
ਚਿੜੀਆਂ ਬੈਠ
ਪੀਣ ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਦੇ

ਅਨੰਦ ਅੱਥਰੂ !
ਇਹ ਸੋਚ
ਕਿ ਇਹ ਗੰਗਾ ਦੀਆਂ ਮੋਤੀ-ਬੂੰਦਾਂ,
ਮੇਰੇ ਅੱਥਰੂ ਪੀਂਦੀਆਂ,
ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੱਕਣ ਇਕ ਦੂਜੀ ਵਲ,
ਇਕ ਸੰਤੋਸ਼ ਭਰੀ ਤੱਕਣੀ
ਤੇ ਸਮਝ ਮੈਨੂੰ
ਇਕ ਪਥਰੀਲੀ ਚੱਟਾਨ
ਆਪਣੇ ਸਿੰਗ,
ਨੰਗੀ ਪਿੱਠ ਤੇ ਰਗੜਨ
ਆ-ਜੰਗਲੀ ਹਿਰਨ।"

ਹਰਿ ਚਰਣ ਕਵਲ ਮਕਰੰਦ ਲੋਭਿਤ
ਮਨੋ ਅਨਦਿਨੋ ਮੋਹਿ ਆਹੀ ਪਿਆਸਾ
ਕ੍ਰਿਪਾ ਜਲੁ ਦੇਹਿ ਨਾਨਕ ਸਾਰਿੰਗ ਕਉ
ਹੋਇ ਜਾ ਤੇ ਤੇਰੈ ਨਾਇ ਵਾਸਾ।
(ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਧਨਾਸਰੀ ਮਹਲਾ ੧)

ਅਨੁਕ੍ਰਮਕਾ

ਸ਼ੁਧੀ-ਪੱਤ੍ਰ

ਪੰਨਾ	ਪੰਗਤੀ	ਛਪਿਆ	ਪੜ੍ਹੋ
14	2	ਕੋਈ	ਕਈ
43	7	ਸਵਾਧਾਨ	ਸਾਵਧਾਨ
45	1	ਹਿੰਮ	ਹਿਮ
49	12	ਫੁੱਲ	ਫ਼ੱਲ
54	2	ਆਣ	ਆਪ
,,	13	ਫੱਲਾਂ	ਫੁੱਲਾਂ
61	19	ਅਵ੍ਰਤਿਤ	ਅਵਤਰਿਤ
89	23	ਕਥਨ	ਕਰਨ
112	7	ਸੋਹਜਮਈ	ਸੁਹਜਮਈ
130	15	ਸਹੇਂੜਰਾਂ	ਸਹੇਂਦੜਾਂ
133	9	ਮੌਲਗੀਆਂ	ਮੌਲਣ ਗੀਆਂ
144	15	ਹਿੰਮ	ਹਿਮ
,,	19	ਹਿੰਮ	ਹਿਮ
147	5	ਅਵੇਸ਼	ਆਵੇਸ਼
,,	9	ਸਮਿਤ	ਸੀਮਿਤ
162	5	ਨੱਕ	ਨੇਕ
172	8	ਜਾਬੇ	ਜਾਪੇ
177	4	ਗੁੰਬਦ	ਗੁੰਬਦ